ROMANUL SECOLULUI XX

MIGUEL ÁNGEL ASTURIAS

oameni de porumb

UNIVERS

MIGUEL ÁNGEL ASTURIAS

Oameni de porumb

Traducere de Liliana Pleșa Iacob

Editura UNIVERS
București
1978

Cuprins

OAMENI DE PORUMB ȘI DIALECTICA SPERANȚEI.....4
Gaspar Ilóm.....26
I.....26
II.....39
Machojón.....45
III.....45
IV.....51
V.....55
Cerbul de Şapte-focuri.....69
VI.....69
VII.....74
Colonelul Chalo Godoy.....88
VIII.....88
IX.....108
Maria Tecún.....117
X.....117
XI.....125
XII.....139
Postaşul—Coyot.....174
XIII.....174
XIV.....199
XV.....205
XVI.....216
XVII.....274
XVIII.....289
XIX.....309
Epilog.....329

OAMENI DE PORUMB
ŞI
DIALECTICA SPERANŢEI

Oameni de porumb este rodul fericit, de maturitate, pe care ni l-a dăruit, acum trei decenii, un mare scriitor al lumii şi un nedezminţit prieten al oamenilor: Miguel Ángel Asturias, laureat al premiului Nobel pentru literatură în 1967. Astăzi, cartea se vădeşte a fi centrul de gravitate al unei opere şi al unui univers epic care au dat şi vor da tot mai puternic impresia profundă şi măreaţă a mării „mereu, mereu reîncepute”. A unei mări răscolitor umane, căci vocea lui Asturias şi scrierile în care ea s-a încorporat ne fac să simţim, cu o intensitate aproape fizică, tălăzuirea vastă şi. neobosită a mulţimilor din America sa latină şi din lumea întreagă, frămîntarea neîncetată a tuturor oamenilor care se avîntă, visează, izbîndesc sau pier în lupta – cea mai nobilă şi hotărîtoare – de a spori umanitatea din om. Asturias refuza să conceapă şi să reprezinte artistic această umanitate fără întîlnirea dintre două facultăţi (şi puteri) fundamentale ale sufletului omenesc: simţul dreptăţii şi simţul frumosului. Demnitatea justiţiei sociale şi vraja artei umaniste. Din această îngemănare au decurs în mod firesc toate calităţile omului şi determinările operei. Un om alcătuit din gravitate şi porniri generoase, din privirea care se pleacă asupra adîncurilor tulburi ale fiinţei omeneşti şi din gîndul care se ridică biruitor spre plenitudinea ei esenţială, indeclinabilă. O operă prodigioasă şi poate unică în literatura universală, datorită artei magice cu care a ştiut să îmbine, în strălucitoare şi nebănuite constelaţii, vigoarea

celui mai implacabil realism cu zborul unei neasemuite, luxuriante fantezii poetice. De aci complementaritatea romanelor sale de tematică socială şi atitudine virulent critică, precum *Domnul Preşedinte* şi trilogia „bananieră” (*Uraganul, Papa cel verde, Ochii îngropaţilor*) şi a naraţiunilor de proliferare onirică (*El Alhajadito*), mitică (*Oglinda Lidei Sal)* sau fantastică (*O anumită mulatră*).

În prestigioasa şi complexa operă narativă a lui Miguel Ángel Asturias, şi în desfăşurarea calităţilor sale artistice şi umane, *Oameni de porumb* reprezină ora cea mai de preţ: aceea a sintezei culminante. E o carte de cuprinzătoare perspectivă ontică, îmbrăţişînd existenţa în ambele ei planuri – real şi imaginar – şi în secreta, profunda lor convergenţă, aşa cum trebuie îmbrăţişată orice existenţă plenară; este o carte de descoperire şi explorare a adevărurilor centrale, conaturale condiţiei umane, precum bucuria primordială de a fi, vulnerabilitatea, aspiraţia spre integrare armonică, aşa cum se regăsesc ele în orice viaţă adevărată, şi, în sfîrşit, este o carte fermecătoare prin îndoita frumuseţe a substanţei şi a expresiei. O frumuseţe splendidă, temerară şi ciudată, aşa cum se cade a fi orice autentică frumuseţe artistică.

Ca toate operele literare de seamă, care pun stăpînire pe atenţia şi memoria noastră, romanul *Oameni de porumb* se cere situat şi definit prin raportare la anumite sisteme de referinţă dintre care indispensabile sînt, în acest caz, creaţia integrală a lui Miguel Ángel Asturias şi romanul hispano-american. Cartea se cere totodată asumată şi trăită potrivit întrebărilor şi răspunsurilor, aşteptărilor şi năzuinţelor zilelor noastre, iar pentru aceasta, raportarea menţionată necesită lumina unei înţelegeri şi metodologii critice contemporane. Este ceea ce îşi propun paginile de faţă, pornind de la interpretarea originală, românească, a fenomenului literar hispano-american. Bazată pe gîndirea sistematică şi folosind, în variante proprii, metoda modelării, această doctrină se afirmă atît teoretic cît şi

practic[1], iar rezultatele aplicării ei la creaţia asturiană în general şi la Oameni de porumb în special au găsit în repetate rînduri preţuirea scriitorului. Cu emoţie şi gratitudine consemnez aici acest interes pentru străduniile şcoalei româneşti de hispanistică deoarece el constituie încă un semn şi o dovadă ale dragostei lui Miguel Ángel Aslurias pentru multiplele înfăţişări de viaţă si creaţie ale poporului român, pentru „frumoasa şi neuitata ţară“ căreia i-a dedicat admirabila sa carte intitulată *Rumania su nueva imagen* (România noul său chip)[2] .

La nivelul ideatic, dat de modul în care autorul concepe, ordonează şi reprezintă artistic existenţa şi condiţia umană, *Oameni de porumb* apare ca un adevărat compendiu al ontologiei şi antropologiei cuprinse, explicit sau implicit, în creaţia scriitorului.

În ceea ce priveşte ontologia, Asturias pune la baza ei tensiunea – opoziţie dar şi compoziţie – dintre real şi imaginar, pe care o elaborează în profunzime, cu o bogăţie de forme şi semnificaţii perfect încorporate în romanul de faţă. Pe bun drept, criticii care analizează ontologia asturiană observă că ea se alcătuieşte din două regiuni existenţiale, cu atribute specifice şi principii proprii de organizare: regiunea realului, unitară, omogenă, oarecum „solidificată”, supusă cauzalităţii naturale, şi regiunea imaginarului, proteică, efervescentă, guvernată de conexiunea magică. De obicei, critica nu merge mai departe. Nu se ocupă tocmai de cele două elemente importante şi originale ale ontologiei încarnate în creaţia romanescă a lui Asturias: pluralitatea imaginarului şi dinamismul, incidenţele acestuia asupra realităţii. În opera

1 Vide lucrarea elaborată de colectivul catedrei de spaniolă: *Stil şi compoziţie în romanul hispano-american de azi*, Tipografia Universităţii Bucureşti, 1978 şi Paul Alexandru Georgescu : *Prolegómenos a una teoria de la novela hispanoamerieana*, în Revista „Nacional de cultura”, Caracas, nr. 228, 1976.

2 Apărută în Mexic, în 1964, în Editura Universităţii din Veracruz, cartea a fost tradusă în limba franceză şi publicată de editura Albin Michel în 1969, sub titlul Roumanie d’aujourd’ hui.

scriitorului, imaginarul nu este omogen, el se diversifică în trei direcţii, se organizează în trei zone diferite, potrivit operaţiei de constituire a fiecăreia şi efectelor exercitate asupra realului: 1) imaginarul izvorît din *transfigurare onirică*, ale cărei rezultate sînt estomparea şi enigmatizarea existenţei; 2) imaginarul produs de *metamorfoza mitică* şi caracterizat prin capacitatea de a ridica sensul şi relieful realului la o putere superioară şi 3) imaginarul datorat *proiecţiei fantastice*, care invalidează nexurile reale şi acordă existenţei nelimitata libertate a himericului. Chiar rapid, desenul acestor trei zone indică limpede cele două mişcări, de sens contrar, care le animă. Zonele extreme se îndepărtează de real, oniricul pierzîndu-se într-un fel de ceaţă de dincolo de zare, iar fantasticul, mai temerar, lansîndu-se într-un vagabondaj ingravitaţional, în care orice extravaganţă existenţială devine posibilă. Dimpotrivă, cel puţin în concepţia şi practica artistică a lui Asturias, zona centrală, miticul, tinde să se apropie de real în diferite moduri, dar cu un singur scop. Metamorfozele mitice imaginate de autor nu ambiţionează să desfiinţeze realul, ci să-l potenţeze, să-i confere o superioară strălucire şi profunzime, să-l înalţe pe treapta exemplarităţii şi plenitudinii. Mai mult decît oricare alt roman al scriitorului, *Oameni de porumb* se construieşte pe această mişcare de apropieri şi elevaţie ontică. Dacă este aşa, lauda acestei opere definitorii pentru creaţia asturiană nu trebuie să se întemeieze pe absolutizarea deosebirilor dintre real şi imaginar, cum face de pildă, Emir Rodriguez Monegal într-un articol des citat[3], ci dimpotrivă pe interferenţa lor, pe crearea formelor de trecere şi conjugare, care fac ca realul şi imaginarul să nu se depărteze duşmănos şi ireductibil, ca marginile unei prăpăstii, ci să se unească asemeni culorilor marginale din curcubeu, într-un loc de treceri şi îmbinări, realizat cu mînă de maestru în romanul de faţă. Chiar de la început, în distribuirea zonelor de imaginar şi real, Asturias le asigură un complex echilibru făcut din alternanţă, simetrie, compensaţie. În primele patru capitole ale cărţii –

3 *Los dos Asturias*, în Revista hispanoamericana 1969, nr.67, p 15-21

ciclul luptei, uciderii mişeleşti şi răzbunării morţii şefului indian Gaspar Ilóm — predomină zona mitică, dar cu un acompaniament de fapte reale clar perceptibil, chiar atunci cînd este executat rapid sau în surdină. În al doilea ciclu – fuga soţiilor „tecune” şi căutarea lor de către orbul Goyo Yic şi poştaşul Nicho Aquino — prevalează zona reală, dar întîmplările de toate zilele sînt frecvent prelungite sau dublate de incursiuni mitice. Şi într-un ciclu si într-altul, relaţiile dintre principiile care ordonează zonele, cauzalitatea naturală şi conexiunea magică, nu sînt de opoziţie, ci de concomitenţă şi interferenţă. Între cele două zone se stabileşte o echivalenţă care permite treceri şi conversiuni atît în ceea ce priveşte personajele, cît şi întîmplările. Lupta lui Gaspar Ilóm contra străinilor care pîrjolesc pădurile, speculează porumbul – alimentul sacru în mitologia maya – şi distrug întreaga comunitate, lupta aceasta este în acelaşi timp guerrillă şi apoteoză. Uciderea celor vinovaţi de moartea prin trădare a viteazului Gaspar Ilóm se datoreşte unor cauze naturale, dar şi împlinirii maleficiilor săvîrşite de „Cerbul celor şapte focuri”, în al doilea ciclu, fenomenul „nahual“ – prefacerea omului în animalul său protector şi revenirea la forma umană – duce legătura dintre real şi mitic dincolo de corespondenţă şi concomitenţă. Nicho Aquino, care este succesiv poştaş, coyot şi din nou om, exemplifică reversibilitatea şi deci secreta comunicare dintre mit şi realitate, iar tînărul Hilario, tot în partea a doua, ne oferă o dovadă vie a permeabilităţii şi mutaţiilor reciproce dintre fapte şi legendă.

Cuvîntul ultim al antropologiei lui Asturias este deci convertibilitatea dintre real şi imaginar şi, pe această cale, înfăptuirea unităţii existenţiale într-o formă superioară, plenară, iradiantă. Prin ce procedeuri şi la ce niveluri? Imaginarul se preface în realitate (şi invers) prin poetizarea existenţei, prin ridicarea ei la un nivel de eroism şi solemnitate. Primul ciclu mai ales se caracterizează prin ampla orchestrare a calităţilor poetice susceptibile de a crea o nouă sinteză existenţială de neîntrecută frumuseţe şi strălucire. Iată, de pildă, pasajul referitor la pregătirile de

război ale şefului indian Gaspar Ilóm, sub auspiciile „iepuraşilor galbeni”, protectorii comunităţii.

„Gaspar Ilóm îşi schimbă ascunzişul. În albastrul profund al nopţii Ilómului se plimbau iepuraşi strălucitori din stea în stea, semn de primejdie, şi muntele mirosea a papagal galben. Îşi schimbă ascunzişul Gaspar Ilóm , cu puşca bine încărcată cu sămînţă de întuneric – adică praf de puşcă –, sămînţă de întuneric, dătătoare de moarte, cu cuţitul atîrnat la brîu, ulciorul cu rachiu, o pungă cu tutun, ardei iute, sare şi afumătură, două frunzuliţe de dafin lipite cu scuipat pe urechile sperioase, o sticla cu ulei de migdale şi o cutiuţă cu unsoare de leu. Mare îi era puterea, mare îi era dansul. Puterea lui erau florile. Dansul lui erau norii.”

Textul reuşeşte să ridice existenţa la o formă unitară, potenţată, plenară, pentru că în el se concentrează cea mai mare parte a modalităţilor poetice asturiene (însufleţirea naturii, spaţiul înflorit, eroizarea figurii omeneşti, umanizarea lucrurilor şi misterioasa lor participare la viaţa cosmosului), dar mai ales pentru că această poetizare nu exclude desenul realist cu fineţea şi precizia peniţei. Dimpotrivă, îl necesită şi îl foloseşte ca pe un mijloc de a păstra şi integra în sinteza ontică superioară elementul familiar, zilnic, dătător de credibilitate, producător de adeziune umană. Astfel Gaspar Ilóm, pe care Nicho Aquino îl vede în ipostaza de glorificat, aşezat după moarte în rîndul invincibililor, se face cunoscut tot prin calităţile pămînteşti care îi umanizaseră eroismul.

„Vraciul îl arătă cu piciorul lui de cerb, printre invincibili, pe Gaspar Ilóm. Poate fi recunoscut după cît ardei iute mănîncă, după privirea scrutătoare şi după claia căruntă din cap.“

S-ar putea crede că poetizarea şi plenitudinea existenţei sînt posibile numai la nivelul eroic din primul ciclu. Ar fi o greşeală care ar răpi ontologiei asturiene capacitatea – rară la un scriitor – de a revărsa imaginarul asupra vieţii obişnuite, zilnice, populare, aşa cum se întîmplă în al doilea ciclu. La acest nivel familiar, poetizarea

se manifestă mai subtil, nu prin folosirea unor mijloace de transfigurare, ci prin crearea unei ambianţe sui generis asupra căreia a insistat judicios Giuseppe Bellini[4]. Asturias învăluie acum personajele şi întîmplările într-o atmosferă de voioşie şi umor, de simpatie şi pitoresc, de inocenţă maliţioasă, în care nu putem să nu vedem un fel de emanaţie a unei magii laice, cordiale, su- rîzătoare. Un fel de reverberaţie folclorică a mitului. Atmosferă pe care, în transpunere românească, am putea să o aşezăm sub semnul lui Creangă, undeva între Moş Nichifor Coţcaru şi povestea lui Stan Păţitu.

În *Oameni de porumb* mişcarea de apropiere a imaginarului de real se termină deci cu această dublă convertibilitate – eroizarea umanului şi umanizarea eroicului – care face posibilă existenţa în forma superioară a plenitudinii.

Şi arătăm în sfîrşit că ontologia lui Asturias, ca întreaga lui creaţie, vădeşte tendinţa de totalizare şi depăşire. Ea năzuieşte să cuprindă toate determinările umane şi totodată să depăşească facticitatea lor, să le dea un sens, o direcţie de devenire, de rezolvare. Vocaţia totalităţii face ca nici realul, nici imaginarul să nu asume, în viziunea ontică a scriitorului, culoarea roz şi tonalitatea optimistă. Mitul asturian nu este o dulce feerie, ci un mijloc de a face incandescente toate determinările existenţiale, în lumină de zi sau în întuneric de noapte. Aşa se explică de ce ontologiei şi, cum vom vedea imediat, antropologiei romancierului le corespunde o întinsă gamă de emoţii, de la atroce la burlesc şi de la vehemenţă la gingăşie. Dar chiar atunci cînd este adus să facă loc hîdului şi terorificului – ne gîndim la episodul decapitării celor opt membri ai familiei Zacatón –, cruzimea faptelor este acoperită de o imagistică ce păstrează ceva din fastul teribil al artei aztece în pîrjolirea capetelor tăiate

4 *La narativa di Miguel Ángel Asturias,* Ed. Cissalpine, Milano, 1966.

„...flăcările, la mirosul sîngelui de om, se alungiră, prelingîndn-se de frică, apoi se ghemuiră pentru atac, ca nişte tigri auriţi.”

Dacă în ontologia sa Asturias intensifică uneori obscuritatea, el iubeşte întotdeauna lumina. Ea indică sensul depăşirii necesare, ea este termenul final al confruntării omului cu propriile-i adîncuri, ea recompensează pe cel care a izbutit să treacă toate probele şi ceremoniile nahualului, într-o mişcare de ascensiune existenţială clar arătată de autor!

„Minunata lumină îi inundă... se întoarce de la inimile lor prefăcută într-o lumină ce nu e lumina care înconjoară mineralele, plantele, jivinele, ci e lumina care îl înconjoară pe om, care a fost înlăuntrul omului...”

Cu acest concept de „depăşire", care implică prezenţa subiectului uman şi posibilitatea lui de a da un răspuns creator determinărilor existenţiale, pătrundem în antropologia asturiană. Ea captează, în tot patetismul articulării lor, demnitatea şi vulnerabilitatea condiţiei umane. În această privinţă, creaţia scriitorului încorporează o dialectică a speranţei, dar şi a nefericirii, a bucuriei de a fi, dar şi a gravelor pericole care o ameninţă atît în plan social, cît şi în plan ontic. Se poate deci şi trebuie să distingem, în viziunea antropologică a lui Asturias, trei termeni esenţiali destinului omenesc: dorinţa de plenitudine, primejduirea ei şi speranţa reintegrării armonioase într-o ordine umană superioară. Succesiunea şi relaţiile lor sînt în general acelea dintre teză, antiteză şi sinteză.

În romanele dominant realiste, primul termen – situaţia plenară originară – este mai degrabă prilej de aluzii sau de referinţă, decît obiect de naraţiune. El rămîne totuşi termenul primordial. Un fel de lumină bună există de la început în sufletele simple, leale, generoase ale oamenilor din popor, cum sînt ţăranii indieni din *Week-end în Guatemala* sau *Ochii îngropaţilor*. Ponderea cea mare o are însă, în romanele realiste, termenul al doilea, alcătuit din

formele nefericirii sociale, din consecinţele violenţei, strîmbătăţii, prepotenţei. Asturias nu ezită să zugrăvească imensele şi strivitoarele structuri ale dezumanizării: exploatarea economică, puterea dictatorială delirantă şi aberativă, invazia străină exterminatoare. Al treilea termen, următor acestei sumbre fenomenologii a răului social, îl constituie răspunsul omenesc dat nefericirii. Este un refuz mîndru şi tăios, izvorît din necesitatea inexorabilă a libertăţii şi demnităţii omeneşti. Este totodată afirmarea, directă sau indirectă, a puterii de a spera, inerentă condiţiei umane.

Aceeaşi articulaţie trinară, aceeaşi succesiune dialectică de trei termeni le aflăm şi în romanele dominant imaginare, în care Asturias caută, în cadrul antropologiei sale procesuale şi ascendente, emoţia primordială corelată cu însăşi situarea omului în lume. Spre deosebire de mulţi scriitori de azi pentru care esenţiale omului, înainte de orice aventură istorică, îi sînt „disperarea de a fi acolo şi atunci", sentimentul ororii şi al absurdului, Asturias nu conferă situării în lume un semn negativ, ci unul pozitiv. Pentru el, la începutul existenţei umane nu stă „aruncarea în lume", „orfanitatea", ci bucuria de a fi, acceptarea vieţii printr-un vibrant „da". În direcţie onirică, bucuria de a fi este întoarsă spre trecut, identificată cu amintirea purităţii paradisiace (*El Alhajadito*), iar în direcţie fantastică ea apare ca exuberanţă nemărginită, ca voluptatea de a zburda prin toate formele şi felurile existenţiale posibile (*O anumită mulatră*). Al doilea termen – ameninţarea şi umilirea existenţei umane din cauze inerente condiţiei omeneşti – prilejuieşte pagini de neîntrecută frumuseţe în care Asturias vorbeşte despre primejdia de a muri în fiecare clipă, de a uita cerul, adică idealul, de a pierde puterea de a visa, de a se supune unor credinţe degradate (*Maladrón*). Al treilea termen, aspiraţia spre plenitudine, se desfăşoară larg, cu scînteiere orbitoare de lumini, în povestirile din *Oglinda Lidei Sal*. Protagoniştii lor aspiră să ajungă, în termeni metaforici, la „locul unde soarele îşi ridică stindardele", caută mijlocul de a depăşi mărginirea şi a învinge moartea. Găsesc unul şi altul în

creaţia omului, culminînd în cea artistică, expresie perfectă a plenitudinii.

Reunind şi elaborînd mai departe aceste două variante, *Oameni de porumb* ne oferă versiunea cea mai complexă şi aprofundată a viziunii lui Asturias despre condiţia umană, începînd cu primul termen, situarea omului în lume. Versiune complexă pentru că în acest roman emoţia existenţială primordială se diversifică potrivit celor două niveluri ale naraţiunii – eroic şi familiar — şi potrivit temelor diferite: apărarea comunităţii în primul ciclu şi căutarea iubirii pierdute în al doilea. Bucuria de a fi se identifică la început cu trăirea exaltantă, comunitară, a inocenţei mitice, apoi, în partea a doua, se concretizează în trăirea tainică şi unică a dragostei, în nesaţul împlinirii prin fiinţa iubită. Versiune aprofundată pentru că apărarea purităţii şi căutarea iubirii sînt două flori ale aceleeaşi tulpini care îşi trimite rădăcinile adînc în afirmarea vieţii. Acceptarea cu accent sărbătoresc, cu fervoare, a situării omului în lume stă la începutul antropologiei asturiene şi la baza *Oamenilor de porumb.*

Cît despre al doilea şi al treilea termen – primejduirea bucuriei de a fi şi speranţa depăşirii nefericirii – romanul de faţă reuneşte ambele variante mai sus arătate – cea serială şi cea ontică – îmbogăţindu-le cu noi, surprinzătoare încrucişări şi dezvoltări. Astfel, în primul ciclu, predominant mitic, autorul introduce ameninţarea sub forma circumstanţei sociale violente, asupritoare, inumane, cunoscute din romanele realiste. Comunitatea indiană este invadată economic de incendiatorii de păduri şi decimată militar prin sălbateca represiune a oamenilor colonelului Godoy. Încrucişarea, care potenţează contrastul şi ciocnirea, constă în aceea că acestei ameninţări reale i se dă un răspuns mitificat. În fond, sînt două răspunsuri înfăţişate şi exaltate mitic: acţiunea de guerrillă a lui Gaspar Ilóm, care eşuează, şi răzbunarea lui de către puterile mitice întrupate în Cerbul celor şapte focuri, care reuşeşte. Caracterul mitic favorizează dezvoltarea răspunsului într-o „înfrîngere triumfătoare”, tratată deschis, potrivit celui de al

treilea termen al condiţiei umane: posibilitatea speranţei. Dobîndind aureola legendei, moartea sau, mai exact, sinuciderea eroică a şefului indian devine exemplară şi rodnică, ea face posibilă aşteptarea, ea va inspira lupta viitoare.

Oarecum simetric, în ciclul Goyo Yic, desfăşurat în cea mai mare parte la nivelul vieţii obişnuite, Asturias tratează termenul al doilea şi al treilea al antropologiei sale în funcţie nu de circumstanţele sociale, ci de alcătuirea fiinţei omeneşti. Vulnerabilitatea umană va fi raportată în principal la limitele şi imperfecţiunile condiţiei umane. Motivul dominant al ciclului – fuga soţiilor „tecune" şi urmărirea lor – are profunzimea şi demnitatea dramei umane. Căci „tecună“, adică fugară, este chiar carnea fiinţei omeneşti care

„...a gustat din băutura pentru emigrat, cu praf cu umblet de păianjen şi, mai devreme sau mai tîrziu, emigrează şi ea ca o stea trecătoare, ca o nevastă fugară, iese din scheletul]n care i-a fost dat să existe fixă timp de o viaţă, pleacă, nu mai rămîne; carnea este şi ea «tecună»...“

În această dramă a fugii, Asturias face să intre – e drept, mai mult în filigran – o bogăţie de motive. Din partea tecunelor care părăsesc, ghicim dorinţa evaziunii din cotidianul meschin, presimţirea unei alte nemaivăzute iubiri, nevoia de a cunoaşte drumuri nebănuite, iar din partea celor părăsiţi, mîndria rănită, pustiul absenţei, urma de foc a mîngîierilor de dragoste, nevoia arzătoare de a retrăi unitatea pierdută. Toate acestea se însumează într-un singur obstacol care produce căutarea şi necesită depăşirea. Un obstacol care, pe deasupra peripeţiilor, are rangul înalt al neliniştii şi mutaţiei cosmice. Goyo Yic îl poate depăşi şi îşi regăseşte, în final, soţia şi copiii, pentru că este pătruns de sentimentul iubirii ca împlinire şi unicitate, mai puternic decît şovăielile sau slăbiciunile de-o clipă. Încă mai hotărîtoare, în cazul său, este însă depăşirea groaznicei mărginiri personale, orbirea. Vindecat de ea, el

vede ceea ce nu vedea înainte şi izbuteşte să regăsească fiinţa pierdută. Chipul soţiei sale este acum veştejit şi totuşi este singurul necesar împlinirii destinului, căci numai prin ea şi prin fiii lor ajunge să se opună timpului, să nu se risipească odată cu trecerea lui.

Dialectica depăşirii nu este însă un joc mecanic, sigur cîştigător. Asturias bifurcă rezultatul căutării, conferindu-i două sfîrşituri; depăşirea lui Goyo Yic şi degradarea lui Nicho Aquino care nu-şi poate afla soţia pierdută – murise – şi termină ca amant şi apoi ca moştenitor al unei străine, Doña, şi al hotelului ei cu cei şaisprezece mii de şoareci.

În ambele feluri – prin apoteoză, în legendă, sau prin împlinire de destin, în aventura pămîntească – antropologia din *Oameni de porumb* lasă deschise porţile speranţei. Asturias nu ascunde riscul ca omul să fie strivit de povara nefericirii, dar nu îl condamnă iremediabil la înfrîngere şi disperare. Soarta omului se defineşte printr-un „poate“: poate pierde, dar poate şi cîştiga. Un „poate“ care face ca fapta omenească şă existe şi să valoreze, ca istoria să aibă un mers şi un sens. Care sînt ele? După Asturias, răspunsul este următorul: umanul tinde să nu mai depindă decît de el însuşi. Năzuinţă care triumfă eroic în Gaspar Ilóm, dar trăieşte da asemenea, modest şi emoţionant, în inima oamenilor simpli, care învaţă, tot mai mulţi, să vadă, ca Goyo Yic, să se elibereze de oprelişti, să depăşească nefericirile. Antropologia lui Asturias poartă semnul prometeic.

Nu vom examina nivelurile următoare, tematic, compoziţional şi expresiv, decît în măsura în care ele confirmă şi concretizează literar adevărurile centrale puse pînă acum în lumină.

Cercetarea romanului *Oameni de porumb* la nivel tematic a stîrnit în critică un adevărat cor al nedumeririi. Constatînd lipsa de continuitate tematică între cele două cicluri ale cărţii, unii critici au declarat că îi lipseşte

unitatea[5], iar alţii au căutat-o, încurcaţi, în locuri stranii[6]. Bellini a apărat unitatea romanului, situînd-o în clima mitică, în atmosferă. Am arătat că această ambianţă există, dar ea însăşi comportă tonalităţi diferite. Adevărata unitate izvorăşte din trei factori şi anume: 1) corespondenţa dintre imaginar şi real, cu articularea ontică mai sus examinată, 2) fundamentul antropologic comun: afirmarea vieţii, de asemenea analizat, şi 3) complementaritatea structurilor narative folosite în cele două cicluri, în fond simple variante ale aceluiaşi model narativ. Determinînd cu alt prilej aceste variante, în funcţie de „dominanta" – reală sau imaginară – a naraţiunii, vom examina aici numai modul în care cele două structuri se încorporează în *Oameni de porumb*, asigurînd, prin corespondenţa şi complementaritatea lor, caracterul sintetic-culminant al romanului, caracter care se verifică astfel şi la nivel compoziţional.

Iată cele două variante structurale:

(Romane de dominantă realistă)
Varianta I
1. locul
2. primejdia
3. lupta
4. soluţia finală
alternativa – cădere
– victorie

(Romane de dominantă imaginară)
Varianta II
1. locul
2. obstacolul
3. căutarea
4. soluţia finală
alternativa – pieire
(degradare)
– depăşire
(plenitudine)

5 Seymour Menton: *Historia de la novela guatemalteea,* Ed. Universitaria Guatemala,1960, p. 221 şi urm.

6 Ray Ángel Verzasconi, în teza de doctorat *Magical realism* (University of Washington, 1965) găseşte unitatea în lupta, psihanalitic explicată, dintre porumb şi pămînt, dintre femeie şi bărbat.

Cîteva explicaţii sînt necesare pentru înţelegerea acestor structuri în ele însele şi în aplicarea lor la romanul *Oameni de porumb.*

În arta narativă a lui Miguel Ángel Asturias, „locul” variază potrivit valorii dominante indicate în varianta respectivă, în dominantă imaginară, locul înseamnă cercul magic al plenitudinii primordiale, situarea edenică. În dominantă realistă, este locul unde fiinţa se integrează armonic în familie, în comunitate, în circumstanţă. Oricum, este locul bun, matricial, care, chiar dacă nu este expus în textul naraţiunii, este cuprins implicit în logica ei. În *Oameni de porumb* prevalează în genere ultimul sens. Este clar că înainte de invazia străinilor şi de fuga tecunelor, personajele romanului, în ambele cicluri, au trăit un fel de fericire, tribală sau domestică, izvorîtă din profunda consonanţă cu natura, cu comunitatea, cu fiinţa iubită. Nu lipsesc din ea, totuşi, reflexe paradisiace, iar plenitudinea primordială (înfăţişată în culori splendide, în naraţiunile onirice, şi halucinante, în cele fantastice), asumă aici o candoare şi voie bună care dovedesc umanizarea locului primordial în *Oameni de porumb*. Natura este adusă cordial aproape de om, chiar cînd omul nu apare în ea.

„Un cintezoi luă cu el pădurea într-un tril. O mierlă, într-un tril, o duse înapoi. Cintezoiul, cu cîţiva virdari, o duse repede, mai departe. Mierla, ajutată de ghionoaie, o puse iar la loc, cît ai clipi din ochi. Cintezoi şi mierle, virdari şi ghionoaie, sitari şi stăncuţe duceau şi aduceau păduri şi frînturi de pădure, în timp ce zorii începeau să răsară.”

Aceeaşi stare de graţie şi puritate o aflăm chiar atunci cînd locul primordial este ocupat de bărbaţi şi femei, cu rosturile lor omeneşti.

„Primejduirea” înseamnă o smulgere din locul matricial, o rupere brutală, inumană a cercului benefic. „Obstacolul” este mai subtil şi mai variat: el poate consta dintr-un imbold, dintr-o persoană sau dintr-un dat fundamental al condiţiei umane. Atît primejdia cît şi

obstacolul reprezintă momentul dramatic de sfîşiere a unităţii anterioare, de negare a integrităţii în existenţă. În *Oameni de porumb* putem vorbi de o primejduire reală cu rezonanţă mitică în primul ciclu şi de un obstacol ontic, cu ingrediente şi deznodămînt real, în ciclul al doilea. Moartea şi apoi pedepsirea ucigaşilor lui Gaspar Ilóm sînt învăluite în mit, iar neliniştea cărnii şi fuga tecunelor se rezolvă în finale reale, dar cu vădit înţeles simbolic.

„Lupta" este, în termeni hegelieni, efortul de a împiedica piedicile (*Hinderniss der Hindernisse*) şi oscilează şi ea de la gînd la faptă, de la gest izolat la acţiune concertată. În romanele realiste, unde domină, lupta este mai scurtă, mai rapidă decît primejduirea care se desfăşoară pe larg, creînd o bogată fenomenologie a nefericirii. În naraţiunile imaginare, situaţia e diferită: căutarea nu stă în raporturi antagonice atît de ascuţite şi precise cu obstacolul, iar pe de altă parte obstacolul este înfăţişat pe scurt, iar căutarea lor pe larg, în durată.

În *Oameni de porumb* jocul combinatoriu dintre real şi imaginar se extinde asupra ambelor cicluri, deci şi asupra luptei din primul, şi asupra căutării din cel de-al doilea. Lupta lui Gaspar Ilóm este brusc trunchiată şi agresiunea realului asupra miticului izbîndeşte în primul episod: guerrillerii sînt măcelăriţi, iar şeful lor, trădat şi ucis. Episodul următor însă şi apariţia ulterioară, glorificată, a lui Gaspar Ilóm, dovedesc că mitul nu poate fi învins, atunci cînd exprimă demnitatea şi nobleţea omului. Aceste noi dimensiuni ale luptei – pedepsirea şi aşteptarea între invincibili – conferă imaginarului eficienţă istorică – desigur, în proiecţia viitorului. Soluţia finală este de asemenea influenţată. Lupta şi destinul lui Gaspar Ilóm depăşesc alternativa „cădere-victorie" printr-o nouă sinteză al cărei sens este „rodirea prin sacrificiu".

Referitor la căutarea soţiilor fugare din ciclul al doilea, se observă o similară dezvoltare originală, proprie *Oamenilor de porumb*. S-ar părea că aventura tecunelor, cu mult haz folcloric şi cu personaje foarte cotidiene, nu implică valori majore şi nu poate duce deci la plenitudine. Şi

totuşi, lunga căutare a Mariei de către Goyo, sentimentul că ea singură este femeia sortită lui şi regăsirea celor doi în final, cînd au dobîndit, cu greu, sentimentul indestructibilităţii iubirii, toate acestea sînt treptele unei împliniri care, în plan familiar, redă existenţei unitatea şi frumuseţea. Depăşind orbirea şi neliniştea, Maria Tecún şi Goyo Yic,

„Se întoarseră, aşadar, la Pisigüilito. Trudiră din nou ca să-şi construiască o locuinţă mai mare, pentru că fiii lor, care se însuraseră, aveau mulţi copii şi veniră să locuiască împreună cu ei. Lux pentru bărbaţi, şi lux pentru femei, să aibă mulţi copii. Bătrîni, copii, bărbaţi şi femei se prefăceau în furnici după cules, pentru a căra porumbul; furnici, furnici, furnici, furnici...”

Plenitudinea, apărată de Gaspar Ilóm, renaşte în solidaritatea tuturor, în strădaniile lor unite pentru a construi „casa mai mare”, cu hărnicia creatoare a furnicii, pentru a afirma viaţa, lumina umană „care nu se poate pierde în veci“. Acesta este mesajul unitar al unei opere pe care Asturias a voit-o bogată pînă la diversitate, liberă pînă la temeritate.

În sfîrşit, la nivel expresiv, *Oameni de porumb*, îşi revelează alt merit, poate cel mai de seamă: desfăşurarea irezistibilă a unui discurs narativ cu trei modalităţi preferenţiale – poetică, populară, mitic-ancestrală – şi cu clare virtuţi onto-genetice. Aşa cum, în *Cien años de soledad*, Gabriel Garcia Márquez făureşte, prin fluxul torenţial al limbajului, o altă realitate, fabuloasă, Asturias crează prin magia verbului său o realitate potenţată, ridicată la o stare de intensitate şi iradiere asemănătoare materiei în stare de incandescenţă. Dintre mijloacele poetice folosite de romancier pentru chintesenţierea existenţei, continuu prezentă este imaginea mitică. Ea păstrează claritatea şi relieful faptelor, separă lucrurile şi fiinţele, pentru ca apoi să le împreune din nou în metamorfoze neaşteptate, înzestrate cu noi semnificaţii ce se cer decodate. Operaţia nu este uşoară întrucît distanţa

dintre sensul propriu şi cel figurat se măreşte prăpăstios, iar transferul semantic ia aspectul de salt temerar, uneori mortal. Sentimentul care însoţeşte imaginea este, fireşte, acela al uimirii, dar o uimire nu lipsită de încîntarea pe care o prilejuieşte întotdeauna jocul imaginaţiei artistice. Un admirabil exemplu îl constituie imaginea mitică a pămînlului, adevărată ridicare de cortină asupra situaţiei de „splendoare ameninţată" cu care începe romanul.

„Pămîntul cade visînd din stele, dar se trezeşte în cei care au fost munţi, azi vîrfuri sterpe ale Ilómului..."

Uluitoare, imaginea este totuşi rezolvabilă prin logica simbolului: ea implică ideea că pămîntul este un dar al cerului, o binecuvîntare, oamenii putînd să-şi dea seama de ea şi să o păstreze sau să o piardă, aşa cum face lăcomia celor care pîrjolesc pădurile.

În acelaşi sens, dar mai evident şi mai puternic, se desfăşoară acţiunea metaforelor care revelează esenţa lucrurilor şi a întîmplărilor. Sînt instrumentele principale ale creării unui nou plan existenţial, potenţiat, plenar, despre care am vorbit. În această lume în care obişnuitul se preface în minunat prin puterea de farmec a limbajului, flăcările devin „tigri auriţi", aşa cum şi sînt într-o suprarealitate semnificativă; somnul se preface în strînsoarea unei năpîrci „cu şase sute de mii de încolăciri de glod, de lună, de păduri, de torente...", aşa cum şi este în tainica lui profunzime; întîlnirea fiinţei omeneşti cu dublura sa din adîncuri (nahualul) este „fulger de sidef, ciocnire între om şi soare". Şi zborul uluitor al imaginaţiei autorului, clocotul figuraţiei poetice continuă de-a lungul întregului roman.

A doua modalitate expresivă, cea populară, este expresia unei înclinaţii temperamentale – dragostea pentru *los de abajo* (cei de jos) – dar şi consecinţa unor poziţii teoretice generale pe care Asturias le sublinia cu emfază. Pentru el, romanul nu este un divertisment frivol şi gratuit, un *pasatiempo*, ci un act de fervoare şi luptă, o formă

deosebit de cuprinzătoare şi eficientă a încrederii în om, a demnităţii acestuia, privite *desde el pueblo*, în perspectivă populară. Vorbirea populară este un mijloc pentru a exprima artistic această concepţie. În dialoguri, în monologul interior indirect şi chiar în naraţiunea propriu-zisă, virtuţile genarale ale limbajului popular – vigoarea, prospeţimea, plasticitatea, umorul – sînt într-o strălucită sincronizare cu pirotehnia poetică.

În privinţa influenţei fondului ancestral, indigen asupra limbajului narativ, putem spune, fără a intra în discuţii erudite şi în ipoteze imposibil de dovedit, că o serie de procedee stilistice şi compoziţionale, precum enumeraţia abundentă, reiteraţia, onomatopeele, paralelismul lexical, proliferarea frazei sînt rodul cunoaşterii adînci şi folosirii de către romancier a textelor precolumbiene. Din mitologia maya în special, Asturias a luat credinţe — naşterea omului din porumb – personaje, imagini, formule. Originea unor pasaje de importanţa şi frumuseţea aceluia citat mai sus („Puterea lui erau florile. Dansul lui erau norii.“) poate fi identificat precis în epopeea *Popol-Vuh.*

Asturias era pe deplin conştient de caracterul creator şi de demnitatea demiurgică a unui limbaj în care îşi contopeau virtuţile cele trei modalităţi expresive examinate.

„Ceea ce facem noi este să inventăm o limbă, vehiculul de expresie a fiinţei noastre, a sentimentelor, a gîndurilor, a cărnii şi a problemelor noastre şi aceasta o facem pentru a putea dezvălui misterul, pentru a descoperi cuvîntul exact, termenul precis, ascuns de zei, fărîmă a focului sacru pe care triburile şi oamenii au găsit-o în peregrinările lor“[7]

Cu fidelitate şi cu remarcabilă echivalenţă expresivă, versiunea românească a Lilianei Pleşa Iacob pune la îndemîna cititorilor români una din cărţile care vor însoţi,

7 *M. A. Asturias: Romanul latino-ameriean*, Bucureşti, E.L.U. 1964, p. 105.

sînt sigur, pe oameni în neîncetatele şi mereu noile lor peregrinări.

*

Ne rămîne să raportăm romanul *Oameni de porumb* la al doilea centru de referinţă pe care îl constituie naraţiunea his- pano-americană considerată în lumina gîndirii sistemice.

În această perspectivă, romanul (ca de altfel oricare fenomen literar: operă, gen sau literatură) apare ca un sistem de semne cu sens şi valoare estetică. Propriu sistemului este de a da un răspuns modelator (*output*) la un ansamblu de circumstonţe solicitatoare (*input*). Răspuns creator şi mediatizat, aşa cum am arătat în studiul sus-citat. Privită în context mondial şi din acest punct de vedere sistemic, naraţiunea hispano-americană se defineşte prin vehemenţa situaţiilor solicitatoare şi prin caracterul deschis, dătător de speranţă al răspunsului. În cadrul ei, *Oameni de porumb* se individualizează prin statutul complex, chibzuit totalizator al solicitării, în care intră, cum am văzut, circumstanţe sociale violente, agresive, dar în definitiv trecătoare, alături de fapte inerente condiţiei umane, mai puţin furtunoase, dar inevitabile, permanente. Modelul de existenţă umană cu care Asturias răspunde solicitării este de asemenea mai cuprinzător şi mai cordial decît în alte romane hispano-americane. Acest model reuneşte eroicul şi cotidianul, lupta şi răzbunarea, iubirea şi rodirea paşnică, totul unificat în afirmarea vie şi în fluxul discursului narativ cu efecte de incantaţie.

Diacronic, sistemul hispano-american a cristalizat în două forme: cea tradiţională şi cea actuală.

În forma lui tradiţională, romanul hispano-american a fost preţuit îndeosebi pentru reuşitele înscrise pe linia reprezentării artistice a omului american în mijlocul unei naturi imense, splendide şi ameninţătoare totodată, într-o societate frămîntată de violenţa puterii şi de revolta maselor asuprite. Culminînd în curentul indigenist şi în

creatori de statura lui Romulo Gallegos, romanul tradiţional hispano-american a depus mărturie virulentă despre adevărurile acestei părţi a lumii şi a consemnat protestul uman în faţa zonei de umbră a acestor adevăruri.

În ultimul timp, mai exact în ultimele două decenii, o importantă schimbare a avut loc în această situaţie. O nouă şi prestigioasă înflorire a romanului hispano-american – adevărată „explozie narativă” cu aceasta se înregistrează o categorică mutaţie de perspectivă, de substanţă şi, inevitabil, de tehnică narativă. Romancierii hispano-americani de azi se situează într-un context mai larg, acela al omului contemporan, şi vădesc, în diferite moduri, tendinţa de a depăşi orizontul local şi atitudinea testimonial-protestatară, îndreptîndu-se spre cercetarea complexă şi plină de îndoieli a omului în condiţia sa universală. O distanţă izbitoare faţă de formula tradiţională se creează prin punerea în discuţie a certitudinilor simpliste inerente realismului naiv şi manicheismului etic. Abandonînd în mare măsură încrederea apodictică în realul dat nemijlocit, în experienţa sensibilă, şi renunţînd la practicarea unei mimesis la nivelul oglinzii, romancierii hispano-americani actuali sînt în căutarea unui real construit şi ridicat la o putere superioară sau reconstruit în sens orfeic, biblic, numenal etc. Căutarea şi construirea unei realităţi plenare se însoţeşte de căutarea şi modelarea unei noi, profunde identităţi a omului latino-american. Determinarea ei nu este dintre cele mai uşoare. În condiţiile de azi ale „continentului vulcanic” – aglomerarea în mari centre urbane, afirmarea clasei muncitoare şi a păturilor mijlocii, crearea unei faţade capitaliste şi asocierea finanţelor nord-americane cu oligarhiile locale – tabloul a devenit prea complex pentru ca vechea schemă „civilizaţie-barbarie” să mai opereze şi ca eroicitatea să fie plasată integral şi indiscutabil asupra cuiva, ca în naraţiunile tradiţionale. Ascensiunea revoltei prezintă de asemenea etape neprevăzute şi dileme greu de rezolvat. În aceste condiţii, noul roman înlocuieşte personajele edificatoare şi ilustrative cu personaje complexe, problematice, lărgeşte

aria tematică, asumă o concepţie despre lume şi om care nu neagă răului nici importanţa nici dificultatea de a-l identifica. Se deschid drumuri noi pentru naraţiunea imaginară, cu valenţe fantastice sau simbolice, predomină *el cuestionamiento* – punerea în discuţie, contestarea – se înmulţesc întrebările şi interesează mai puţin răspunsurile. O ţintă comună de atac: sistemul (*establisliment*) injust şi dependent; un cuvînt pe toate buzele: e*l cambio*, schimbarea radicală, de structură. Paralel se manifestă un fel de voluptate exuberantă, de înnoire tehnică. Procedee inspirate într-o serie largă de autori, de la James Joyce şi Proust pînă la Beckett şi Robbe- Grillet, sau inventate de fiecare autor, vin să sporească interesul şi eficienţa unei naraţiuni care abandonează simplismul epic şi construcţia lineară în favoarea unei compoziţii deschise, supuse reversibilităţii, jocului combinatoriu. Limbajul de asemenea se dedă la dislocări, rupturi şi paroxisme, într-o adevărată escaladă a permisiunii. Se profilează chiar riscul, atunci cînd inovaţia e practicată de dragul inovaţiei, sa se ajungă la descompunerea formelor romaneşti, la „desnaraţiune“ şi la „neantizarea“ limbajului.

În acest tablou, Asturias ocupă o poziţie specială, imposibil de identificat cu vreuna din formule: nici cu cea tradiţională, nici cu cea actuală. *Oameni de porumb* ne pune la îndemînă toate argumentele necesare evidenţierii acestei poziţii proprii, centrale, dar şi sintetice. În plan antropologic, am văzut că romancierul împărtăşeşte preocupările actuale despre vulnerabilitatea omului şi despre jocul complicat dintre bine şi rău, dar el nu poate adera la principiul scepticismului – confuzia dintre bine şi rău – şi cu atît mai puţin la acela al cinismului, cu ierarhia lui inversă, cu prioritatea răului. Scriitorul nu cedează modei furioase de a condamna pe om la neputinţă şi la disperare, de a stinge toate luminile, fără cruţare – şi fără excepţie. *Oameni de porumb* lasă omului dacă nu fericirea, cel puţin posibilitatea căutării şi speranţa întîlnirii ei. Busola lui înregistrează, împreună cu modernii, cele mai variate şi mai uimitoare oscilaţii, dar, asemeni clasicilor, nu cunoaşte

voluptatea perversă de a-şi pierde nordul. Asturias este deci un clasic în acest sens al artei concepute ca o confirmare şi sporire a umanului. El crede în demnitatea funcţiei romanului, în necesitatea comunicării narative, în care vede o formă de creaţie umană.

În privinţa mijloacelor de expresie, a tehnicii narative, Asturias se îndepărtează de tradiţionali în aceeaşi direcţie şi pe aceleaşi drumuri ca inovatorii. Multe dintre procedeele acestora, chiar cele mai îndrăzneţe, se regăsesc enunţate sau dezvoltate în romanele sale, şi în decursul analizei *Oamenilor de porumb* am recurs adesea la calificativele de temerar, şi uimitor. Şi totuşi două lucruri îl deosebesc pe Asturias de actualii cutezători: dozajul îndrăznelilor tehnice şi mai ales subordonarea lor funcţiei narative, finalităţii artistice. Se poate deci vorbi, aşa cum face Paul Verdevoye[8], despre poziţia de sinteză a lui Asturias faţă de cele două forme de roman, dar cu condiţia de a preciza că această sinteză se efectuează îmbinînd îndrăzneala noii tehnici narative cu înţelepciunea finalităţii artistice clasice.

*

Unind angajarea în istorie cu devoţiunea faţă de înalta exigenţă a artei, nobila militanţă umană cu făurirea unui nou limbaj narativ capabil de a însuma, ca în *Oameni de porumb*, poezia mitului şi truculenţa realului, fantezia şi incisivitatea, Asturias este pe drept cuvînt considerat ca avînd o valoare exemplară de către scriitorii hispano-americani mai tineri. O spune, sau, mai exact, o mărturiseşte Carlos Fuentes:

„Asturias se înfruntă cu aceeaşi lume fatală şi impenetrabilă a romanului tradiţional, dar departe de a se opri la documentul opac, găseşte transparenţe în mit şi limbaj. Felul său de a personaliza pe oamenii Guatemalei constă în a-i dota cu miturile şi cu vorbirea lor magică, o vorbire constitutiv înrudită cu aceea a suprarealismului. Dar personalizarea nu constă numai în a

8 *Miguel Ángel Asturias y la „Nueva Novela"*, în Revista Iberoamericana, nr. 67, 1967, pp. 21—31.

obiectiva, ci şi în a subiectiviza: în acest sens se revelează dreptul scriitorului de a se exprima personal şi nu ca un simplu pod sau transmiţător al realităţii aparente. Această evidenţă, totuşi, fusese practicată numai de poeţi...”[9]

Această caracterizare face din Asturias nu un scriitor de tranziţie spre modernitate, ci centrul şi modelul acestei modernităţi, în ceea ce are ea mai fertil şi mai durabil: crearea unei noi frumuseţi temerare dar comunicabile, în centrul căreia stă omul confruntat cu primejdiile lumii şi cu propria-i vulnerabilitate, dar învestit de asemenea cu toate puterile şi chemările inerente condiţiei umane.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

Aici femeia,
eu, adormitul

Gaspar Ilóm

I

— GASPAR ILÓM LASĂ SĂ I SE FURE PĂMÎNTULUI visul din ochi...

— Gaspar Ilóm lasă să i se taie pământului pleoapele cu securea...

— Gaspar Ilóm lasă să i se pîrlească pământului desişul genelor cu arşiţa lunii de culoarea furnicii bătrîne...

Gaspar Ilóm îşi clătina capul dintr-o parte în alta. Să nege, să macine acuzaţia gliei pe care dormea cu rogojina, cu întunericul şi cu femeia lui, îngropat cu morţii şi cu bunicul lui, fără să se poată dezlipi de o năpîrcă cu şase sute de mii de încolăciri de glod, lună, păduri, torente, munţi, păsări şi ecouri pe care le simţea în jurul trupului.

— Pământul cade visînd din stele, dar se trezeşte în cei care au fost munţi, azi vîrfuri sterpe ale Ilómului, acolo unde

9 *La nueva novela hispanoamericana,* Mexico, 1969, p. 21

straja[10] cîntă cu vaiet de rîpă, unde zboară cu capul în jos gaia, unde umbla furnica cu capul mare, unde geme porumbelul sălbatic şi unde doarme, cu rogojina, cu întunericul şi cu femeia lui, cel care trebuia să le rupă pleoapele celor ce pîrjolesc muntele şi să le răcească timpul celor ce stăvilesc apa rîului care atunci cînd curge doarme şi nu vede nimic, dar, stăvilită în bălţi, deschide ochii şi vede totul cu o privire adîncă...

Gaspar se întinse, se ghemui, îşi mişcă din nou capul dintr-o parte într-alta pentru a măcina acuzaţia gliei, legat de somn şi de moarte prin năpîrca cu şase sute de mii de încolăciri de glod, de lună, de păduri, da torente, de munţi, de lacuri, de păsări şi de ecouri care îi zdrobeau oasele pînă ce-l prefăceau într-o pastă de fasole neagră; picura noapte din adîncuri.

Şi auzi, cu urechile lui auzi:

— Iepuri galbeni în cer, iepuri galbeni în munţi, iepuri galbeni în apă vor porni război împreună cu Gaspar. Va începe războiul Gaspar Ilóm, tîrît de sîngele lui, de rîul lui, de vorba lui cu noduri oarbe...

Cuvîntul gliei prefăcut în flacără solară fu cît pe-aci să le ardă urechile de foi de porumb iepurilor galbeni în cer, iepurilor galbeni în munţi, iepurilor galbeni în apă; dar Gaspar se prefăcu treptat în pămînt ce cade de unde cade pămîntul, adică vis care nu întîlneşte întunericul ca să viseze pe pămîntul din Ilóm şi nimic nu-i fu cu putinţă flăcării solare cu vocea batjocorită de iepurii galbeni ce se lipiră să sugă într-un copac de papayo, devenind fructe ale muntelui, ce se lipiră de cer, devenind stele şi se împrăştiară în apă ca nişte reflexe cu urechi.

Pămînt gol, – pămînt treaz, pămînt al porumbului, visător, Gaspar care cădea de unde cade pămîntul, pămînt al porumbului scăldat de rîuri cu apa stătută de atita trezie, cu apa verde de veghea pădurilor sacrificate pentru porumbul devenit om semănător de porumb. Drept început, plantatorii de porumb, cu pîrjolul şi securile lor, dezgoliră

10 *Guardabarranco* = straja prăpastiei (denumirea unei păsări).

pădurile, bunice ale întunericului, de două sute de mii de tineri arbori de capoc de o mie de ani.

Pe pajişte era un catîr, pe catîr era un om şi în om era un mort. Ochii lui erau ochii lui, mîinile lui erau mîinile lui, vocea lui era vocea lui, picioarele lui erau picioarele lui, pentru război, de îndată ce ar fi scăpat de năpîrca cea cu şase sute ele mii de încolăciri de glod, lună, păduri, torente, munţi, lacuri, păsări şi ecouri, care i se înfipsese în corp. Dar cum să scape, cum să se desprindă de sămînţă, de femeie, de copii, de colibă; cum să rupă cu mulţimea veselă de pe cîmpuri; cum să se tîrască la război cu lujerii de fasole îmbobociţi în braţe, cu fructele călduţe de *huisquil* în jurul gîtului şi cu picioarele încleiate în coca de năut?

Aerul Ilómului mirosea a trunchi de copac de curînd tăiat cu securea, a cenuşă de copac de curînd ars pentru defrişare.

Un vîrtej de glod, lună, păduri, torente, munţi, lacuri, păsări şi ecouri îl înconjură de mai multe ori pe şeful de trib al Ilómului şi în timp ce vîntul îi şfichiuia carnea şi faţa şi în timp ce ţărîna stîrnită de vînt îl plesnea din toate părţile, o semilună fără dinţi îl înghiţi fără să-l muşte, sorbit din aer, ca un peşte minuscul.

Pămîntul Ilómului mirosea a copac de curînd tăiat cu securea, a cenuşă de copac de curînd ars pentru defrişare.

Iepuri galbeni în cer, iepuri galbeni în apă, iepuri galbeni în munţi.

Nu deschise ochii. Îi avea deschişi, înghesuiţi între gene. Îl lovea răsunetul bătăilor inimii. Nu îndrăznea să se mişte, să-şi înghită saliva, să-şi pipăie corpul gol, de frică să nu-şi găsească pielea rece şi în pielea rece adîncile văgăuni îmbălate de şarpe.

Limpezimea nopţii picura *copal*[11] printre trestiile colibei. Femeia lui era o siluetă nedesluşită pe rogojină. Respira cu faţa în jos, ca şi cum ar fi suflat în foc adormită.

Gaspar se tîrî să-şi caute ulcica, în patru labe, fără alt zgomot decît cel al încheieturilor care îl dureau ca pe lună

11 Răşină foarte aromată produsă de arborele cu acelaşi nume şi întrebuinţată des în loc de gumă de mestecat.

plină şi în întuneric, brăzdat ca un poncho de lumina licurici a nopţii ce se aştemea peste stuful colibei, i se văzu faţa de idol însetat lipindu-se de ulcică la fel ca de o ţîţă şi bînd rachiu cu înghiţituri mari, cu pofta pruncului care n-a supt de mult timp.

O vîlvătaie de foi de porumb îi cuprinse faţa de îndată ce termină de golit ulcica. Soarele ce dogoreşte pe plantaţii îl arse pe dinăuntru: îi arse capul unde acum nu-şi mai simţea părul ca păr, ci ca pe o cenuşă de piele şi, ca să nu lase să-i scape în timpul, somnului cuvintele visului, liliacul cu clopoţei îi arse, în fundul gurii, limba pe care acum n-o mai simţea ca limbă ci ca pe-o frînghie, şi-i arse dinţii pe care acum nu-i mai simţea ca dinţi, ci ca pe nişte satîre ascuţite.

În pămîntul lipicios de frig îşi îngropă mîinile pe jumătate, cu degetele lipite în adînc, în duritate, în tăcere şi unghiile grele ca alicele puştii.

Şi continuă să scormonească în jurul său, ca un animal ce se hrăneşte cu hoituri, în căutarea trupului său pe care şi-l simţea desprins de cap. Îşi simţea capul plin de rachiu atîrnînd ca o ulcică într-un cui din colibă.

Dar faţa nu i-a ars-o rachiul. Părul nu i l-a ars rachiul. Nu l-a îngropat rachiul. Nu l-a decapitat rachiul ca rachiu ci ca apă a războiului. A băut ca să se simtă ars, îngropat, decapitat, adică la fel cum se merge la război pentru a nu simţi frica; fără cap, fără trup, fără piele.

Aşa gîndea Gaspar. Aşa vorbea el, cu capul separat de trup, guraliv, călduţ, înfăşurat în zdrenţe cărunte de lună. Îmbătrîni Gaspar, în timp ce vorbea. Capul îi căzuse pe jos ca o glastră semănată cu frînturi de gînduri. Ceea ce spunea Gaspar, bătrînul, era munte. Ceea ce gîndea era munte străvechi, nu un firav perişor de-abia mijit. Din urechi îi ieşea gîndul să audă turmele care treceau peste el. Un grup de nori cu copite. Sute de copite. Mii de copite. Pradă iepurilor galbeni.

Marea Păduchioasă pipăi sub corpul lui Gaspar umezeala călduţă de porumb crud a lui Gaspar. O purta în el mereu mai departe. Trecuseră de vieţile lor, dincolo de el,

dincolo de ea, unde el începea să nu mai fie doar el şi ea doar ea şi deveneau specie, trib, şiroi de simţuri. O strînse brusc. Pipăi Păduchioasa. Strigăte şi stînci. Visul ei stropit pe rogojină, ca şi părul ei de sînge îndoliat. Se ghemui ca o găină oarbă. Un pumn de seminţe de floarea soarelui în pîntece. Miros de bărbat. Miros de răsuflare.

Şi în ziua următoare:

— Ştii, Păduchioaso, în curînd o să-nceapă zarva; Trebuie curăţat pămîntul Ilómului de toţi ăi ce doboară copacii cu securea, de ăi care pîrjolesc muntele cu flăcări, de ăi ce stăvilesc apa rîului care atunci cînd curge doarme, dar în bălţi deschide ochii şi se scutură de vis... cultivatorii de porumb... ăştia care dau gata-ntunericul; ca să aibă un'să-şi urmeze visul pe solul Ilómului pămîntul ce cade din stele, ori de nu, pe mine m-or adormi pe vecie. Cată nişte cîrpe vechi şi leagă-n ele ceva de-ale gurii, afumătură, sare, ardei iute, ce-i de trebuinţă la război.

Gaspar îşi scărpină furnicarul bărbii cu degetele care-i mai rămăseseră la mîna dreaptă, luă puşca din cui, coborî la rîu şi, dintr-un tufiş, trase asupra primului cultivator de porumb care trecu. Unul Igiño. În ziua următoare, în alt loc, îl vină pe al doilea. Pe nume Domingo. În fiecare zi cîte unul, Igiño, Domingo, Cleto, Bautista, Chalío, pînă ce curăţă muntele de ei.

Carii sînt răi, dar cultivatorii de porumb sînt şi mai răi. Carii usucă un copac în ani de zile. Cultivatorii de porumb – dintr-o singură vîlvătaie; termină cu tot ce e lemn în cîteva ore. Şi ce lemn. Esenţe preţioase. Copaci medicinali cu grămada. Precum nimiceşte gherila oamenii, în luptă, aşa dă gata cultivatorul de porumb copacii. Fum, jar, cenuşă. Şi măcar de-ar face-o pentru hrană. Pentru negoţ. Şi de-ar fi pe cont propriu, dar ei împart cîştigul pe jumătate cu patronul şi uneori nici măcar pe jumătate. Porumbul sărăceşte pămîntul şi nu îmbogăţeşte pe nimeni. Nici pe patron, nici pe dijmaş. Semănat pentru hrană este alimentul sfînt al omului care a fost făcut din porumb. El, roşu sceptru adăpostit alături de odoarele Templului, ca femeile cu copii sau ca bărbaţii cu femei, nu va prinde niciodată rădăcini pe

plantaţii, oricît de înalt ar creşte. Pămîntul va sărăci, iar cultivatorul va pleca în altă parte, doar cu cîţiva ştiuleţi la spinare, şi aşa mereu, pînă ce va sfîrşi el însuşi ca un ştiulete decolorat în mijlocul unor pămînturi îmbelşugate, bune pentru semănături, care l-ar fi putut face om şi nu un pîrlit ce tot umblînd şi secătuindu-le unul după altul şi-a pierdut gustul pentru tot ceea ce ar fi putut avea: trestie de zahăr la poalele călduţe ale muntelui, unde vîntul se ghemuieşte în bananieri şi urcă prin arborele de cacao, rachetă către înălţimi, împrăştiind, fără explozie, sîmburii delicioşi de migdală, fără a mai socoti cafeaua, pămînturi mîndre stropite de sînge, nici sclipirea lanurilor de grîu.

Ceruri de frişcă şi rîuri untoase, verzi, se contopiră în primul potop al unei ierni care fu un adevărat şir de torente nemaivăzute peste negricioasele pămînturi arse, ce cu un an în urmă hrăneau porumbul, toate hrăneau porumbul. Te prindea mila privind răşina ce cădea din cer pe setea fierbinte a pămînturilor părăsite. Nici o semănătură, nici o brazdă, nici un cultivator de porumb. Indieni cu ochi de apă de ploaie pîndeau din munte casele străinilor. Patruzeci de case alcătuiau satul. Prin ploaia dimineţii locuitorii se aventurau rareori pe strada pietruită, de teamă să nu fie omorîţi. Gaspar şi oamenii lui erau cu ochii pe ei şi dacă vîntul era prielnic, ajungeau să audă pînî şi zarva ciorilor gălăgioase în copacul din piaţă.

Gaspar nu poate fi învins, spuneau bătrînii satului. Iepurii cu urechi din foi de porumb îl apără pe Gaspar şi pentru iepurii galbeni cu urechile din foi de porumb nu există taine, nici primejdie, nici depărtări. Scoarţă de *mamey* este pielea lui Gaspar şi aur, sîngele lui – „mare îi e puterea”, „mare îi este dansul” – şi dinţii lui, piatră ponce cînd rîde şi cremene cînd muşcă sau scrîşneşte, sînt inima lui în gură, la fel cum călcîiele sînt inima lui în picioare. Urma dinţilor săi pe fructe şi urma paşilor săi pe drumuri o cunosc doar iepurii galbeni. Cuvînt cu cuvînt, asta spuneau bătrînii satului. Îi auzi pe ceilalţi mergînd, atunci cînd merge Gaspar. Îi auzi vorbind cînd vorbeşte Gaspar. Gaspar merge pentru toţi cei care au mers, pentru toţi cei care merg şi toţi

cei care vor merge. Gaspar vorbeşte pentru toţi cei ce-au vorbit, pentru toţi cei ce vorbesc şi toţi cei ce vor vorbi. Asta spuneau bătrînii satului, cultivatorilor de porumb. Furtuna îşi duduia tobele în lăcaşul porumbeilor albaştri şi sub cearceafurile norilor...

Dar într-o bună zi graiul noduros al bătrînilor anunţă că din nou se apropiau soldaţii călări. Cîmpul semănat cu flori galbene îi vestea primejdii protejatului iepurilor galbeni.

La ce oră au intrat călăreţii în sat? Străinilor ameninţaţi de indieni cu moartea li se părea un vis. Nu îşi vorbeau, nu se mişcau, nu se vedeau în întunericul dur ca zidurile. Caii le treceau prin faţa ochilor ca nişte gîndaci negri, călăreţii se ghiceau cu feţe de turtă arsă. Ploaia încetase, dar mirosul de pămînt ud şi duhoarea sconcsului dăinuiau încă puternic.

Gaspar îşi schimbă ascunzişul. În albastrul profund a] nopţii Ilómului se plimbau iepuraşi strălucitori din stea în stea, semn de primejdie şi muntele mirosea a papagal galben. Îşi schimbă ascunzişul Gaspar Ilóm, cu puşca bine încărcată cu sămînţă de întuneric – adică praf de puşcă –, sămînţă de întuneric, dătătoare de moarte, cu cuţitul atîrnat la brîu, ulciorul cu rachiu, o pungă cu tutun, ardei iute, sare şi afumătură, două frunzuliţe de dafin lipite cu scuipat pe urechile sperioase, o sticlă cu ulei de migdale şi o cutiuţă cu unsoare de leu. Mare îi era puterea, mare îi era dansul. Puterea lui erau florile. Dansul lui erau norii.

Pridvorul primăriei era sus. Jos se vedea piaţa borţoasă de apa plouată. Caii înşeuaţi moţăiau în aburii umezi ai răsuflării lor, cu frîiele legate de pari şi chinga slăbită. De cînd sosiseră călăreţii, aerul mirosea a cal ud.

Şeful soldaţilor măsura coridorul cu paşi mari. O ţigară de foi aprinsă, în gură, vestonul descheiat, în jurul gîtului o basma albă, pantalon de corvoadă căzut peste jambiere şi bocanci de campanie.

În sat nu se mai vedea decît muntele. Cei care nu fugiseră fuseseră decimaţi de indienii din munţii Ilómului, conduşi de un şef puternic şi trădător, iar cei care mai

rămăseseră trăiau ascunşi în casele lor şi cînd treceau strada o făceau strecurîndu-se ca şopîrlele.

Vestea sosirii soldaţilor îi scoase pe toţi afară. La fiecare colţ de stradă se citea anunţul. „Gonzalo Godoy, colonel de armată şi şef al Detaşamentului expediţionar, face cunoscut că, sosind cu forţe refăcute şi primind noi ordine şi efective, a intrat azi-noapte în Pisigüilito, cu o sută cincizeci de oameni călare, maeştri în ciuruitul cu gloanţe, şi o sută pe jos, floarea cuţitarilor, toţi gata să-i găurească şi să-i taie pe indienii din munţi...“

Întuneric de nori negri. Soare îndepărtat. Muntele măsliniu. Cerul, aerul, casele, totul de culoarea nopalului. Cel care citea anunţul, grupul oamenilor care ascultau în fiecare colţ – aproape mereu acelaşi grup –, soldaţii care-l escortau cu toba şi trompeta nu păreau de carne, ci de pătlăgea verde, lucruri vegetale, comestibile...

După citirea anunţului, mai marii satului se duseră să-l viziteze pe colonelul Godoy. Sosiră în grup, îndată ce se sfîrşi cu bătutul tobei. Don Chalo, fără să-şi scoată parul din gură, întins într-un hamac ce atîrna de stîlpii coridorului, îşi plimba ochii rotunzi, de un albastru spălăcit, peste toate lucrurile, numai asupra noilor veniţi nu se oprea, pînă ce unul dintre ei, după multe ezitări, făcu un pas înainte şi începu o bîiguială care voia să semene a vorbă.

Colonelul îşi aruncă privirea asupra lui. Veneau să-i ofere o serenadă, cu xilofon şi chitare, pentru a-i sărbători sosirea la Pisigüilito.

— Ş-acu’ că tot vă diranjarăm, dom’colonel, spuse vorbitorul, judicaţi-ne programu’: „Muştar mult”, prima pesă dîn prima parte; „Bere neagră”, a doua pesă dîn prima parte; „A murit copilu”, a treia pesă...

— Şi partea a doua? îi tăie vorba sec colonelul Godoy.

— Păi, partea a doua nu izistă, interveni cel mai bătrîn dintre cei ce-i ofereau serenada, făcînd un pas înainte. Acilea în Pisigüilito numa’ pesele astea se cîntă dinto’deauna şi toate e ale mele. Ultima care-am compus-o fu „A murit copilu”, cînd ceru’ a adunat-o crudişoară pe fătuca lu’ Niña Crisanta şi n-are altu merit.

— Ei, prietene, va trebui să te pui pe treabă şi să compui o piesă nouă, căreia să-i zici „M-am născut a doua oară”, fiindcă dacă n-am fi venit noi azi-noapte, indienii din munte ar fi coborît azi-dimineaţă în sat şi n-ar mai fi rămas din toţi blegii voştri nici măcar unul de sămînţ[. Pe toţi v-ar fi spintecat.

Compozitorul, cu faţa de coajă de copac bătrîn, cu un ţugui de păr în frunte, ca o banană suptă, şi cu pupilele de-abia vizibile prin desişul genelor, încremeni cu ochii la colonel într-o tăcere stînjenitoare ce-i făcea pe toţi să-l simtă apropiindu-se pe Gaspar Ilóm cu mulţimea lui de indieni care nu pierduseră de tot gustul pentru ceea ce nu aveau şi prinseseră chef să-şi mai facă rost de vite, de rachiu, de cîini şi de parfumul de paciuli de la prăvălie, ca să-şi ascundă cu el sudoarea.

Războinicul indian miroase la fel ca animalul ce-l apără şi pentru a şterge această prezenţă magică precum şi ca să-i piardă urma cei ce îl caută pentru a-i face rău, el îşi ia alte mirosuri, de paciuli, de apă aromată, de unsoare vrăjită, de suc de fructe.

Războinicul care asudă a cal de munte îşi pierde urma cu rădăcină de violetă. Apa de heliotrop ascunde mirosul de cerb şi e folosită de războinicul care împrăştie prin porii săi cerbi de sudoare. Mai puternic este mirosul de chiparoasă, bun pentru protejaţii în luptă ai păsărilor de noapte, asudate şi îngheţate; după cum esenţa de iasomie este pentru cei protejaţi de vipere, căci ei aproape nu au miros şi nu asudă în luptă. Aroma de lemn de trandafir ascunde pe războinicul cu miros de mierlă. Mirosul nopţii, pe cel cu iz de colibri. Iasomia de Arabia, pe cel ce asudă a maimuţă. Cei ce transpiră a jaguar trebuie să miroasă a crin de pădure. A rută, războinicii cu miros de *guacamayo*. A tutun, aceia care asudînd se umplu de sporovăială de papagal. Pe războinicul-tapir îl ascunde frunza de smochin. Rozmarinul, pe războinicul-pasăre. Sucul florii de portocal, pe războinicul-rac.

Gaspar, floare galbenă în fuga timpului, şi mulţimea de indieni, călcîie ce sînt inimi în pietre, se perindau necontenit

prin tăcerea stînjenitoare ce se aşternuse între colonel şi muzicantul din Pisigüilito,

— Da, chiar aşa, întări vocea colonelului Godoy, v-ar fi omorît pe toţi, v-ar fi tăiat în, bucăţi şi n-ar fi fost nici o pagubă... Mă'sa de sat, să n-ai nici măcar un' să potcoveşti un cal!

Oamenii colonelului Godoy, ghemuiţi între cai, săriră brusc în picioare, toţi de-odată, alungîndu-şi picoteala ce-i cuprinsese de atîta stat pe vine. Un cîine cu bube vinete alerga gîfîind prin piaţă, ca un vînător de pureci cu limba scoasă, cu ochii scoşi, cu botul plin de bale.

Oamenii se lăsară din nou în voia toropelii, aşezîndu-se pe călcîie, spre a-şi continua ore în şir, nemişcaţi, visul lor treaz. Cîinele care caută apă nu e turbat şi bietul animal se rostogolea prin băltoace, apoi sărea plin de noroi să se scarpine de zidurile caselor, de copacul din piaţă, de stîlpul ros din faţa primăriei.

— Ce-i cu cîinele ăsta?... întrebă colonelul din hamacul său, un năvod din fibră de agavă, care îl pescuia în toate satele la ora siestei...

— E rănit, îi răspunse aghiotantul său, fără a pierde din ochi mişcările cîinelul, cocoţat cu picioarele încolăcite pe unul din stîlpii coridorului, lîngă hamacul unde se tolănea colonelul; după un timp, fără a-şi schimba poziţia, spuse: Io zic c-a-nghiţit vo broască rîioasă şi s-a năucit de cap.

— Du-te de vezi, nu care cumva să fie turbat...

— Da un' să văd?

— La prăvălie, tîmpitule, că aici nu, există alt loc.

Aghiotantul îşi puse sandalele şi dădu fuga la prăvălie. Cum ar fi primăria pe partea asta, în faţă era prăvălia.

Cîinele se dezlănţuise. Lătrăturile lui deranjau moţăiala liniştită a cailor neţesălaţi şi aşa-zisul somn treaz al oamenilor ghemuiţi între ei. Deodată încremeni. Răscoli pămîntul, ca şi cum îşi îngropase acolo mersul şi acum şi-l căuta, ca să meargă. O smucitură din cap, apoi alta şi alta, ca să şi-l urnească din loc împreună cu tot ce i se oprise în gîtlej. Bale, spumă şi o pastă albicioasă scuipată pe pămînt direct din gît, fără să-i atingă dinţii nici limba. Îşi curăţă

botul, lătrînd, şi o luă la fugă adulmecînd urmele vreunei ierbi medicinale care în mersul său şerpuitor era pe rînd umbră, piatră, copac, sughiţ, greaţă, bulgăre de var nestins. Şi din nou alerga, ca un şiroi de apă pe care o rafală de vînt îl curbează, pînă ce căzea într-o parte de greutatea corpului. Reuşi să se oprească. Ochi albicioşi, limba atîrnată, biciuşca cozii între picioarele încleştate, tremurînde, gata să se frîngă. Dar cînd vru să facă primul pas, se poticni ca împiedicat şi spasmele agoniei, cu o rapidă întorsătură, îl trîntiră cu picioarele în sus; rămase acolo zbătîndu-se din toate puterile ca să nu plece încă din viaţă.

— Iote că nu mai mişcă... spuse unul din oamenii care stăteau pe vine între cai.

Erau impunători oamenii aceştia. Cel care vorbise avea faţa de culoarea spumei de oţet şi o tăietură de cuţit chiar pe sprînceană.

Cîinele clănţănea din dinţi cu zdrăngănit de morişcă lipit de cuşca coastelor sale, de rîia sa, de maţe, de sex, de anus. Pare minciună, dar tocmai de părţile cele mai josnice ale trupului se agaţă existenţa cu toată forţa în momentul disperat al morţii, atunci cînd totul se stinge treptat în acea durere fără durere care, precum întunericul, este moartea. Aşa gîndea altul dintre cei ghemuiţi între cai. Nu mai răbda şi spuse:

— Da’ tot mai mişcă oleacă. Greu se mai sfîrşeşte zbuciumu’ vieţii! D-apăi, Dumnezeu ne-a făcut muritori, ce să mai vorbim... şi de ce ne-ar fi făcut veşnici? Doar că mă gîndesc şi mă ia cu ameţeală.

— D-aia zic io că nu-i pedeapsă rea să-l împuşti pe om, adăugă cel cu tăietura la sprînceană.

— Nu e pedeapsă, e leac. Pedeapsă ar fi să-l laşi viu pe viaţă ca izemplu...

— Asta chiar că ar fi osîndă.

Aghiotantul se întoarse pe coridor. Colonelul Godoy tot mai atîrna în hamac, mustăcios şi cu ochii deschişi, adevărat peşte în năvod.

— Cică i-a dat o-mbucătură, dom’le colonel, zice spiţeru' că era plin de rîie.

— Şi n-ai întrebat ce i-a dat bestia?

— O-mbucătură, mi-a zis...

— Îmbucătură, bine, da’ cu ce i-a dat-o?

— Cu sticlă pisată şi otravă.

— Şi ce otravă i-a pus?

— Numa-şa, să fug să-ntreb.

— Mai bine te duci tu, viclene Chalo! îşi spuse colonelul Godoy, coborînd din hamac, cu ochii albaştri ca de sticlă pisată şi cu otrava pentru şeful de trib al Ilómului în gînd. Şi tu, îi ordonă aghiotantului, du-te şi caută-i pe ăia cu serenada şi zi-le c-am spus să vină diseară.

Un galben intens se aşternu peste amiază. Muntele surzilor străpungea norii pe care în curînd îi va arde furtuna ca pe-un praf de coceni. Plîns de spini printre cactuşi. Papagali gemînd, în văgăuni. Vai, dacă pică în cursă iepurii galbeni! Vai, dacă floarea de cilindron, de culoarea stelei pe ziuă, nu şterge cu parfumul său mirosul lui Gaspar, urma dinţilor săi pe fructe, urma paşilor săi pe drumuri, ştiută doar de iepurii galbeni!

Cîinele îşi zbătea labele în chinurile agoniei, fără a mai mişca din cap, urinînd cîte puţin, cu burta umflată, cu şira spinării arcuită, cu sexul întărit, cu botul plin de spume. Din depărtare se auzea venind un alt potop. Animalul închise ochii şi se lipi de pămînt.

Dintr-o lovitură de picior colonelul, şeful Detaşamentului expediţionar, răsturnă trepiedul de bambus al unui hîrdău în care tocmai aprinseseră răşină de brad, în faţa primăriei, pentru a anunţa serenada. Cel care pusese focul primi o parte din lovitură, iar aghiotantul, care tocmai ieşea în coridor cu o lampă aprinsă, un bici pe spinare. Ceea ce le dădu de gîndit mai-marilor satului. Voci şuşotite de „stingeţi focul”, „aruncaţi pămînt peste el”. Şi ca nişte crengi, îndată ce colonelul se arătă mai binevoitor, îşi unduiră braţele într-un salut. Se prezentară. Cel mai aproape de colonel stătea domnule Tomás Machojón: între colonel, autoritatea militară şi nevasta lui, autoritatea maximă, Vaca Manuela Machojón.

Machojón şi colonelul se îndepărtară vorbind în şoaptă. Domnul Tomás făcuse parte din tribul indienilor lui Gaspar Ilóm. Era indian, dar nevastă-sa, Vaca Manuela Machojón, îl obligase să vorbească spaniola. Femeia băştinaşă care s-a dat cu străinii are o sămînţă de iguană în ea de-i prosteşte pe toţi bărbaţii. Doar atîrnată cu capul în jos i-ai putea scoate prin gură toată linguşirea scîrboasă, lauda şi smerenia mincinoasă cu care iese întotdeauna deasupra. Aşa l-a cîştigat Vaca Manuela şi pe Tomás de partea cultivatorilor de porumb.

Ploua. Munţii în ploaia nopţii miros a foc de lemne stins. Pe acoperişul primăriei răpăia potopul, vaiet al cultivatorilor ucişi de indieni, cadavre de tenebre ce lăsau să cadă din cer tone de porumb într-o ploaie torenţială, care nu sufoca însă xilofonul.

Colonelul strigă tare către muzicant:

— Hei, maestre, mai bine i-ai schimba numele piesişoarei ăleia „Bere neagră” şi i-ai zice „Leacul sfînt”. Şi o s-o dansăm cu doña Manuelita.

— Păi, dacă ordonaţi, schimbarea e gata făcută, şi poftim de dansaţi, o să vă cîntăm „Leacu’ sfînt“.

Doña Vaca Manuela şi colonelul Godoy se hîţîiau în întuneric, în ritmul muzicii, ca fantasmele care ies din rîu noaptea pe ploaie. În mîna partenerei sale, şeful Detaşamentului expediţionar lăsă o sticluţă, leac sfînt, spusese, pentru jigodia de indian.

II

Soarelui i-a crescut părul. Vara fu primită pe domeniile şefului de trib al Ilómului cu miere de fagure unsă pe ramurile pomilor, ca să fie dulci fructele; cu ghirlande de siminoc în părul femeilor, ca femeile să fie fecunde; cu viezuri morţi atîmaţi la intrarea colibelor, ca bărbaţii să fie virili.

Vrăjitorii îmblînzitori de licurici, descendenţi ai marilor scăpărători de cremene, semănară scîntei de lumină în aerul negru al nopţii, pentru ca iarna să nu lipsească stelele

călăuzitoare. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici, cu scîntei clc piatră ce cade din cer. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici, care se adăpostesc în corturi din piele de căprioară virgină.

Apoi aprinseră focuri cu care să poată vorbi despre căldura ce încinge pămînturile cînd dogoreşte cu forţa ei galbenă, despre căpuşile ce sug turmele, despre lăcusta care usucă umezeala cerului, despre defileele fără apă, unde noroiul se încreţeşte an după an şi capătă chip de bătrîn.

În jurul focinilor, noaptea era ca un zbor bogat de păsărele cu pieptul negru şi aripi albastre, aceleaşi pe care luptătorii le duseseră ca tribut la locul Abundenţei: bărbaţi încinşi cu cartuşiere stăteau cu fesele pe călcîie. Fără să-şi vorbească, se gîndeau: vara, războiul este întotdeauna mai greu pentru cei de pe munte decît pentru soldaţii călări, dar în iarna următoare îşi vor lua revanşa, şi alimentau focul cu crăci mari spinoase, pentru că la focul luptătorilor, care e focul războiului, plîng pînă şi spinii.

Aproape de focuri, alţi bărbaţi îşi curăţau unghiile de la picioare cu cuţitele, cu vîrful cuţitului vîrît sub unghia întărită ca piatra de noroiul strîns după atîtea zile de drum şi femeile îşi numărau aluniţele, printre rîsete, sau numărau stelele.

Cele mai multe aluniţe le avea măicuţa lui Martin Ilóm, fiul de curînd născut al şefului de trib Gaspar Ilóm. Cele mai multe aluniţe şi cei mai mulţi păduchi. Marea Păduchioasă, măicuţa lui Martin Ilóm.

La sînul ei cald, în cîrpele lui fine de vechi ce erau, dormea fiul ei, ca un boţ de lut, cu o scufiţă de pînză rară acoperindu-i capul şi faţa ca să nu fie deocheat şi răsuflarea i se auzea ca un susur de apă ce cade pe un sol poros.

Femei cu copii şi bărbaţi cu femei. Lumina şi căldura focurilor. Femeile, departe în lumină şi aproape în întuneric. Bărbaţii, aproape în lumină şi departe în întuneric. Toţi în încolăcirea flăcărilor, în focul luptătorilor, foc al războiului care va face spinii să plîngă.

Aşa spuneau indienii mai bătrîni, ferindu-şi capul de viespi, cu mişcări senile. Sau spuneau, cu aceeaşi cadenţă

bătrînească: înainte de a se fi împletit prima frînghie de agavă, şi-au împletit femeile părul. Sau: înainte ca bărbatul şi femeia să se fi înlănţuit prin faţă, au fost cei ce s-au înlănţuit de cealaltă parte a feţei. Sau: Avilantaro[12] a smuls inelele de aur din urechile domnilor. Domnii au gemut în faţa brutalităţii. Şi i s-au dat pietre scumpe celui ce smulsese inelele de aur din urechile domnilor. Sau: erau cruzi. Un bărbat pentru o femeie, spuneau. Cruzi. Animalul era mai bun. Şarpele era mai bun. Cel mai rău animal era mai bun decît bărbatul care îşi refuza sămînţa celei ce nu era femeia lui şi rămînea cu sămînţa la temperatura vieţii pe care o refuza.

Adolescenţii cu capul cît un bostan se jucau printre bătrîni, printre femei, printre bărbaţi, printre focuri, printre vrăjitorii îmblînzitori de licurici, printre luptători, printre bucătăresele ce vîrau linguri mari în oalele cu fierturi de carne, cu supă de găină, cu sosuri picante, pentru a umple vasele de faianţă sticloasă ce li se întindeau, şi întindeau, şi întindeau, şi întindeau, fără a încurca felurile cerute de fiecare: fiertură de carne, supă, frigărui. Cîteva femei ungeau cu sînge de ardei iute castroanele cu supă în care înotau fructe de *huisquil* spinoase, tăiate în jumătăţi, cu coajă cu tot, carne grasă, nuci de cocos, cartofi sfărîmaţi, bostani în formă de scoici, mănunchiuri de păstăi şi bucăţi de rădăcină de *huisquil*, totul bine condimentat cu coriandru, sare, usturoi şi roşii. Ungeau cu ardei roşu străchinile pentru orez şi supă de găină, din şapte găini, din nouă găini albe. Specialistele în prepararea tamalului, crăcănate de atîta suflat în foc, scoteau frunzele de banan în care înfăşuraseră ulcelele de lut fierbinţi şi le deschideau cît ai clipi. Iar cele care serveau tamalul asudau ca-n bătaia soarelui de aburii fierbinţi ce li se ridicau drept spre faţă din pasta de porumb şi din amestecul roşu aprins al cărnurilor din ea, atît de ispititoare pentru cei ce se pregăteau să mănînce de să-şi lîngă şi degetele, intrînd în intimităţi cu vecinii, căci tamalul se mănîncă cu mîna. Orice invitat la tamal se familiarizează pe dată cu cei din jur pînă într-atîta

12 Pedro de Alvarado: conchistadorul Guatemalei.

încît, fără să stea pe gînduri, gustă din al vecinului sau mai cere o porţie, cum făceau neruşinaţii de luptători ai lui Gaspar, care le spuneau femeilor ce treceau printre ei, mai întinzînd şi mîna ca să le-atingă dosurile, pipăieli de care ele se fereau sau cărora le răspundeau cu plesnituri: „Mai adă-mi unu', drăguţo...” Tamale mai mari, roşii şi negre, cele roşii sărate, cele negre de *chumpipe*, dulci, cu migdale; şi tamale mai mici, înfăşurate în foi albe de porumb, cu ştir, cu floare de *choreque*, cu *loroco*, cu miez de rămurele de cafea şi floare de bostan; şi tamale cu anason, şi tamale cu porumb crud, ca o carne de copil de porumb care nu s-a copt încă. Mai adă-mi unu', drăguţo! Femeile mîncau un fel de pastă de porumb amestecată cu lapte, tamale colorate cu nişte bobiţe roşii, foarte bine mirositoare. Mai adă-mi unu', drăguţo! Bucătăresele îşi treceau dosul palmei peste frunte ca să-şi ridice părul. Din cînd în cînd foloseau mîinile pentru a-şi freca nasurile îmbibate de fum şi tamal. Cele care preparau fripturile erau primele privilegiate ale miresmei de pastramă: carne de vacă uscată, tratată cu portocală acră, multă sare şi mult soare, carne ce la foc, ca şi cum vaca ar fi reînviat, se răsucea ca un animal ce arde. Alţi ochi mîncau alte feluri. Fructe de *güira* prăjite. Manioc cu brînză. Coadă de vită cu sos picant, care părea miere, de dulce ce-i era miezul. Frigărui pipărate. Cei care beau *chilate*[13] sfîrşeau cu castroanele lipite de obraz ca o mască, pentru a sorbi pînă şi ultima picătură din drojdia sălcie de pe fund. În ceşti rotunde serveau atol[14] uşor vineţiu, uşor acru. Atolul făcut din zer şi porumb avea gust de porumb crud, şi de miere de trestie de zahăr, atolul dospit. Untura de porc fierbinte făcea bulbuci ca de ploaie în tigăile ce rămîneau treptat fără strălucirea bananelor prăjite, servite întregi şi cu mied femeilor care se tot ciorovăiau vrînd să guste şi orezul cu lapte şi scorţişoară şi dulceaţa de prune şi ciorchinii de *coyole* cu miere.

Vaca Manuala Machojón se ridică de pe grămada de fuste pe care şezuse; purta multe jupoane şi fustane de

13 Băutură făcută dintr-un amestec de ardei iute, cacao şi porumb copt.
14 Băutură făcută din porumb, lapte şi zahăr.

cînd coborîse cu bărbatul ei, domnul Tomás, să locuiască în Pisigüilito, de unde veniseră acum la sărbătoarea lui Gaspar. Se ridică pentru a-i mulţumi de invitaţie Marii Păduchioase, care tot mai stătea cu fiul lui Gaspar Ilóm la sîn.

Vaca Manuela Machojón îndoi uşor un genunchi şi, cu capul înclinat, spuse:

— La subsuoară am să te pun, pentru că ai sufletul alb de turturică. Am să te pun la frunte, pe unde a zburat rîndunica gîndului meu, şi n-am să te omor pe unghia-mi albă nici dacă te voi prinde în muntele negru al părului meu, pentru că gura mea a mîncat şi urechea mea a ascultat vorbe dulci în tovărăşia ta de întuneric şi apă, de stea născătoare de grindină, de arbore al vieţii ce dă culoare sîngelui.

Atolul de cacao în ceşti care nu se puteau ţine în mînă, de tare ce frigea lichidul cu mireasmă de vanilie din ele, limonada în pahare obişnuite, cafeaua în ulcele de faianţă, mustul de porumb în vase mai mari, rachiul în butoiaşe pline ochi, toate întreţineau gîtlejurile în mare formă pentru pălăvrăgeală şi mîncare.

Vaca Manuela Machojón nu-şi mai repetă frazele de mulţumire. Ca o bucată de munte, cu fiul ei în braţe, Marea Păduchioasă se pierdu în întuneric.

— Marea Păduchioasă a fugit cu fie-tu... – alergă Vaca Manuela Machojón să-i spună lui Gaspar, care dormea lîngă vrăjitorii îmblînzitori de licurici, cei ce se adăposteau în corturi din piele de căprioară virgină şi se hrăneau cu carne de *paca*.

Şi acela care vedea în întuneric mai bine decît pisica sălbatică şi avea ochii galbeni în noapte se ridică, părăsi taifasul vrăjitorilor, ciocănel de argint, şi...

— Îmi daţi voie... le spuse domnului Tomás Machojón şi nevestei lui, care sosiseră la sărbătoare cu veşti din Pisigüilito.

Dintr-un salt o ajunse pe Marea Păduchioasă. Marea Păduchioasă îl auzi sărind printre copaci, ca inima ei în cîrpele ce-i acopereau trupul şi căzînd în drumul ei de miere

neagră, cu degetele ca nişte săgeţi ascuţite dătătoare de moarte, privind-o cu ochii închişi prin a căror îmbinare prost cusută de gene ieşeau fluturi (nu era încă mort şi viermii lacrimilor sale deveniseră deja fluturi), vorbindu-i cu tăcerea lui, posedînd-o cu o dragoste de dinte şi fruct de cactus. El era dintele şi ea gingia lui de fruct de cactus.

Marea Păduchioasă schiţă gestul de a lua ulcica pe care Gaspar o avea în mînă. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici şi luptătorii îl şi ajunseseră din urmă. Dar numai gestul, pentru că îşi opri degetele adormite în aer cînd văzu că şeful de trib al Ilómului avea gura umedă de rachiul mîrşav, lichid cu greutate de plumb, în care se reflectau două rădăcini albe; şi se puse din nou pe fugă, precum apa ce se prăvăleşte printre stînci.

Groaza stinse cuvintele. Feţe de bărbaţi şi femei tremurau aşa cum se clatină frunzele copacilor tăiaţi cu toporul. Gaspar ridică puşca, şi-o sprijini pe umăr, ţinti bine şi... nu trase. O cocoaşă în spatele femeii. Fiul lui. Ceva aşa ca un viermişor încolăcit pe spinarea Marii Păduchioase.

Cînd Vaca Manuela Machojón se apropiase să-l mîngîie, Marea Păduchioasă îşi aminti că visase şi se trezise plîngînd, la fel cum plîngea acum cînd nu se mai putea trezi, că două rădăcini albe cu reflexe unduitoare în apa agitată pătrundeau din pămîntul verde în pămîntul negru, de la suprafaţa soarelui în adîncul unei lumi întunecate. Sub pămînt, în acea lume întunecată, un bărbat asista parcă la un ospăţ. Nu văzuse şi chipurile mesenilor. Zornăiau din pinteni, plesneau din bice, scuipau. Cele două rădăcini albe colorau lichidul de chihlimbar din cupa pe care o ţinea în mînă bărbatul invitat la ospăţul subteran. El nu observă reflexele rădăcinilor albe şi, după ce-şi bău cupa, păli, începu să dea din mîini, căzu la pămînt, îşi zbătu picioarele simţind că maţele i se făceau bucăţele, cu spume la gură, cu limba vînătă, cu privirea fixă şi unghiile aproape negre pe degetele lui galbene de lună.

Marea Păduchioasă nu avea călcîie de ajuns ca să fugă mai repede, ca să înghită cărările mai degrabă, frunzişul cărărilor, copacii drumurilor întinse peste noaptea fără

inimă care stingea treptat lucirea focurilor sărbătoreşti, vocile invitaţilor.

Gaspar Ilóm apăru în zori, după ce bău rîul pentru a-şi stinge setea veninului din burtă. Îşi spălă maţele, îşi spălă sîngele, se desprinse de moarte, şi-o scoase pe cap, pe braţe, ca pe o haină murdară şi-o aruncă în rîu. Vomita, plîngea, scuipa, înotînd printre pietre cu capul înăuntru, sub apă, cu capul afară, curajos, suspinînd. Ce scîrboşenie moartea, moartea lui. Frigul respingător, înţepeneala pîntecului, gîdilătura din glezne, de după urechi, din jurul nasului, într-un du-te-vino continuu pe unde aleargă spre prăpăstii şi sudoarea şi plînsul.

Viu, înalt, cu faţa de lut lămîie, părul de lac negru sclipitor, dinţii de cocos în mărgele albe, cămaşa şi pantalonii lipiţi de corp, mustind a porumb lichid de ploaie noroioasă, a alge şi frunze, aşa apăruse în zori Gaspar Ilóm, mai presus de moarte, mai presus de otravă, dar oamenii lui fuseseră surprinşi şi nimiciţi de soldaţii călări.

În suava strălucire celestă a zorilor se arăta luna somnoroasă, luna dispariţiei, cu iepurele galben pe faţă, iepurele tată al tuturor iepurilor galbeni pe faţa lunii moarte, deasupra munţilor şi văilor cu mireasmă de şofran şi răşini, şi luceafărul dimineţii, Nixtamalero[15].

Cultivatorii pătrundeau din nou în munţii Ilómului. Se auzea lovitura limbilor lor de fier pe trunchiurile copacilor. Alţii pregăteau focurile pentru defrişat în vederea semănatului, biată ambiţie ascunsă ce încearcă, după atîtea milenii, să-l elibereze pe captivul colibri alb, prizonier al omului în piatra şi în ochiul bobului de porumb. Dar captivul poate să scape din adîncul pămîntului, odată cu căldura şi vîlvătăile defrişărilor şi ale războiului. Închisoarea lui e fragilă şi, dacă scapă focul, ce inimă de bărbat neînfricat va mai lupta împotriva lui, care îi pune pe fugă pe toţi cei fără de teamă?

15 Se numeşte aşa pentru că la ora cînd apare el se ia de pe foc nixtamalul, oală în care se fierbe pe foc porumbul în apă de var, pentru a se frăgezi.

Văzîndu-se pierdut, Gaspar se aruncă în rîu. Apa care i-a dat viaţă împotriva otrăvii îi va da acum moarte împotriva soldaţilor care au tras fără să-l nimerească. Apoi nu se mai auzi decît zumzetul insectelor.

Machojón

III

Machojón îşi îuă rămas bun de la taică-său, un bătrîn dărîmat de prea multă muncă, de la naşa sa, o femeie dată naibii, cu care trăia bătrînul şi căreia i se spunea Vaca Manuela.

— Adio, fii atent ce faci şi pe curînd, îi spuse sec domnul Tamás, fără să se ridice de pe scăunelul de piele pe care şedea cu spatele la uşă. Dar cînd auzi că fiul său se îndepărta zăngănindu-şi pintenii, se chirci brusc ca şi cam şi-ar fi pierdut toată căldura din trup şi cu degetele lui murdare îşi smulse lacrimile din pleoape.

Vaca Manuela îl îmbrăţişa pe Machojón ca pe un fiu – era finul şi fiul ei vitreg –, îi făcu semnul crucii pe frunte şi-l sfătui că dacă s-o însura, să fie un soţ bun, ceea ce în cîteva vorbe voia să însemne un bărbat care să nu fie nici miere, nici fiere, nici prea sever, nici pîine caldă.

Şi adăugă, în poarta casei:

— Tu, care-ai îmblînzit atîţia armăsari, o să ştii cu siguranţă cum să te porţi cu nevastă-ta. Frîu din păr de înger, pinteni cînd şi cînd şi şa moale, să nu-i faci rău. Nici prea multă blîndeţe, nici prea multe hăţuri, că asprimea o posomorăşte şi alintarea-i dă nas.

— Am înţeles, doamnă, răspunse Machojón punîndu-şi pălăria cu borurile mari cît piaţa din Pisigüilito.

Prietenii şi lucrătorii de la fermă, cu feţele arse ca plăcinta de foi, îl aşteptau să-şi ia rămas bun. Ei nu înţelegeau prea bine de ce patronul îşi lăsa unicul fiu să rodească prin alte părţi. Un om care a cunoscut toate

tainele pămîntului, ca domnul Tomás Machojón, n-ar trebui să încuviinţeze ca fiul său să colinde lumea. Îngrămădiţi la poartă, oamenii comentau că nu le făcea nici o plăcere să-l vadă pe Macho plecînd, iar prietenii, strînşi în jurul lui, îl bateau pe spate cu pălăriile.

Machojón pleca să ceară mîna viitoarei sale neveste. Una din fiicele lui Cheba Reinosa, ăia care stăteau mai jos de Sabaneta, pe unde trecea procesiunea întîmpinării Domnului. Cu apă aromată şi brînzoaice în desagi, un mănunchi de ierburi cu care să-şi astupe auzul de i s-o-ntîmpla să doarmă pe cîmp, şi cu pălăria înmiresmată, dintr-acelea care pe unde-o lăsa-o în casa logodnicei, să miroasă opt zile în şir. Prietenii îl însoţiră călări pînă la jgheabul lui Juan Rosendo.

— D-apăi, s-a dus... – strigă unul dintre lucrători, cînd, urmat de însoţitorii săi, se şterse în zare, într-un nor de praf, printre lătrăturile cîinilor şi tropotul cailor – cel mai vajnic dintre Machojóni.

Domnul Tomás fumă toată după-amiaza, încercînd să-şi împrăştie amărăciunea. După moartea lui Gaspar Ilóm, vrăjitorii îmblînzitori de licurici urcaseră pe muntele surzilor şi cinci zile şi cinci nopţi la rînd plînseră, cu limbile străpunse de spini, în a şasea, în ajunul zilei blestemelor, păstrară tăcere de sînge închegat în gură, iar în a şaptea urziră vrăjile.

Unul după altul, răsunau în urechile tatălui lui Machojón blestemele vrăjitorilor, în ziua cînd îi plecă băiatul, şi un frig ascuţit îi pătrunse în oase.

„În faţa voastră, fii semeţi ai celui mai semeţ dintre triburi, în faţa voastră să fie spus că cei care au folosit otrava de rădăcină albă să aibă mereu la drum cucuveaua pe partea stîngă; sămînţa lor de floarea soarelui să fie ţărînă de mort în pîntecul femeilor şi al fiicelor lor; şi urmaşii lor să se îmbrăţişeze cu spinii. În faţa voastră să fie spus, în faţa voastră stingem în purtătorii veninului alb şi în fiii lor şi în nepoţii şi în toţi urmaşii lor, din toate generaţiile viitoare, lumina triburilor, lumina urmaşilor, lumina fiilor, noi, capetele galbene, noi, vîrfurile de cremene, care ne-

adăpostim în corturi din piele de căprioară virgină, care facem să bubuie furtunile şi tobele, care îi scoatem porumbului ochiul de colibri – foc, în faţa voastră să fie spus, pentru că au adus moarte celui care reuşise să arunce laţul cuvîntului său de gîtul pîrjolului ce umbla slobod prin munţii Ilómului şi să-l ducă în frîu la coliba lui, ca să nu mistuie toţi arborii aşa cum voiau cultivatorii de porumb, negustorii şi dijmaşii”.

Domnul Tomás simţi focul ţigării din foi de porumb între degete. Un vierme de cenuşă, spulberat de tusea lui bătrînească. Din magazii ajungeau pînă la el vocile văcarilor care cîntau cu glas răguşit, tărăgănat şi şovăitor, ca şi cum ar fi vrut să înceapă alt cîntec. Probabil Vaca Manuela le-o fi dat de băut în sănătatea lui Machojón.

Domnul Tomás suspină. Era înaltă, puternică, zdravănă, sănătoasă, curată Vaca Manuela. Dar ca un catîr. Blestemul începea să se împlinească. Cucuveaua-i ieşea mereu în cale pe partea stîngă, era stearpă Vaca Mamela, mai lipsea doar ca scînteia vrăjitorilor îmblînzitori de licurici să cadă asupra fiului său. Văcarii cîntau într-una, bătînd din palme sau acompaniindu-se cu chitara. Dacă le-ar vorbi. Poate ar fi bine. Dacă le-ar spune că asupra lui Machojón apasă reaua prevestire de pe muntele surzilor. Poate ar trebui să le spună. Să-i trimită să-l aducă înapoi pe fiul lui.

Domnul Tomás se îndreptă spre uşă – îi atîrna fundul pantalonilor de bătrîn ce era – şi prin spatele casei, fără să-l vadă nimeni, puse şaua pe un cal năpîrlit şi porni la drum.

Din depărtare îl ajungea cîntecul lucrătorilor. Bătăile din palme, cuvintele atît de simţite de cel care le cînta. Cine cînta?

Ştiu un crin
ce-ncet se-ofilea
şi un izvor
care l-a înflorit...

Tu eşti crinul,
dă-mi mireasma ta,

eu sînt izvorul
ce curge grăbit...

Ştiu o pasăre
ce mereu suspină
şi un înger
ce-i alină dorul...

Tu eşti îngerul,
dulcea mea regină,
eu sînt pasărea,
alină-mi dorul...

— Unde-aţi pornit-o aşa tîrziu, donmu' Tomás? ieşi să-i strige stăpînul jgheaburilor numite ale lui Juan Rosendo.

Domnul Tomás opri calul şi se mărturisi prietenului care-i ieşise în cale. O fărîmă de om greu de zărit în întuneric,

— Am plecat să-l caut pe Machojón. Nu l-ai văzut trecînd? Sau o femeie, ca să mai fac un copil...

Fîrîrma de om, cel cu jgheaburile lui Juan Rosendo, se apropie de domnul Tomás.

— Apăi, dacă-i să îmblaţi aşa departe după muiere, mai bine descălicaţi, că p-aci avem destule...

Rîseră amîndoi. Apoi omuleţul îl înştiinţa pe bătrîn:

— Don Macho trecu p-aci devreme. Nu mi-a zis nici măcar salutare. Pă urmă aflai că s-a dus să ceară mîna uneia din fetele lu' Cheba Reinosa. Da' ce vă mai trebuie alţii copii, dom' Tomás, cu liota de nepoţi care-o s-o aveţi...

Domnul Tomás îşi încruntă fruntea. Un suspin îi străbătu pieptul. Fiul său n-o să aibă copii. Praf şi pulbere îi făcuseră cu satîrele pe vrăjitorii îmblînzitori de licurici sus, în muntele surzilor; cu toate acestea, din bucăţile trupurilor lor, din fîşiile hainelor lor pătate de sînge, din feţele lor de bufniţe, din limbile lor ascuţite curgea întruna, întreg, întreg, întreg, blestemul. Tăişul satîrelor nu putuse face bucăţi şi blestemul.

— Nu mai staţi pă gînduri, dom’ Tomás. Descălicaţi şi încumetaţi-vă să-mbucaţi ceva aci cu noi. Mai e şi mîine o zi.

Casa mirositoare a miere de la jgheaburile lui Juan Rosendo, voci de femei, lanţul său gros de aur şi ceasul de argint atîrnîndu-i la jiletca de şiac, pantofii strivindu-i degetele, mîncarea în farfurii albe, îmbelşugată şi frumos împodobită cu ridichi şi salată, apă proaspătă în carafe şi sub masă învălmăşală de cîini milogi, copii umblînd în patru labe şi picioare călduţe. Domnul Tomás uită de muntele surzilor, de cucuveaua pe stînga la drum şi de fiul său. Machojón era un bărbat adevărat şi temerile lui erau fleacuri, gînduri de om bătrîn care, din cauza vîrstei, se pierde cu firea din te-miri-ce.

Rîul de oameni ce cobora pe drumul acesta la hramul întîmpinării Domnului secase. Cruci împodobite cu flori de hîrtie decolorată, nume scrise cu tăciune pe pietre, cenuşă de locuri stinse la umbra copacilor de *amate*, ţăruşi pentru priponit vitele, grămezi uscate de frunze şi foi de porumb... Doar atît mai rămînea în urma pelerinilor care în fiecare an treceau, în procesiunea lor de lumînări albe, printre copacii de *izote* în floare.

Cel mai vajnic dintre Machojóni se aflase şi el în februarie în mulţimea care se îndrepta pe aceste drumuri spre hram, în ajunul întîmpinării Domnului, cînd şuvoiul enoriaşilor veniţi de departe creştea mereu cu pîrîiaşe de oameni din ţinuturile vecine ce, de pe drumurile laterale, ieşeau în cel principal. Steluţe, artificii, imnuri de slavă. Strigăte de reclamă, vînzători de lămîi, doici, cîini, copii gălăgioşi, femei şi bărbaţi cu pălării de pai împodobite cu fructe galbene, cu bastonul în mînă şi proviziile la spinare, cu pătura şi lumînările bine înfăşurate în împletituri de trestie.

Şi trecuse cu Candelaria Reinosa logodnica lui, ea desculţă, el încălţat, ea cu cosiţe, blonduţă, el măsliniu, brunet, ea cu gropiţe în obraji şi el cu mustăţi subţirele, căzute de o parte şi de alta a gurii, ea cu miros de apă stătută şi el de turtă de mălai şi de ţap, ea mestecînd o

frunzuliţă de rozmarin şi el fumîndu-şi vipera veninoasă cu ochii leneşi de satisfacţie, fudul de ureche şi desprins de lumea din jur, pentru a gusta mai bine plăcerea de a o avea aproape.

Puhoi de lume. Şuvoi de şaluri. Flori de candelaria. Mătănii din bobiţe de miere solidificată, atîrnate de nişte cartuşiere cu gloanţe dulci pe piepturile tinere. Figurine din zahăr colorat în lădiţele cu delicii pentru mici gustări. Pîine cu seminţe de susan.

Machojón îşi amintea că trebuise să desfacă de multe ori nodul batistei în care-şi ţinea banii, ca să-i cumpere tot felul de dulciuri şi alte delicatese Candelariei Reinosa. De la umerii călăreţului pînă la potcoavele calului pe care plecase să-şi peţească logodnica, totul era o masă compactă de întuneric de-a lungul cîmpului. Două steluţe avea calul pe coapsele ce tremurau în ritmul trapului şi călăreţul, toţi pintenii cerului în colţurile ochilor, în urechi, care sînt coapsele ghidului. Dar nu erau stele, ci licurici, pintenaşi de lumină verzuie, rotunjori ca floarea de *choreque*.

Un nor de lăcuste aprins, îşi spuse Machojón, şi-şi lăsă capul în piept ca să-şi ascundă faţa de acea ploaie de insecte luminoase. Licuricii i se loveau de pălăria de pai, trasă pînă la urechi, de parcă-l ploua cu grindină de aur înaripată. Calul răsufla ca foalele în fierărie, încercînd să-şi croiască drum printre scînteile ce se înteţeau tot mai mult. Machojón zări cucuveaua în stînga lui şi se închină cu mîna în care ţinea frîul.

Hîşşş... cucuvea... hîşşş! Trist ecou de porumbei sălbatici. Zbor de păsări sîcîitor şi dezordonat, în lumina de os mort a licuricilor semănînd cu un nor de lăcuste. Urlet de lupi, prelung. Cîntecul puilor de păsări, ascuţit. Iepuri în salturi. Căprioare de rumeguş de lună în lumina palidă.

Machojón se aventură în masa de scîntei zburătoare. Continuau să se înmulţească. Mergea încovoiat mai rău ca un par strîmb, pentru a-şi apăra faţa. Dar începuse să-l doară gîtul. Armăsarul, şaua, blana de oaie, desagii în care ducea cadourile pentru Candelaria Reinosa, ardeau fără să scoată nici flăcări, nici fum, nici miros de pîrlit. De pe

pălărie i se prelinse peste urechi, pe gulerul cămăşii brodate, pe umeri, pe mînecile hainei, pe mîinile păroase, printre degete, ca o sudoare rece, sclipirea de feştilă a licuricilor, lumină de început a! lumii, claritate în care toate se vedeau, fără formă precisă.

Machojón, uns cu lumina apoasă, simţi că maxilarul îi tremura ca o potcoavă slăbită. Dar scuturătura mîinilor era şi mai puternică. Se îndreptă din şale pentru a privi cu faţa descoperită spre duşmanul ce-l acoperea cu sclipiciul său şi o străfulgerare de foc îl orbi. Înfipse cu toată puterea pintenii în burta calului şi o rupse la goană, ţintuit în şa, la întîmplare, cît timp n-au să-l doboare...

Cît timp n-au să-l doboare va continua să fie o steluţă pe cer. Din muşuroaiele furnicilor ieşea întunericul.

IV

Vaca Manuela, prietenii de la jgheaburile lui Juan Rosendo, fraţii Candelariei Reinosa, primarul din Pisigüilito, toţi laolaltă, ca să aibă curaj.

Domnul Tomás închise ochii cînd îi spuseră că Machojón dispăruse. Rămase ca bătut cu parul. Fără să spună un cuvînt, se măcina pe dinăuntru.

Vaca Manuela, cu ochii umflaţi de plîns, îşi ştergea mereu nasul cîrn cu batista. Primarul zgîndărea podeaua de cărămidă cu vîrful pantofului. Cineva scoase un mănunchi de ţigări din pănuşă de porumb şi fumară.

— L-a înghiţit pămîntul, spuse primarul cu vocea şovăitoare, pentru a nu răni prea mult pe domnul Tomás, adăugînd, în timp ce scotea pe nas tot fumul din ţigara cu miros de smochină: De căutat nu mai avem unde să-l căutăm, unde să putem zice aici nu l-am căutat, pînă şi sub bolovani, iar de rîpe nu mai vorbesc, că am răscolit pînă şi dincoace de cascadă să vedem ce se află printre platourile de piatră albă.

— Singura mîngîiere ar fi să fi plecat în lumea largă, interveni un frate al Candelariei Reinosa; am văzut odat-un om care bătea pămîntu-n lung şi-n lat, pe jumătate gol, cu

păru’ lung, ca de femeie, şi barbă, mînca sare ca vitele şi se trezea din somn tot timpu’, fiindcă pîn’ şi adormit trebuie să te simţi străin de pămîntu’ pe care te-ai trîntit cînd nu e pămîntu’ tău şi nu trebuie să-ţi afli somn adînc, ca şi cum te-ai găsi în patria ta, unde te poţi întinde să dormi liniştit, lipindu-ţi corpu’ pe veci de pămîntu-n care te-or îngropa.

— Toate vorbele voastre sînt zadarnice, i-o reteză domnul Tomás. Fiului meu i-au venit de hac, aşa că trebuie să găsim locu’ un’ s-adună vulturii ori duhneşte-a mort, ca să scoatem cadavru’.

— Asta-i şi părerea colonelului Godoy, adăugă primarul, învîrtindu-şi, ca o autoritate ce era, bastonul cu ciucuri negri în mîna dreaptă şi nu fără a pune o oarecare gravitate în glas atunci cînd menţionă numele şefului Detaşamentului Expediţionar. Am trimis un curier de-al meu din Pisigüilito pînă la el, ca să-l informeze despre cele întîmplate cu Machojón şi el mi-a trimis vorbă că să am multă grijă pentru că războiul cu indienii continuă.

— Continuă şi va continua, întări domnul Tomás, căruia-i tăie vorba Vaca Manuela, bîiguind printre suspinele sufocate în batistă:

— Vai, vai, vai, Doamne Dumnezeule!...

— Continuă şi va continua, dar acuma nu cu noi. Machojónii s-au terminat. S-a sfîrşit războiul pentru Machojóni. Fiu-meu Macho, ca să ştiţi şi voi, a fost ultimu’ dintre Machojóni, ultimu’ de-adevăratelea... şi cu o voce care i se făcea carne şi os în vîrful nasului, între un suspin şi-un muc de lacrimă, adăugă: Gata cu sămînţa, i-au castrat pe bărbaţi, pentru că unu’ dintre ei nu s-a purtat ca un bărbat, de-aia s-a sfîrşit cu Machojónii.

Într-o piele de vacă întinsă, pe coridor, se auzea căzînd porumbul pe care un băiat cu buză de iepure îl curăţa de pe ştiuleţi cu un cocean ce scrîşnea pe aceştia ca maşina de tuns în capul lui, cînd îl rădea naşi-su, domnul Tomás. Răpăiala porumbului pe pielea uscată se amesteca cu grohăitul porcilor şi zburătăceala găinilor speriate de strigătele buzatului ce-şi arăta dinţii prin buza crăpată:

— Mă-ta de porc!... Găină!...

Vaca Manuela ieşi să-l potolească pe buzat şi casa rămase în linişte, de parcă n-ar fi fost locuită. Prietenii, fraţii Candelariei Reinosa, primarul, ieşiră pe rînd, fără să-l salute pe domnul Tomás, care-şi înghiţea lacrimile, stînd pe scăunelul lui de piele, cu spatele la uşă.

Cu mîna stîngă agăţată de un cîrnat şi cu cuţitul cu care voia să-l taie dintr-un şirag de cîrnaţi în cea dreaptă, aşa rămăsese Candelaria Reinosa pe coridorul casei, ce dădea înspre drum, unde, de fiecare dată cînd fraţii ei tăiau un porc, aranjau carnea pentru vînzare pe o tarabă improvizată, făcută din trestie.

Albe bucăţi pline de sînge atîrnau pe o frînghie groasă întinsă de la un stîlp îa altul, carnea friptă era pusă într-o copaie, iar untura într-un bidon.

Băiatul căruia Candelaria Reinosa îi vindea cîrnatul o privea cum încremenise ascultînd ceea ce-i spunea o femeie, din drum. Faţa neagră, părul încîlcit şi rochia unsuroasă a femeii contrastau cu dinţii ei albi ca untura.

— Da, fată dragă, oamenii care dau foc sus în munte, îţi spui sigur, l-au văzut pe don Macho călare, în vîrful flăcării; cică era îmbrăcat în aur. Pălăria, haina, şaua, pînă şi potcoavele calului erau aurite. O minunăţie. După cum călărea cică l-au recunoscut. Ştii bine cum era el cînd mergea călare. Merita. Ce mai bărbat, maica ta Doamne!... Acu’ două zile m-am dus să-i spui şi lu’ doamna Vaca Manuela, da’ m-a dat afară. Doar dumneata, cică ai putea să crezi că Machojón apare pe un’ să dă foc la munte. Aşa mi-a zis. Asta i se trage din prea mult rachiu, Dumnezeu s-o apere. Şi toate ca toate, fată dragă, d-apăi şi io m-am suit pă munte şi l-am văzut pă răposatu’ Machojón pin fum, în pălălaia a mare. Adio, ne-a zis cu pălăria în mînă şi-a dat pinteni calului. De aur, tot. Şi p-ormă fu măturat. Focu’ îl urmărea ca un cîine lăţos, gudurîndu-şi coada de fum.

— Unde asta, p-aici p-aproape? întrebă Candelaria Reinosa fără să mai taie cîrnatul pe care i-l ceruse băiatul, palidă, cu buzele albe ca petalele florii de izote.

— Ba să-ţi spun drept, departe. Da’ p-ormă l-am văzut aci, aproape. Pentru morţi nu mai izistă aproape, nici

departe, fată dragă. Şi-am venit să-ţi spui, ca să-i faci o rugăciune, că bietu' răposatu' era o persoană ce dumitale, poate, încă nu ţi-e indiferentă.

Tăişul cuţitului pe care-l ţinea în mîna din partea inimii reteză o bucată din şiragul de cîrnaţi. Într-o frunză de banan, i-o dădu băiatului care aştepta cu o monedă de aramă în mînă.

Culoarea drumului de praf alb, fin ca cenuşa, pe care vîntul îl ridica din cînd în cînd în nori orbitori, aceasta era culoarea Candelariei Reinosa de cînd dispăruse Machojón.

Dacă nu vedea prin alţi ochi decît ai lui Machojón, cum de mai vedea acum fără ochii lui? Plăcerea ei de femeie singură, duminica, era să se plimbe pe marginea drumului, cu ochii închişi în plină zi, ascultînd de departe tropotul cailor, iar cînd aceştia se apropiau, deschidea brusc ochii, cu îndepărtata speranţă că pe vreunul ar fi putut călări Machojón, dacă cumva, aşa cum spuneau unii, plecase să colinde lumea, să străbată călare toate drumurile lumii.

— Dumnezeu să te răsplătească, tot e bine că mi-ai spus, îi răspunse femeii, după ce luă moneda din mîinile băiatului, care se îndepărtă de măcelăria improvizată, stîrnind în urma lui un nor de praf, cu un cîine după el, şi intră în casa lui; pînă ce altă voce spuse:

— *Ave Maria*! Nu vinde nimeni aici?

Femeia dispăruse din drum, cu părul ei răvăşit, cu rochia ei neagră, murdară şi cu dinţii ei albi ca untura. Candelaria Reinosa îi puse, din untura albă, cu o lingură lungă de lemn, jumătate de livră de dinţi ai femeii fantasmă şi nişte jumări. Pe un taler al cîntarului aşează greutatea, la care mai adăugă nişte alice de puşcă, iar pe celălalt, într-o frunză de banan, untura. Şi cum cumpărătoarea îi era întrucîtva cunoscută, îi povesti, în timp ce alegea jumările, că Machojón apărea călare în locurile unde dădeau foc ca să semene, din aur tot, de la vîrful pălăriei pînă la potcoavele armăsarului. Şi cică era frumos şi strălucitor, ca Apostolul Santiago.

Cumpărătoarea asculta povestirea mestecînd cu poftă o jumară înainte de-a o înghiţi şi, cum e periculos să nu fii

de aceeaşi părere cu ţicniţii sau îndrăgostiţii, îi răspunse că da, cu capul, fără să deschidă gura.

Pe panta unui munte ardeau nestemate, în timp ce se lăsa înserarea. O geană albastră de cer făcea să strălucească şi mai mult focul cultivatorilor, roşu ca soarele. Candelaria Reinosa închise ochii pe coridorul îngust al prăvălioarei. În cele din urmă drumul se şterse şi în acea după-amiază ca în toate după-amiezile, dar nu de tot. Drumurile de praf alb sînt ca oasele drumurilor a căror activitate moare în timpul nopţii. Nu se şterg. Se văd. Sînt drumuri ce au pierdut viaţa din carnea lor, care este trecerea peste ele a pelerinilor, a turmelor de oi, de vite, a drumeţilor, a caravanelor cu poveri, a căruţelor, a oamenilor călări, şi rămîn neîngropate pentru ca pe ele să treacă sufletele în suferinţă, cei ce colindă lumea, soldaţii pe jos şi călare, principii creştini, regii din cărţile de joc, sfinţii din litanii, escorta, deţinuţii legaţi, spiritele răului...

Candelaria Reinosa închise ochii şi visă sau văzu că din înaltul crestei unde ardea pădurea cobora Machojón cu calul său de munte, cu apă aromată şi brînzcaice în desagi, cu pălăria lui parfumată pe care ea şi-o punea pe genunchi, ca să-i miroasă trupul opt zile în şir.

V

Băieţii pătrundeau în desişuri cu securile, întrerupînd continuitatea vegetaţiei montane ce din loc în loc dezvăluia luminişuri destul de largi unde, după cum se ştie, focul defrişărilor se oprea. Rondurile, cum erau numite aceste spaţii goale, se vedeau ca nişte scripeţi enormi înşiraţi între un munte şi altul, între o colină şi alta, în mijlocul vegetaţiei condamnate flăcărilor, cea care avea să fie doar martor îngrozit la pîrjol.

Domnul Tomás nu mai dădea pe-acasă, preocupat de defrişarea terenurilor pe care, fără multă vorbă, le cedase cultivatorilor de porumb, de cînd aflase că fiul lui apărea în toiul vîlvătăii, călare pe armăsarul său, în întregime de aur, de lună de aur haina, de lună de aur pălăria, la fel cămaşa,

la fel pantofii şi scările de la şa, pintenii ca stelele şi ochii ca sorii.

Pe picioarele sale slăbănoage, spin, zdrenţăros, cu o ţigară de foi de porumb în mînă sau în gură, domnul Tomás alerga de colo-colo ca o sarigă, întrebînd cine va da foc pădurilor, unde şi cînd, ca să fie şi el de faţă printre cei ce păzeau incendiul în ronduri, gata în orice clipă să stingă cu crengi scînteile pe care vîntul le zbura spre porţiunile deja defrişate, căci, exista primejdia de a se aprinde tot muntele dacă scînteile n-ar fi fost repede stinse.

Ochii încercănaţi ai domnului Tomás tremurau ca ochii unui animal căzut în cursă, în lumina flăcărilor răzvrătite în întortocheate rîuri de aur, înnebunit de bătaia vuitului, printre mărăcini, brazi şi copaci de alte soluri. Focul este ca apa cînd se varsă. Nu-i chip să-l opreşti. Spuma este fumul apei, iar fumul este spuma focului.

Domnul Tomás se pierdea cînd şi cînd în norii de fum. Nu se mai vedea nici urmă din bătrînul tată ce-şi căuta fiul printre sclipirile focului. De parcă arsese. Dar în acelaşi loc sau în altul, aproape sau mai departe, apărea iar, stînd drept şi privind fix focul, cu faţa arsă de dogoarea incendiului, cu genele şi părul pîrlite, asudînd în miez de noapte sau în zori de zi, ca şi cum ar fi fost fumigat.

Cînd se crăpa de ziuă, domnul Tomás se întorcea acasă şi-şi scufunda capul în jgheabul pentru adăpat vitele, ca să bea apă. Lichidul de cristal îi reflecta faţa osoasă, ochii umflaţi şi înroşiţi de foc şi pomeţii, şi vîrful nasului, şi bărbia, şi urechile, şi hainele, toate negre de funingine.

Vaca Manuela îl întîmpina mereu cu aceeaşi întrebare:

— Ai văzut ceva, tată?

Iar domnul Tomás, după ce-şi freca dinţii cu degetul şi scuipa un jet de apă proaspătă cu care se clătise, clătina negativ din cap.

— Da’ alţii îl văd, tată?

— L-aţi văzut? îi întreb eu în fiecare dimineaţă. Şi-mi răspund că da. Singuru’ care nu-l vede sînt eu. E o adevărată pedeapsă. Să te pretezi... Mai bine să fi băut eu otrava... Tu ai fost diavoliţa... Gaspar era prietenu’ meu...

Ce rău făcea că apăra pămîntu’ ca să nu-l ardă afurisiţii ăştia de cultivatori?... Bine c-a omorît o grămadă!... Praf i-au făcut pe vrăjitori şi cu toate astea blestemu’ se împlineşte. Pînă şi buzatu’ l-a văzut azi-noapte. Iote, el e, îmi zicea. Dom’ Ma- nio-on!... Şi ţopăia întruna, arătîndu-mi-l printre flăcări şi strigînd: De aor! De aor! I tot de aor! Eu oricît mi-am holbat ochii, oricît mi-am pîrlit faţa, oricît fum am înghiţit, tot n-am văzut decît focu’, copacii căzînd cu sutele, fumăraia lăptoasă, pălălaia goală...

Bătrînul se trînti pe scaunul său şi o clipă mai tîrziu, cu capul căzut pe piept sau pe spate, prăvălit pe spătar, se lăsă pradă somnului, ca scăpat de un incendiu, mînjit de funingine, mirosind a păr ars şi cu găurele negre în haine, urme ale scînteilor care zburaseră spre el şi pe care băieţii le stingeau cu crengi, cu pumni de pămînt sau cu apă din ulcelele lor de rachiu.

A fost o adevărată uşurare sfîrşitul defrişărilor în vederea semănatului. Domnul Tomás se dedică treburilor gospodăriei: trebui să potcovească nişte juncani, să schimbe cîţiva stîlpi la coridorul casei, să boteze nişte copii şi să facă la timp rugăciunile către luceafărul dimineţii, cerîndu-i să nu îmbătrînească şi mai mult.

Primele ploi îi prinseră pe toţi semănînd. Arseseră cu nemiluita şi acum mîinile nu-i mai ajutau. Pămînturi noi, cu adevărat virgine, în care era o plăcere să vezi cum intră sapa. O să crească ’nalt porumbu’ şi frumos, îşi repetau unii altora, în timp ce semănau. Dacă nici acu’ nu scăpăm de sărăcie, apăi niciodată n-om mai scăpa. Şi ce blegi fuseseră la-nceput, să se pună rău cu ramolitu’ de bătrîn. Ei, care nu-l vedeau pe Macho între flăcări, pentru că în realitate nu-l vedeau, şi bătrînu’ tot insistînd că da şi dîndu-le alte pămînturi, ca să mai ardă o pădure, şi încă una. Sufletu’ lor bun îi făcuse să dea afirmativ din cap şi uite ce se întîmplase: bătrînu’ se agăţase de ei, să-i vadă dînd foc, le dăduse voie să pîrjolească fără milă şi fără măsură locuri pe unde nu călcase picior de om, pentru ca în cele din urmă să nu se mai intereseze de ei, să nu măsoare parcelele arse,

să nu încheie nici un contract. Semănaţi, le spusese, şi facem pe urmă socotelile.

Machojón, după spusele cultivatorilor, se plimba printre flăcări şi prin fum, ca un tăuraş prin fumul de pulbere arsă[16] îmbrăcat în haine de aur, cu luminiţe sclipitoare, cu chip de sfînt, ochi de sticlă, borul pălăriei ridicat în faţă, şi spuneau că suspina, că prin vîrful pintenilor îi ieşea suspinul jeluitor, aproape ca un cuvînt.

Pe un cultivator numit Tiburcio Mena îl goniră din tabără, fiindcă îi tot ameninţa că se duce să-i sufle domnului Tomás că îşi băteau joc de el, că nimeni nu vedea mai mult decît vedea şi el, adică o splendoare de arbori prefăcuţi în torţe de aur, tăciuni de sînge şi panaş de fum.

Pablo Pirir îi ieşise în cale lui Tiburcio Mena, cu satîrul ascuţit în mînă şi în toiul certii îi spusese:

— Cară-te de-aici, mizerabile, spală putina, că de nu, îţi fac mutra una cu pămîntu'...

Tiburcio Mena se făcu verde ca spanacul, o sudoare rece îi îngheţă trupul şi în aceeaşi noapte îşi adună lucrurile şi dispăru din tabără. Mai bine să plece decît să-l omoare. Pablo Pirir mai omorîse trei oameni, aşa că nu era o laşitate să fugi de el.

Chinuitoare a fost aşteptarea ploii. Norii se căţărau pe crestele munţilor şi întunecimea apei, verzuie acolo sus, fiindcă n-ai ce-i face, verdele cade din cer, linguşea pămîntul, dar nu cădea. Promitea apa, dar nimic mai mult. Oamenii, cu ochii tociţi de atîta privit înspre munţi, începuseră să se uite-n pămînt, cum fac cîinii cînd caută oase, străduindu-se să vadă prin el dacă sămînţa nu se uscase. Unii spuneau că ar fi pedeapsă de la Dumnezeu pentru că-l înşelaseră pe bătrînul Machojón. Se gîndiră chiar să coboare pînă la casa domnului Tomás, să îngenuncheze în faţa lui şi să-i ceară iertare, numai să plouă, să-l lămurească odată pentru totdeauna că nu-l

16 Aluzie la sărbătoarea numită „Crima diavolului care are loc pe 3 decembrie" şi în cadrul căreia se organizează tot felul de ritualuri cu animale. Taurilor li se presară pe coarne şi pe corp o pulbere strălucitoare căreia i se dă foc şi astfel sînt lansaţi în mulţime.

văzuseră pe Machojón printre flăcări şi că dacă-i spuseseră că da, fusese numai ca să nu-l necăjească şi ca să le dea pământuri bune de semănat. Bătrînu', dacă vorbim cu el, o să ne ia jumătate din recoltă. Decît să pierdem totu', mai bine doar jumate. Cît timp îl ducem cu minciuna nu plouă şi dacă mai trec multe zile, se alege prafu' de tot. Aşa spuneau. Aşa vorbeau.

Ploaia îi prinse adormiţi, înveliţi cu *poncho*-urile, ca nişte mumii. La început li se păru că visează. De mult ce doriseră apa, o visau. Dar erau treji, cu ochii deschişi în întuneric, ascultînd biciuiala cerului, îmbufnarea tunetelor şi nu mai putură să adoarmă, că prea mult mai era pîn' la ziuă, ca să-şi vadă pămînturile ude. Cîinii intrară în colibe. Apa intra şi ea în colibe, ca un cîine în casa lui. Femeile se lipiră de bărbaţi. Pînă şi în somn se temeau de furtună şi de fulger.

Recunoştinţa, dacă are vreun miros, a pămînt ud trebuie să miroasă. Ei îşi simţeau pieptul umflat de recunoştinţă şi în fiecare clipă gîndeau cu voce tare: „Dumnezeu să-l răsplătească pe Dumnezeu". Bărbaţii, cînd au semănat şi nu plouă, devin urîcioşi, femeile trebuie să le rabde hachiţele, şi acum cît de veselă suna în urechile femeilor pe jumătate adormite răpăiala ce cădea din plin. Pielea sînilor lor avea aceeaşi culoare ca pămîntul plouat. Sfîrcul negru. Umezeala sfîrcului cu lapte. Atîrna greu sînul, bun de supt ca pămîntul udat. Da, pămîntul era un sfîrc mare, un sîn enorm la care stăteau lipiţi toţi zilierii înfometaţi de recoltă, de lapte cu adevărat gust a lapte de femeie, cum este şi tulpina de porumb cînd o muşti fragedă. Dacă plouă, s-a văzut imediat, e loc pentru cugetări. Dacă nu, pentru certuri. O binecuvîntare de semănături. Aşa cum socotiseră la primele ploi. Ceva nemaipomenit. Cîte trei sute de kile avea să scoată fiecare. Socotite, trei sute. Poate şi mai mult. În nici un caz mai puţin. Şi fasolea, cum să nu iasă bună, cu sămînţa care-o aduseseră, cînd p-aci nu era decît sălbatică. Era grozavă sămînţa care-o aduseseră. Şi dovleacu' o să se facă, care-i aşa gustos. De să mai şi arunci. Şi poate or să semene şi-a doua oară. Ar fi proşti să

nu profite acuma. Se dovedise că Dumnezeu nu le luase în nume de rău că-l înşelaseră pe bătrîn. Să-l înşeli pe bogat e legea săracului. Dovada era iarna asta mai mult decît bună. Nici să se fi rugat la biserică. Hei, măi frate! Cînd om ajunge să mîncăm porumb copt! Aşa spuneau, crezînd că va veni tîrziu vremea aceea, şi uite că azi îi şi coceau la foc mititel, că prea ars nu-i bun de nimic. Mie mi se pare tocmai bun porumbu' ăsta, măi frate! spuse, mestecînd cu gura plină, Pablo Pirir, cel care-l făcuse pe Tiburcio Mena să-şi schimbe locaşul.

Soare deocheat, urduros. Era o adevărată sărbătoare cînd îşi puteau aerisi cîte puţin hainele. Dar ce importanţă mai avea asta. O nimica toată. În schimb, o ploaie bună însemna mult. Belşug de apă ce aducea rîsul pe buzele celor ce ştiau să rîdă numai cu dinţi de porumb, o dată pe an.

— Ia zi, ce mai e pe la voi, Catocho?...

— Ce se mai aude, vrei să spui... Nimic. Că domnu' Tomás tot scrîntit la cap e, că i-au găurit pc nişte cultivatori dincolo de Pisigüilito, pe lîngă Conul de las Tránsitos şi c-au ieşit iar soldaţii să-i împuşte pe indienii din Ilóm. Unii, pe nume Tecún, cic-ar fi şefii.; da' nu se ştie precis.

— Şi preţu' porumbului l-ai aflat?

— Nu se prea găseşte. Acu'-i scump.

— Cin' ţi-a zis?

— M-am dus pîn mai multe părţi să-ntreb dacă au porumb şi cum îl dau.

— Aşa da, că d-aia ştii. Îţi umblă mintea, măi frate. Totu' e să aivă preţ bun anu' ăsta. Io o s-aştept, pîn-o fi ăl mai scump, ca să-l vind p-al meu, şi-aşa să faci şi tu, că recoltă ca asta nu s-o mai repeta în vecii vecilor, recoltă la car' să nu-mpărţim pă din două cu domnu' Tomás Machójon. N-o să mai apucăm una ca asta, că bogaţii nu se moaie în veci.

— La jgheaburile lu' Juan Rosendo era mare petrecăreaţă.

— Ia zi, mă, ce era acolo? Ăia toată ziua se ţin de chefuri. Să distrează pă cinste.

— Nu ştiu. I-am văzut doar trăgînd la măsea şi şărpuiala muierilor, ţopăind după honograf. Îl sucea şi-l învîrtea pă toate părţile

— Şi tu pîntre ei, bravo!

— Ce, că nici n-am descălicat.

— Păi, să te fi lipit şi tu, mă, să-ţi dea, colo, o-nghiţitură dă rachiu. Deci, n-aflaşi nimic.

— Poate aveau v'un botez. Da' am văzut-o pă Candelaria Reinosa, logodnica lu' dom' Macho. E oleacă mai pălită, da-i frumoasă, mi-ar plăcea şi mie.

— Păi, dacă porumbu' să vinde scump, ţi-o dau. La un bogat nu-i zici nu. Tu, cu paralele-n buzunar şi cu o duşcă zdravănă dată pă gît, o îndupleci imediat.

— Crezi?

— Pui gîtu' jos.

— Nenorocirea e că cic-a făcut jurămnt să nu se mai mărite, să-i rămînă credincioasă iubitului mort.

— Da' e femeie, şi-ntre piatra de măcinat şi mîna de pe piatra de măcinat sfărîmă mult porumb în fitece zi, ca să le facă plăcinte fraţilor ei, şi pîn' la urmă jurămîntu' ăsta, de care zici, cade pîntre porumbii copţi şi-l sfărîmă.

În porumbul care năştea ştiuleţii cu mare grabă, apărură nişte păpuşi din zdrenţe, ce crucificară bucuria porumbărească a păsărilor şi a hulubilor. Pietrele zburau din praştii şfichiuind aerul în liniştea fierbinte a lanurilor de porumb, împrăştiind stolurile de grauri, *sanate* şi *cuacoci* ce veneau să caute grăunţe pentru guşile şi cuiburile lor.

Buzatul îl aduse pe bătrîn să vadă sperietorile. Domnul Tomás Maehojon, dus de mînă, străbătu lanurile de porumb, doar ca să rîdă ca un tont de păpuşile de cîrpă, salutat de la distanţă de cultivatorii bănuitori.

Probabil că urmărea ceva bătrînu'. Poate că pe motiv că se uita la sperietori, venise să le spioneze recolta. Probabil că le măsura lanurile din ochi, cu privirea, sau cu pasu', în timp ce se plimba. Atîţia paşi, atîţia ari, din atîţia ari, atîtea hectare, jumătate pentru el. Şi ei, care hotărîseră deja să nu-i dea juma' de recoltă.

Bătrînul îl întrebă cu icneli pe buzat ce însemnau acei Iuda semănaţi prin porumb, fără cap, fără picioare, unii făcuţi doar dintr-o pălărie şi o haină.

— ’Puşile! strigă băiatul arătîndu-şi dinţii prin buza crăpată, ca şi cum zîmbetul său de copil ar fi fost sfîrtecat cu un cuţit, pentru totdeauna.

— Miroase-i fundu’...

— Sst, obraznicule!

— Cum crezi că-l cheamă pe ăsta cu pălărie? îl întrebă bătrînul cu un gînd ascuns.

Buzatul apucă o piatră şi-o azvîrli spre păpuşoiul care, cu pălăria lui mare, părea un mexican.

— Nio zic că-l chiamă... copilul stătu la îndoială, buza lui de iepure avu o zvîcnire de peşte căruia i se smulge cîrligul, dar în faţa naivităţii bătrînului, spuse ce gîndea... nio zic că-l chiamă Mano-on...

Prin crăpătura buzei, incisivii, ca doi muci enormi, se dezveliră într-un rîs rece, tăios.

Domnul Tomás rămase agăţat de chipul lui, privindu-l fix. Bietul bătrîn, cînd respira îşi sugea obrajii săraţi de atîtea lacrimi cîte curseseră peste ei. Nu mai avea măsele. Doar rădăcini înfipte în gingii. Şi de gingii i se lipea prin-năuntru pielea gurii, cînd era supărat sau mîhnit. Nebunii şi copiii spun adevărul. Machojón cel de aur devenise pentru aceşti oameni simpli o sperietoare de păsări. Doi pari în cruce înfipţi în pămînt, o pălărie veche, o haină fără nasturi şi un pantalon cu un crac întreg şi altul sfîşiat în franjuri, de la genunchi.

Buzatul îl ajută să se ridice de pe bolovanul pe care şezuse şi odată cu înserarea o porniră înapoi către conac, ocolind în drum arbuştii ţepoşi care ziua păreau că-şi ascund spinii, ca tigrii, spre a şi-i scoate la întuneric, ca să-i rănească pe trecători.

— Pe-aici l-au şi abătut, spuse bătrînul.

În lumina gălbuie a după-amiezii se observa o schimbare bruscă în statura porumbului, mai înainte înalt, iar acum frînt de la jumătate, ca să se usuce mai bine.

— Mîine-or s-abată iară... adăugă domnul Tomás, dar cuvîntul „abată“ pe care-l spusese referindu-se la frîngerea tulpinii de porumb, îi aminti, în clipa cînd îl pronunţă, de ecoul clopotelor din sat, care bateau a mort, asurzind pe toată lumea. Bing-bang, bing-bang, bang, bang, bang,...

Se opri, se mai uită de cîteva ori în urmă, pentru a recunoaşte drumul şi suspină, înainte de a repeta cu gînd rău:

— Mîine-or s-abată iară...

Mîna celui ce frînge cu putere tulpina porumbului, pentru ca ştiuletele să se coacă mai bine, este ca o mînă ce rupe în două sunetul clopotului, ca să se învechească mortul.

Bătrînul nu putea să doarmă. Vaca Manuela se apropie fără cel mai mic zgomot de uşa camerei lui Machojón, unde domnul Tomás îşi mutase patul şi, cum nu văzu lumină, îşi lipi urechea de uşă. Răsuflarea bătrînului, voit liniştită, umplea încăperea. Făcu o cruce în aer cu mîna şi binecuvîntă întunericul în care dormea bărbatul ei. „Isus şi Preasfînta Maria să mi-l aibă în pază şi să mi-l ferească de rele“, spuse printre dinţi şi se duse în camera ei. Înainte de culcare căută un prosop ca să-şi acopere faţa, pentru că noaptea mişunau şoarecii. De la dispariţia lui Machojón, casa era atît de părăginită, încît şoarecii, gîndacii, ploşniţele, păianjenii trăiau alături de ei, în familie. Stinse lumînarea. Sforăitul fonf al buzatului şi alergătura şoarecilor, care parcă erau oameni, după zgomotul pe care-l făceau, ca şi cum ar fi tîrît mobilele de colo-colo, au fost ultimele zgomote pe care le-a auzit.

O siluetă cu pinteni, pălărie mare şi haină de ginere ieşi din camera lui Machojón. Nu era înalt ca Macho, dar îi semăna, putea trece drept el. În grajd, puse şaua pe un cal şi... sus. Animalul ieşi liniştit, adulmecînd iarba crescută pe margini, împrejurul curţii pietruite. Fără să se oprească, ca o umbră, bătrînul se plimbă pe la jgheaburile lui Juan Rosendo, pe străzile din Pisigüilito, unde locuia acum Candelaria Reinosa. Aici auzi voci. Dincolo văzu nişte umbre. Să-l vadă, să-l audă. Apoi se adînci în lanurile uscate

de porumb şi le dădu foc. Mai rău ca un nebun. Amnarul domnului Tomás strănuta scîntei la fiecare ciocnire cu piatra de scăpărat. Ahahaha... scîntei! Şi nu ca să-şi aprindă ţigara din pănuşă de porumb care îi atîrna stinsă între buze, ci ca să ia foc porumbiştea. Şi nu plin răutate, ci ca să se plimbe printre flăcări călare şi să creadă toţi că e Machojón. Îşi lovea cu palmele faţa, pălăria, hainele, stingîndu-şi scînteile ce săreau pe el, în timp ce altele zburau să se aprindă ca nişte ochişori de potîmiche spre haina de soare sec şi lună seacă, seacă sare şi seacă stea de amidon cu aur a porumbişului. În bărbile ştiuleţilor, la subsuorile prăfuite ale frunzelor şi pe tulpinile învineţite, în setea rădăcinilor pline de pămînt, în flori, steguleţe în paragină devastate de insecte, focul născut din scîntei începea să prindă flacără. Roua nocturnă se trezi luptîndu-se să prindă, în plasele ei de perle de apă, muştele luminoase ce cădeau din vîlvătaie. Se trezi cu toate articulaţiile adormite în colţuri de întuneric şi-şi aruncă plasele de terebentină de argint lăcrimos peste scînteile devenite flăcări mici care se uneau cu altele ce ardeau mai puternic, dincolo de orice strategie, cu cea mai abilă tactică de hărţuială. În frunzişul sîngeriu de strălucirea flăcărilor şi cleios de fum, se auzeau căzînd picăturile nocturne, cu sunet sfredelitor de burniţă, pînă la osul porumbului mort, învelit în pînze poroase ce trosneau ca pulberea uscată. Un licurici imens, de mărimea imensă a cîmpurilor şi a munţilor, de mărimea întregii suprafeţe pictate cu porumb copt, gata de cules. Domnul Tomás îşi strunea calul ca să-şi privească mîinile aurite, hainele aurite, cum ziceau că-l văzuseră pe Machojón. Acum tot cerul era o singură flacără. Năvălire a focului care nu respectă nici curte, nici casă. Copaci făcîndu-şi plecăciuni, pentru a se prăbuşi apoi, arşi, peste vegetaţia pădurii ce în căldura sufocantă mai rezista încă înaintării pîrjolului. Alţii, arzînd ca nişte facle de pene, într-o deplină uitare a faptului că erau vegetale. Populaţi cu atîtea păsări, erau păsări, şi acum păsări cu pene strălucitoare, albastre, albe, roşii, verzi, galbene. Din pămînturile însetate izvorau şiroaie de furnici, să se lupte cu claritatea incendiului. Dar era

zadarnică întunecimea ce ieşea din pămînt sub formă de furnică. Ce-i aprins nu se mai stinge. Paie, scîntei, dinţi de porumb pe ştiulete contra dinţi de porumb pe ştiulete, muşcîndu-se. Şi ca nişte fire de sutură ce ar plesni în bucăţi, viperele. Tumori rădăcinoase de *huiquil*. Flori uscate de dovleac. Munte uscat de flori galbene. Păstăi de fasole în drum spre oală şi untură, în căldura focului, spre focul jucăuş din bucătărie. Şi cînd te gîndeşti că cel care acum colinda slobod ca un taur prin fum era acelaşi prieten blînd de altădată al pietrelor, aşezate în jurul său. Domnul Tomás umbla de colo-colo, purtat de nesupunerea calului său de munte cu ochi albi, pe unde-l ducea animalul, fără a-şi mai păstra amnarul, nimicul acela din care ţîşnise, nu mai mare decît ochiul de porumb, scînteia fulgerului adăpat de solul copt al cîmpiilor întinse, pe drumul întortocheat al defileelor, prin hăţişurile munţilor vecini cu norii. Aur viu, aur polen, aur aer ce se-nălţa spre inima pură a cerului din vîltoarea fierbinte ce începea să lase pe pămînturile semănate cu porumb piei roşii de şopîrlă. Nu întîmplător fusese el, şi nu altul, cel ce pîrlise urechile de pănuşă ale iepurilor galbeni, care sînt frunzele ce formează învelişul ştiuleţilor. De aceea sînt sfinte. Ele sînt protectoarele laptelui de porumb crud, marea plăcere a prigoriei cu cioc negru, lung, şi pene albastre. Nu întîmplător fusese el, şi nu altul, blestematul de om ce purtase, dintr-un îndemn ascuns al nenorocului său, rădăcinile veninului pînă la rachiul trădării, lichid ce dintotdeauna a fost rece şi nestatornic, ca şi cum ar fi păstrat în oglinda sa limpede cea mai neagră trădare pentru om. Pentru că omul bea întuneric din lumina limpede a ra- chiului, lichid luminos care o dată înghiţit, învăluie totul în negru, îmbracă în doliu pe dinăuntru. Domnul Tomás, care de cînd dispăruse Machojón, mort, fugar, cine ştie, devenise un fel de mucegai, descurajat, searbăd, fără chef de nimic, era în noaptea aceea o adevărată sîrmă ghimpată ce-i smulgea vîntului tinereţea. Capul ţanţoş sub pălăria mare, trupul pînă la brîu ca-ntr-un corset de lemn, picioarele în gol pînă la scara ţeapănă şi pintenii vorbind calului în limbajul telegrafic al stelei. Doar

răsuflarea mai întreţine focul sîngelui ce se stinge în vene, cavităţi cu furnici, din care noaptea iese să-l învăluie pe cel ce moare în cea mai neagră trădare. Moartea este trădarea întunecată a rachiului vieţii. Dar bătrînul părea că trăieşte în continuare fără să mai răsufle, o statuie de aur, cal şi călăreţ, ca însuşi Machojón, Sudoarea îl strîngea ca-ntr-un cleşte. Fumul îi umplea nările şi gura. Mirosul bălegarului îl sufoca. Era orbit de viziunea unei imense turte de porumb, în atmosfera dogoritoare sfîşiată de limbi roşii. Nu vedea decît flăcările alergînd ca nişte urechi de iepuri galbeni, fugind de incendiu, animal rotund care n-avea decît chip, fără gît, cu faţa lipită de pămînt, rostogolindu-se; animal cu chipul de pieliţă de ochi injectat, printre sprîncenele dese şi barba deasă a fumului. Urechile iepurilor galbeni treceau, fără să se atingă, peste albiile nisipoase cu ape adînci, fugind de incendiul ce-şi întindea pielea roşie de ochi înspăimîntător, piele fără simţuri, piele care îndată ce vede lumea palpabilă o şi înghite, distrugînd tot ceea ce altfel nu s-ar putea distruge nici în secole de-a rîndul. Printre pipăielile flăcărilor păroase, aurite pînă la roşu, alunecau jaguarii îmbrăcaţi în ochi. Incendiul se primeneşte cu jaguari îmbrăcaţi în ochi[17]. Duh sărac de lună seacă, stearpă ca cenuşa, ca blestemul vrăjitorilor îmblînzitori de licurici de pe muntele surzilor. Mult timp le-a trebuit cultivatorilor, după ce improvizaseră ici şi colo luminişuri cu riscul vieţii, ajutaţi de femeile lor, de fiii lor mici, pînă să se convingă că orice încercare de a opri pîrjolul era zadarnică. Da, se convingeau, în clipa cînd, sfîrşiţi de oboseală, cădeau la pămînt, zvîrcolindu-se în sudoarea ce le curgea şiroaie, ce le ardea fibrele încordate ale muşchilor înfierbîntaţi de ura împotriva fatalităţii, fără sî-şi poată explica bine ceea ce prea bine vedeau de jos, unde zăceau căzuţi, căzuţi pentru o clipă şi apoi din nou în picioare, luptînd cu focul. Femeile îşi muşcau cozile, în timp ce bătrînelor le şiroia plînsul pe obrajii galbeni, ciupiţi. Copiii, goi, se scărpinau în cap, îşi

17Joc de cuvinte : „*El incendio se enjagua con jaguares vestidos de ojos*“ — în care „*se enjagua*” înseamnă „se clăteşte”, dar în acelaşi timp şi „devine jaguar”.

scărpinau cocoşelul ţintuiţi în uşa colibelor, printre cîinii ce lătrau a pustiu. Focul cuprindea treptat pădurea şi muntele începea să ia foc. Totul plutea într-o mare de fum. În curînd aveau să se aprindă şi plantaţiile de porumb de pe partea cealaltă a defileului. Sus, în vîrf, se zăreau siluete omeneşti conturate în negru pe cerul de carne vie, zbătîndu-se să salveze restul plantaţiilor, distrugînd o parte din tulpinile de porumb gata copt, măturînd locul cu ele. fără a lăsa pe culoarele făcute altceva decît pămînt gol. Dar nu avură destul timp. Focul se căţără şi coborî în goană de cealaltă parte. Mulţi nu putură să scape, orbiţi de lumina violentă, sau arşi la picioare, şi flăcările îi mistuiră fără strigăte, fără urlete, căci fumul avea grijă să le astupe gurile cu batista sa sufocantă. Nu mai rămăsese nimeni care să poată apăra plantaţiile fermei. Zilierii care veniseră de la jgheaburile lui Juan Rosendo nu avură curajul să rişte. Vîntul bate spre noi, spuseseră, şi cu lopeţile, sapele şi greblele în m]nă, priveau încremeniţi cum focul mistuia tot ce-i ieşea în cale: paie, porumb, pădure, munte, copaci. Din Pisigüilito sosi armata călare. Numai bărbaţi curajoşi. Dar nici măcar nu descălecară. Ca să afle cine s-a jucat cu focul, spusese cel ce făcea pe şeful, şi Vaca Manuela, care era pe-aproape, înfăşurată într-un şal de lînă, îi răspunse: Colonelul Godoy, şeful vostru, a fost cel care s-a jucat cu focul, cînd ne-a trimis pe mine şi pe bărbatu-meu să-l otrăvim pe Gaspar Ilóm, voinicul neînfricat ce reuşise să arunce laţul de gîtul incendiului, care umbla slobod prin munţi, să-l ducă la el acasă şi să-l lege la uşă, ca să nu mai scape, să facă rău. O să-i spun asta colonelului şi va trebui să i-o repetaţi şi – lui în obraz, spuse celălalt. Dac-ar avea obraz, îi întoarse vorba Vaca Manuela, ar fi aici, la foc, să ne-ajute să oprim nenorocirea care ne-a adus-o pentru că i-am făcut un servici. Preacurajosul crede că dacă-i departe o să scape de blestemul vrăjitorilor îmblînzitori de licurici. Da’ se înşală. Înainte de cel de al şaptelea foc[18] o să fie tăciune, tăciune ca pomul ăsta, tăciune ca tot pămîntul Ilómului care va arde

18 Aluzie la focurile anuale în vederea defrişărilor – de unde, şapte focuri înseamnă metaforic, în roman, şapte ani.

în vîlvătaia celei de-a şaptea defrişări, ori în focuri mistuitoare, pînă ce n-o mai rămînea decît piatră seacă. Ce e sigur e că pădurile au să dispară, prefăcute în nori de fum şi cearşafuri de cenuşă. Şeful grupului de călăreţi se repezi cu calul spre Vaca Manuela şi-o doborî la pămînt. Zilierii săriră în ajutorul stăpînei. Cuţite, puşti, cai, oameni, în lumina focului. Simţindu-se răniţi de gloanţe, zilierii îşi apucau cu dinţii mîneca stîngă a cămăşilor, sfîşiind-o ca să-şi oprească sîngele cu cîrpe. Reuşiseră şi ei să dea jos de pe cai, cu lovituri de satîr, pe doi dintre soldaţi, dar erau vreo paisprezece, număraţi aşa, din ochi. Lanurile de porumb care nu se aprinseseră încă pîrîiau numai de căldura imensului foc, apoi, aprinse, continuau să acompanieze cu trosnituri zgomotul puştilor. Satîrele în zbor treceau dintr-o mînă în alta, sclipitoare, roşii de culoarea ce vopsea caii soldaţilor răniţi şi începea să se adune în bălţi de sînge pe jos. Oamenii sînt ca nişte tamale învelite în haine. Zeama colorată le musteşte prin înveliş. Suflul uscat al incendiului ce-şi continua ravagiile, cu chipul său de ochi înroşit şi cu viteza vîntului, începuse să le usuce gurile Dar se luptau mai departe. Răniţii, zdrobiţi în picioare de cai. Morţi ca nişte sperietori de păsări căzute la pămînt, începînd deja să ardă. Ţăranii se luptau mai departe cu soldaţii, fără să bage de seamă că focul îi încercuise dintr-o latură ceva mai înaltă a terenului.

Conacul, grajdurile, hambarele, porumbarele, toate erau în flăcări. Cai şi animale alergau înspăimîntaţi către cîmp. Focul cuprinsese stîlpii gardului de sîrmă ce împrejmuia casa. Firele cu ghimpi roşii se încolăceau, unele lipindu-se de stîlpii carbonizaţi, altele atîrnînd libere. Cîţi oameni mai rămîneau? Cîţi cai? Lupta dintre autoritate şi ţărani se schimbă deodată. Nici autoritate, nici ţărani. Cu puştile mute şi satîrele tocite, începură să-şi dispute unii altora caii, pentru a scăpa de moartea cu focul. Cu patul armelor, cu teaca cuţitelor, dar mai ales cu unghiile şi cu dinţii, cu braţele încolăcite ca nişte arcane în jurul trunchiului, în jurul gîtului rivalului, cu genunchii îndoiţi pentru a lovi, pentru a omorî. Încetul cu încetul toţi oamenii

aceia cruzi, încleştaţi în marele foc, se prăbuşiră, unii pentru totdeauna, alţii zvîrcolindu-se încă de durerea arsurilor sau a loviturilor şi alţii dărîmaţi de oboseală, cu mînia îngheţată în ochi, privind spre caii ce-şi făceau drum prin perdeaua de fum, încercînd să se salveze, fără călăreţi, cai de fum cu coamă de aur, care nici ei nu ajunseră la un liman sigur. Nişte picioare subţiri, arse, într-o fustă de cenuşă, capul fără urechi şi un smoc de păr, şi el cenuşă, şi unghiile scorojite, fu tot ce se mai putu aduna de pa locul unde căzuse Vaca Manuela Machojón.

Cerbul de Şapte-focuri

VI

— După cîte văd, n-a trecut încă ăl de Şapte- focuri.

— Nu. Şi de cînd stau la pîndă! Cum îi mai e lu' mama?

— Rău, cum ştii. Ba chiar mai rău. Sughiţul nu-i dă pace şi-ncepe să se răcească toată.

Umbrele care vorbeau astfel dispărură una după alta în întunericul plantaţiei. Era vară. Rîul curgea încet.

— Şi ce-a zis Vraciu'?...

— Ce-a zis, că trebuie s-aşteptăm pînă mîine.

— De ce?

— Ca să bea unu' din noi o licoare de ghicit cine-a vrăjit-o pe mama şi să vedem ce spune. Sughiţu' nu-i o boală, i l-a dat careva cu v-un greier. Aşa a zis.

— Tu s-o bei.

— Oi bea-o. Da' mai bine-ar fi s-o bea Calistro. Că el e mai mare. Poate că o să zică chiar aşa şi Vraciu'.

— Poate; şi dacă aflăm cine i-a făcut rău lu' mama cu descîntec de greier...

— Mai bine taci!

— Ştiu la ce te gîndeşti. Tot aşa m-am gîndit şi io. V'un prăpădit de cultivator.

De-abia se auzeau vocile oamenilor care pîndeau între trestii. Stăteau de vorbă aşteptînd să treacă cerbul de

Şapte-fccuri. Din cînd în cînd se auzea vîntul, uşoară răsuflare de aer prin crengile vreunui copac de *guachipilin*. Alteori apele rîului, piuind în băltoace, ca nişte puişori. De la un capăt la altul se legăna ca-ntr-un hamac orăcăiala broaştelor. Întuneric albăstrui, călduţ. Nori negri, înghesuiţi. Stavilele drumului, jumătate păsări, jumătate iepuri, zburau înnebunite. Le auzeai căzînd şi tîrîndu-se pe jos cu fîşîit de porumb. Aceste păsări de noapte, care taie calea drumeţului pe cărări, au aripi, dar cînd cad la pămînt şi se tîrăsc pe jos, aripile lor se transformă în urechi de iepuri. În loc de aripi, păsările acestea au urechi de iepuri. Urechile din foi de porumb ale iepurilor galbeni.

— Şi ce-ar fi dacă Vraciu' ar veni chiar azi, c-atunci am afla imediat cine i-a vîrît greierele ăsta în burtă lu' maica.

— Bine-ar fi.

— Dacă vrei, mă duc să-l chem şi tu du-te să le spui şi la ăilalţi fraţi, ca să fim toţi cînd o veni.

— Da' atunci scăpăm Cerbu'.

— Să-l prindă dracu'!

Umbrele se îndepărtară, ieşind din întunericul trestiilor. Una o luă pe lîngă rîu; lăsa pe nisip urma picioarelor desculţe.

Cealaltă se căţără, mai repede ca un iepure, printre coline. Apa curgea încet, cu mireasmă dulce de ananas.

— Trebuie un foc de copaci vii, pentru ca noaptea să aibă coadă de foc proaspăt, coadă de iepure galben, înainte de a-i da lui Calistro băutura de ghicit cine i-a vîrît doamnei Yaca greierele în burtă prin buric.

Aşa a spus Vraciul, trecîndu-şi degetele cu unghii lungi, ca nişte plante pietrificate, peste buzele pămîntoase de culoarea noroiului negru.

Cei cinci fraţi plecară să caute lemn verde. Se auzi încleştarea lor cu copacii. Crăcile rezistau, dar noaptea era noapte, mîinile de bărbaţi erau mîini de bărbaţi şi cei cinci fraţi se întoarseră din pădure cu braţele încărcate de crengi ce păreau să fi fost rupte sau smulse.

Aprinseră focul de lemn viu, cum le spusese Vraciul, ale cărui buze de noroi negru alcătuiră treptat aceste cuvinte:

— Aici noaptea. Aici focul. Aici noi, reflexe de cocos cu sînge de viespe, cu sînge de şarpe de casă, de foc ce dă porumbul, ce dă visele, ce dă voia bună şi mîhnirea...

Şi repetînd aceste cuvinte şi altele încă – vorbea ca şi cum ar fi omorît lindini între dinţi –, intră în colibă să caute un vas din care să-i dea lui Calistro băutura adusă de el într-o ulcică mică, de culoarea unei guşi verzi.

— Să faceţi şi înăuntru un foc, lîngă bolnavă, porunci cînd se întoarse cu vasul, o jumătate de bostan lucios pe dinafară: şi zgrumţuros pe dinăuntru.

Aşa făcură. Fiecare dintre fraţi luă cîte un lemn aprins din focul de crengi vii care ardea sub cerul liber.

Numai Calistro nu se mişcă. În semiîntuneric, lîngă bolnavă, stătea ca o şopîrlă sprijinită pe coadă. Două cute pe fruntea îngustă, trei peri în mustaţă, dinţii superbi, albi, lungi, ascuţiţi şi multe coşuri pe faţă. Pe patul asudat, slinos, bolnava se încovoia şi se întindea cu tot ce era pe ea, în ritmul elastic al sughiţului ce-i zvîcnea înăuntru, în burtă, şi cu sufletul oglindit în ochii ei supţi de batrînă cerînd fără cuvinte ajutor. Nu i-a fost de folos fumul de cîrpă arsă, nu i-a fost de folos sarea ce i s-a dat ca unui viţel cu indigestie, nu i-a fost de folos să-şi lipească limba de o cărămidă stropită cu oţet, nu i-a fost de nici un folos că i-au muşcat degetele mici de la mîini, pînă la sînge, Uperto, Gaudencio, Felipe, toţi fiii ei.

Vraciul turnă în vas apa de ghicit şi i-o dădu lui Calistro. Fraţii lui urmăreau scena în linişte, unul lîngă altul, lipiţi de peretele colibei.

Cînd termină de băut – avea acelaşi gust ca uleiul de ricin –, Calistro îşi sterse gura cu mîna şi degetele, se uită cu teamă la fraţii lui şi se făcu mititel lîngă peretele de trestie. Plîngea fără să ştie de ce. Afară focul se stingea treptat. Umbre şi sclipiri luminoase. Vraciul alerga la uşă, îşi întindea braţele către noapte, cu degetele ca nişte flaute de piatră, şi-şi trecea din nou palmele desfăcute peste ochii

bolnavei, ca să-i însufleţească privirea cu lumina stelelor. Fără să vorbească, prin gesturile sale de om cunoscător al tuturor tainelor, treceau furtuni de nisip uscat, revărsări de plîns care sărează totul, pentru că plînsul este sărat, pentru că omul este sărat, de plîns, de cînd se naşte, şi zburau păsări negre de noapte, cu gheare, de pradă.

Rîsul lui Calistro întrerupse agitaţia Vraciului. Îi scînteia între dinţi şi-l scuipa ca pe un foc ce l-ar fi ars pe dinăuntru. Încetă repede să mai rîdă în hohote şi se duse, scîncind, să caute colţul cel mai întunecat unde să vomite, cu ochii ieşiţi din orbite, bulbucaţi, îngrozitori. Ceilalţi alergară după fratele lor care horcăi şi apoi căzu jos cu ochii deschişi, de culoarea apei de cenuşă.

— Calistro, cine i-a făcut asta lu’ mama?..:

— Auzi, Calistro, spune-ne cine i-a vîrît lu' maica greierele-n burtă...

— Spune, vorbeşte...

— Calistro, Calistro...

În acest timp, pe pat, bolnava se încovoia şi se întindea cu tot ce avea pe ea, slăbită, chinuită, elastică, cu pieptul în spasme, cu ochii daţi peste cap.

La stăruinţa Vraciului, Calistro vorbi, vorbi adormit.

— Pe maica au îmbolnăvit-o Zacatonii şi ca s-o facem bine trebuie să le tăiem la toţi capu’.

Spuse acestea şi închise ochii.

Fraţii îl priviră din nou pe Vraci şi, fără să mai aştepte vreo încuviinţare, o zbughiră din colibă învîrtindu-şi în mîini satîrele. Erau cinci. Scăldat în greieri, mii de sughiţuri mici răspunzînd de afară sughiţului bolnavei, Vraciul rămase în uşă ca să numere stelele fugare, iepurii galbeni ai vrăjitorilor ce se adăposteau în corturi din piele de căprioară virgină, cei ce puneau şi luau genele răsuflării pe ochii sufletului.

Pe o cărăruie făcută prin nutreţul verde, cei cinci fraţi ieşiră din stufăriş la marginea unei păduri cu copaci nu prea mari. Lătrături de cîini păzitori. Urlet de cîini ce văd apropiindu-se moartea. Strigăte de oameni. Într-o clipită cinci satîre tăiară opt capete. Mîinile victimelor încercau

imposibilul pentru a scăpa de moarte, de coşmarul îngrozitor al morţii care-i tîra jos din paturi, în întuneric, cu capul aproape despărţit de trunchi, fără maxilare unul, fără urechi altul, cu un ochi scos, cel de mai încolo, scăpînd de toate prin scufundarea într-un somn mai adînc decît somnul în care se odihneau în clipa asaltului. Tăişurile ascuţite loveau capetele Zacatonilor ca pe nişte nuci crude de cocos. Cîinii se traseră înapoi, spre noapte, spre linişte, risipiţi, urlînd.

Din nou stufăriş.

— Tu cîte ai?

— Io, o pereche...

O mînă plină de sînge ridică două capete împreunate. Feţele desfigurate de loviturile de satîr nu păreau ale unor fiinţe omeneşti.

— Am rămas de căruţă, io am numa' unu'.

De două cozi, atîrna ţeasta unei femei tinere. Cel care-o ducea o tîra pe jos, prin ţărînă, izbind-o de pietre.

— Io am un cap de bătrîn; aşa crez, că-i prea uşor.

Într-o altă mînă însîngerată, atîrna un cap de copil, mititel şi diform ca o bobiţă de *corosol*, cu o scufiţă de pînză groasă, brodată cu roşu.

Ajunseră curînd la colibă, uzi de rouă şi de sînge, cu privirea aţîţată, cu trupul tremurînd. Vraciul aştepta cu ochii larg deschişi către cer, bolnava sughiţa întruna, Calistro dormea, iar ochii cîinilor pluteau în aer, căci deşi fuseseră daţi afară, erau treji.

Pe opt pietre, aproape de focul ce tot mai ardea înăuntru, fură aşezate cele opt capete ale Zacatonilor. Flăcările, la mirosul sîngelui de om, se alungiră, prelingîndu-se de frică, apoi se ghemuiră pentru atac, ca nişte tigri auriţi.

O limbă de aur neaşteptată linse două feţe, a bătrînului şi a copilului. Bărbi, mustăţi, gene, sprînccne pîrlite. Scufiţa însîngerată, pîrlită. De cealaltă parte, altă flacără, o flacără nou născută, pîrli cozile femeii Zacaton. Ziua stinse treptat focul, fără să-l consume. Focul căpătă o culoare blîndă, vegetală, de floare ce iese din boboc. Din Zacatoni

rămaseră pe pietre opt capete ca nişte ulcele afumate. Încă mai strîngeau din dinţii albi, de mărimea boabelor de porumb pe care-l mîncaseră.

Vraciul primi un bou pentru minunea făcută. Bolnavei îi trecu sughiţul, leac sfînt, cînd îşi văzu fiii intrînd cu opt capete de om, desfigurate de rănile de satîr. Sughiţ pe care Zacatonii i-l vîrîseră prin buric sub formă de greiere.

VII

— După cîte văd. n-a trecut încă ăl de Şapte-focuri.

— Nu, şi de cînd stau la pîndă! Cum îi mai e lu' Calistro?

— L-a dus mama iar la Vraci.

— Calistro şi-a pierdut minţile, ca s-o scape pe mama.

— Zice, cînd nu plînge, că are şapte capete.

— Şi Vraciu' ştii ce-a zis?

— N-are leac, doar dacă l-o vîna careva pe Cerbu' de Şapte-focuri.

— Uşor de spus.

Este aproape o lună de cînd Calistro se-nvîrteşte pe lîngă casa Vraciului şi fraţii lui încearcă să prindă Cerbul de Şapte-focuri în stufăriş. Calistro umblă gol, umblă de colo-colo gol, cu părul răvăşit şi mîinile crispate. Nu mănîncă, nu doarme, a slăbit, pare o trestie, poţi să-i numeri coastele. Se apără de muştele ce-l urmăresc peste tot, pînă se umple de sînge, şi are picioarele ca nişte tamale de căpuşi.

— Haide, frate, nu-l mai aştepta p-ăl de Şapte- focuri.

— Lasă-mă! Nu vezi că şed pe el?

— Vin' măi frate! Calistro l-a omorît pe Vraci.

— Zici asta ca să mă sperii...

— Ba, zău c-aşa-i...

— Şi cum l-a omorît?...

— A venit din defileu cu cadavru' despuiat tîrîndu-l d-un picior...

Cel care stătea pe Cerbul de Şapte-focuri, Gaudencio Tecún, mîndru de ţinta sa bună şi de puşca sa, alunecă încet de pe animal, pînă ce ajunse pe pămînt, unde rămase

întins, mut, palid, ca şi cum l-ar fi lovit ameţeala. Fratele care-i adusese vestea morţii Vraciului îl scutură ca să-şi vină în fire. Îl strigă din toate puterile. Şi dacă nu l-ar fi strigat pe nume - Gaudencio Tecún!! - din toţi răr unchii, poate că ar fi plecat din lumea aceasta, dintre ai lui, de la necazul care îi copleşise pe toţi.

La strigătul fratelui său, Gaudencio Tecún deschise ochii şi simţind lîngă braţul său trupul cerbului mort, întinse mîna să-i mîngîie cu degetele genele blonde, nasul de lemn de nuc, buzele groase, dinţii mărunţi, coamele de abanos, cele şapte steluţe din frunte, părul nou crescut, pulpele şi burta.

— Vai de noi dacă şi tu ţi-ai pierdut minţile! Un' s-a mai văzut să mîngîi, un animal mort? Nu fi prost, scoal' şi hai, c-am lăsat-o pă mama-n colibă cu difuntu' şi cu nebunu' de Calistro!

Gaudencio Tecún îşi alungă clipind somnul pe care-l simţea în ochi şi spuse cu vorbe bîiguite:

— Nu Calistro l-a omorît pă Vraci.

— Ce ştii tu!

— Pă Vraci l-am omorît io...

— Păi nu l-am văzut cu ochii mei pă Calistro ieşind cu cadavru' tîrîş cînd tu pîndeai cerbu' aicea, şi...

— Pă Vraci io l-am omorît, tu ai avut vedenii.

— Oi fi omorît tu Cerbu' de Şapte-focuri, nu zic ba; da' pă Vraci, chiar dacă zici tu că-s vedenii, tot Calistro l-a omorît; noroc c-au văzut toţi, c-au fost de faţă şi că lu' Calistro nu-i bagă nime' vină, că-i nebun.

Gaudencio Tecún se ridică în picioare, în faţa fratelui său Uperto – era mai scund decît el –, îşi scutură pantalonii murdari de ţărînă şi, îndoind braţul pentru a-şi duce mîna stîngă la inimă, în timp ce-şi dezgolea pieptul în acea parte, îi spuse aşa;

— Vraciu' şi Cerbu', ca să ştii şi tu, erau indentici. Am tras în cerb şi l-am omorît pă Vraci, pentru că era unu' singur amîndoi, indentici.

— Nu pricepeam nimic, da' dacă mi-ai isplicat, acu'-nţeleg. Vraciu' şi cerbu'... Uperto ridică mitrale şi-şi alătură

degetele arătătoare, cel de la dreapta şi cel de la stînga –, erau ea un deget gros format din două degete.

— Ba de loc. Erau unu' şi-acelaşi deget. Nu erau doi Era unu' singur. Vraciu' şi Cerbu' de Şapte-focuri, ca tu cu umbra ta, ca tu cu sufletu' tău, ca tu cu răsuflarea ta. D-aia spunea Vraciu' cînd era maica cu boala de greiere că trebuie să fie prins Cerbu' de Şapte-focuri ca să se vindece, şi acuma cu Calistro iar a zis la fel, încă o dată.

— Indentici, zici tu, Gaudencio, că erau.

— Ca două picături de apă într-o singură înghiţitură. Numa-ntr-un suspin umbla Vraciu' dintr-un loc în altu'...

— Umbla în chip de cerb...

— Şi d-aia a ştiut imidiat cînd l-au omorît pe şefu' de trib Gaspar Ilóm.

— Păi atunci îi folosea treaba asta, că era şi om şi cerb. Îi folosea... Nici n-avea omu' vreme să se-mbolnăvească. Doar îl chema şi de-ndată sosea cu leacurile lui din tot felu' de ierburi. Sosea, vedea bolnavu' şi pleca pe coastă s-aducă leacu'.

— Da' cum iţi isplici atuncea pă Calistro cu cadavru'?

— Păi. bine. De cîteva zile Calistro-i tot dădea tîrcoale; trebe că azi-după-masă l-o fi urmărit pîn trecătoare şi pîn' să-l ajungă din urmă, s-a făcut cerb şi ca cerb a alergat încoace, ca să-i vîr io alicele-n burtă.

— Chiar aşa, că mortu' nu şi-a lăsat trupu' aici, trupu' i-a apărut dincolo.

— Aşa se întîmplă todauna în cazuri d-astea. Cine are norocu' să fie şi om şi animal, caz că-şi pierde viaţa, îşi lasă trupu' unde-a făcut schimbarea şi pe ăl de animal un' l-a ajuns moartea. Vraciu' i s-a făcut cerb lu' Calistro şi colo, cînd l-am ţintit io, şi-a lăsat chipu' de om, fincă acolo s-a prefăcut, iar aci a venit să-şi lase chipu' de cerb, unde l-am lovit io de moarte.

— Aşa o fi.

— Du-te să-i vezi cicatricea...

— Bine. Aşteaptă-mă în drum. Ascunde bine puşca.

— Cum să nu, că mai e încă război.

Gaudencio Tecún îşi întoarse privirea în zbor, rămăsese privind stufărişul care în noaptea senină era ca o apă verde, şi-şi îndreptă urechea către coliba maică-si; era colea aproape şi p-aci s-auzea.

Fîşş... fîşş... fîşş...

Îşi ridică urechea ca să se orienteze în direcţia colibei, după fîşîitul vîntului zburdalnic prin frunzele gorunului din curte. Greierii numărau firele de iarbă, iarba număra stelele, stelele numărau firele de păr din capul nebunului, nebunul de Calistro care şi el se auzea strigînd undeva departe.

M-am făcut cu un mort, ca prostu' — îşi spuse cu voce tare; era singur —, dacă ştiam, nu trăgeam... Cerbuţule de Şapte-focuri, ce mîndru erai! Şi... – asta în g'înd, fără să mai vorbească tare – trebuie neapărat să mă-ntorc să-l trezesc înainte de miezu' nopţii; mare necaz mi-a mai căzut pă cap; ori se trezeşte, ori îl îngrop...

Îşi suflă nasul. Degetele îi rămaseră cleioase de muci şi de umezeala muntelui. Scuipă amar în timp ce şi le ştergea pe mînecă. Cu braţul vîrît într-o scorbură, pipăind pe fund ca să-şi ascundă arma, aşa îl găsi fratele său Uperto, care după ce văzuse cicatricea mortului, se întorcea gîfîind, nerăbdător să ajungă mai repede.

— Aşa e, cum ziceai, Gaudencio, îi strigă. Vraciu' are rana după urechea stîngă, la fel ca Cerbu', n-am mai pomenit una ca asta, chiar după urechea stîngă. Acu', sigur că pentru cine nu ştie, e greu s-o dibuie dintre cîte zdrelituri i-a mai făcut p-ormă Calistro, cînd l-a adus tîrîş de-un picior.

— Şi fraţii mei sînt acolo? întrebă cercetător Gaudencio, cu o voce morocănoasă.

— Cînd am plecat io, venea Felipe, răspunse Uperto. Îi curgea sudoarea pă faţă de cît alergase de la colibă pînă unde se afla Gaudencio asounzîndu-şi arma.

— Şi unde-i Calistro?

— L-am legat de copacu' din curte, ca să nu mai facă cine ştie ce. El zice că altu' l-a omorît pă Vraci, da' cum nu-i în toate minţile, nu-l bagă nime-n seamă, mai ales că l-au şi văzut tîrînd mortu'!

Gaudencio şi Uperto o porniră spre colibă.

— Vezi, Gaudencio Tecún, strigă Uperto după cîţiva paşi; Gaudencio mergea înainte; nu întoarse capul, dar auzi. Povestea asta cu cerbu’ şi Vraciu’ o ştim numa’ noi doi.

— Şi Calistro...

— Da’ Calistro-i nebun...

Doar Gaudencio şi Uperto Tecún ştiu sigur cine l-a ucis pe Vraci. Fraţii lor nici nu bănuiesc. Mama lor cu atît mai puţin. Şi şi mai puţin celelalte femei din familie, care coc turte la bucătărie, sporovăind despre cele întîmplate. O harababură întreagă; se cheamă unele pe altele cu bătăi din palme, cum obişnuiesc să le cheme pe vînzătoarele de plăcinte de pe stradă. Sudoarea li se prelinge pe faţa pămîntie. Le strălucesc ochii tiviţi cu răşină, din cauza fumului. Unele, cu cîte-un copil în spate. Altele, borţoase, aşteptînd un copil. Cu o şerpăraie de cozi pe cap. Toate cu mîinile pline de mălai ud.

— Ooo, va’-zică aici eraţi... şi pă mine nu mă poftiţi...

Femeile întoarseră capul, continuînd să bată din palme. Gaudencio Tecún stătea în uşa bucătăriei.

— V-am adus ceva de băut, poate vă e poftă.

Îi mulţumiră.

— Dac-aveţi un păhărel, să se pună fuga pă treabă, una din voi.

— Dragoste, ce scumpă eşti, exclamă cea mai tînără dintre ele şi, întinzîndu-i paharul, îi turnă din ce mai era pe fundul sticlei: De ce nu spui, mai bine, vreau cutare lucru, şi vii cu poveşti d-astea de să le creadă numa’ proştii?

— Umilirea dispreţului se cheamă felu’ ăsta de-a vorbi; dă-n-coa’ paharu’ şi lasă-te de-nţepături.

— Se umflă-n pene, de parc-ar fi ăl mai grozav din lume, sau el singuru’ bărbat şi-n rest numa’ femei. Ia mai scuteşte-ne!

— Mai uşurel!

— E-un măgar ăl care vorbeşte.

— Atunci cine-i răspunde e-o măgăriţă.

— Gura!

— Taci, c-acu’ te fur.

— Neam de traistă.

— Ba om enstruit, nu ca tine, trăită-n vîrfu’ muntelui.

— Mai bine dă-ne şi nouă cîte-o gură, dacă ai de gînd să ne dai, interveni cea care măcina porumbul, că pe mine mă doare niţel burta; dacă-i de anason e şi mai bine...

— E...

— Şi eu îţi primesc daru’ spuse altă fată, în timp ce prima îşi ştergea mîinile pe şorţ pentru a primi paharul. Tare m-am speriat cind l-am văzut pe Calistro venind cu Vraciu’ tîrîş, ca o sperietoare din alea puse în porumbişte.

— Hoţoaico, tu erai aia care spăla? o întrebă Gaudencio pe tînăra ce-i rîdea în faţă, cu dinţii de culoarea iasomiei, buzele cărnoase, nasul arcuit şi cu două gropiţe în obraji, după ce schimbară cîteva vorbe, el una, ea alta.

— Da, mă afurisitule, răspunse ea, încetînd să mai rîdă şi fără să-şi ascundă un oftat, storceam nişte rufe cînd a apărut nebunu’ cu mortu’. Ce verde te faci cînd mori. Mai dă-mi o-nghiţitură.

— E lucru ştiut, spuse Gaudencio în timp ce înclina sticla cu rachiu peste pahar, pînă-i umplu de două degete. Sîngele animal devine vegetal înainte de a se face pămînt, de aia se face omu’ verde de-ndată ce moare.

În curtea cu miros de pătrunjel se auzeau paşii nebunului. Bătea din picioare sub gorun, de parcă ar fi mers pe întuneric cu copacul în spinare.

— Mamă, şopti Uperto în camera unde-l întinseseră pe Vraci; trupul zăcea pe o rogojină întinsă pe jos, acoperit cu o pălătură pînă la umeri şi cu o pălărie pe faţă. Mamă, nu pot să văd om mort.

— Nici ţicnit, băiatule.

— Nu pot să mă-mpac cu gîndu’ că unora pă care l-am cunoscut viu, acu’ e mort, că e şi nu e, cum sînt morţii. Da’ morţii pare mai degrabă că dorm, că-s gata să se scoale. Şi nu-ţi vine să-i îngropi, să-i laşi singuri în cimitir.

— Mai bine mă lăsau să mor de sughiţ. Acu’ aş fi fost moartă şi băiatu’ meu sănătos, cu mintea-ntreagă, om întreg. Mi se face rău cînd îl văz nebun pă Calistro. Trupu’ care se topeşte, băiete, nu mai e bun de nimic.

— Ceasu’ rău, mamă, curată nenorocire.

— Doişpe copilaşi aţi fost, şapte-s în cimitir acu’ şi cinci în viaţă. Calistro ar fi fost sănătos şi io le-aş fi ţinut de urît copiilor mei din cimitir. Că mamele care au copii morţi şi vii o duc bine şi-ntr-o parte şi-n alta.

— Leacurile nu i-au ajutat la nimic.

— Dumnezeu să v-ajute la toţi, şopti foarte încet şi, după o tăcere măsurată în lacrimi care erau note grave în ritmul absenţei, se grăbi să-şi caute cuvintele pentru a spune: Singura nădejde e Cerbu’ de Şapte-focuri, să se lase prins într-una din zilele astea, ca să-şi vină în fire Calistro.

Uperto Tecún îşi luă ochii de la mama lui şi şi-i aţinti asupra focului ce lumina mortul, ca nu cumva să-i citească în gînd întîmplarea cu cerbul pumnul acela de foi de porumb învelit în cîrpe negre, cu capul alb şi aproape fără dinţi, maică-sa.

În clipa aceea apăru o femeie. Intră fără zgomot. O priviră cum îşi dădea jos coşul de pe cap, îndoindu-se din mijloc, ca să-l pună pe pămînt.

— Ce faci, cumătră? Ce faci, domnu’ Uperto?

— Iaca, p-aci, cum vezi. Ş-ai dumitale, cumătră, sînt bine?

— Ba să ştii că nu prea. Unde-s copii nu mai ştii cum să scapi de boli, că dacă nu e unu’, e ălălalt. Ţi-am adus nişte cartofi de fiertură.

— Ţi-ai făcut de lucru, cumătră. Dumnezeu să te răsplătească; şi cumătru’ ce mai face?

— Păi, de cîteva zile nu poa' să umble deloc. Are o umflătură la picior şi nu-i chip să-i treacă.

— Uite-aşa a avut şi Gaudencio acu’ cîţiva ani, de nu putea să fac-un pas, şi pîn’ la urmă numa’ cu terpentină şi cu cenuşă caldă i-a ajutat.

— Am auzit şi io şi aseară am vrut să-i pun, da’ nu m-a lăsat. Unii bărbaţi nici nu vrea s-audă de doftorii.

— Sare mare, încinsă la foc moale şi-amestecată cu seu, şi aia-i bună.

— Asta n-am ştiut, cumătră.

— Păi să vii să-mi spui, caz că-i faci. Bietu’ cumătru’, el care a fost aşa sănătos todauna.

— Ţi-am adus şi o floare de *izote*.

— Dumnezeu să te răsplătească. Ce bine iese culoarea roşu cu ea, sau sosu' de seminţe de dovleac, cu roşii şi cu dintr-asta. Aşează-te o leacă p-aci, pă undeva.

Şi toţi trei, aşezaţi pe trunchiuri de lemn, rămaseră privind trupul Vraciului care datorită întunericului şi pîlpîielii jucăuşe a focului, aci se scufunda în întuneric, aci apărea plutind printre flăcări.

— Pă Calistro l-au legat de gorun, spuse mama, după o linişte îndelungată în care cei trei, tăcuţi, păreau să privegheze mai bine mortul.

— L-am simţit cînd am trecut prin curte. Ce milă-ţi face bietu' băiat, cu mintea aiurea. Da' zice bărbatu' meu, acu' cîteva zile mi-a zis, că cu ochiu' cerbului ar putea să-şi vină în fire. El a văzut cazuri. Zice că e sigur pentru domnu' Calistro.

— Despre asta vorbeam cu Uperto cînd ai venit. Ochiu' cerbului e o piatră cu care-i dai pă la urechi şi se face bine.

— I se freacă bine şi tîmplele, aşa cum cureţi foile de porumb de pă cocean şi chiar şi sub pernă, în pat are ifect.

— Şi unde are cerbu' piatra asta? vru să afle Ruperto Tecún, cel căruia îi spuneau Uperto; stătuse absent, fără să spună nici un cuvînt, temîndu-se să nu-i ghicească intenţia de a merge să vadă dacă Cerbul de Şapte-focuri vomitase cumva minunea aceea.

— O scuipă animalu' cînd se simte rănit, nu-i aşa, cumătră? spuse mama, care scosese din buzunarul şorţului un pumn de ţigări de pănuşă, ca să-i dea să fumeze musafirei.

— Aşa se zice, o scuipă animalu' pă moarte, e ceva aşa ca sufletu' lui, făcut pietricică, seamănă cu un bob do *coyole* supt.

— Credeam, cumătră, că nu ştii cum e, nici nu-mi închipuiam.

— Şi cu asta li se dă pă la tîmple ca să-şi vină-n fire, spuse Uperto. Cu ochii minţii vedea cerbul omorît de Gaudencio, în întunecimea muntelui, muntele îndepărtat; şi cu ochii feţei, trupul Vraciului întins în faţa lui. Îi era atît de

greu să-şi închipuie că cerbul şi Vraciul erau o singură fiinţă, încît din cînd în cînd îşi lua capul în mîini, de teamă să nu-şi piardă şi el minţile. Cadavrul acela fusese cerb iar Cerbul de Şapte-focuri fusese om. Ca cerb iubise căprioarele şi avusese pui de căprioară, fii-căprioare. Năriile sale de mascul în algebra de Stele a corpului albăstrui al căprioarelor de pelin ars ca vara, nervoase, sperioase, gata doar pentru iubirea trecătoare. Şi ca bărbat, din tinereţe, iubise şi urmărise fetele, avusese copii, omuleţi plini de rîs şi fără altă apărare decît plînsul. Le-a iubit oare mai mult pe căprioare? Le-a iubit oare mai mult pe femei?

Sosiră alţi vizitatori. Un bîtrîn de o sută de ani, care întreba de Yaca, mama băieţilor Tecún, care acum erau toţi bărbaţi cu copii şi cu rostul lor. În curte se auzea tropăitul nebunului. Bătea din picioare sub gorun, îngropîndu-şi paşii în pămînt, ca şi cum ar fi mers cu copacul în spinare.

Alţi doi Tecún, Roso şi Andrés, stăteau de vorbă lîngă colibă. Amîndoi cu pălăria pe cap, ghemuiţi, cu satîrele în mînă.

— Fumezi, Ta-Nesh?

La întrebarea fratelui său, Andrés Tecún puse jos satîrul cu care se jucase pînă atunci tăind iarba din jur şi scoase un pumn de ţigări de pănuşă, mari cît nişte drugi.

— Astea-ţi convin?

— Sigur că da, dă-mi şi foc.

— Cu plăcere. Am să-ţi ţin şi io tovărăşie.

Andrés Tecún îşi puse ţigara în gură, scoase amnarul şi-l scăpără pînă aprinse un fitil ce părea o coajă de portocală răsucită în spirală şi aprinse cu el ţigările.

Andrés Tecún îşi luă satîrul de jos şi continuă să reteze vîrfurile buruienilor. Ţigările aprinse se vedeau în întuneric ca ochii unui animal de munte.

— Şi între noi fie zis, Roso – Andrés vorbea fără să lase în pace satîrul –, pă Vraci nu l-a omorît Calistro; după ureche are o rană de glonte şi el n-avea armă.

— Am văzut şi io că-i curgea sînge de după ureche; da’ pentru Dumnezeu, Ta-Nesh, nu m-am gîndit la asta ce-mi spui.

— Războiul continuă, frate. Continuă şi va continua. Şi noi, fără arme să ne-apărăm. O să-ţi aduci aminte de mine: or să ne vîneze unu' cîte unu'. De cînd a murit şefu' de trib Gaspar Ilóm, ne tot pîndesc. Mare rău i-a făcut colonelu' Godoy.

— Blestemat om, nu-i zice pe nume! Doar dacă l-am omorî ar fi din nou bine; Doamne iartă-mă!

— Ne sîcîie al naibii de tot...

— D'apăi pe noi, frate, ne-a scopit ca pe boi...

— Războiul continuă. În Pisigüilito, după cîte se zice, ar fi mulţi care nu cred că Gaspar Ilóm a plecat pe lumea ailaltă cînd s-a aruncat în rîu. Părea un peşte în apă şi a ieşit mai jos, unde soldaţii nu mai puteau să-l ajungă. Trebe că e ascuns pă undeva.

— Chestia asta cu nădăjduitu', ca să fie adevărat tot ce vrei tu, şi-ar dori-o oricine, mereu. Numa' că nu-i aşa. Gaspar s-a-necat nu fincă n-ar fi ştiut să înoate – că cum spuneai şi tu, era ca un peşte în apă –, ci pentru că-n loc de oameni a găsit în tabără cadavre, îi făcuseră bucăţele, şi asta l-a durut pe el mai mult decît pe oricare din ei, că era şef, şi-atunci a-nţeles că rostu' lui era să plece cu cei care fuseseră omorîţi. Ca să nu-i facă pă plac patrulei, s-a aruncat în apă ca un bolovan de data asta, nu ca un om. Află şi tu că Gaspar cînd înota era mai întîi nor, apoi era pasăre, apoi umbră a umbrei lui în apă.

Roso şi Andrés Tecún tăcură. În tăcere se auzea şfichiuiala satîrelor care erau parte din răsuflarea lor de oameni. Se jucau mai departe, măcinînd iarba.

— I-ar fi venit de hac colonelului ăsta şefu' de trib, dacă nu-i omora oamenii, spuse Roso ca o concluzie, scuipînd aproape în acelaşi timp tutunul ce-i rămăsese pe limbă.

— Bine-nţeles că da, întări şi Andrés, care începuse să se joace cu satîrul ceva mai agitat, că aşa e războiu', trebe să omori în luptă şi nu cum au făcut cu el, că i-au dat otravă ca la cîine, şi cum fac cu noi, uită-te la Vraci: au ochit, au tras şi-acu' n-are nici cin' să-l îngroape. Asta-nseamnă să n-ai arme. Să te culci fără să ştii dacă te mai scoli dimineaţa,

să te scoli cu bine şi să nu ştii dacă mai apuci noaptea! Şi tot mai seamănă porumb pe pămîntu' rece. Asta-i sărăcie. Cea mai neagră sărăcie. De li s-ar preface porumbu-n otravă.

Toată familia respira mai uşurată cînd nebunul îşi înceta plimbarea sub gorun. Ce pacoste pe capul tuturor. Calistro se oprea cîteva clipe sub urechile verzi ale copacului care se gîdila de vînt, să-i miroasă trunchiul, şi băloşea nişte cuvinte, cu maxilarele încleştate, cu limba de sămînţă, cu chipul de semănătură scurmată de nebunie şi ochii mari deschişi.

— Luna roşie!... Luna roşie!... Io şobolanu'... Io şobolanu'... Foc, foc, foc... Întuneric de sînge rac... Întuneric de miere neagră... Întuneric... Întuneric... Întuneric!...

...plac, clap, plac, zgomotul palmelor lui Gaudencio Tecún pe trupul Cerbului de Şapte-focuri, plac, clap, plac, cînd aici, cînd dincolo...

Bătăi cu palma, gîdilături, ciupituri.

E disperat că animalul nu se trezeşte, leneşul, şi se duce după apă. Aduce de la rîu în pălărie, ca să-l stropească cu gura pe cap, pe ochi, pe labe.

— Poate aşa să-şi vină în fire.

Copacii, închinîndu-şi crengile unii spre alţii, zburătăcesc păsările, zbor pe care şi-l ia şi Gaudencio, ca o prevestire a răsăritului de lună.

Nu întîrzie să iasă coaja asta de cartof de aur!

E disperat că cerbul nu se trezeşte cu stropii de apă şi începe să-l lovească în frunte, în burtă, în ceafă.

Înclinate pe-o parte, păsări de noapte, corbi şi stavilele drumului străbat cerul, lăsînd în aer miros uşor de răni adînci de cuţit.

Poate că de-aia se pun capcanele noaptea, chiar dacă nu e nimeni şi chiar dacă omu' doarme, pentru că aerul are ceva ciudat în el!

După ce-a stropit animalul şi l-a lovit destul, Gaudencio îşi înfăşoară picioarele, braţele, capul, cu frunze

de trestie vineţie şi, astfel îmbrăcat în trestie dulce, dansează în jurul cerbului, strîmbîndu-se ca să-l sperie.

— Fugi! îi spune în timp ce dansează. Fugi, cerbuţule, fugi. Să-i tragi clapa morţii ăleia afurisite! S-o păcăleşti!

— Fugi! îi spune în timp ce dansează. Fugi, cerbuţule, fugi cale de Şapte-focuri! Colo departe, mi-aduc aminte... Io nu mă născusem, părinţii mei nu se născuseră, bunicii mei nu se născuseră, dar mi-amintesc de tot ce s-a-ntîmplat cu vrăjitorii îmblînzitori de licurici cînd mă spăl pe faţă cu apă de ploaie. Fugi, pentru binele tău, cerbuţule cu trei licurici în frunte! Suflet blînd! Nu degeaba mă cheamă întunecime de sînge, nu degeaba te cheamă întunecime de miere neagră, cu coarnele tale dulci, cerbuţule amar!

Smulge o trestie de zahăr ca să şi-o pună drept coadă şi merge călare pe ea. Astfel îmbrăcat în frunze de trestie vineţie, Gaudencio Tecún dansează pînă ce oboseala îl doboară alături de cerbul mort.

— Fugi, cerbuţule, fugi, miezul nopţii se apropie, o să vină focu', o să vină ultimu' foc, nu mai face pe prostu' sau pe mortu', p-aci ţi-e casa, p-aci ţi-e grota, p-aci ţi-e muntele, fugi, cerbuţule amar!

După ce-şi termină rugăminţile, scoate o lumînare de seu galben şi o aprinde cu greu, pentru că mai întîi trebuie să dea foc unei frunze uscate, cu scîntei de la amnar. Şi cu lumînarea aprinsă în mînă, îngenunchează şi se roagă:

— Adio, cerbuţule, aci m-ai lăsat, în fundu' puţului, după ce te-am păcălit cu moartea, doar ca să te-nvăţ cum i se ia cuiva viaţa. M-am lipit de pieptu' tău şi am auzit văgăunile şi m-am înălţat să-ţi miros răsuflarea şi era lichen îngheţat nasu' tău! De ce miroşi a floare de portocal, dacă nu eşti portocal? În ochii tăi iarna priveşte cu ochi de licurici. Unde ţi-ai lăsat cortu' de căprioară virgină?

Prin stufărişul întunecos se întoarce o umbră, pas cu pas. E Gaudencio Tecún. Cerbul de Şapte-focuri a rămas adînc în pămînt, l-a îngropat adînc de tot. Auzea cîinii lătrînd, strigătele nebunului şi, pe măsură ce se apropia de cîmp, dincolo de defileul semănat cu trestie, rugăciunile femeilor pentru sufletul mortului.

— Domnu’ să-i ierte păcatele şi să-l odihnească în pace... Domnu’ să-i ierte păcatele şi să-l odihnească în pace...

Cerbul de Şapte-focuri a fost îngropat adînc de tot, dar sîngele lui sub formă de cheaguri a scăldat luna.

Un lac de miere neagră, miere de trestie neagră, îl înconjoară pe Gaudencio, care şi-a vîrît braţul pînă la umăr în scorbura unde şi-a ascuns arma; a scos-o liniştit pentru că arma stătea acolo la loc sigur şi, înainte de a merge mai departe către coliba unde vegheau mortul, după ce şi-a făcut semnul crucii cu mîna şi a sărutat puşca de trei ori, a spus cu voce tare, privind luna roşie:

— Io, Gaudencio Tecún, mă fac răspunzător de sufletu’ Vraciului şi jur pe mama mea, care este în viaţă, şi pe taică-meo, care a murit, să i-l pun înapoi în trup în locu’ unde va fi îngropat şi dacă punîndu-i-l înapoi în trup va reînvia, să-i dau de lucru cu ziua şi să mă port foarte bine cu el. Io, Gaudencio Tecún...

Şi se îndreptă spre colibă gîndindu-se: ...omu’ care sapă voinţa Domnului în piatră vie, se înfruntă cu luna însîngerată.

— Ai văzut, Gaudencio, că cerbul nu mai e acolo...

Gaudencio recunoscu vocea lui Uperto, fratele său.

— Ce, tu ai fost acolo?

— Cum nu dară...

— Şi n-ai dat de el...

— D-apăi, sigur că nu...

— Da’ ai văzut cînd a rupt-o la fugă...

— Păi, tu ai văzut, Gaudencio?

— Nu ştiu bine dac-am visat ori am văzut...

— Păi asta-nseamnă c-a-nviat şi-atunci o să-nvie şi Vraciu’. Ce-o să se mai sperie mama cînd l-o vedea pe om ridicîndu-se şi ce-o să se sperie şi el cînd le-o auzi că se roagă pentru sufletu’ lui.

— În viaţă, ce nu-i sperietură n-are nici o valoare. Şi vezi că io chiar că m-am speriat cînd s-a făcut miezul nopţii. O lumină foarte ciudată, de parcă ploua cu stele, luminase ceru’. Ăl de Şapte-focuri deschise ochii, io mă dusesem să

văd un' să-l îngrop, că nu e un animal oareşcare, ci unu' care-i şi om. Deschise ochii, cum îţi zic, scoase un fum auriu şi ţîşni ca un fulger reflectînd în rîu culoare de vis.

— Nisipu', vrei să zici.

— Da, nisipu' are culoarea visului.

— Păi d-aia nu l-am găsit io unde l-ai omorît. M-am dus ca să văd nu care cumva a scuipat piatra aia de care zice mama că e bună ca să-şi vină în fire nebunii.

— Şi-ai găsit ceva?

— La-nceput nici urmă. Da' tot căutînd, am dat de ea şi uite-o, am adus-o, piatra de ochi de cerb, dau fuga să i-o duc lu' mama ca să-i frece tîmplele lu' Calistro; poate că aşa scapă de sminteală.

— Asta-i noroc, Uperto Tecún, că piatra de ochi de cerb n-o au decît cerbii care nu sînt numa' cerbi.

— Păi Cerbu' de Şapte-foouri o avea pentru că era om, şi cum e bună pentru alte boli, mi-am zis în mintea mea că Vraciu' a avut dreptate, cînd era maica rău, c-a zis că nu se vindecă de greiere decît dacă cineva îl vînează pă ăl de Şapte-focuri şi, cu toată pînda mea, uite că tot nu l-am prins, zile şi nopţi în şir am păzit în stufăriş, să văd dacă trece, cu puşca pregătită, da' tu l-ai dat gata, Gaudencio, că tu l-ai doborît dintr-un foc şi o dată cu el şi pă Vraci, da' n-ai vină, că nu ştiai, de-ai fi ştiut că cerbu' şi Vraciu' sînt tot una, n-ai fi tras.

Toată familia Tecún răsufla uşurată cînd nebunul îşi înceta plimbarea sub gorun. Era o adevărată pacoste pentru ei toţi, şaisprezece familii cu numele de Tecún, locuind la Corral de los Tránsitos, această scrîntează a lui Calistro, care se oprea uneori sub urechile verzi ale copacului, îi mirosea trunchiul şi băloşea cuvinte greu de înţeles: Luna roşie! Luna roşie! Io şobolanu'! Io şobolanu'! Foc, foc, foc! Întunecime de sînge! Întunecime de miere neagră!

Mamă-sa îi frecă tîmplele şi moalele capului cu piatra de ochi de cerb. Capul lui Calistro era de mărime normală, dar pentru că era nebun, părea mare de tot. Mare şi greu, din două clătinări căzu în poala neagră, cu iz de mîncare, a maică-si şi se lăsă, ca un copil ce sforăie uşor cînd i se

caută în cap păduchii, să-l frece şi iar să-l frece cu ochiul de cerb, pînă ce-şi veni în fire. Piatra de ochi de cerb adună fărîmiţele în care sufletul s-a rupt în nebun. Nebunu' are impresia că i s-a spart o oglindă şi vede în bucăţele tot ce înainte vedea la un loc. Calistro explica toate acestea foarte limpede. Ceea ce nu-şi explica era moartea Vraciului. Un vis neterminat, pentru că lîngă el spunea că vede, fără să-i poată distinge chipul, pe cel care l-a omorît într-adevăr, o persoană care era umbră, era om, era vis. Fizic, Calistro mai simţea şi acum că îl avusese foarte aproape, lipit de el ca un frate geamăn în pîntecul mamei şi că fusese o părticică din omul acela, fără să fie el, cînd l-a omorît pe Vraci.

Se uitau cu toţii miraţi la Calistro. Poate că nu se vindecase. Doar Gaudencio şi Ruperto Tecún ştiau că era foarte bine vindecat. Leacul. Bobiţa de ochi de cerb nu dă greş.

Colonelul Chalo Godoy

VIII

Lăţos, palid-verzui şi mirosind a sudoare, în cămaşă şi pantaloni scurţi din pînză de sac, cu urme de făină la subsuori şi pe fund, cu pălărie înaltă de pai, jambiere de piele şi un pinten prins la călcîiul zgrunţuros, sublocotenentul Secundino Musús îşi strecura calul jigărit prin luminişurile pădurii, pentru a-l ajunge din urmă pe colonelul Chalo Godoy, şeful corpului de armată, şi a-i spiona pe furiş chipul, căci omul era al naibii de morocănos şi ferească Dumnezeu să-l fi călcat cumva pe coadă.

Căci, într-adevăr, din cauza patrulei care tot venea în urma lor, de cîţi ani tot venea şi nu-i mai ajungea, şeful devenise tare morocănos. Acru de tot.

Şi de aia nu scosese un cuvînt, el, care era atît de amator să povestească, în orele nesfîrşite cînd trebuiau să

se caţăre pe cîte o coastă de piatră seacă, pustie, pe unde caii, îmbătrîniţi de oboseală, îşi îngropau pasul tot mai adînc şi călăreţii, orbiţi de noapte, se înrăiau tot mai mult. Sublocotenentul îl ajungea din urmă, îl spiona cu coada ochiului şi, observîndu-i chipul ursuz, rămînea din nou mai în urmă, călare pe mîrţoaga lui.

Dar, într-una din multele sale apropieri de felul acesta, calul o porni la trap, parcă special ca să-i aducă şi mai multe necazuri. Simţind că cineva venea în spatele lui, colonelul Godoy întoarse capul, cu ochi de rac fiert, şi răbufni cu furie, în timp ce celălalt, mic în şa cît un purice, cu fundul burduşit de trap, se chinuia să struneaască animalul.

— ...Mama mă-ti! Tot timpu' mi-nchipui că e patrula şi cînd colo eşti tu. Fincă nu-ţi mai potoleşti odată calu'. Şi ăştia oe-or mai fi aşteptînd ca să ne-ajungă? Trebuie că trec apa, ori mănîncă, ori cască gura pe drum şi descalecă la tot pasu', ba că li s-a slăbit chinga, ba că să se pişe, ba că să puie urechea pe pămînt, să afle pe unde sîntem. Şi măcar de-ar termina mai repede. Ba's d-ăia care zic: să ne grăbim, că şefuleţu' e-nainte. Asta numa' de nu s-or fi apucat să fure vitele. Şi femeile şi găinile sînt în pericol. Tot ce-are de a face cu hrana ori dragostea e-n primejdie cu de-ăştia care au capu' numa' la plăceri. Nu ştiu să zică altceva decît ia de aici; obraznici, cu gîndu' numa' la căpătuială, fără respect. Şi uite dovada, şi-au luat obiceiu' să rămînă în urmă, să vadă ce-i de furat şi cine nu-i pune pe fugă. Nici mînaţi cu biciu' nu s-ar mişca mai repede. Da' de data asta li se-nfundă. Că io nu mă opresc nici dacă mi se face ficatu' chisăliţă şi ei, cu pasu' lor de melc! Cîtă sudoare mi-a curs! Şi asta încă nu-i coastă, da' p-ormă ce-o să fie, măiculiţă doamne! Stîlp uns pe care să te caţări ca o maimuţă!

Sublocotenentul tăcea, dar pentru ca şeful să-l creadă la curent cu ceea ce-i spunea prin strigătele care-i săreau îmbrîncindu-se din gură, ca nişte ţapi, îşi mişcă ceafa cu pliscul de jos în sus, fără să respire sau să înghită, de groază, simţindu-se cît un purice de mic faţă de calul

gîfîitor, care în loc de coamă părea să aibă un ferăstrău de tăiat lemne.

Senzaţie de păr în ochi şi mîzgă pe piele, pe măsură ce munţii creşteau spre seninul negru al nopţii. Noaptea cobora pieptănată, umedă, din agitatul cer de pe creste. Izbindu-se de pietre, copitele cailor zăngăneau ca nişte scule de aramă. Lilieci de cauciuc viu îşi fîlfîiau aripile printre ramuri uscate, păianjeni, schelete şi trunchiuri de copaci găunoşi, invadaţi de furnici şi licheni. Păsări cenuşii îşi vîrau ciocurile printre dinţi de piepteni invizibili: cîrr! cîrr!... Altele, cu pene azurii, adormeau o dată cu ziua, cu ciocul sub aripă, iar altele îşi picurau colirul trilurilor în ochiul orb al rîpelor.

— Ditamai coasta!

— Şi ne rămîne ce-i mai greu, dom'le colonel, deşi am putea zice că sîntem aproape de culme. Geana aia de stejari e ţinta mea.

— Păi era şi cazu'...

— Şi din vîrf, către un loc la care-i zice „El Tembladero"[19].

— Şi s-aşteptăm acolo patrula, poate ne-ajunge din urmă şi plecăm cu toţii spre Corral de los Tránsitos. Sufletu' mi-l mănîncă omu' leneş şi mereu am de-a face numa' cu d'ăştia, ai dracu' de neisprăviţi!

— Nu e deloc un zvon povestea de la Corral de los Tránsitos. Sînt mulţi pungaşi pe-acolo, ca să nu mai zic că nu de mult le-au tăiat capetele la toţi din neamu' Zacatonilor. Da' sînt nişte proşti, dom' colonel. Văd pericolu' şi nu se feresc. Cultivatoru' de porumb de pe pămînturile noi moare ori sărac, ori ucis. Că pămîntu' îi pedepseşte cu mînă de indian. De ce să mai semeni unde recolta e proastă? Dacă sînt cultivatori cu-adevărat, să coboare jos, pe coastă. Găsesc acolo totu' de-a gata, fără să mai trebuiască să dărîme bunătate de copaci.

— „El Tembladero" nu e departe...

— Păi cred că nu e departe...

— Nici luna cred că nu-i prea departe...

19 Loc cu puternice şi dese zguduiri de pămînt.

— Păi, cred că nu-i nici ea prea departe...

— Ah, tîmpitu', ce mă îngînă!

— Ordonaţi...

— Cînd ţi-oi arde o cravaşă, ai să vezi stele verzi, prăpăditule! Nu pricep cum de nu-mi ştii încă felu', de cînd te tot ţii după coada mea. Respectu' pentru şef nu stă în bîiguieli dintr-astea. Minciunile şi pălăvrăgeala-s făcute pentru muieri, d-aia sînt ca nişte muieri melitarii cu şcoală, că se ţin de regulament. Popă care citeşte din catehis', muzicant care cîntă după solfegiu şi melitar după regulament, să nu văd în ochi

Asta trebe să ştii, dacă vrei să te-avansez. Religia, muzica şi melităria sînt lucruri diferite, dar seamănă în aia că toate trei sînt pe bază de instint, cine le ştie, le ştie, şi cine nu, nu le învaţă.

Îşi mînă calul cu un strigăt:

— Diii, mîrlane!

Şi adăugă:

— Dii, încăpăţînatule!... Aşa că, cum îţi spuneam: catehismul, solfegiu' şi regulile în armată s-au inventat pentru ăi care fără să ştie de ce le asudă trupa' şi ce vor să fie în viaţă, se-apueă să ţină predici, se-apucă să cînte, se-apucă să comande, fincă aşa au învăţat, nu fincă aşa sînt ei, şi arta melitară e arta artelor, arta de-a omorî duşmanu' de pînă-n zori, că la războiu ca la războiu. Arta melitară e arta mea şi io îi fac praf pă toţi fără să fi învăţat nici o buche.

Ieşiră pe creastă. Luna roşie răspîndea lumină de jăratec. Caii păreau nişte zmeie plutind în aer. În fundul văii se ghiceau frînturi de apă, pădurici scînteind de papagali verzi, movile rotunde.

— Sublocotenent Musús,. atenţie la dreapta! strigă colonelul; ieşeau de pe coastă unul după altul, într-o dublă lumină de pînză fină, luna era şi ea în uniformă militară.

Secundino privi la orizont enormul disc însîngerat, în timp ce răspundea:

— Or fi defrişat locuri noi, dom'le colonel, de-aia e luna roşie. De la căldura focurilor...

— Atenţie la dreapta, am ordonat, fără explicaţii nu sta ca un bleg şi salută ca un infirior, că luna e-n haină de melitar!

Pe sublocotenent îl duru faptul că-i astupase gura atît de brusc; dar cum după şeful său, ceea ce-i stătea cel mai bine unui militar era să fie înfipt. În timp ce saluta milităreşte, cu mîna la chipiu, spuse agitat:

— Fumu' de la focuri parc-ar anunţa sînge, dom'le colonel, parc-ar fi lupte pe lună şi mulţi răniţi... parc-ar fi lupte, repetă fără să accentueze ultimele cuvinte, cu ochii ficşi asupra unui şarpe imens de arbori, ce părea că se tîrăşte bubuind printre creste. Ceea ce se numea „El Tembladero".

Lui don Chalo Godoy îi înflorise pofta pe chipul de dantelă arsă. Plăcerea lui cea mai mare era să vorbească despre război.

— Ei, mie îmi place vremea asta, spuse împăcat cu subalternul, că-mi aduce aminte de multe. Să vezi focurile la vremea asta e ca şi cum ai vedea o guerilă. Mărăcinele, cînd arde, face zgomot ca un ropot de gloanţe şi iese fum şi se văd flăcări ca de artilerie pe culmi, şi parcă ar înainta trupele pe unde se-ntinde focu', şi parc-ar da înapoi, la prima suflare de vînt din direcţie opusă. Tocmai asta vreau să-ţi explic. Guerila e la fel ca focu' defrişărilor. O opreşti pîntr-o parte şi izbucneşte-n alta. Iar o opreşti şi p-acolo şi din nou izbucneşte în altă parte. Să te lupţi cu guerila e ca şi cum te-ai juca cu focu' şi dacă io l-am dat gata pe Gaspar Ilóm, a fost pen'că de mic copil am învăţat să sar peste flăcări, în ajunu' Bunei Vestiri şi de Sfîntu' Ion. Al naibii Gaspar ăsta...

— Ca să vezi... dom' colonel.

— Nu puteai să-i ghiceşti gîndu' întortocheat ca focu-n pădure. Pe-aici, pe dincolo, pîn toate părţile îi ţopăia gîndu' aprins şi trebuia să-l stingi şi cum să-l stingi, cînd era gînd de războinic?

— Ca să vezi... dom' colonel.

— Şi nu-i minciună. Odată l-am văzut smulgînd un pom din rădăcini, doar uitîndu-se la el, cu gîndu', cu forţa lui, şi

apucîndu-l ca pe-o măturǎ de nuiele ca sǎ-mi mǎture toţi oamenii; nişte biete gunoaie păreau soldaţii mei, caii, muniţiile...

— Ca să vezi... dom' colonel.

— Şi nu-mi dau bine seama, spuse don Chalo cu ochii la drumul ce cobora către „El Tembladero" printre pietre şi frunze uscate, da' după spuse din bătrîni, p-aicea pe unde mergem noi acuma, pîn munţii ăştia, s-a oprit cel care zguduie pămîntu' ca şi cum ar clătina o ceşcuţă, ca să le primenească apa la peştii-munţi, timp în care uraganu' a profitat de ocazie şi i-a speriat colinele pe care le ducea în iad să le vîndă, tot roiu' ăsta de coline care se văd d-aici pîn' la mare.

— Se văd...

— Colinele ar vrea să se-ntoarcă în traista lu' Cabracán[20]. Sînt albine. Ar vrea să să-ntoarcă. Da' nu le lasă briza mării care suflă întruna. Şi rîpele sînt găurile care-au rămas în fagure cînd le-a speriat. Cîte-o rîpă pentru fiecare albină, pentru fiecare colină.

Armăsarul şi mîrţoaga pe care călăreau şef şi aghiotant îşi schimbau poziţia urechilor după forma pe care o lua zgomotul ce pătrundea dinspre „El Tembladero" în cutia munţilor, melc cu prăpăstii, în care vîjîitul vîntului prin brazi răsuna ca o cascadă. Animalele îşi ţuguiau urechile înspre înainte cînd zgomotul care venea în calea lor era rotund, monoton, profund. Spre înapoi, zbătîndu-şi-le tare, cînd era în formă de opt. Şi o ureche înapoi şi alta înainte, schim- bîndu-le pe rînd poziţia, la orice fîşîit de ramuri, la efervescenţa unui ciripit, la bătăile din aripi ale păsărilor cu tril de flaut, la vocile călăreţilor, umbre ce-şi vorbeau cu strigăte, ca de la un mal la altul al unui rîu, deşi mergeau unul lîngă altul.

— De cîte ori n-am trecut pe aiiici... şi mereu mi-e friiiIIIcă!

— Io, nu ştiu ce-i aia friiiIIIcă! Explică-mi cum eeeEEE! ExpliiiIIIcă-mi!

20 Zeu al cutremurului în mitologia indienilor guatemalezi.

Sublocotenentul făcu pe surdul, se gîndi să-i răspundă prin tăcere; dar don Chalo, care mergea înainte, îi prinse calul de frîu şi nu se putu abţine să nu strige cu gura căscată pînă la urechi şi din toţi rărunchii, de-i ţîşni strigătul pînă şi pe nas:

— ExpliiiIIIcă-mi... îmi, îmi, îmi îmi expliiiIIIci... îmi, îmi, îmi expliiiIIIci!

— E o nelinişte pe care o simţi în urma taaaAAA!

— Credeam că în faaaAAAţă!

— Păi după cuuuUUUm!

— După cum ceeeEEE?

— După cum simţi instintu— de fuuuUUUgă! Cine simte frica în spate, fuge înaiiiIIInte! Cine-o simte în faţă fuge înapoooOOOi!

— Şi ăla care-o simte şi-n faţă şi-n spate se caaa... aaaAAA... că!

Colonelul îşi gîtui strigătul cu un hohot zgomotos. Cheagurile sonore de rîs nu se auziră, dar chipul i se inundă de veselie şi pînă şi armăsarul se crispă cu o înţepătură de pinten, ca şi cum l-ar fi înţeles şi s-ar fi pornit pe rîs şi el. Cît p-aci să-l răstoarne din şa. Era gata-gata să rupă hăţurile, de tare ce se-ncordă ca să-şi menţină picioarele în scări, cînd se simţi în aer, zmucit de animalul speriat. Se îndreptă cum putu şi merse mai departe, neştiind dacă putea să se oprească.

Sublocotenentul Musús rămăsese în urmă, uluit, palid, în hainele lui albe, tot numai ochi pe colina stearpă, ochi de frică pentru tot ce se mişca în jurul lui: furtuna puternică, cheagul de sînge de pe luna roşie, norii rătăcitori, stelele ude, pîlpîitoare, şi muntele întunecat cu miros de cal.

— N-o fi mare lucru de capu’ meu, îşi spuse Musús după ce mai merse o bucată de drum, vorbind parcă cu altcineva, da’ e îngrozitor să-ţi petreci viaţa călare, pe frig. mort de foame, cu frica să nu te omoare careva cînd te aştepţi mai puţin şi, dacă scapi de asta, să n-ai nimic al tău, că cine umblă încoa’ şi-ncolo nu poa’ să aibă nici măcar o femeie; adică o femeie care să fie a lui, numa’ a lui mereu, că femeie găseşti, dintr-alea care p-aci vin, p-aci se duc, da’

numa' pentru puţin timp, şi p-ormă să aibă copiii lui, casa lui, şi o chitară din alea care cînd le gîdili sună ca un dovleac zemos, ca să nu mai vorbim de baticu' de mătase de culoarea siropului de zahăr, purtat la haina nouă, în juru' gîtului şi prins chiar peste măru' lu' Adam cu un inel sau cu un sîmbure roşu de *guapinol* găurit prin mijloc... Mai bine-aş dezerta, cine ştie, că doar chefu' nu-mi lipseşte, numa' de nu m-ar prinde, cine ştie; că viaţa nu-i ca o coadă de iguană din care dacă rupi o bucată creşte iar la loc şi se tîrîie către alte pericole. O pierzi, ai pierdut-o. N-o mai capeţi a doua oară. Nu-i poveste.

Nici el însuşi n-auzea ce spunea, aşa de puternic batea vîntul dinspre „El Tembladero".

Prin tufărişul pitic se vedeau, de la mijloc în sus, călăreţii, biete figuri de suflete chinuite. Muntele, inundat de lupta roşie. Cine ştie dacă focul Purgatoriului este focul roşu al lunii. Şi cînd şuieratul vîntului se mai potolea, se-auzea un fel de bolboroseală de apă în clocot, iscată din zborul insistent al insectelor, din orăcăitul broscoilor ţopăind prin mlaştinile din rîpe şi din ţiuitul ascuţit al greierilor, mai scurt şi mai nemilos cînd duşmanul le sfîrteca burţile şi-i înghiţea de vii în întunericul roşietic produs de reflexele violete ale lunei agăţate între munţi, pe cerul albastru, adînc.

Umbra şefului urca mereu. Puţin mai sus se oprea din nou. Apărea şi dispărea. Musús nu-şi lua ochii de la el. Pe unde-i vedea umbra, o urmărea cu privirea, se ţinea după ea, să nu-l piardă din ochi, dar nici să se apropie prea mult, nu care cumva să fie dracu-n persoană şi să-i arunce hăţu' de gît, simţindu-l lîngă el, ca să-şi descarce mînia împotriva patrulei care nu era chip să-i ajungă din urmă.

Lui don Chalo nu i se mişca nici un muşchi pe faţă. Privind fix, cu ochii săi albaştri cu reflexe verzui de amiază ce se sfîrşea în luna de sînge, cu bărbia clănţănindu-i ca o uşă izbită brusc, cu mustaţa vîrîtă în colţurile gurii şi cu gîndul la amintiri. Astfel înainta. Ce să se mai gîndească la cele întîmplate? Şi totuşi se gîndea mai departe, în fel şi chip. Proverbul spune: după faptă, şi răsplată. Dar nu-şi

primise încă adevărata răsplată pentru toate faptele lui. După ce l-a otrăvit pe şeful de trib Gaspar Ilóm, indienii nu s-au mai apărat: întunericul nopţii, lipsa şefului, asaltul prin surprindere şi mahmureala de după chef îi uşurau planul de a nu-i omorî pe indieni, ci a-i speria doar. Însă cavaleria se abătuse asupra lor ca grindina peste porumbul uscat. Nu luaseră nici măcar unul, de sămînţă. După faptă, şi răsplată. Deşi poate n-a fost rău că i-au omorît pe toţi, pentru că şeful de trib s-a aruncat în rîu ca să-şi stingă arsura din pîntece şi şi-a spălat otrava. Sălbaticul, cît p-aci să sece tot rîul şi în ziua următoare a apărut iar, mai presus de otravă, şi de-ar mai fi fost vii indienii, s-ar fi pornit în fruntea lor să-i nimicească pe soldaţi.

Mulţime de copaci prin rîpele adînci, încîlcite, roşcate, sub luna de culoarea călinei, răvăşiţi de vîntul pustiu, ce se năpustea spre umbrele călare, în valuri, spărgîndu-se rînd pe rînd şi împroşcînd cu fructe uscate, printre spumele de bărbi de bătrîn şi norii joşi, aşternuţi peste umbrele arbuştilor de ricin şi peste ramurile copacilor ciuntiţi de vînt.

Caii o porniră la trap prin frunzişul des, goniţi din urmă de zgomotele animalelor ce săreau din copaci pe pămînt, pregătite să atace sau să dispară, cu şerpuiri de apă, în hăţişuri. Stuful unei cozi, o răsucire bruscă, scînteile de lumină verde, ţopăielile dintr-o cracă în alta, ori scheunatul dintre două salturi le denunţau prezenţa jucăuşă, trează, zburdalnică: fugeau, cădeau, se tîrau, se căţărau, zburau, alergau, săreau.

Musús tăie o cracă mare, prima care-i căzu în mînă, ca să grăbească cu ea pasul bietului său căluţ ce nu mai asculta nici de vorbă, nici de pinten şi se lipea de pămînt cu cleiul oboselii şi coada rară de întuneric care era pe jumătate vis.

Pe măsură ce se apropiau de „El Tembladero“, torentul vîntului devenea şi mai năprasnic. Sublocotenentului îi ţiuiau urechile ca după chinină. Îşi imagina lucruri înspăimîntătoare. Ciorovăiala copacilor printre crengile zgîlţîite de vijelie... poc... poc... trosssc... Îi ţesea în urechi amintirea îngrozitoare a armelor îndreptate spre spinarea

pungaşului, pe care, o clipă mai tîrziu, descărcarea se însărcinează să-l sfărîme ca pe-o bucată de lemn... poc... poc... trosssc... Treabă de nebuni, asta, a hoţilor de cai sau a pungaşilor de drumu' mare, care omoară omu' cît ai clipi, doar aşa, ca să facă pe grozavii!

Se scarpină în urechi, încercînd să-şi alunge dinăuntru ecoul crengilor smulse, trosssc... poc... poc... şi împunsăturile seci ale copacilor ce se ciorovăiau între ei, poc... poc... trosssc...

În mînă nu-i mai rămăsese decît mirosul crengii rupte. Se topise ca lumînarea. Mai bine o liană. Şi avînd grijă să nu se înţepe, trase o liană, care, clătinînd ramurile copacului pe care se înfăşurase, îi stropi tot spatele şi pălăria cu apa adormită între frunze. Rupse liana şi-şi ameninţă calul cu voce tare, căci gîndul i se închegă în vorbe, din cauza fiorului pe care-l simţise în tot corpul de la rouă căzută pe spate:

— Diii... iapă, cu bice de liană tre' să te fac să mergi!

Uraganul încovoia copacii, plesnea pămîntul cu suspin de ulcică ce crapă, frunzişul luminişurilor plîngea cu lacrimi de cer peste masa oarbă a desişului alburiu şi pînă şi muntele părea că se chirceşte de teamă şi-l înţeapă pe Secundino cu perii săi zbîrliţi. La fiecare rafală de vînt, la fiecare clătinare a pămîntului – în „El Tembladero" pămîntul se cutremură foarte des – Secundino îşi strîngea picioarele pe cal (le avea ca nişte paranteze de-atîta mers călare), nu numai ca să se ţină bine-n şa, ci şi pentru că simţea mersul clătinat al animalului ce înainta prin muntele sfîşiat deasupra capului său în bucăţi de întuneric, ca nişte clădiri gata să se dărîme, sau culmi înalte stînd să se prăbuşească. Dar tocmai cînd pericolul părea mai aproape ca niciodată, uraganul se liniştea pentru o clipă, cu imensa lui forţă zdrobită. Atunci ramurile îşi pierdeau treptat vitalitatea scăpărătoare, trunchiurile elastice se descîlceau şi peste jilţul întunericului, de culoarea răşinii topite, sub razele lunii ce ardea ca un bulgăre de foc, se cernea uşor calmul, între sfărîmături înăbuşite, bubuituri subterane, şacali de apă

limpede şi munţi de frunze ce se trezeau la fiecare învolburare de vînt.

Musús se mişca în şaua bătătorită şi ruptă, fără să slăbească strînsoarea picioarelor şi fără să-şi descalece ochii de pe umbra şefului care dispărea de pe cal cînd se lăsa pe spate, din mers, ca să vadă mai bine ferestruicile deschise între cupele brazilor, pe unde pătrundeau nu şuvoaie, ci cîrduri de lună giuvaier, lună fără luciul bobiţei de *zapote*, lună fără sînge.

Şi pentru că şeful călărea lăsat pe spate, cu ochii la nori şi la umbrele diafane ale brazilor sfîrtecaţi pe alocuri de asaltul luminii strălucitoare, iar aghiotantul îl urma îndeaproape, nu fără să-şi încline şi el capul din cînd în cînd, spre a sorbi cîte o înghiţitură din peisajul oazelor de cer pe care şeful îl urmărea cu insistenţă, nici unul nici celălalt, pînă atunci atît de atenţi la schimbările drumului, nu observară dispariţia colinelor topite în ploaia de greieri şi înlocuite cu covoare de brad uscat, pîrîiaşele care în lumina sclipitoare a lunii deveneau rîuri navigabile de miere albă, de-a lungul unor povîrnişuri dezvelite, înconjurate de păduri de brad, cuşti de trunchiuri în care vîntul turbat înebunea din nou şi umbrele ramurilor biciuite de liane săreau asemenea unor animale înfricoşate.

Noapte, limpede, ca ziua. Singurătate de oglindă ne-sfîrşită. Aburi de plante deasupra solului stîncos. Veveriţe cu salt de cremă de ciocolată în cozi. Cîrtiţe cu mişcări de lavă care înainte să moară caută să-şi afle ascunzătoare sub pămînt, scormonind ici şi colo. Licheni imenşi de porţelan înflorat şi vată de zahăr. Conuri de brad ca nişte păsărele încremenite, păsări relicve, împietrite de teamă pe ramurile în continuă zbatere. Şi vaietul neîntrerupt al frunzişului spulberat de vînt. Tristeţe de lună rece, adîncă. Luna ofilirilor. Drumul se pierdea printre cuştile de trunchiuri uscate, tapetate cu muşchi, pentru a apărea din nou mai încolo, aproape de coastă, presărat cu gropi de şobolani şi tremurător de luminile frînte între ramurile copacilor pitici ce-i loveau pe călăreţi cu plescăit de apă. Pe coastă în jos, dincolo de covoarele de ace de brad,

reîncepea vegetaţia grea, continuă, compactă, formînd tunele lungi, prin care drumul, de-abia vizibil, se strecura cu mers sinuos de şopîrlă.

Armăsarul scutură din cap, simţindu-se stropit cu picături de lună albă. Găuri rotunde, trandafiri sălbatici înfrigurați, mari şi mici, perforau penumbra de burete şi de brotac a imensului coviltir, de ramuri împletite pe sub care mergeau. Simţind atingerea luminii alburii, calul îşi mătura crupa cu coada, coadă de păr scurt, ramînînd cu ea ridicată, pentru a da drumul aerului şi bălegarului. De atîta zarvă, colonelul clipea des. Încăierare de păienjeni păreau mîinile sublocotenentului sub jocul de lumini şi umbre. Colonelul îşi frecă nasul. Sublocotenentul şcrîşni din dinţi. Lumina şi întunericul îi treziră mîncărimi de rîie între degete.

— Şarpe Castiiiiiia! strigă sublocotenentul. Făceţi-i o cruuuUUUce dacă aveţi cruuuUUUste!

— Ne orbeeeEEEşte!

— Aşa se paaaAAAre!

— Strigă tare ca să-l speriiiIII!

— Namilă ticăloaaaAAAsă! Namilă reaaaAAA!

— SuperstiiiIIIţii! Păi, s-ar putea să fie, spuse tot el din mers, s-ar putea să fie, Secundino Musús; dar adevăru' adevărat e că Şarpele de Castilia cbiorăşte animalele, îi umple de păduchi pe copiii în faşă, le face şaşii pe femei, îi surzeşte şi mai rău pe surzi, iar pe cei cu cruste îi umple şi de cucuie.

Şarpele de Castilia îşi oglindea picăturile mari de lumină într-un muşuroi de punctişoare negre, fără altă realitate decît aparenţa de mişcare pe care i-o dădeau particulele de lună împrăştiate printre frunzele întunecatului tunel de ramuri încovoiate, agitate de vînt pe deasupra călăreţilor şi drumul continua să şerpuiască la vale, mereu mai îngust, atît doar cît să lase un singur cal să treacă, printre stînci albe, dungate în negru de umbrele piezişe ale trunchiurilor de brad ce-şi profilau pe toată întinderea siluetele lor zvelte şi elastice, cu cîte un moţ înfrigurat în vîrf.

La primul val de întuneric, călăreţii închiseră ochii. Li se închiseră din instinct, dar îi deschiseră imediat, pe cei de-afară îi deschiseră. Obişnuiţi să mînuiască satîrele şi pistoalele, dar ştiind să şi fugă, pentru că şi omul curajos fuge, îşi dădură seama la timp că ceea ce le biciuia feţele erau umbrele trunchiurilor de brad proiectate de lună în fîşii de întuneric, aşa că îşi înclinară doar puţin trupul, spre a se feri de puternica străfulgerare. Strecurîndu-se printre un trunchi şi altul, printre brazi, razele de lună străluceau în părul negru al armăsarului cu luciul umbrelor de copaci ce se imprimau în dungi negre pe cămaşa albicioasă a sublocotenentului Musús. Pe măsură ce călăreţii înaintau, aer şi pămînt păreau să se încreţească în pliuri luminoase şi întunecoase, ca o clipire din ochi în care pietre şi mărăcini ţopăiau în salturi de cosaşi.

În lumină şi nu în lumină, în întuneric şi nu în întuneric, călăreţii şi caii se stingeau şi se aprindeau nemişcaţi şi în mişcare. Umbrei în ochi, senzaţiei de lovitură de tenebră goală, de lucru vag şi existent, îi urma împuşcătura de aproape a fulgerului, şi loviturii de lumină, cealaltă umbră în ochi.

Dar colonelul nu plecase la distracţie. Era foarte serios. Acru de tot, din vina patrulei care cine ştie cînd avea să-i ajungă din urmă.

N-au observat colinele dispărînd pe măsură ce pătrundeau în „El Tembladero“, pentru că au mers cu gîturile sucite către lună şi acum, prin acea urzeală dantelată de lună şi întuneric a brazilor, în care armăsarul şi celălalt cal păreau zebre dungate de argint, iar sublocotenentul, îmbrăcat în postav alb, un acrobat pe sîrmă ori un ocnaş cu haine în dungi negre n-au observat nici penumbra de mucegai moale şi transparent unde venele de mărăcini deveneau munte printre copaci, hăţiş care, pe măsură ce cobora, devenea întuneric de nepătruns, ca şi cum existenţa lui vegetală ar fi fost doar un pas între lumină şi întunericul adînc.

Vîntul biciuia prin rîpe, în timp ce în pădurile încă luminate solemnii arbori de *conacaste*, stejarii corpulenţi şi

înmiresmaţi, arborii de *capoc* cu nori de vată în ochi, de bătrînele, *capulinii*, *ebenii*, *gaiacii* se îngrămădeau, strîngîndu-se tot mai mult unii într-alţii, pentru a forma laolaltă ziduri de scoarţă şi nervuri, rădăcini la suprafaţa solului, cuiburi vechi, părăsite, licheni, praf, vijelie şi fîşii de pămînt nedefinite în întuneric, dar, din lipsa totală de lumină, acea mişcare de corpuri inerte nu mai lăsa în urmă-i decît un uşor fum alburiu, venos, şi mai înăuntru, o senzaţie auditivă de mare înfuriată.

Deşi nu se vedea nimic, ei continuau să înainteze ca ceva fluid, inexistent, prin zgomotul de surpări şi sub ploaia de frunze grele, ca păsările amfibie. Din cînd în cînd tresăreau speriaţi de plesniturile unor ramuri mai joase care, atingîndu-le feţele, le dădeau senzaţia unui păianjen de apă.

— Caaa... lu-le! Caaa... lu-le!

Vocea colonelului acoperea fluieratul sublocotenentului Musús, care părea mai degrabă şuierat al respiraţiei sale de *huisquil* omenesc ce-şi căuta drumul avînd drept ghid suflarea. O cracă vru să-i răstoarne pălăria. Musús îşi înecă fluieratul şi, apucînd-o cu mîna, spuse enervat:

— Hooo..., pom nenorocit! Să-mi smulgă, cu neruşinare pălăria, asta nici-o-da-tă!

Noaptea oasele scot flăcări, în cimitir; dar lumina ce venea înspre ei, pe dibuite, prin întunericul adînc, părea mai degrabă o stea pe cer, uitată acolo de la începutul lumii.

Musús se apropie de şef ca să-i spună: Vedeţi, dom'le colonel, că viermii de foc sînt în călduri!... Dar în loc de toate acestea, mărul ţuguiat i se mişcă în gîtlejul păros ca un cu de ţesut ciorapi şi nu mai şopti decît un: Vezi, şefule!

Cocoţate pe ramurile cele mai înalte, femelele îşi chemau amanţii cu ochi de ciclop, plimbîndu-şi felinăraşele aprinse, milioane de ochi de lumină în noaptea imensă, iar viermii îşi înteţeau farurile diamantine, respirînd cu toată forţa lor de masculi încinşi şi se puneau în mişcare deplasîndu-se ca un sînge cu sclipiri albăstrui de perlă, spre înălţimi, de-a lungul trunchiului, pe ramuri şi crenguţe, pe

frunze şi flori. La apropierea viermilor ce continuau să-şi înteţească lumina farurilor cu răsuflarea lor jinduitoare, femelele îşi aprindeau şi ele tot mai mult nubilele sclipiri, cochetînd cu mii de scînteieri de stea, lumini ce după întîlnirea nupţială păleau încet, pînă cînd din toată acea stea mai rămînea doar o pată opacă, restul unei căi lactee, un arbore ce se visase luceafăr.

Luna le apăru din nou în drum. Se apropiară de marginea abruptă a unui crater de mărimea unei pieţe. O mare piaţă goală. Stîncile, uşor portocalii, se reflectau în pînza fină de apă şi lună care le învăluia ca o oglindă, mase întunecate ce se mişcau dintr-o parte în alta ca nişte pete misterioase. Dar inima lui „El Tembladero", înspre care, în sfîrşit, puteau înainta în şir indian pe un rest de drum ce părea mai degrabă albia destrămată a unui rîuleţ de iarnă, ascundea alte secrete. Ca printr-o vrajă, în interiorul acelei mari ceşti strălucitoare, zgomotul de patru leghe al frunzelor scuturate necontenit de vijelie înceta şi, cîntînd sub copitele cailor, se auzea zuruitul fibrelor de agavă. La trecerea lor, cîte o şopîrlă fugea printre grămezile uscate de frunze năpădite de pînze fumurii de păianjen, lăsînd în urma ei un hîrşîit ca de înotător pe uscat. Vii şi ascuţite se păstraseră urmele cîte unui grîuşor sălbatic, la un cot al scurtăturii ce-i aruncase în adîncul „El Tembladero".

Umbre misterioase, corzi cîntătoare de agavă, atmosferă în care pentru a-şi auzi vorbele nu este nevoie să ţipe unul la altul, pînă ce răguşesc. Se opresc acolo, să le dea timp călăreţilor ce formau grosul patrulei să-i ajungă din urmă, pentru a trece toţi odată prin Corral de los Tránsitos, să bea şi ei ceva din ulcioare – cafea, chilote, rachiu – şi să-şi răcorească animalele fumegînde, sudoare în roua nopţii, însă caii, deşi morţi de oboseală, îşi revin deodată amîndoi şi o pornesc înapoi la goană, atît de neaşteptat, încît puţin a lipsit să nu-şi scuipe prin urechi stăpînii şi să-i lase acolo muşcînd pămîntul.

La o aruncătură de piatră distanţă, de-a curmezişul drumului de agave înotătoare ce traversa „El Tembladero", era un sicriu.

— Du-te-n pi…sici! reuşi să spună colonelul, cînd calul se răsuci ridicîndu-se pe picioarele dinapoi, urmat de celălalt biet animal, care nici el nu mai asculta de frîu, căci sublocotenentul, ajuns pe malul ce înconjura fundul prăpastiei, se pregătea să tragă cu amîndouă mîinile în lada mortului, cu un mauser, şi ar fi tras dacă nu i-ar fi strigat la timp să se oprească, colonelul, ce călărea agăţat de pistol pe răsuflarea ondulată a armăsarului, care nu mai era decît atît: răsuflare neagră încercînd să se salveze. Torentul de frunze scuturate de vînt îi plesni peste obraji, acoperindu-i cu repeziciune; şi acum, la numai un pas de pustiul „El Tembladero”, în care se simţiseră goi ca înainte de moarte, cît de consolator le apărea valul acela verde, fîşîitor, scrîşnitor, asurzitor, ce-i învelea, treptat, izolîndu-i, protejîndu-i. Frunze pe tulpini, scheunat de maimuţe cu chip de om, salturi elastice de fiare, cădere de bolizi cu tendoanele sîngerînd de lumină, stele jucăuşe piuind pe cer asemenea unor puişori pierduţi în imensitate, arbori uscaţi de *guachipilin* despicîndu-se ca nişte supremi sinucigaşi, colaps ale unei voinţe vegetale ce nu mai vrea să opună rezistenţă vîntului năprasnic. Cel care, fugind de un pericol, dă peste o adunătură de oameni şi se amestecă printre ei, continuînd să înainteze alături de miile şi miile de fiinţe ce se mişcă odată cu el, se simte la fel de sigur cum se simţiră colonelul şi Secundino în clipa cînd ieşiră din „El Tembladero” şi pătrunseră în torentul agitat al vîntului ce scutura cer şi pămînt pe distanţe nesfîrşite de jur-împrejur.

— Nerodule, nu vezi că veghează un mort! fu tot ce auzi sublocotenentul şi de aceea nu trase.

Alergau. Vîntul le închidea ochii, le deschidea gura, le dilata nările, le îngheţa urechile. Alergau deveniţi practic coamă, lipiţi de coama cailor, pentru a opune rezistenţă mai mică şi pentru că atingerea animalului asudat, viu, mirosind a sare, le dădea o vagă siguranţă de tovărăşie în plină aventură.

Şi nu se opriră pînă ce nu ajunseră pe creastă, chiar pe vîrful a cărui poală oboseala şi memoria le-o aminteau ca

fiind foarte adîncă. Colonelul Godoy îşi desfăcu baticul de la gît, umed de sudoare, ca să-şi şteargă faţa.

Musús îşi lăsă pleoapele să-i cadă, pentru a nu mai vedea cucuveaua ce-i apăruse în cale. Luna-i scălda aripile tivite cu vinişoare de miez de banană. Semn rău, cucuvea şi sicriul îi strigă sîngele în vene.

— Dom'le colonel... spuse Musús, fără să-şi mişte buzele, cu vorba şi gura încremenite.

Şi Godoy îi răspunse pe acelaşi ton, fără a mişca din gură.

— Dom'le colonel... acuma intr-adevăr, chiar că... dom'le colonel...

— Hoţii de vite-şi veghează mortu'...

— Acuma într-adevăr, chiar că... hoţii de vite-şi veghează mortu'...

— Da' nu mai pun un mort, acu' pun un sicriu.

— Sînt mai cu grijă. Înainte ştii că un neghiob făcea pe mortu', întins pe o rogojină, şi-i puneau chiar şi patru lumînări, la colţuri; da' acuma au născocit că e mai bine doar un sicriu, că aşa lumea se-ntoarce din drum cînd îl vede şi ei pot să mîne turmele, furate, cu tot drumu' liber în faţă ...

— Mi se pare că.domnu' colonel i-a venit de hac lu' unu', Apolinario Chijoloy, care făcea mereu pe mortu', fincă era paralizat şi nu putea să meargă la furat.

— L-ai cunoscut?

— Mi-au povestit unii de-a fir a păr. Era după ce l-aţi învins pe şefu' de trib din Ilóm şi atuncea chiar că nu ne-a lipsit decît atîtica să murim; dacă acu' mai povestim celentîmplate, e numa' pen' că nu v-a lipsit atuncea sîngele rece ca să daţi ordine. Că n-a fost glumă să pătrunzi în munte pînă la şefu' ăla, care pe deasupra mai era şi vrăjit de iepurele galben, şi să-i ciunteşti oamenii cînd el îşi spăla maţele-n rîu. Am văzut cum cădeau indienii sfîrtecaţi bucăţi-bucăţele, cînd au năvălit soldaţii peste ei. Şase ani sînt de-atunci şi încă se mai vorbeşte numa' despre asta.

— Şi cu ăsta şapte, adăugă imediat colonelul. Ţin socoteala pentru că, după cîte zic pîrliţii ăia de indieni,

vrăjitorii îmblînzitori de licurici, care au fost şi ei făcuţi chisăliţă, m-ar fi blestemat ca odată cu cel de-al şaptelea foc, să-mi sune ceasu'. Anu' ăsta ar trebui să mor ars, după ei. Şi de-o mierlesc anu' ăsta, ducă-se-n mă-sa!

— Apolinario Chijoloy a fost ultimu' pe care l-aţi omorît 'mneavoastră singur.

— Da, pe ăla chiar că l-am stropşit îngrozitor. L-am prins în gura drumului, la umbra unui hăţiş ce muşca dintr-o rîpă şi tot p-acolo m-am rostogolit şi io, la vale, ca să scap, înainte să vină ai lui să-l răzbune. Bietu' de el, făcea pe mortu' pe o capră bărboasă, între patru lumînări, una se şi stinsese. Am tras repede, de teamă să nu se stingă şi celelalte trei. Doar s-a chircit niţel cînd l-a ajuns glonţu'.

— Şi patrula asta nu mai apare.

— Şi n-avem încotro, tre' s-aşteptăm, că e periculos şi nesigur să ieşim în drum fără întărituri. Nu există oameni mai ai dracu' ca hoţii de vite, şi mai vicleni; sînt vicleni ca nimeni alţii, că pericolu' îi asmute, le ascute auzu', le ascute vederea, le-o face aproape să ghicească ce le convine şi ce nu.

Cum stăteau ei aşa de vorbă, auziră deodată paşi de animale chiar lîngă ei, peste ei, gata-gata să fie înhăţaţi. Amuţiră. Alergară spre caii priponiţi în apropiere, să-şi astîmpere foamea cu cîte-un pic de iarbă, învălmăşeală în care colonelul agăţă cu căpăstrul copacul de care-şi legase calul, iar sublocotenentul îşi rupse frîul.

Era patrula. Cei şaptesprezece oameni călări, albi de praf şi de lună. Nimic mai măreţ decît un om călare. Cine are ceva împotriva acestui lucru? Călare, fie pentru luptă, fie pentru dragoste, nu există nimic mai măreţ decît un om călare.

Acest gînd îi trecu prin cap şefului Detaşamentului expediţionar, colonelul Gonzalo Godoy, cînd, în fruntea oamenilor săi, preluînd comanda trupei, le ordonă să se desfăşoare în plan de atac încercuitor.

Înaintară în galop, dornici să se înfrunte cu hoţii. Nimic mai potrivit decît o rafală de gloanţe, ca să-ţi alungi frigul şi buimăceala. Zgomotul torenţial din „El Tembladero" îi

îngrămădise unul într-altul şi aşa se apropiară de locul unde era aşezat, de-a curmezişul drumului, sicriul. Lumina lunii ascuţea muchiile tragicului obiect de lemn nevopsit, rudimentar, lemn alb de brad care, reflectînd lumina, părea înconjurat de un halo strălucitor.

O parte din componenţii patrulei rămăseseră la intrarea în „El Tembladero", sub comanda sublocotenentului Musús, pentru a evita un atac prin surprindere. Erau toţi numai ochi şi urechi. Lui Musús i se uscase saliva în gură. Vru să dea drumul obişnuitului, său ssst de sublocotenent de linie, dar nu reuşi să scoată din piept decît o biată răsuflare uscată. De la înălţime, sublocotenentul şi oamenii lui vedeau ce se întîmpla jos, în „Tembladero", ca într-o arenă de tauri. Colonelul descălecă şi se apropie de coşciug, urmat de restul trupei, toţi cu arma în mînă, ochind, gata să tragă. Cu ţeava pistolului, colonelul bătu în capacul de lemn, poruncitor. Nimic. Era gol. Exact ce le spusese el oamenilor. Gol. Un nou vicleşug de-al hoţilor, ca să fure vitele fără să mai pună pe nici unul din ei să-şi arate curajul şi să facă pe mortul, ca pînă la urmă chiar să-l omoare careva pentru curajul său.

Don Chalo bătu din nou în sicriu cu ţeava pistolului, poruncitor, cu mai multă siguranţă de data aceasta. Nimic. Gol. Bătu iar şi nimic, nimeni nu-i răspunse.

La un ordin al colonelului, care uneori comanda din ochi şi din cap, doi soldaţi se apropiară să deschidă coşciugul. Numai şeful rămase la postul său, ceilalţi făcură un pas înapoi şi erau cît p-aci s-o rupă la fugă. În sicriu era un om îmbrăcat în alb, cu o pălărie de pai pe faţă. Un şiroi de sudoare rece i se scurse colonelului pe spinare. Cine era omul acela?

Pietrele portocalii reflectau cai şi călăreţi, numai că umbrele lor, stropite cu cerneală din călimări negre, nu păreau să rămînă la suprafaţă, ci să pătrundă în piatră.

Colonelul îi dădu pălăria la o parte cu ţeava pistolului şi cel care ocupa sicriul, primind lumina lunii în plină faţă, deschise ochii, se ridică speriat şi sări afară din lugubra luntre. Colonelul rămase mai departe la postul său nu fără

să se dea totuşi un pas înapoi: să fie oare un suflet de pe lumea cealaltă, începeau să-i învie morţii, şi fără a mai pierde timp, ameninţîndu-l cu pistolul pe cel despre care încă nu ştia nimic, nici măcar dacă era om, ameninţare pe care o împărţea în evantai şi oamenilor săi, ca să se apropie, îl întrebă:

— Suflet de pe lumea asta sau de pe aialaltă...

— Cărăuş, domnule, răspunse vocea firavă a unui om de-abia trezit din somn şi leşinat de foame.

Înţelegînd colonelul că n-avea de-a face cu vreunul din morţii săi, se simţi tare pe poziţie şi, sigur de ceea ce făcea, îl investigă:

— Ce fel de cărăuş?

— Căram sicriu' ăsta pă care-am fost să-l iau din sat.

— Spune adevăru', că de nu-ţi zbor creierii...

— Păi v-am spus că-s cărăuş... Zău c-aşa-i. Am fost în sat să cumpăr sicriu', ca să-l îngroape pă Vraciu de-a murit ieri, acia sus, la Corral de los Tránsitos.

Patrulele se apropiaseră. Indianul, cu pălăria în mînă, cu pantaloni albi, scurţi pînă la genunchi, cu cămaşa albă cu mîneci scurte, părea din piatră vopsită cu bronz.

— Am cumpărat sicriu' şi veneam înapoi încetişor. P-aci m-a apucat somnu'. M-am culcat să dorm. Şi cum eram cu sicriu', m-am băgat înăuntru, ca să fiu mai în siguranţă. Că p-acia sînt mulţi mistreţi, mulţi păianjeni veninoşi şi multe animale periculoase.

— Coşciugu' ăsta şi cu tine sînt semne că pe-aici se fură vite.

— S-ar putea, da' nu din cauza mea şi nici din cauza coşciugului. Hoţii de vite nu ne-nghit pe noi, indienii, că zic că sîntem neam de cîini fricoşi.

— Păi d-aia te-or fi băgat aici cu forţa, c-or fi zis că de se pierde-un indian nu-i nici o pagubă. Asta e, şi dă-i drumu' la tot ce mai ştii de hoţii ăştia care trebuie că umblă pe-aici pe-aproape, sau de nu, te vîri binişor iară-n sicriu.

Între coastele indianului, prin cămaşa linsă de lună şi frig, colonelul Godoy înfipse ţeava pistolului, împingîndu-l

înapoi cu spatele, gata-gata să-l doboare, pînă ce-l aduse iar lîngă sicriul de brad.

— Vorbeşte, că-nţelegi foarte bine spaniola!

— Io n-am să ocup sicriu' Vraciului. Dacă vreţi, omorîţi-mă şi-ngropaţi-mă aici, da' nu-n sicriu' Vraciului, c-atunci o să-mi meargă şi mai rău pe lumea ailaltă; dacă vreţi să mă-mpuşcaţi, ziceţi-le să ducă sicriu' la Corral de los Tránsitos.

— Şi cine-o să primească sicriu'? Mortu'?... Colonelul glumea, sigur că indianul nu era decît o unealtă de-a hoţilor, pus să nege că ei ar umbla prin acele locuri; în alte ocazii asemănătoare, glumele îl ajutaseră să descopere adevărul. Şi mortu' o să te-mbrăţişeze şi-o să-ţi zică: Dumnezeu să te răsplătească pentru că mi-ai adus ultimu' lăcaş, şi dacă-i sărac poate că lăcaşu' ăsta-i ultimu' lucru făcut pe măsură cu care se mai înnoieşte, că precis ţi-au dat şi măsurile.

— Da, domnule, şi sicriu' îl duc la cei care-l veghează.

— Sicriu! Sicriu i se spune unuia lucrat ca lumea, lăcuit pe-afară şi căptuşit pe dinăuntru; da' ăsta al tău nu-i decît o amărîtă de ladă de brad. Şi cine-l veghează?

— Femeile...

— Şi bărbaţi?

— Sînt mai multe femei.

— Şi-a murit... De ce-a murit, l-au omorît?

— De bătrîneţe-a murit.

— În orice caz, înainte de-aţi primi gloanţele pe care le meriţi, o să cercetăm dacă-i adevărat ce spui. O să mergi legat de aghiotantul meu, sublocotenentul Musús, cu încă cinci oameni. Dacă nu-i adevărat, dacă mă minţi, au ordin să te bage-n lada asta, s-o închidă, s-o lege de-un pom şi să te-mpuşte gata ambalat, ca să te-arunce pe urmă direct în groapă.

Cărăuşul ridică sicriul, ca unul care se naşte a doua oară, şi-l puse în spate şi, la drum, mai mult fugind decît mergînd, vrînd să se îndepărteze mai repede de omul acela cu ochii albaştri, sclipitori ca nişte cristale îa foc. Patrulele merseră după el printre crestele stîncoase care înconjurau fundul acela vulcanic şi mai departe, urmînd ordinele lui Godoy, sublocotenentul Musús plecă spre Corral de los

Tránsitos cu cinci oameni călare, cei mai amărîţi dintre toţi. Cărăuşul, cu braţele inutil legate şi cu sicriul în spate, mergea înainte. Se pierdură prin fîşîitul frunzelor.

IX

Nana, mama fraţilor Tecún, părea greu încercată de mulţi ani şi multe munci. Ani mînjiţi cu chilate de porumb galben, ani albi de atol alb cu boabe crude de porumb, unghiuţe de porumb fraged, ani îmbibaţi în ororile roşii ale ţuicii de agavă, ani înnegriţi de fumul de lemne, ani picurînd sudoarea şi durerea de ceafă, de păr, de frunte ce se încreţeşte şi se pungeşte sub greutatea coşului cărat pe cap. Deasupra, sus, greutatea.

Ani şi munci apasă pe capul bătrînilor, aduşi de umeri, aplecaţi înainte, cu genunchii uşor îndoiţi, gata parcă să îngenuncheze în faţa unei icoane.

Nana, mama fraţilor Tecún, bătrîna Yaca, ce de la vrăjitoria cu greierele şi cu sughiţul acela de moarte se ţinea mereu de stomac cu mîna ei de culoarea lemnului ars, îşi arunca ochii mici de şopîrlă în întunericul umed de afară, în timp ce cu cealaltă mînă înălţa torţa aprinsă, să vadă cine venea cu noaptea-n cap. Dar nu văzu nimic. Ieşi în uşă, mormăind ceva printre dinţi. Auzise sosind oameni călare. Nu erau băieţii, fiii şi nepoţii ei.

Fu înconjurată într-o clipă de cîţiva oameni înarmaţi. Se apropiau de colibă, ducîndu-şi caii de căpăstru. Desculţi. Îmbrăcaţi fiecare în alt fel, dar purtînd cu toţii centiroane de soldaţi.

— Doamnă, ne scuzaţi, spuse cel care comanda, nu altul decît Musús, aţi putea să ne spuneţi unde locuieşte Vraciu’, că avem un bolnav grav de tot şi moare dacă nu-l vede omu’ ăsta.

La o distanţă prudentă îl lăsaseră în întuneric pe indianul cu sicriul, păzit de un oarecare Benito Ramos.

— Puteţi să-l vedeţi aici... răspunse bătrîna, bombănind şi întorcînd lumina torţei spre interiorul colibei,

unde se vedea corpul Vraciului întins jos, pe pământul presărat cu flori sălbatice şi chiparos, ca să miroase frumos.

Musús, care-l imita pe colonelul Godoy în tot ce putea – servilism de maimuţă şi slugă –, se apropie de cadavrul Vraciului şi-i înfipse revolverul în burtă. Doar cămaşa de cîrpă veche cedă, dezvelindu-i părul pe burta apăsată.

— Şi de ce-a murit? întrebă Musús, temîndu-se ca nu cumva să se ridice şi ăsta de jos, cum se sculase indianul din sicriu.

— De bătrîneţe... răspunse femeia, bătrîneţea-i rău' ăl mai mare, omoară sigur.

— Păi dacă-i aşa, şi dumneata eşti cam bolnavă...

— De bătrîneţe da, spuse ea din nou, trăgîndu-se puţin înapoi, dar fără să vîre în casă şi torţa, de teamă ca soldaţilor să nu le vină ideea să examineze corpul Vraciului pe care Calistro, cînd îl adusese tîrîş printre pietre, îl zdrelise ca pe Sfîntul Cristos. Calistro nebunul. Acum nu mai era nebun. Îşi venise în fire cu piatra de ochi de cerb. A avut de două ori noroc. Noroc că se făcuse bine după ce-i frecaseră tîmplele şi moalele capului cu piatra de ochi de cerb. Şi noroc că putuse să plece cu fraţii lui înainte de sosirea soldaţilor. Numai de nu le-ar veni chefu' să bea ciocolată cu sînge.

La toate se gîndea maica fraţilor Tecún, fără să-i neglijeze pe oaspeţi, ţinînd mai departe făclia afară, ca să-i împiedice să observe că mortul nu era mort, ci omorît. Pe toţi îi iau legaţi, fără să mai sufle o vorbă niciunu'.

— Ei, vedeţi şi voi... şovăi sublocotenentul Musús în direcţia oamenilor lui, scărpinîndu-se în capul ce i se vedea de sub pălărie ca o nucă de cocos păroasă, fiindcă nu se împăca deocamdată cu gîndul că aducătorul sicriului scăpase de împuşcarea pe care o poruncise şeful. Să-l bage în sicriu' mortului, să-l închidă bine, să-l ridice-n picioare şi... foc!

Indianul intră tîrînd sicriul, în timp ce patrulele plecau de la Corral de los Tránsitos, să-l inlîlnească pe colonelul Godoy la „El Tembladero". După ce încălecă, Musús, care în timp ce-şi lua rămas bun avu timp să fie un pic colonel în

vorbe şi-n purtare, spunînd că sicriul era „ultimu' maslu“ al Vraciului, soldaţii încălecară şi ei şi o porniră în grabă; de-abia avură timp să primească din partea gazdei cîteva ţigări de pănuşă de porumb, pe care şi le vîrîră în gură fără să le aprindă, cu excepţia lui Benito Ramos, care avea un pact cu diavolul ca atunci cînd îşi punea în gură o ţigară, aceasta să i se aprindă singură. Un om foarte ciudat. Înghiţise un păr de diavol. Acela fusese pactul. Şi apoi se uscase, se uscase, părul i se făcuse cenuşiu, ochii negri, de cărbune. Diavolul îi spusese că o să ştie ori de cîte ori o să-l înşele nevasta. Şi n-a ştiut nimic, pentru că nevasta îl înşela chiar cu diavolul. O femeie frumoasă, cu carnea albă, cu cozi lungi, cu nişte ochi negri ca boabele de fasole neagră prăjite în multă untură. În loc de micul dejun, femeia asta. Pentru ochii ei.

Călăreţii se adînciră în limbajul frunzelor, galopînd unul în spatele celuilalt. Drumul cobora brusc. Norocul lor. Pentru că astfel puteau să ajungă repede la „El Tembladero”, să mai doarmă puţin. Trădătoare plante spinoase, ca nişte cadavre de arbori neîngropaţi, dintr-acelea pe care vîntul nu le mişcă, îi zgîriau pe întuneric, numai pe Benito Ramos nu, pentru că el, cu ochii săi de cărbune, vedea şi noaptea. Mergea la urmă. Mergea sau nu mergea la urmă? Mereu era în spate. Coada şirului de soldaţi. Şi mai rău ca Iuda.

Cerul începea să se umple de stele. Pădurea se întindea ca o pată neagră. Aşa o vedeau la picioarele lor, coborînd pe drumul şerpuit, printre prăpăstii, de la Corral de los Tránsitos spre „El Tembladero”. Strănuturile cailor, guturai de dimineaţă, urlet îndepărtat de lupi sub clar de lună, veveriţe ce nu păreau să roadă, ci să rîdă, gîndindu-se la lucruri vesele, zgomote prelungi de păsări de noapte izbindu-se de copaci prin desişul plin de fîşîituri ameninţătoare.

Intraseră deja în pădure. Răspîndind o slabă lumină putredă, luna atîrna pe un cer scobit, plîngăcios de umezeală. Călăreţii se mişcau alene, ca nişte oameni absenţi, de mucegai, păroşi, de culoarea oului clocit. Buimăceala oboselii şi a nopţilor nedormite. Buimăceala cailor. Zgîiţîit de copaci căţăraţi tocmai pe unde cerul

coboară din creangă în creangă, împrospătat cu stele, spre pîrîiaşele de oglinjoare sparte, lumină lichidă răspîndită printre stînci. Chinuindu-se ca gîndacii, astfel înaintau, mai amari la suflet ca rîia, lăsîndu-şi caii să se afunde cu crupa spre deal şi capul în vale, pe coasta ce devenea tot mai abruptă, într-atîta încît trebuiau să se lase pe spate, să se culce practic pe spinarea calului, atingînd chinga cu pălăriile. Miros tare de răşină în agitaţia de viespar a fremătătoarei mări vegetale din „El Tembladero“. Zăpuşeală de fumigaţie cu sulf, în care păreau să plutească molimi, piei jupuite, scursori de animal castrat, ochi de broască rîioasă. Coborau ameţiţi de tot ce-i înconjura. De coastă, de oboseală, de nesomn, de mirosul pătrunzător de răşină şi de biciuiala vîntului furios, care uneori şfichiuia singur şi alteori tăia cu lamă de brici.

Primul indiciu fu un miros uşor de munte ars, de-abia perceptibil, dar care le trezi pe dată teama de ceea ce le spusese Benito Ramos cînd o porniseră înapoi la drum. Şi nu le spusese mai multe pentru că Benito nu era vorbăreţ, sau poate ca să nu-i sperie. Asta-i partea bună cînd ai un pact cu diavolul. Că ştii dinainte ce are să ţi se-ntîmple.

— Ştiţi voi, măi băieţi, le spusese Benito Ramos la Corral de los Tránsitos, „El Tembladero“ e ca o pîlnie, o pîlnie uriaşă din stînci de faianţă sticloasă. Uraganu’ cel mai năpraznic acolo amuţeşte. Sau mai bine zis nu pătrunde-năuntru, nu coboară pînă acolo, ca să nu văduvească spuma cerului, să nu văduvească frunzele, să nu văduvească toate lucrurile femeieşti pe care uraganu’ le lasă grele. Şi după ce-ai trecut prin adunătura aia afurisită de copaci stufoşi care te asurzesc, te şi sperii cînd te trezeşti de-odată pe marginea pîlniei, unde nu se mai mişcă nimic, nici un firicel de iarbă. Pace în mijlocu’ vijeliei. Calm în mijlocu’ furtunii. Linişte în mijlocu’ celui mai cumplit uragan. Ca şi cum o lovitură de bîtă în cap te-ar lăsa surd dintr-odată. „El Tembladero“, unde voi aţi coborît pînă la fund, e o peşteră în formă de pîlnie, da’ nu sub pămînt, ci sub cer. Acolo întunericu’ nu e negru, ca în grotele de sub pămînt, e albastru. Şi acu’, ascultaţi-mă, fără să-mi puneţi

întrebări, că ştiţi bine că io spun ce am de spus şi nimic mai mult. Pe fundu' pîlniei stă colonelu' Godoy cu, oamenii lui. Fumează un trabuc. Are chef să mănînce ciorbă de ştir, întreabă dacă nu cumva se găseşte pe-acolo. Cineva îi răspunde că ar putea fi periculoasă. Mai bine să mănînce din hrana pe care o au la ei. Nu trebuie decît încălzită. Pentru nimic în lume — spune colonelu' — nu dau voie să se facă foc, o să mîncăm hrana rece şi o să căutăm ştir ca să facem ciorbă la Corral de los Tránsitos, mîine. Nu-i rău că vrea să mănînce ştir. Rău e că i-a venit chef să-l mănînce tocmai în acel loc, unde cu siguranţă nu creşte, şi că pe urmă i-a fost frică să facă foc, să facă foc oamenii lui, ca să fiarbă cafeaua şi să frigă pastrama şi turtele de porumb, pe care le scoseseră din desagi şi care acu' trebuiau mîncate reci. Ştiru' e hrana morţilor. E o firavă flacără verde a pămîntului care pătrunde luminînd şi hrănind carnea celor ce pleacă în pămînt să doarmă somnu' de veci. Cînd un om se află în pericol, cum e colonelu', care e condamnat să piară în cel de al şaptelea foc, e semn rău să vrea să mănînce ştir. Şi, în timp ce aşa stau lucrurile în grupu' colonelului, caii, aflaţi în apropiere, îşi ciulesc urechile şi-şi plesnesc cozile, tropăind din copite ca şi cum s-ar îndepărta încet, adormiţi. Animalele pleacă de la locurile aflate în pericol, într-un aparent somn ce le stăpîneşte creieru'; dar cum instinctu' lor nu poate să devină inteligenţă, rămîn pe loc. În timp ce aşa stau lucrurile pe fundul pîlniei cu colonelul, cu oamenii lui, cu proviziile, cu caii leneşi, în juru' pîlniei se formează treptat trei chingi, trei coroane de mort, trei cercuri, trei roţi de car fără osii şi fără spiţe. Primu', numărînd dinăuntru spre în afară, de jos în sus, este format din ochi de bufniţă. Mii şi mii de ochi de bufniţă, ficşi, îngheţaţi, rotunzi. Al doilea cerc este format din chipuri de vrăjitori fără trup. Mii şi mii de chipuri ce stau lipite de aer, ca luna pe cer, fără trup, fără nimic care să le susţină. Al treilea cerc, cel mai îndepărtat, care nu este şi cel mai puţin mînios, pare un urcior clocotind şi este format dintr-o nesfîrşită mulţime de copaci de *izote*, cu frunzele ca nişte pumnale însîngerate de un mare incendiu. Ochii asediatori

ai bufniţelor îl privesc fix pe colonel, ţintuindu-l cu toţii, por cu por, ca o piele de vacă pe o placă groasă de lemn, din care se scurge un lichid greu mirositor. Vrăjitorii din cel de al doilea cerc îl privesc pe colonel ca pe o păpuşă cu maţe, caraghioasă, cu dinţi de aur, pistoale şi testicule. Chipuri fără trup, ivite din corturi de piele de căprioară virgină. Trupurile lor sînt licuricii şi de aceea, iarna, sînt peste tot, stingîndu-şi şi aprinzîndu-şi fiinţa. Unu, doi, trei, patru, cinci, şase focuri i-au socotit colonelului şi al şaptelea, în „El Tembladero“, va fi foc de bufniţă aurită, pe care, din fundu’ pupilelor lor, bufniţele îl vor face să ţîşnească. Încetu’ cu încetu’, după îngheţ, va apărea ofilirea şi după ofilire, focu’ de bufniţă aurită care va arde totu’ cu frigu’ lui. Primu’ lucru pe care-l vor simţi oamenii ce-i însoţesc pe colonelu’ Godoy va fi o mîncărirne în lobu’ urechii, îşi vor pipăi urechile. Şi le vor scărpina. Îşi vor duce, dezorientaţi şi din dorinţa de a scăpa de mîncărime, mîna dreaptă la urechea stîngă şi mîna stîngă la urechea dreaptă, pînă ce vor rămîne aşa, cu mîinile încrucişate, cîte una la fiecare ureche, scărpinîndu-se, zgî- riindu-se, aproape smulgîndu-şi-le, de înţepăturile frigului, pînă ce şi le vor sparge de parcă ar fi de sticlă, îşi vor vedea unii altora ţîşnind din toate părţile şiroaie de sînge, dar nu vor privi mult timp această imagine, căci vor începe să-şi smulgă pleoapele, şi ele ca sticla, arzînd cu ochii goi, deschişi, pîrjoliţi de focu’ bufniţei aurite. Şi imediat, după smulgerea pleoapelor, ca nişte bucăţi de buric cu păr, îşi vor smulge buzele, dezvelindu-şi dinţii, boabe de porumb pe ştiu- leţi de os roşu. Doar colonelu’, ţintuit por cu por pe o tăblie de ochii bufniţelor ce-l vor privi mai departe fix, va rămîne întreg, cu urechi, pleoape şi buze. Nici scrumu’ din trabuc n-o să-i cadă. Mîini de tenebră agitînd pumnu’ îl vor obliga să se sinucidă. Dar nu va fi decît umbra lui, o pieliţă de umbră printre arborii de *izote*. Glontele i se va turti de tîmplă, va cădea jos, dar alte mîini întunecate îi vor ridica trupu’, îl vor aşeza călare şi vor începe să-l reducă, cu animal cu tot, pînă ce va ajunge de mărimea unei figurine de zahăr. Copacii de *izote*, cu mişcări

scurte, îşi vor agita pumnalele roşii de incendiu pînă la plasele.

Sublocotenentul Musús înainta fără teamă. Mirosul de munte arzînd era atît de puternic, încît se opri o clipă din mers. Unul din oamenii săi strigă:

— Aţi simţit, bă-ieeeEEE! Ăia care fu-maaaAAAţi — Aproape şi departe se auziră plesniturile de mîini şi de pălării ale celor ce se loveau peste haine, ca să-şi înlăture scînteile, să nu ia foc. Şi printr-o mare turbulentă de aer dulce, se auziră voci şoptite: Nu sînt cu... Nu e la mine... Nu sîntem noi... Din faţă vine mirosu' de ars... Io aveam un chiştoc în gură, da' era stins... Cine să se ardă cu o amărîtă de ţigară în bezna asta plină de umezeală... Doar dac-ar lua foc apa... Dă-o-ncolo, că vorbim ca să ne-aflăm în treabă... Şi... şi nu descalec să-mi fac nevoile... De-aţi fi văzut vreo scînteie, da'-i numa' miros...

— Miros o să laşi tu p-aici! replică cineva, în timp ce se auzea un cal oprindu-se şi un, om opintindu-se şi descălecînd.

Mirosul, totuşi, era acum foc în aer, foc pentru defrişare, pentru arderea muntelui.

Şi vocile mormăitoare ale celor călări: De-am şti ce se întîmplă acolo jos... Culmea ar fi să fi adormit şefu' cu trabucu' la ureche şi să fi luat foc... Parcă plouă în „El Tembladero"... Ferească Dumnezeu de un incendiu pe ploaie, că apa ia foc şi arde tot... Nu... E vîntu'... Sînt frunzele.. E vîntu'... Sînt frunzele... Frunzele... Vîntu'...

Brusc, se făcu lumină. Dintr-odată. Se priviră. Erau toţi. Împreună, asudaţi, gîfîind, de parc-ar fi avut febră. Lumină vie de sticlă. Ochii lor şi ochii cailor. Se risipiră. Parc-ar fi suit coasta la vale, atît de uşor se căţărau, ca nişte gunoaie omeneşti prin fumul gros. Arborii de *izote*, pumnale însîngerate. Fum. Hăţuri de flăcări. Să fugă. Ultima comandă a lui Musús a fost aceasta: Rupeţi rîndurile!

Benito Ramos rămase printre copacii de *izote*. Flăcările nu-l atingeau. Nu degeaba făcuse un pact serios cu diavolul. Îşi lăsă calul să fugă, după ce-i scoase frîul. Sute de lilieci căzdeau sufocaţi. Şuierau cerbii în goană ca pietrele din

praştie. Albine negre, mirosind a rachiu cald, ieşite din faguri de culoarea bălegarului, presăraţi pe jos, jumate faguri, jumate fumicăraie.

Pe alte culmi din apropiere, tufe de mărăcini savurau focul ce urca prin toate părţile din „Bl Tembladero“. Flăcări în formă de mîini însîngerate apăreau pictate pe pereţii aerului. Mîini storcînd sînge de găini sacrificate la liturghiile porumbului. Umbrele cu pălării, fumînd trabucuri ce păşeau ca urzica, îmbrăcate în postav negru, gros şi stînd ghemuite, erau Calistro, Eusebio, Ruperto, Tomás şi Roso Tecún. Fumau şi vorbeau încet, cu pauze, monoton.

— Usebio, spunea Calistro, a vorbit cu Cerbu’ de Şapte-focuri. De sub pămînt l-a chemat şi i-a cerut să-l dezgroape. Şi l-a dezgropat. Cerbu’ i-a vorbit cu voce de om, aşa, ca noi, cu vorba i-a spus: „Usebio’, cică i-a spus cerbuţu’, trop, trop, trop, învîrtindu-şi laba stîngă din faţă ca un tirbuşon, ca să arate că săpa ceva sub pămînt...

— Chiar aşa nu mi-a zis, interveni Eusebio Tecún; adevăru’ adevărat şi sigur e că imediat ce l-am scos din groapa unde-l îngropasem, s-a aşezat pe o stîncă scobită ca un scaun. Pe locu’ unde şedea şi pe ăl un’ se rezemase, au răsărit într-o clipă flori cafenii împestriţate cu alb şi au început să se plimbe viermi cu coarne şi ochi verzi unii, roşii alţii şi alţii negri. Scînteia peste tot de ochi de viermi şi încet-încet s-au liniştit şi au întins ca o pînză de pluş pufoasă de la cerb pîn’ la scaun şi la rezemătoare. După ce s-a aşezat, şi-a pus picior peste picior ca un primar şi, zîmbindu-mi, că de cîte ori rîdea luna-i intra în gură şi-i lumina dinţii de *copal* fără luciu, a clipit din ochi de parcă o muscă de aur i s-ar fi pus pe pleoapele ce i se bîteau ca o inimă, şi mi-a zis: Află şi tu, Usebio, că acesta e cel de-al şaptelea foc, în care eu trebuia să mor şi să înviu, pentru că am şapte vieţi ca pisicile. Am fost unu’ dintre vrăjitorii-licurici care-l însoţeau pe Gaspar Ilóm, cînd l-au prins soldaţii călări. Acolo m-am salvat prima dată, pe urmă de încă şase ori şi în cel de al şaptelea foc mi-a fost hărăzită mîna ta, ţinta ta, răbdarea şi ochiu’ tău ce m-aşteptau să trec prin defileu. A fost bine. Nu-mi pare rău că m-ai omorît.

Am reînviat şi asta doar ca să-l iau de aici pe cel căruia, de asemenea, i-a sosit cel de al şaptelea foc...

— Şi ăasta e... exclamară în acelaşi timp Calisro, Tomás, Uperto şi Roso sau Rosendo, cum îi spuneau femeile. Bărbaţii îi spuneau Roso şi femeile Rosendo.

— Sigur că ăsta e, avu Eusebio grijă să spună şi adăugă, în timp ce focul continua să urce din „El Tembladero“: fără să mai zică altceva, cerbu’ şi-a scărpinat o ureche, cea din partea inimii, mi-a dat mîna, cea din partea inimii şi-a luat-o la fugă spre vale. Puţin după aia, am văzut focu’...

— Şi tu l-ai ţintit dinspre partea inimii, cînd l-ai doborît...

— Mai puţină vorbă, băieee, şi fiţi numa’ ochi şi urechi, că pot să treacă, io i-am lăsat mai adineauri la colibă, unde-o descoseau pe mama dacă-i adevărat c-a murit Vraciu’... şopti cu asprime Roso Tecún.

O ploaie de alice fu răspunsul. Puştile strănutară aproape toate în acelaşi timp. Pum, pum, pum, pum... Şi rămaseră liniştiţi, privind rezultatul, între pumnalele ameninţătoare ale copacilor de *izote* şi mîinile flăcărilor, mîini de liturghii ale porumbului.

Prăvăliseră de pe cai pe mulţi dintre cei care, căţărîndu-se dinspre „El Tembladero”, încercau ă-şi salveze pielea, căci îi confundaseră cu oamenii lui Musús. Aceştia, auzind bubuiturile, se întoarseră din drum, înainte de a ajunge la locul în care-i pîndeau fraţii Tecún. Dacă oricum aveau să moară, atunci mai bine să servească la împlinirea răzbunării pe drumuri de pămînt roşu, umbrite de brazi deşi.

Maria Tecún

X

Din limba lui de liană, din dinţii lui de lapte de lupoaică, din rădăcina plînsului izbucneau strigătele lui disperate:

— Maria Tecúúúúúún!...

Maria TecúúúÚÚÚn!...

Vocea i se rostogolea prin văgăuni:

— Maria TecúúúÚÚÚn!...

Maria TecúúúÚÚÚn!...

Munţii ghemuiţi răsunau de ecou:

— Maria TecúúúÚÚÚn!...

Maria TecúúúÚÚÚn!...

— ...Să-l ia dracu'! spuse o femeie pistruiată, cu părul roşu roşcat, împletit în cozi lungi ce-i atîrnau pe spate, destul de înaltă şi cam slăbănoagă. Nimeni n-a ştiut dacă aceste cuvinte îi ieşiseră din piept sau de sub bluză. Îi ieşiseră din piept prin bluza descusută. Mai mult decît descusută, sfîşiată. Cu un copil în burta umflată, cu încă unul în braţe, cu alţii care mergeau în picioare, agăţaţi de fusta ei largă şi fiii cei mari mînînd căruţa cu boi, îşi părăsise bărbatul, căci nu era bun la treabă, dar aşa, la nici un fel de treabă, cum ar fi fost tăiatul lemnelor, căratul apei, păscutul vitelor, retezatul fagurilor de miere şi castratul motanilor. Luaseră cu ei tot ce aveau. Şi de ce să i le fi lăsat lui, cînd pentru omul acela cel mai bine-ar fi fost să moară.

— Maria TecúúúÚÚÚn!... Maria TecúúúÚÚÚn!... striga întruna Goyo Yic, zdrobit de atîta căutare cu mîinile, cu mirosul şi auzul, printre lucruri şi în aer, pentru a afla încotro o apucaseră nevasta şi copiii lui. Şiroaie de lacrimi, ca mierea zaharisită, i se prelingeau pe obrajii murdari de praful drumurilor.

Şi continua să strige, mînie de bărbat rămas tot copil, chemînd-o, chemînd-o, cu părul în vînt, pierdut, fără ochi şi aproape şi fără simţul pipăitului. Fugarii îl atraseră cu vorbe şi rîsete, prefăcîndu-se că o luau spre Pisigüilito şi, cînd colo, dispăruseră în direcţie opusă. Curînd vor putea privi de pe vîrful cel mai înalt al muntelui, acolo jos, coasta prăvălită, cu răsuflarea zdrobită de mugetul mării Pacifice.

Într-acolo mergeau ei, printre stînci care vara erau drum şi iarna rîu. Apa coboară din munţi către mare, proaspătă, curată, bună, întocmai ca mulţimea împopoţonată a celor ce vin din ţinutul rece, să lucreze pe coastă. Cu zîmbet de nor printre brazii care sînt aproape păsări de atîtea păsări colorate ce se îngrămădesc pe ei şi deasupra lor. Deasupra, cele care zboară foarte jos. Dar apă şi oameni trîndăvesc pe leneşele pămînturi de coastă. Apă şi oameni ajung să duhnească, febra cu friguri prin tendoanele mîngîierilor, reflexe şl scursori.

Goyo Yic rămase cu urechea aţintită, fără să mai răsufle, fiindcă aerul îl îneca şi trebuia să respire foarte uşor, iar uneori să-şi ţină respiraţia. De tare ce se speriase cînd nu-i mai găsise, – îi mai auzea încă – simţea aşchii de nerv în vene. Frunze? Păsări? Vulcan de apă? Zguduitură de pămînt care clătinase totul?

Doborau copaci. Şi cel mai mic copac care era culcat la pămînt nu putea fi cuprins în braţe nici de trei oameni, aşa-i spuseseră fiii lui.

— Maria TecúúúÚÚÚn!...

Maria TecúúúÚÚÚn!...

Se întoarse acasă, strigîndu-i întruna. Îl ustura gîtul de atîtea zbierete. Cu mîinile lui osoase îşi freca picioarele slăbănoage. Umbla împleticindu-se. Cît să fi fost ceasul? Goyo Yic ştia să ghicească ora şi în răcoarea muntelui, sub picioarele lui bătrîne colcăind de insecte, află că era foarte tîrziu. La prînz, muntele frige. Dimineaţa e umed. Şi se răceşte ca părul animalului mort, noaptea.

— Nu fi afurisită, Maria TecúúúÚÚÚn! Nu te ascunde, e cu voi, Maria TecúúúÚÚÚn! Ce cîştigaţi cu asta, băieeeEEE? Bă-ieeeEEEţi? – co-piiiIII!... O să daţi socoteală lui Dumnezeu, blestemaţilor! M-am săturat să tot strig, Maria Tecún, MariiiIIIa Tecún! Răspundeţi, băieeeEEE! Bă-ieeeEEEţi? – co-piiiIII!... co- piiiIII... co-piiiIII!

Strigătul i se prefăcu în plîns. Şi după ce se smiorcăi o vreme, şi după ce stătu tăcut încă o vreme, începu din nou să strige:

— Parc-aţi fi pietre care n-auuuUUUd! Aţi plecat fără voia meaaaAAA! Maria Tecún, dac-ai plecat cu altu’ fugită, dă-mi înapoi copilaşiiiIII! Copilaşii meeeEEEi!

Se lovi peste faţă, îşi smulse părul, îşi sfîşie hainele şi-n cele din urmă, fără putere să mai strige, spuse:

— Măcar să-mi fi spus un’ te-ai dus. Ţi-ai bătut joc de mine, pui de năpîrcă, mizerabilo, blestemato. Da’ o să mi-o plăteşti tu. Trupurile fără cap ale Zacatonilor sînt martori. De sub un pat te-am adunat, pe pipăite. Datorită mie nu eşti azi moartă. Ai fi murit de mică. Datorită mie nu te-au mîncat furnicile, ca pe-o stîrpitură. Zbierai după ţîţa mă-ti. Mînuţele tale calde au găsit-o. Aşa cred, că p-orm-ai tăcut. Da’ numa’ ca să-ncepi şi mai tare cu plînsu’, un plîns ce se prefăcea-n suspine. Maică-ta era un munte de păr îngheţat. Şi-ai ţipat mai tare, căţărîndu-te să cauţi ţîţa mai sus: Voiai probabil, copil nevinovat, s-o trezeşti, cum oi mai fi făcut şi altădată, cînd dormea. Aşa-mi închipui io, îi căutai nasu’, obrajii, ochii, fruntea, păru’, urechile şi n-ai găsit nimic pentru că-i luaseră capu’ Tecúnii. Indiancă afurisită, să te porţi aşa cu mine, care te-am luat şi te-am re’nviat cu răsuflarea mea, cum se aprinde focu’ cînd nu mai e decît o scînteie! De la moarte te-am smuls, ca pe-o şopîrliţă înţepenită!

Vaietul lui Govo Yic ieşea ca un sforăit din nasul său cîrn, teşit, ciupit de vărsat.

— Gloabo... aşa mi-ai zis! I-adevărat, Maria Tecún?... Da’ gloaba te-a scos din casa Zacatonilor, chircită, de rău ce te durea burta şi-a adus din munte iarba ce te-a făcut să vomiţi sîngele stricat pe care-l supseseşi de la o mamă fără cap. Şi-ndată gloaba... gloabă-mi zici cînd nu sînt io de faţă, nu-i aşa, Maria Tecún?... Da’ gloaba te-a crescut cu o băşică de mistreţ, care ţi-a atîrnat-o după gît ca o ţîţă de femeie, plină cu lapte de capră îndoit cu apă de var, fincă nu voiai să bei nici din sticlă, nici din ceaşcă, şi sugeai din ea printr-o găurică făcută cu vîrfu’ unui spin, pînă ce adormeai.

Rîpele răsuflau spre înăuntru şi atunci Goyo Yic simţea că este aproape de pericol. Mergea gemînd, tremurînd, către casă, de unde numai cu puţin înainte plecase strigînd.

— Şi lîngă gloaba-ai crescut şi cu tine de mînă gloaba a muncit la semănături, indiancă neruşinată. Porumb, fasole, dovleac, *huisquil*. Gloaba a-ngrăşat mistreţi. Gloaba a cerşit pomană la tîrguri ca să te-mbrace-n mărgele. Am cumpărat aţă şi ac ca să-ţi ţeşi hainele. Am cumpărat vite. Şi luîndu-ţi mîna, monedă din oase, pe care-o lăsai ca o pomană în plus în mîinile mele, cînd dormeam, gloaba a visat că vede, da' nu vedea nimic, deşi te vedea pe tine, cînd îţi simţea trupu' alături.

— Nu m-aveai în mîinile tale, Maria Tecún? Şi-atunci, de ce nu mi-ai dat mai bine vînt în prăpastie? Să-mi fi dat un brînci cînd treceam pe lîng-o prăpăstie. Nu ţi-ar fi fost greu de loc. Şi cum te iubesc atîta, m-aş îi scufundat în orbirea morţii fără să-ţi pun nici o piedică.

Ca nişte şobolani se tîrîseră fiii lui pînă-n zori, către coteţul de găini. Se sculaseră mai de dimineaţă ca niciodată. Poate nici nu se culcaseră. De ce să se mai culce, dacă imediat trebuiau să se scoale. Lumina-i prinsese cu boii gata înjugaţi, pregătiţi de plecare, şi cu toate lucrurile pe care urmau să le încarce-n căruţă scoase pe coridor şi în curte: piatra de măcinat, tăvile de copt turta, oale, un butoi gol, o somieră de pat împletită din fîşii de piele crudă, nişte rogojini, hamacul, găinile, doi purceluşi, ulcele, arcane, hamuri, plase, curele, împletituri de palmier sub care să se adăpostească de ploaie, puţin fosfor vechi într-o cutie turtită pe toate feţele, var nestins într-un sac, ţigle, plăci, lemnul răşinos de *ocote* şi pietrele pentru foc, şi pozele cu sfinţi.

Căruţa scîrţîi pe bolovanii de la poartă, de parcă osiile neunse ar fi ştiut că plecau să facă purici în altă parte.

Goyo Yic înţelese că fugiseră. Intră în bucătărie şi, mai întîi cu un picior puţin ridicat pentru a pipăi cu degetul mare, apoi cu mîinile, căută în patru labe pietrele pentru foc. Acele pietre informe, ca nişte guşi de piatră, simbol al vieţii de familie, pentru că erau guşile gliei bunice, credincioase focului, tăvilor pentru turtă şi ulcelei de cafea, pline de cenuşă, arse, înnegrite de funingine, nu mai erau la locul lor. Şi prin acoperişul devastat – luaseră ţiglele – intra

cerul. Greutatea cerului pe umerii săi de orb, fără acoperiş, îl făcu să simtă că ceva mare lipsea din bucătărie. Cerul e greu ca un hîrdău cu apă. Umerii lui cunoşteau această greutate. Se refugia în casă, sau în locuri acoperite, sau sub copacii de pe drum, ca să nu-l sfărîme greutatea cerului, atmosfera, norii, stelele, păsările pe care le cunoştea doar din descrieri şi zăcători, după ce o suportase toată ziua şi uneori şi noaptea, cerşind sub cerul liber. Fiii lui dezveliseră bucătăria şi o parte din casă. Lumina dimineţii – pentru el era căldura – se strecura în încăperile fără ţigle, fără mobile, fără oameni.

Dacă Goyo Yic ar fi putut să zărească măcar covorul de ardei smulşi din rădăcină, zdrobiţi, călcaţi în picioare, *huisquilul* trîntit la pămînt, cu frunzele încreţite şi ungherul gol acum, în care altădată păstrau lădiţa cu banii strînşi de el după zile în şir de stat cu mîna întinsă, sub un copac de *amate*, la o cotiură a drumului către Pisigüilito. Rosese cu spatele trunchiul de care se sprijinea ca să cerşească, atunci cînd nu se aşeza chiar pe marginea drumului, fără nici un acoperiş deasupra capului, ca să fie mai aproape de trecători, deşi acolo ar fi putut să-l calce vitele sau turmele de oi. Vara se acoperea de praf, iar cînd începeau să cadă primele ploi de iarnă, apa îl spăla, îl răcorea, îl întinerea, dar în cele din urmă începea să-şi simtă carnea ca un fel de umezeală ce-i aducea reumatism. Reumatismul făcea drumuri lungi prin corpul său, drumuri lungi de iarnă, desfăcîndu-i oasele la încheieturi, înnodîndu-i tendoanele, pînă ce înţepenea aproape, de atîta apă îmbibată în el. Tocise trunchiul scorţos al *amatelui*, tot cerînd de pomană, iar monezile adunate le păstra pentru cei pe care-i credea ai lui – ai lui, ai lui, ai lui – ca să le dea acoperiş, pîine, haine şi să le cumpere cele necesare pentru muncă, unelte şi boi.

Goyo Yic simţea aerul nopţii ca pe o ploaie. Aerul rece al nopţii la munte este aproape ploios. Prin vuietul fugar al crengilor zbuciumate de vînt, pădurile alunecau de parcă ar fi fost ele însele nişte fugare. Goyo Yic se trînti îndurerat pe iarba udă de rouă, îşi puse pălăria pe faţă şi adormi.

Licuricii se jucau de-a lumînările în întuneric. De-ar fi putut Goyo Yic să vadă măcar una din luminiţele acelea verzui, de culoarea speranţei, care-i luminau faţa ciupită de vărsat, uscată şi fără expresie, ca un bălegar de vacă.

Un cintezoi luă pădurea cu el într-un tril. O mierlă, într-un tril, o aduse înapoi. Cintezoiul, cu cîţiva virdari o duse repede, mai departe. Mierla, ajutată de ghionoaie, veni iar cu ea, cît ai clipi din ochi. Cintezoi şi mierle, virdari şi ghionoaie, sitari şi stăncuţe, duceau şi aduceau pădure şi frînturi de pădure, în timp ce zorii începeau să răsară.

Arşiţa soarelui îl trezi pe orb. Pietre mari, mărăcini, gene de munte uscat treceau pe lîngă el în depărtare, însă el le simţea în degete. Îi treceau prin buricele degetelor, care simţeau de departe tot ce-l înconjura. Ecoul stolului de ciori ce împînzeau copacul din mijlocul pieţii din Pisigüilito, zumzăind jos, în vale. Cînd se află în apropierea prăpăstiilor, arborii nu respiră la fel. În partea dreaptă găsi poteca. Fîşîit de şopîrle printre mărăcini. Lîngă drumul mare, canalul de irigaţie anunţa miros de iarbă crudă. Bătrînul *amate* şi Goyo Yic din nou împreună, numai că acum el era un Goyo Yic fără copii şi fără nevastă, împreună după o zi întreagă în care nu se văzuseră, căci *amatele* îl vedea cu floarea lui ascunsă în fruct, iar orbul, cu ochii lui care puteau să vadă floarea de *amate*.

Prima pomană în acea zi fu un vierme călduţ care-i picase unei păsări din cioc. Yic îşi duse mîna la nas şi izbucni în ocări, mirosind găinaţul de pasăre. Zi proastă, probabil. Îşi şterse palma pe iarbă şi o întinse din nou, depărtîndu-se de *amate*, pas cu pas, pentru a se apropia mai mult de drum.

Clopotul vitelor de povară îl izbea pe Goyo Yic în dinţi. Sunetul lui dogit de lopată. Şi după cum mergeau animalele şi după buna dispoziţie a cărăuşilor, îşi dădea seama dacă plecau sau veneau. Dacă mergeau încărcate, se îndreptau spre sat sau undeva într-acolo; dacă erau fără poveri, se întorceau. Cînd treceau striviţi sub poveri, cai şi catîri îşi semănau copitele pe drum, iar căruţaşii îi mînau cu lovituri, înjurături şi fluierături; cînd veneau neîncărcaţi, aveau

copitele sprintene, uşoare, iar cărăuşii le slobozeau hăţurile, rîdeau şi glumeau. Pe cărăuş îl cunoşti la drum după cum se duce sau vine, tăcut la dus şi vorbăreţ la înapoiere.

Convoaie de căruţe trase de boi îi treceau prin faţa nasului cîrn, lui Goyo Yic. Tuluc, tuluc, bătaia roţilor, printre copitele boilor îndărătnici şi strigătele cărăuşilor ce răsunau cu ecou prelung – diii, boule!... pestriţule!... boule, boule!... şi nu numai că răsunau cu ecou prelung, dar zguduiau pînă şi norii, enormi boi albi, cum îi spuseseră orbului, ca să-i explice cum erau norii.

Înapoi! Înapoi! Vită îndărătnică, înapoi! Hooo, afurisitule! Ca plesniturile corzilor unei ghitare sunau bicele pe corpul greoi al boilor şi ca nişte lovituri într-un bostan gol, vergelele cu care-i pocneau în frunte, ca să-i facă să se dea înapoi şi să mişte căruţa din loc.

Vînzătoarele de turte, cu meiul într-o basma, la loc sigur şi cu coşul pe cap, treceau în goană, la fel şi cele care nu aveau mei, cu basmaua întinsă peste coş, ca o perdea atîrnîndu-le de o parte şi de alta pe lîngă urechi, pentru a se feri de arşiţa soarelui, cu bluza colorată, jupon şi fuste largi, sumese la brîu şi cu picioarele goale şi foarte curate, ce de-abia atingeau drumul. Goyo Yic le recunoştea după pasul mărunt, neîntrerupt, plescăitor, făcînd parcă turte de pămînt, şi pentru că din cînd în cînd respirau cu fluierături, cum fac femeile care macină porumbul cînd schimbă ritmul mîinii în care ţin piatra de măcinat.

Cînd se întorceau din Pisigüilito, nu mai alergau, veneau încet şi se opreau să stea de vorbă fără grabă. Goyo Yic le asculta, fără să dea semne de viaţă, temîndu-se că le-ar face să tacă sau să-şi ia zborul, ca păsările. Să le asculte glasurile era pentru el mai mult decît o pomană, mai ales acum, în singurătatea lui, cînd dacă voia să audă voce de om în casă, trebuia să vorbească el, şi nu e acelaşi lucra cînd vorbeşti de unul singur, e voce de om, dar de om nebun.

— Da’ ce ai aşa grabă, Teresa...

— Ai vîndut?

— Ca şi tine, Şi-ai luat ceva?...

— Da.

— Da’ cu cît ai vîndut?

— Zece turte un real. Da’ ce, tu n-ai vîndut?

— N-am dus şi porumb. Am dus numa’ *huisquil* copt. Şi a lu’ Ildefonso a venit cu *huisquil*. Ce mănînci acolo?...

— Mango.

— Şi-l ţii doar pentru tine...

— Păi cum să-ţi dau, dacă nu l-am cumpărat decît p-ăsta singur şi nici măcar nu-i bun. Ai auzit, domnu’ Goyo a rămas singur cuc...

— Am auzit ceva. I-a plecat femeia cu copii cu tot.

— Şi nu se mai ştie nimica de ei?

— Că s-au dus spre coastă, cică-ntr-aeolo-ar fi apucat....

— Da’ de ce oare?

— S-a săturat de om. Precis fincă mereu o lăsa grea.

— O fi gelos...

— Ca orice orb...

— Că doar cînd vezi un lucru, nu mai eşti gelos, că-l vezi.

— Da, că n-a plecat cu nici un bărbat .

— Nu, a plecat singură, cu copiii. Găseşte ea altu’, că domnu’ Goyo nu poa’ s-o urmărească, fără vedere.

— Chiar că-i orb de tot. Mie-mi plăcea femeia, să-ţi spui drept. Harnică, tăcută şi blîndă. Se vedea că-i năcăjită. Îi zicea Maria, că era albă tare la faţă, Maria Tecún. Albă şi cu păru’ cum e cărămida.

Orbul clipea, clipea, clipea, nemişcat, într-un lac de sudoare rece, cu capul înfundat între umeri, tot numai urechi. Şi ca să se facă simţit, ridica vocea:

— Faceţi-vă pomană, în numele Domnului, cu un biet orb. Suflete miloase, o pomană, pentru Maica Domnului, pentru Sfinţii Apostoli, Sfinţii Duhovnici, Sfinţii Mucenici... iar cînd simţea că paşii uşori se îndepărtau pe drum cu foşnet de fuste apretate, îşi apuca mîinile, şi le ciupea pînă se-nvineţeau, ca să-şi verse focul ce-i străbatea tot trupul şi şoptea printre dinţi: ...scroafele, anume fac aşa, vorbesc, cînd mă văd, de Maria Tecún, şl vorbesc şi vorbesc şi

vorbesc, de nu se-nţelege nimic din ce spun... blestematele... împuţitele... măgăriţele... otrepele naibii...

XI

Pentru mulţimea ce se aduna la hramul celei de-a doua vineri a postului mare, drumul era întotdeauna prea îngust. Cum cresc apele rîurilor, aşa creştea şuvoiul de oameni şi ca rîurile care se revarsă din matcă, se revărsau ei peste marginea drumului, grăbindu-se să ajungă la Pisigüilito de-a dreptul peste colinele pietroase de pe plantaţiile de *chilcate* şi *goiave*. Orbul picotea frînt de oboseală, căci toată noaptea şi toată ziua nu făcuse altceva decît să asculte lumea trecînd pe drum şi să repete pînă la istovire rugăciunile lui de cerşetor. Lume. Lume. Cei de la munte mirosind a lînă, stîncă şi plop. Cei de la ţărmul mării duhnind a sare şi sudoare marină. Cei din răsărit, plămădiţi din pămîntul coastelor, cu iz de tutun, de brînză uscată, de manioc acrit şi amidon în bulgări. Şi cei din nord, mirosind a burniţă, a cuib de cintezoi şi apă stătută. Unii veneau de pe pămînturile muntoase, devastate de cultivatorii de porumb şi bîntuite de iarnă; alţii, de pe platourile înalte, cu pămînt ca pieptul de găină sau ca pîinea proaspătă; şi alţii, de pe nesfîrşitele ţărmuri pietroase ale mării fără orizont, fumegînd de căldură, robuste, toride, cîmpuri oarbe, bune pentru semănături cu toptanul, mulţumită potopurilor care cad peste ele. Dar atunci cînd începea imnul de Slavă pentru Sîngele lui Cristos, orice deosebire dispărea şi cei de pe pămînturile reci, temperate şi calde, şi cei cu sandale, şi cei cu ghete, şi cei grosolani, şi cei fini, şi cei săraci şi cei cu o mulţime de bani în desagi şi în buzunare, cîntau la unison:

Peste glorioasa-i coastă
Curs-a rubinul divin
Şi pe bolta cea albastră
Rămase ca un strop de vin!

Goyo Yic părăsi *amatele* de cum începu să treacă pelerinajul pentru sărbătoarea Vinerii a Doua, de care profita ca să mai strîngă ceva bani. La o basma mare, făcuse mai multe noduri pentru monede; mai mult mărunţiş decît monede întregi şi doar cîteva bancnote. Cu genunchii bătuciţi de atîta stat pe ei, cu braţul cîrcel de oase şi muşchi de cît îl ţinuse întins, cu limba amorţită de atîtea rugăciuni greoaie, presărate cu înjurături aruncate printre dinţi cîinilor vagabonzi, şi cu o mască de praf pe faţa osoasă, aşa arăta şi aşa a plecat. N-a mai aşteptat să-l spele primele ploi. A părăsit *amatele*, care era amvonul şi tribuna lui, înainte ca primele picături de apă, rotunde şi grele ca nişte monede de argint, să-i spele pe cei adunaţi la hramul din cea de-a Doua Vineri.

Peste glorioasa-i coastă
curs-a rubinul divin
şi pe bolta cea albastră
rămase ca un strop de vin!

Goyo Yic nu reuşi să dezlege cu unghiile sale de bătrîn, ca nişte linguri tocite, nodul dublu al celui de al cincilea gogoloi de bani din basma şi, printre înjurături şi sforţări, îşi înfipse în cele din urmă dinţii. Aproape că sfîşie pînza decolorată a basmalei, care de murdară ce era părea mai degrabă o cîrpă de bucătărie, şi cînd nodul cedă, din gura lui săriră parcă scuipate şi ultimele monede, în vulcanul de nichel pe care-l ţinea între picioare, în fundul pălăriei, aşezat cu spatele la drum, lîngă o stîncă. Stătu aşa mult timp, socotind şi răssocotind. Monedele de un sfert de real, cît buricul degetului mic, monedele de o jumătate, cît vîrful degetului mijlociu şi cele mari, de un real, cît capul degetului mare. Îşi făcu socoteala. Nu va trebui să se milogească prea mult cînd îi va plăti domnului Chigüichón Culebro. Puse de-o parte pentru una, pentru alta, după aceea făcu din nou alte noduri la basma şi porni mai departe, ghidîndu-se după semnele ştiute ale drumului către casă. Pietroaie, apă de viituri, copaci cu rădăcini

groase, ferme cu oameni, curbe peste curbe, pînă ce ajungea la un pod vechi, dar solid.

Casa domului Chigüichón Culebro se afla în apropierea unei pădurici de *matasanos*, la cîţiva paşi de podul peste care trecu şchiopătînd, pentru că era plin de gropi. Mirosul ameţitor al copacilor de *matasanos* îl avertiza pe Goyo Yic. Adulmeca precum fac cîinii, ca să-şi dea seama dacă era într-adevăr pe drumul cel bun şi pentru că-i plăcea să se desfete cu mirosul acela de fructe bune, delicios parfumate. Traversă podul şi se îndreptă spre casa pe care o căuta.

— Pentru că vezi floarea de *amate*, vrei să te vindeci, ca să vezi toate florile? La fel de neagră cum ţi-e nerecunoştinţa, tot aşa de negre sînt şi răzbunarea şi orbirea din naştere, ca bulgării de miere amară! Ani în şir, fără sfîrşit, ar trebui să primeşti rezemătoarea şi umbra *amatelui* sub oare cerşeşti, şi tu vrei să-ţi capeţi vederea, ca să nu mai vezi floarea de amate, floarea ascunsă în fruct, floarea pe care n-o văd decît orbii...

— Nu, nu e asta, răspunse Goyo Yic, făcînd un gest caraghios din cap, pentru a se orienta şi a afla locul exact de unde-i vorbea, cu o voce răguşită, atît de răguşită cum nici o ureche omenească nu mai auzise vreodată, nu de asta, da’ nimenea n-ar putea să meargă mai departe, dacă n-ar fi oleacă nerecunoscător, şi sînt mulţi care sînt nerecunoscători, tare nerecunoscători, tare, tare nerecunoscători, domnu’ Chigüichón, după ce-şi fac interesu’.

— Întotdeauna m-am oferit să te vindec dacă orbirea ta e bună, dar n-ai vrut niciodată, de frică; mai bine-ai umblat cu aste două pungi viermănoase în loc de ochi, care mustesc zer de brînză. O să vedem dacă acuma răul se mai poate lecui, că are şi el timpul lui, dragă, şi nu se poate ca totul să se poată mereu.

— Vreau să-mi spuneţi cît îmi luaţi, ca să ştiu dacă mi-ajunge cu bănuţii ce i-am strîns acu', la Hramu’ Vinerii a Doua. Io v-am adus banii aicea, uite... Da' nu ştiu dac-o fi destul...

— Nu-i vorba de-o lecuire aşa cum ai scoate un dinte, Goyo Yic, la voi ăştia, care nu vedeţi decît floarea de *amate*. Mai întîi trebuie să cercetez încotro se îndreaptă luna, cimitirul ăsta rotund în care se află cenuşa Sfinţilor Preoţi. Trebuie să văd dacă aerul din stupar e blînd ca pisica între eucalipţi, sau ursuz: dacă este sau nu favorabil, pentru că aerul de stupar, cînd îi dai drumul, unge cu miere aerul din jur, iar pentru lecuirea ta e nevoie de aer care să nu fie lipicios. Şi o să mai trebuiască să văd din nou ce fel de orbire ai tu, că există mai multe feluri: din naştere, de spin negru, de vierme care răneşte fără ca omul să-şi dea seama, pentru că i se vîră în sînge şi-l orbeşte ca un laş. Cea mai uşor de vindecat este orbirea albă. Se ia de pe ochi ca aţa de pe mosor. Chiar asta e, o aţă care s-a încîlcit dintr-odată, la o răceală, sau puţin cîte puţin de-a lungul anilor, în jurul bobiţei ochiului, care pînă la urmă ajunge ca un mosor fără aţă. Doare îngrozitor. E ca şi cum ai pune ardei iute pe o rană vie.

— Poa’ să mă doară oricît, io sînt gata să rabd, caz c-aş avea leac, că-i tare trist să vezi numa’ floarea de *amate*, cînd ai un suflet şi eşti şi mai rănit decît spuneţi dumneavoastră.

Domnul Chigüichón Culebro se lăsă pe vine, să numere banii orbului pe o piatră de tocilă de pe marginea coridorului, unde îşi ascuţea uneltele de tîmplărie. Aşa era obiceiul lui, să-şi numere paralele pe piatra de tocilă. Ca să se-ascută, spunea, jumătate zîmbind, jumătate în serios, să taie punga zgîrciţilor şi să zgîrie mîna şnapanilor.

Goyo Yic, zdrenţăros, de parcă era învelit în frunze uscate de banan, cu o pălărie de pai ruptă în fund, pe unde-i ieşea părul, ca un parazit, spuse, căutîndu-l pe lecuitor cu clipiri dese din pleoapele sale lăptoase:

— Am să-ncerc să fiu curajos, să nu zic că mă doare, da’ vă spui drept: puteţi să mă ardeţi de viu, numa’ să am şi io ochi şi să mă fac bine.

— Şi orbirea de rouă se vindecă, îi explică mai departe tămăduitorul; după ce numără banii de nichel, îi pipăi orbului ochii, ca să vadă mai bine unde era ascuns răul,

răsfrîngîndu-i pielea încreţită a pleoapelor; se vindecă orbirea albă sau de rouă, ori de rafală de vînt...

Goyo Yic se lăsa pipăit, bucuros că se afla, în sfîrşit, în mîinile lui, ca şi cum apăsarea puternică a ochilor nu i-ar fi provocat durere, ci plăcere, şi asculta zgomotul de mestecat pe care tămăduitorul îl răspîndea în jurul său, mestecă şi mestecă-ntre dinţi, plimbîndu-şi de la o falcă la alta o bilă de răşină, moale şi foarte albă. Între ochii lui Goyo Yic, guşi cu picăţele, şi bila de răşină pe care o mesteca, domnul Chigüichón Culebro părea să stabilească o anumită legătură salivară.

— De orbire albă, continua să explice, suferă mai devreme sau mai tîrziu femeile care calcă rufe şi pe urmă ies brusc afară, fiindcă în clipa cînd dau de aer, ochii li se împăienjenesc; mai bine li s-ar împăienjeni lichenul pe care ies să şi-l deşerte, că acolo n-au ochi, sau dac-ar ieşi mai-nainte să le-apuce nevoile, nu chiar în ultima clipă, cu ochii neacoperiţi. Şi pentru ce ai tu, Goyo Yic. nimic nu-i mai bun ca rîcîitul cu un briciuleţ, sau laptele acelui arbore cu frunzele şi tulpina albăstrii, cu flori galbene din aripă de fluture şi fructişoare spinoase, care servesc de hrană porumbeilor.

— Acu’ o să m-aşez aicea, spuse orbul, răbdînd durerea pe care i-o produsese examenul locuitorului şi-şi duse vîrful degetelor la ochi, spunîndu-le parcă: Nu vă fie frică, sînt aici, domnul acesta o să vă vindece, o să vă facă sănătoşi, o să fiţi şi voi limpezi.

— Da, poţi să rămîi aici şi dacă vrei ceva de mîncare, cere la bucătărie.

— Domnul să vă răsplătească bunătatea...

Şi Goyo Yic rămase acolo, între cîini şi molfăiala tămăduitorului care, în liniştea nopţii, părea să umple toată casa. Niciodată, pe cînd asculta greierii afară şi mişunatul şoarecilor înăuntru, nu fusese orbul atît de atent la zgomotul unui bulz de răşină mestecat ritmic, ca un ceas. Există ceas de soare, ceas de nisip, ceas cu arc. Tămăduitorul era un ceas cu răşină. Fiecare nouă presare a răşinii îl apropia şi mai mult de vindecare. Din cînd în cînd

Goyo Yic mesteca din gură, dar el îşi mesteca de fapt gîndul: a fost o afurisită, afurisită, afurisită Maria Tecún, Maria Tecún a fost o afurisită, afurisită, afurisită... Dacă ar fi rămas cu mine, n-ar mai fi fost nevoie să mă las io acuma să-mi taie ochii cu briciul. Îi era teamă. Pentru că nu-i de glumă să te laşi rîcîit cu briciul. Se ridică. Mestecatul inimii îi ajungea în urechi: afurisită, afurisită, afurisită. Stătea pe o grămadă de paie ce miroseau a mîini asudate, a soare de vară, a copite de cal slobod. Auzea în apropiere tăindu-se şi geluindu-se lemne, nu ştia unde, în capul lui, în spatele lui, pe mîinile lui, pe faţa lui, pe genunchii lui, pe picioarele lui. Dacă domnu' Chigüichón Culebro o fi făcind vreun coşciug ca să-l îngroape? Şi-o fi dat seama că mai avea bani. Îşi pipăi la burtă basmaua cu guşuliţe de bănuţi, ca o bucată de intestin. Nu-i păsa de moarte, îi era frică să nu-l îngroape de viu, cu sufletul său ce închidea înăuntru, ca şi fructul de *amate*, floarea ascunsă a unei femei ingrate, floarea neagră a unei sperjure. În disperarea lui, Yic credea că în clipa în care va deschide ochii gata vindecaţi, în faţa lui o să se afle Maria Tecún. Pe ea voia să o vadă, mai întîi şi mereu. Lumina, lucrurile, oamenii, nimic nu-l interesa, Ea, afurisita, pe care-o găsise printre Zacatonii fără cap, pe care-o crescuse şi căreia-i făcuse copii după aceea. Mestecatul răşinii lui Chigüichón continua, şi cînd nu era mestecatul, era fierăstrăul şi cînd nu era fierăstrăul, era rindeaua. Corpul i se prăbuşi în visul său rătăcitor despre fata lui Zacaton, căci nu era Maria Tecún, afurisita, ci Maria Zacaton. El îi spusese Tecún, pentru că Tecúnii le tăiaseră capetele tuturor Zacatonilor. Rămase suspendat între vis şi trezie, pe paiele unui pat tremurător de păsări care nu erau păsări, ci linguşiri. Adormi surîzînd. Să se teamă de un coşciug, el! Chemase doar de atîtea ori moartea, la marginea pră- pastiiior, pe drumurile singuratice, sus pe creste, de cînd Maria Tecún fugise de acasă, cu copiii lui.

Înainte de ivirea zorilor, lecuitorul îl trezi şi-i aduse la cunoştinţă cu o voce aproape şoptită, pe care numai urechea sa de orb o putea auzi, că pregătise covorul de

rumeguş şi talaş cu care trebuia să-i sugă prospeţimea luceafărului dimineţii. Îl ridică şi-l duse de braţ.

— Sîntem, îi spuse cu vocea joasă, pe meleagurile talaşului şi-ale rumeguşului, iar corpul meu îţi este baston. Trebuie să omorîm bobul gras de piper, să-l strivim cu piciorul. Nu aud paşii tăi, nici paşii bastonului tău nu fac zgomot. Scuipăm şi nu auzim saliva căzînd pe pămînt, ca şi cum am scuipa la marginea unei prăpăstii. Şi, încotro mergem?... O, o, o... Încotro mergem cu picioarele fără sprijin, într-o prăpastie?

Orbul auzea cerul respirînd ca un animal fugărit şi o mîncărime ciudată îl sîcîia în vintre şi în mamele, de parcă sudoarea i-ar fi ros fuduliile, la fel cum acidul atacă metalele.

Să mergem, adăugă tămăduitorul, cu vocea lui de bas, împingîndu-l uşor pe orb, pas cu pas, să căutăm briciul care-i va limpezi vederea lui Goyo Yic, planta care încolţeşte insule verzi, ca să-i acoperim cu două insule verzi ochii, după limpezire; udul de rîndunică, să-i răcorim pleoapele şi feriga *calaguale*, contraiarba şi scaietele *chicalote*, ce-au să ne fie de trebuinţă. Şi ne ghemuim, tămăduitorul îl apleca pe orb de spate ca să se încline, pînă ne vom lipi capetele de pămîntul cel bun şi nu vom putea vedea cum este ţara talaşului şi-a rumeguşului, pentru că nu vedem, şi frunţile noastre se ridică murdare şi zgrunţuroase ca ale animalelor. Şi mîinile noastre se gudură ca nişte cîini, continuă tămăduitorul cu vocea lui răguşită, maiestuoasă, gîdilîndu-l pe orb, jucăuşe, zvîrcolindu-se de mulţumire că în sfîrşit întunericul iese din casă, cu dinţi negri de lubeniţă.

Alţi paşi şi o pauză lungă în care răsună de cîteva ori răşina de copal, pastă vegetală în care dinţii se înfigeau pînă la gingii pentru a se dezlipi iar, apoi înfingîndu-se din nou şi dezlipindu-se repede, şi mai repede, presare şi eliberare a maxilarelor ce poate fi asemuită cu un salt. Cel care are acest obicei nu dă impresia că mestecă, ci că sare, că merge sărind.

— Ne-au înşelat! Unde e luna? Doar muştele bîzîie în casa aceasta a doamnei lubeniţă cu dinţi negri. Muşte ce

pişcă, muşte ce zboară, muşte ce vorbesc şi spun: degetele harnice ale acestor doi oameni scormonesc cu lopeţile lor, unghiile, norul de rumeguş şi talaşul care se joacă, tremură, se împrăştie sub răsuflarea ce le iese din nas ca dintr-o ţeavă de puşcă.

Tămăduitorul luă în braţe corpul slăbit al lui Goyo Yic. Tremura Goyo Yic ca o săgeată oarbă într-un arc cu o ţintă măreaţă. Îl ridică în aer şi-i dădu drumul să cadă, în virtutea greutăţii sale, apoi începu să se lupte cu el, strigînd răguşit:

— Sîntem duşmani, oarbe imensităţi în luptă, asemenea oamenilor ce se omoară între turnuri şi fortăreţe; am pierdut strălucirea păsării care a furat lumina şi ne-a lăsat în noapte, aşteptînd întoarcerea armatelor visului care vor veni învinse din cetăţi. Maurul ne-a dat iataganul lui cu miere de albine, creştinul spada lui cu mierea credinţei şi turcul şi-a tăiat urechile, ca să navigheze pe ele şi să ajungă pe mări necunoscute, să moară la Constantinopole.

Şi luptîndu-se întruna cu orbul care se văita, fără să ştie prea bine dacă toate acelea semănau cu o ceartă adevărată, adăugă şi mai răguşit:

— Go, go, go! Ploaia se naşte bătrînă şi plînge ca un nou născut. E o copiliţă bătrînă. Luna se naşte oarbă şi străluceşte ca să ne vadă, dar nu ne vede. De mărimea unei unghii cu care cînd se naşte, unghie cu care ea însăşi îşi îndepărtează treptat pojghiţa de întuneric din ochi, la fel cum unghia briciului o s-o îndepărteze pe cea din ochii lui Goyo Yic.

Ceremonia odată sfîrşită, Culebro îl culcă pe orb pe un banc de tîmplărie şi-l legă cu lianele simbolice. Liana cafenie, care va face ca bolnavul să nu se viermănoşească de la răni, pe care i le izola, liana pestriţă, care nu-l va lăsa să rupă curelele în zbaterile lui, cînd durerea îl ca scoate din minţi; liana umedă, de verde păianjen vegetal, ca să nu-i scape limba pe gît, şi liana buricului maică-si. După lianele simbolice, care nu erau nişte legături prea strînse începu pentru orb partea mai crudă. Frînghiile cu care-l legă de banc începură să-i intre în carne, în timp ce vorbea despre lianele simbolice. Îi trecuse peste piept, braţe, picioare,

frînghii pe care acum le strîngea tot mai mult, ca să nu se mai poată mişca, trebuia să stea nemişcat cît timp îi va răzui ochii cu briciul.

Tămăduitorul începu operaţia, avînd la îndemînă vreo jumătate de duzină din acele bisturie vegetale verzi, ascuţite, rănind, răzuind, suflînd peste ochii bolnavului, ca să rabde usturimea. Orbul, ca un animal legat, fără apărare, scotea mugete cavernoase în care se amestecau au-rile de durere şi acel afurisită de ea, ca un nou nume al Mariei Tecún.

Urmă de durere. Pentru a doua oară răzuia cu briciul. Înalte aripi ale tăişului care pătrunde în carne să taie conştiinţa, să zgîlţîie la nesfîrşit mormanul acela de carne omenească. Îi clănţăneau fălcile, răsuflarea i se stingea.

Culebro rîcîia şi mai mult. Orbul scotea nişte zgomote ca un mieunat de pisică arsă la foc încet, ţeapăn din cap în picioare, cu braţele şi picioarele ca nişte pari sub frînghiile călduţe, tremurătoare. Sînge din nas. Îl mirosi. Mirosindu-l, i se făcu greaţă şi-i veni înapoi pe gît, cît p-aci să se-nece. Îi venea să strănute şi nu avea voie să strănute. Simţea o gîdilătură nervoasă de tuse şi nu putea să tuşească. Se ajută cu saliva ca, să mai dilueze puţin cheagul.

După cea de a treia răzuială, tămăduitorul îi spuse, îndulcindu-şi vocea gravă:

— Acum norul se va duce cînd sufli, cum ai lua smîntîna de pe lapte şi îndată, fără să mai pierdem timpul, o să o scoatem înfăşurată pe un spin. Numai să rabzi încă puţin, că ce-a fost mai greu a trecut.

Tămăduitorul răsuci în jurul spinului cu o uimitoare îndemînare de chirurg pieliţele albe ce acopereau ochii lui Yic. Degetele lui păreau prea mari şi grosolane în acea operaţie de fineţe: să descoasă nori de pe ochi de orbi. Imediat ce termină de scos pieliţa de la ochiul stîng, îl acoperi cu o frunză verde şi se apucă apoi să scoată pieliţa lăptoasă de pe ochiul drept. Cu o mişcare rapidă, dezveli ochiul stîng, acoperit cu frunza verde, şi în amîndoi picură cîte puţin ud de rîndunică, după care acoperi din nou ochii curăţaţi cu frunzele verzi şi, cu multă ştiinţă, îi bandajă faţa

şi capul cu lungi fîşii de coajă proaspătă, moale, pînă ce-i făcu un înveliş perfect, de mărimea unui burduf de brînză.

Cînd îi scoase legăturile, orbul lăsă să-i scape un vaiet profund. Era inconştient. Chigüichón îl ridică cu multă grijă, pentru a-l transporta în încăperea cea mai întunecoasă a casei, unde îl lăsă culcat pe un pat de lemn, fără pernă, şi foarte bine învelit, două poncho-uri, trei poncho-uri, ca să nu răcească. Mîine îi va da o gură de coclează. Iar dacă va avea fierbinţeală...

— Ah, afurisita! Ah, afurisita!

Yic îşi recăpăta treptat cunoştinţa, cu toată febra şi greaţa ameţelii pe care i le producea durerea adîncă. După trei zile de la răzuiala cu briciul, tămăduitorul îi dădu un purgativ de burete de mare şi-i puse sub cap o grămadă de flori de florifundia, ca să adoarmă – somnul este marele leac –, nu înainte de a-i da să bea din infuziile sale de *guarumo* roşu, ca să-i menţină inima în bună stare. Spinişorul îi făcu bine. Îi descărcă burta de sîngele pe care-l înghiţise. Mai lipsea purgativul de „floare de foc“, după şapte zile. Pentru ca apoi să-l ţină cu cîte puţină apă de pasiflora, răcoritoare şi calmantă.

— Afurisita... afurisita... afurisita!... era tot ce reuşea să spună Goyo Yic. De fapt n-o mai spunea, devenise repetarea continuă a unui gînd, un murmur interior pe buzele lui, între dinţii lui, care-l dureau pînă la rădăcina osului, cînd simţea mîncărimea de carne vie în ochi. În clipele de disperare sfîşia rogojina cu unghiile.

A noua zi se ridică. Culebro îl ridică. Era momentul să-i scoată învelişul de pe cap, dar mai trebuia încă să stea închis. În aceste cazuri lumina este mai periculoasă decît un cuţit. Stătuse deja patru zile şi patru nopţi în întuneric. În a treisprezecea zi, după-amiaza, Chigüichón îl scoase pe coridor. În soarele care lumina liniştit, privea temător, trist, subţire ca un bici, lucrurile din jur, cu luciul lor umed de suprafeţe pe care nu le cunoştea şi care-i părură atît de frumoase.

— Ce-i greu e să le dai ochilor forma rotundă de măciulie, spuse Chigüichón.

Orbul îl privi pe Chigüichón, despre care avea aceeaşi imagine sonoră pe care i-o produsese cascada „La Chorrera“, cînd fusese acolo cu Maria Tecún. Aşa şi era tămăduitorul. Îl privea, dar nu-şi putea scoate din cap ideea de a-l asocia cu saltul mortal al apei printre stînci. Nu era om. Era zgomot de apă. Pentru el nu era vizibil. Era sonor. Avea să rămînă în continuare o fiinţă reprezentată printr-un zgomot puternic.

Tămăduitorul îl lăsă singur. Trebuia să-l obişnuiască să-şi folosească ochii, să nu umble cu ochii deschişi, privind obiectele, fără a îndrăzni să treacă mai departe pînă ce nu întindea mîna, ca şi cum tot pipăitul l-ar fi condus şi acum. Zgomotului de apă ce cobora printre stînci şi tîra cu ea tot ce-i stătea în cale i se adăuga, în transparenţa învăluitoare, ceva şi mai fin decît susurul de apă pe care el îl păstra în pîlniile urechilor, o pînză de apă ce vibra fără zgomot şi pe care o simţea chiar dacă şi-ar fi astupat urechile. Doi muguri de lacrimi îi înecară ochii. Plîngea, cu pieptul sfîşiat de recunoştinţă, întinse mîna ca să atingă un taburet, să se asigure pipăindu-l şi să se aşeze. Cînd era orb, niciodată nu atinsese obiectele, cum făcea acum, acum cînd le vedea, peatru că atunci le ştia poziţia exactă faţă de corpul său. Cînd era orb fugărea caii printre urzici şi împrejmuiri din sîrmă ghimpată, fără să se pişte cu frunza urzicii şi fără să-şi agaţe hainele în ghimpii sîrmei. Un graur se opri pe marginea coridorului, în faţa lui, care se aşezase liniştit pe taburet, cine ştie de ce, pentru că nu avea ce să facă, era convalescent. Păsărica – mai degrabă părea o frunză căzută – veni, se opri, ţopăi de trei ori şi apoi zbură. Mică de tot. Plină de nerv. Grăunte de cafea electrizat. Îi fugiră ochii care, ieşiţi de sub coaja lor, aveau să-i fugă mereu de-acum înainte. Suspină cu o adîncă mulţumire pentru viaţa pe care i-o comunicau acele ferestruici deschise de pe chipul său. Os, carne şi peisaj. Privi copacii. Pentru el, copacii erau duri în partea de jos şi suavi către cea de sus. Chiar aşa şi erau. Partea dură, trunchiul, pe care înainte îl atingea, iar acum îl vedea, corespundea culorii întunecate, negre, cafeniu închis, sau cum îi mai zicea, şi stabilea, în formă

elementară, acea legătură inexplicabilă între nuanţa opacă a trunchiului copacului şi duritatea lui la pipăit. Partea suavă, de sus, crengile, frunzele, corespundea exact culorii verde, verde deschis, verde închis, verde albăstrui, pe care acum o vedea. Partea suavă, de sus, înainte era sunet, nu suprafaţă pipăibilă, şi acum era o verde viziune aeriană, tot la fel de îndepărtată la pipăit, dar prinsă acum nu în sunet, ci în formă şi culoare.

Prima sa ieşire din casa tămăduitorului fu pînă la pod, închise şi deschise ochii, privind apa plină de chiţăieli de şobolani, printre pietroaie ce păreau mîini torcînd lîna, violente şuvoaie de lînă lichidă ce treceau lovindu-se din toate părţile, împroşcînd cu spumă de salivă, la fel de multă ca cea pe care o aduna tămăduitorul în timp ce-şi mesteca bolidul de copal. În aceeaşi călătorie pleca toată apa pe sub podul înconjurat de ziduri, bastioane ce păreau boi opintindu-se spre a nu fi luaţi. Boi cu jugul podului deasupra. Nu se observa scurgerea apei, la fel cum timpul trece fără să se simtă; cum întotdeauna avem timp, nu simţim că ne lipseşte întotdeauna, după cum îi explicase Culebro.

Tămăduitorul se întorcea cu un mănunchi de cerceluşi în mîna lui uriaşă. Era un puternic contrast între acea mănuşă imensă de boxer şi florile delicate, ce ca nişte cercei vegetali îşi dezveleau potirele roşii şi dubla corolă albă, şi alte corole mov, şi alte corole albastre, cu potirul roz. Tămăduitorul îi privea la fel cum bijutierul ar admira o podoabă. Dădu din cap. Cerceluşii îl făceau să se gîndească la misterul vieţii, în funcţia ei de făurar de frumuseţe. De ce existau acele flori divine pe care Fecioara Maria şi le atîrnase la urechi? Porumbul creşte ca să-l mănînce omul, nutreţul, ca să se hrănească armăsarii, iarba, pentru animalele de cîmp, fructele, pentru păsări; dar cerceluşii, care nu sînt decît podoabe delicat colorate, porţelanuri vii, în care cel mai savant dintre artişti a combinat culorile cele mai simple? Va ajunge la sfîrşitul zilelor lui, mestecînd răşina de *copal*, fără să-nţeleagă aceasta. Cel care face un lucru bun, aşteaptă pe urmă ca altcineva să îl laude, dar

natura produce aceste flori în locuri pe care nimeni nu le vede. Un om care ar crea acele miniaturi de porţelan, după toate secretele artei şi le-ar lăsa apoi să se piardă, nescoţîndu-le din atelierul său, ar fi considerat nebun, egoist şi el însuşi ar simţi, dacă îndemînarea nu i-ar fi apreciată, că efortul său a fost zadarnic, ştirbit în parte. Această zădărnicie a frumoaselor flori îl mîhnea nespus pe Chigüichón Culebro.

Tămăduitorul îl lăsă pe Yic lîngă pod, să privească curgerea rîului, zborul fluturilor, saltul cîte unui iepure, urmat de altul, şi trecerea rapidă, ca de meteor, a vreunui cerb. Privea, scufundat în letargie, rătăcind cu privirea, absent, pe drumul care avea să-l duca înapoi, cînd deodată se împiedică, nu de ceva material, dar se văzu clar că se împiedicase de ceva, după gestul pe care-l făcu, după faptul că se îndreptă spre pietrele de la mal, să se agaţe de ele, ca atunci cînd era orb, şi după culoarea cenuşie ce-i inundă chipul. Cu paşi mari, ciocnindu-se de pietre şi de pomi, de pod, de trunchiul copacului de *matasanos*, de tot ce-i ieşea în cale, se întoarse la casa lecuitorului.

A orbit din nou, ori a înnebunit! gîndi Culebro, pe coridorul ce dădea înspre drum, aşteptînd să ajungă pînă acolo, cel puţin într-acolo se îndrepta. Amîndouă lucrurile erau posibile. Multe boli sînt mai periculoase în convalescenţă. Imprudenţii nu se vindecă niciodată. Şi Yic era imprudent. Doar cu rugăminţi şi ameninţări reuşise să-l mai ţină la el cîteva zile după lecuirea care, în realitate, fusese un miracol. Să plece, să plece, să plece, dar încotro, dacă nu mai avea nici un rost. După răzuiala cu briciul trebuie avută multă grijă, pentru că o lumină tare sau un vînt puternic pot orbi iarăşi şi-atunci fără nici o speranţă de vindecare. Pericolul nebuniei, după operaţie, era de asemenea posibil. De aceea îi dăduse puţin ,,verdegrambre” sau spînz.

Goyo Yic nu reuşi să ajungă la treptele coridorului, se prăbuşi ca un trup fără viaţă pe porţiunea de pămînt ce urca din drum înspre trepte. O păpuşă de paie cu ochi de sticlă, ficşi, deschişi, limpezi, strălucitori. Culebro coborî în

fugă, gîndindu-se – l-o fi pişcat ceva – şi ajunse la timp, tocmai cînd acesta, înnebunit, voia să-şi înfigă unghiile în ochi, în pupilele lui nou născute, mirosind încă a rouă şi a lumină de zori de zi. Cînd Chigüichón îl apucă de încheieturile mîinilor, degetele lui păreau nişte cleşti de scorpion încîlciţi printre şuviţele de păr lins. Scrîşni din dinţi şi-şi strînse buzele ca pastrama uscată. Ochii nu-i foloseau la nimic. N-o cunoşteau pe Maria Tecún, care era floarea lui de *amate*, el n-o văzuse decît cînd era orb, în fructul dragostei lui, pe care el îl numea copiii lui, floarea invizibilă ochilor celui ce vede în afară şi nu înăuntru, floare şi fruct în ochii lui închişi, în întunericul său de dragoste care era auz, sînge, sudoare, salivă, scuturătură vertebrală, răsuflare sufocată ce devine păr, sfîrculeţ de lămîie dulce în semiîntuneric, copil ce ţîşneşte în viaţă asemeni unei salve de artificii şi strigătele de indignare ale sînilor plini de lapte, şi plînsul primei colici, şi fierbinţeala bolii de ochi, şi ardeiul iute pus pe bobiţa sfîrcului, ca să-l în- ţarce, şi animalele făcute din pene, ca să-l sperie pe cel ce trebuie să-nceapă să mănînoe jumări şi să bea supă de fasole neagră, neagră ca viaţa. Şi nu se desprinse din întunericul plînsului, pînă ce nu-i secă toată apa pe dinăuntru şi-i fu sete.

Tămăduitorul îl convinse că-i va fi uşor s-o găsească, fiindcă o cunoştea după auz.

— Vreuna dintre cele pe care-ai să le auzi vorbind...

— Poate că da, răspunse Goyo Yic, nu prea convins.

— Vreuna din ele, dai tu de ea pe undeva; ea n-o să te mai cunoască pe tine, chiar dacă o să-i juri că eşti tu, acuma, cu ochii vindecaţi.

— Domnu' să vă răsplătească...

Şi cînd Goyo Yic s-a îndepărtat de casa tămăduitorului, nu numai domnul Chigüichón Culebro, cu răşina lui de *copal* între dinţi, alb *copalul* şi albi dinţii; ci şi rîul sub pod, care era dragostea lui uitată, pentru că pe măsură ce se îndepărta îl uita, rafalele bruşte ale vîntului schimbător, vitele de povară, boii, roţile căruţelor, ecourile vocilor celor ce treceau călări peste colinele din apropiere, totul părea

să-i repete la ureche: Vreuna din ele... Vreuna din ele... Vreuna din. ele...

XII

Toate femeile se opreau în tinda bisericii să-şi ridice basmalele peste părul răvăşit de vîntul ce bătea dinspre creastă, iar bărbaţii atît cît să scuipe chiştocul ţigării şi să-şi scoată pălăria ca o turtă rece. Venea vreme rea, bătea grindină. Înăuntru, biserica era o mare de făclii. Credincioşii, bărbaţi şi femei, cei mai bătrîni cu capetele acoperite, ţineau în mîinile asudate mănunchiuri de lumînări ce-şi şiroiau seul fierbinte pe degetele lor. Alte lumînări, o sută, două sute, ardeau pe jos, lipite direct, pe pămînt, în mici insule, printre crenguţe de chiparos şi flori roz de *choreque*. Şi altele, din ceară mai bună, de mărimi diferite, de la cea lungă şi mai de soi, împodobită cu poleială şi poze de sfinţi înfipte cu bolduri, pînă la cea pitică, unele cu suporturi de tablă dedesubt. Şi lumînările din altarul îmbrăcat în crengi de brad şi frunze de palmier. În mijlocul acestei atmosfere sărbătoreşti, o cruce de lemn vopsită în verde şi stropită cu roşu, simulînd preţiosul sînge şi un cearşaf micuţ, alb, prins ca un hamac de braţele crucii, stropit şi el cu sînge. Oamenii, cu feţele lor negricioase, nemişcaţi în faţa scîndurii ţepene, încercau parcă să-şi înfigă în sfîntul simbol al suferinţei rugăciunile murmurate în şoaptă:

...şi tot aia te rog, Sfîntă Crace – cel care se ruga astfel se închina cu amîndouă mîinile –, şi tot aia, şi tot aia, Sfîntă Cruce, tot aia; ori îi desparţi tu cu binişoru', că io pă ginerele ăsta ai meu nu po' să-l văz, ori îi despart io cu rău'; la mine-acasă i-oi primi p-amîndoi, da' numa' ca s-o las văduvă pă fi-mea!

...Pîn' la urmă ticălosu' s-a făcut stîpîn pe pămîntu' care era al meu, că mie-mi venea moştenire după tata, da' io te rog, Sfîntă Cruce, ia-mi-l din cale, fă-l să moară de moarte bună, că de nu-i fac de petrecanie, pen' că să ştii că-i fac; aşa că mai bine-ar fi, Cruciuliţa mea dragă, de m-ai scăpa tu de pezevenchiu' ăla!

...Zguduiala de la cutremur a secat toate puţurile p-acilea pîn jur, nu mai e izvoare de apă pă nicăieri, mai bine-i acolo, ’s mai puţine şopîrle, mai puţine semne rele, mai puţine boli; trimite-mă p-acolo şa anu’ ăsta şi viu la anu’ iară să mă rog, zău că mă-ntorc şi dacă nu mi-oi ţine cuvîntu’ să-mi dai pedeapsă; ţi-acept pedeapsa, da’ trimite-mă acolo şa!

...Mai bine-ar fi murit copilaşu’, Sfîntă Cruce de Mai, că tot n-are leac, ca găina oarbă, ca scrobeala neagră, de-aş şti ce are-năuntru, nu i-a mai rămas puteri de loc să se mişte, s-a topit de tot, fără doftorii.

Vedeau crucea acoperită de rîu, de lavă de vulcan, de nisip de mare, de sînge de cocoş, de pene de găină, de mătase de porumb, ca pe ceva domestic, îndatoritor, singuratic pe drumuri, curajos în faţa furtunii, a diavolului şi-a fulgerului, a uraganului, a molimei şi a morţii şi continuau să se roage, bolborosind întruna, pînă ce limba li se înmuia ca o cîrpă, cu genunchii amorţiţi de atîta stat pe ei, cu degetele picurîndu-le vărsatul alb al lumînărilor pe care le ţineau în mîini, cu ochii ca strugurii de liană.

Tropăit de picioare afară, în tindă, plîns de copii nou născuţi, purtaţi în spate, în cearşafuri albe, de mame arămii, dangăt prelung de clopote, focuri de artificii şi, din nou, Sfînta Cruce, scoasă în procesiune din biserică, de cîţiva oameni ce păreau şchiopi, atît de şui le era mersul printre şirurile de confraţi şi femei, sau de femei, confraţi şi copii care veneau în urmă ca un roi de albine.

Între crucea mişcătoare şi biserica imobilă, pe întinderea de cer şi cîmpie ce măsura parcă dangătul clopotelor, începeau să se vadă treptat pămînturile arate pentru semănatul porumbului, insuliţele cu copaci de *izote* în floare, floare de barbă de moşneag toarsă de păianjenii de terebentină, colitele ca nişte viermi încolăciţi, ici şi colo cîte-o casă cu ţiglă şi pereţi albi şi de jur împrejurul şipotului din mijlocul pieţii arse de soare, cu arborele ei de capac, sub care aerul avea o culoare atît de stranie, tarabele de bîlci, improvizate din crengi de chiparos, rogojini sprijinite pe cîte trei pari, sau cearşafuri colorate, cu colţurile

înnodate pe patru trestii, umfllîndu-se în bătaia vîntului, ca nişte baloane.

Goyo Yic intră în biserica din Santa Cruz de las Cruces cu ochii săi deschişi, şiroind pentru prima dată de lacrimi. Nu putu să îngenuncheze. Se poticni şi căzu pe brînci. Puţinii credincioşi care rămăseseră înăuntru să aibă grijă de lumînări rîseră.

— Ce culoare are plînsul? striga, trîntit la pămînt şi în acelaşi strigăt şi în acelaşi suspin de plîns răspundea: Are culoarea rachiului alb!

Unul din şefii confreriei, cu şase rînduri de nasturi la mînecile hainei sale de postav albastru şi cu doi asistenţi îmbrăcaţi în mantie, cămaşă şi pantaloni, îl scoaseră din biserică înainte de a veni patrula de ordine, tîrîndu-l de mîini pînă în tindă, unde-l azvîrliră ca pe un gunoi ce treptat fu acoperit de un roi negru de muşte.

Vocile femeilor care veneau la biserică sau treceau prin apropiere sporovăind îl făceau să se cutremure, să se vaite, să întindă un braţ, să-şi chircească un picior. O căuta pe Maria Tecún, dar în adîncul conştiinţei sale aproape că n-o mai căuta. O pierduse. Ca să ie facă pe femei să vorbească – pe Maria Tecún o cunoştea numai după voce –, se făcuse negustor ambulant. Drumuri, oraşe şi tîrguri...

— Ia oglinjoara, fetiţo, ia oglinjoara! Piepteni! Săpunuri! Apă de flori pentru fetiţa în floare! Calendare, aţă, panglicuţe şi ineluşe cu perle! O brăţăruşă, batice, creioane, hîrtie de scrisori pentru îndrăgostiţi, ace, bolduri, piepteni de păr şi sticluţe cu odicolon: heliotropu', japonezu', uleiu' de păr! Uleiul de păr! Luaţi-le, cumpăraţi-le, nu e scump, domnişoarei i-ar place unu' ca al femeii cu cosiţe? Împărăţia Domnului!...

Toate vorbeau, ofereau, priveau curioase fleacurile acelea, vrînd să aleagă cîte ceva. Altele îi făceau comenzi. Dacă va mai veni şi altă dată şi nu uita, ar fi fost bine să aducă cercei mai frumoşi, nasturi şi paiete, mătăsuri şi gherghefuri rotunde. „Secretarul Amanţilor", îi recomandau unele şi... nu prea îndrăzneau... prafuri pentru iubit... dintr-alea împotriva uitării, oricît ar costa şi ilustrate cu cuvinte

de dragoste şi nume de femei... Carmen... Maria... Luisa... Margarita...

Pe cele mai înaintate în vîrstă, care nu îndrăzneau să se apropie de marfa ce nu era de nasul lor, le făcea să vorbească încîntîndu-le cu cărţi de acatiste, mătănii, apă sfinţită, medalioane, broboade negre şi alifii pentru reumatism, pilule pentru slăbiciune, buline de naftalină pentru lucrurile vechi, camfor, pastile de eter, pomezi îmbălsămate împotriva guturaiului, picături miraculoase pentru durerea de măsele, balene de corset...

— A fost o afurisită Maria Tecún, îşi spunea cărînd toate acele porcării într-o traistă pe care la drum o ducea în spate, iar cînd începea să vîndă şi-o prindea din sus de centură, pe piept, cu o curea asudată din pînză de sac, tivită cu piele.

Seara, cînd se întorcea să se odihnească din peregrinările sale prin sate şi tîrguri – se oprea în fiecare sat unde era tîrg –, îşi privea umbra în lumina lunii: trupul lunguieţ ca o păstaie şi traista agăţată de mijloc, în dreptul stomacului, şi parcă vedea umbra unui *tacuatzin*[21]. Din bărbat devenea animal în lumina lunii, transformîndu-se într-un *tacuatzin*-femelă, cu un buzunar în faţă, pentru a-şi duce puii.

Într-una din acele nopţi cu lună, în care se vede ca ziua, se lăsă scăldat de şuvoiul lăptos ce curgea din rănile lunii cu scoarţa scrijelită, lumină de *copal* pe care vrăjitorii o coc în vase de vis şi uitare. *Copalul* alb, misteriosul frate alb al cauciucului, care e fratele negru, umbra care sare. Şi omul-*tacuatzin* sărea, alb de lună, şi sărea şi umbra lui de cauciuc negru.

— Tu, *tacuatzinule*, care eşti sfîntu’ negustorilor ambulanţi, tu poţi să mă duci pe drumuri mai întortocheate ori pe drumu’ ăl mai drept, pînă la locu’ un’ să află Maria Tecún cu copiii mei. Tu ştii că pe copii îi are bărbatu’ în punga lui, ca un *tacuatzin*, şi nu le vede chipu’, nu le aude rîsu’, nu le-nţelege vorba ce-o vorbesc cu voce nouă, decît după ce au stat ăle nouă luni în burta femeii, cînd mama-i

21 Sarigă.

azvîrle, îi aruncă afară din ea, şi ei ies, pîntre scursori reci şi peri calzi, ca nişte *tacuatzini* adevăraţi, păroşi, negricioşi şi miorlăiţi. Ajută-l, *tacuatzinule*, pe negustoral Goyo Yic, s-o găsească pe femeia Tecún cît mai repede, după voce, după glasu' ei cu clinchet de clopoţel!

Goyo Yic, în lumea lui de apă şi sete, de oase pe care carnea se prinde cu durere, îşi schimbă poziţia. Puterea soarelui îl făcea să asude şi sudoarea i se amesteca cu plînsul de beţiv ce nu reuşeşte să uite dezamăgirile vieţii. Biserica era închisă. Nu se mai auzeau voci de femei. Dar el continua să zacă în tindă, dînd din mîini şi bîiguind cuvinte fără sens. La tîrguri, toate se opreau în faţa tarabei lui, un cearşaf între patru trestii, prins în chip de acoperiş, nu numai pentru fleacurile lui atrăgătoare, ci ca să se uite la puiul de *tacuatzin*, ce-şi ascundea capul ascuţit în faţa curioşilor, copii şi femei, mai mult femei. Ce animal e ăsta? îl întrebau pe negustor, fandosindu-se toate şi făcînd pe speriatele, cu ochii lor negri, mari deschişi, privind *tacuatzinul*, şi cu un zîmbet de mirare pe buze, fără a îndrăzni să-l atingă, deşi întindeau mîna, de frică şi de scîrbă, fiindcă părea mai degrabă un şobolan mare.

Vînzătorul ambulant, mulţumit că toate vorbeau în acelaşi timp, pentru că astfel asculta multe voci de femei, fără să mai fie nevoie să-şi facă reclamă la mărunţişurile lui, pe care le alegea mereu mai atrăgătoare, nu pentru că l-ar fi interesat prea mult vînzarea, ci mai degrabă ca să le tragă de limbă pe femei, pe cît mai multe, că poate vreuna din ele ar fi Maria Tecún, le explica:

— E un *tacuatzin*. L-am găsit azvîrlit pe drum şi l-am luat. Mi-a adus noroc şi-am rămas cu el. Poa' să plouă, să tune şi să fulgere, vine cu mine peste tot.

— Cum îl cheamă?

— Tatacuatzin.

Şi atunci unele îndrăzneau să-l atingă pe urechi, spunîndu-i pe nume:

— Tatacuatzin!... Tatacuatzin!

Tacuatzinul se trăgea înapoi, temător, lipicios, zburlindu-se tot. Curioasele tresăreau atunci speriate şi începeau

să-i scormonească prin mărunţişuri. Din tîrg în tîrg, printre negustorii cu poncho din regiunile reci şi vînzătorii de unelte de pescuit şi şei de călărit, printre indienii îmbrăcaţi în alb, păpuşi din foi de porumb, vînzînd maiuri, tingiri, rîşniţe, foale de aţîţat focul şi alţii de culoarea răşinii ce vindeau *bija*[22], usturoi, ceapă, seminţe, şi alţii, slabi şi gălbejiţi, vînzători de pîine, grepfrut, dulciuri cu cocos, portocală şi miere, sau miere fiartă cu lichior de anason şi încă mulţi alţii care umblă prin tîrguri, Goyo Yic ajunsese să fie cunoscut, mai mult decît după numele său, cu porecla de Tatacuatzin.

— Adevăru’ e că nu mă supăr, iar de avansurile ce-mi faci, nici atît; Tatacuatzin io, şi tu. Mamaşnapanca... şi cu cuvinte dulci şi pipăieli drăgăstoase, femeia îl făcu s-o ducă cu el p-aci p-aproape. Pămînt noroios, cîte un petec de pădure şi o mică lagună unde norii coborau să bea apă. O ţinu bine lipită de trupul său pînă în zori, căci de cîte ori încerca să se dezlipească de ea, între ea şi el se făcea loc pentru cuţit. El, care de cînd fugise Maria Tecún, o simţea mereu înăuntrul lui, ca şi cum toţi porii i s-ar fi închis, el cu altă femeie. O făcuse fără nici o plăcere şi doar cu pielea, strivită între Maria Tecún, pe care-o avea înăuntru, şi femeia de-afară. Asta cu care era. Şi mai mult decît celelalte simţuri, mirosul. Părul Mariei Tecún cu miros de jăratec de *ocote*[23], roşu, lucios şi fin, şi sînii ei ca nişte dovlecei *tamale*, acoperindu-i tot pieptul, şi pulpele ei scurte şi groase şi glezna băieţească. Mirosea a Maria Tecún înăuntrul lui şi o simţea pe cealaltă femeie în afara lui, sub trupul lui, în noaptea clară, înstelată, nemărginită. Închise ochii şi-i puse mîinile pe sîni, să o mîngîie, să se scoale şi să fugă. Femeia scrîşni din dinţi şi oasele-i trosniră la încheieturi, întin- zîndu-se, chircindu-se, cu chipul scăldat în lacrimile născute din pedeapsa păcatului şi plăcerea

22 Fructul copacului cu acelaşi nume, ce creşte în regiunile calde ale Americii. Din el se prepară o băutură medicinală răcoritoare, iar din seminţe se obţine o vopsea roşie cu care în vechime indienii îşi pictau trupul.

23 Varietate de brad foarte răşinos, care se foloseşte la aprinderea focului, sau pentru iluminat, sub formă de făclie.

surîzîtoare a fericirii. Ici un pas, colo altul, printre umbrele sau movilele nedesluşite de pămînt îngrămădit în spatele dughenelor, şoproanelor şi corturilor din tîrg. Cerul se mişca. Nemaipomenit era să-l vezi murgind ca un ceas. Timpane, chitări, acordeoane, strigăte ascuţite ale unora care cîntau „Los Cantos de los Pronunciados”[24]; Cel ce i-a cîntat lui San Pedro![25]... Sirena mărilor!... Cel ce pe gura lui piere!...[26] Cea care înţeapă cu coada![27]... Portretul femeilor!... Drapelul tricolor![28]... Trecu de locul unde erau instalate jocurile, crochetul, loteria, roata norocului, printre grupuri de oameni care se mişcau ca magnetizaţi, şi ajunse în sfîrşit la dugheana lui, unde îşi ţinea zăvorîtă cu şapte chei taraba cu podoabe false. Îi întinse o monedă unuia care-i făcuse serviciul să i-o păzească şi intră căutîndu-l din ochi pe *tacuatzin*, ca să-l mîngîie. Era remuşcarea. Mîna lui pătrunse în săculeţul gol. Din vîrful degetelor care nu dădură ca în alte dăţi peste spinarea chelă a micuţului animal, un frig electric urcă, arzîndu-i braţul. Luă săculeţul în mîini şi-l strînse. *Tacuatzinul* fugise. Azvîrli sacul gol peste tarabă şi rămase încremenit. Floarea de *amate*, transformată în *tacuatzin*. lăsase fructul gol, fugind, pentru ca, la fel ca şi Maria Tecún, să fie văzută numai de cel ce e orb, nu şi de acela care le vede pe toate femeile. Pe femeia iubită cu adevărat nu o vezi, ea e floarea de *amate* pe care o văd doar orbii, e floarea orbilor, a celor orbiţi de dragoste, orbiţi de credinţă, orbiţi de viaţă. Îşi smulse pălăria. Era un mister. Aprinse un chibrit ca să caute urmele lăsate de *tacuatzin*. Se vedeau foarte clar. Nu prea adînci, la suprafaţă, uşoare. Le şterse cu mîna inimii şi praful îi

24 Cînt ceremonial care se executăîn cimitire de ziua morţilor, cu subiecte luate din Evanghelie şi din miturile indigene precolumbiene. Dintre pronunciados fac parte : cocoşul, peştele, albina etc.

25Idem

26 Idem

27 Idem

28Steagul Guatemalei are numai două culori: alb şi verde; este însă vorba despre drapelul tricolor al Mexicului, în scurta perioadă (1822—1823) cînd America Centrală aderase la Imperiul mexican al lui Iturbide.

rămase pe degete şi pe palmă. Şi-l trecu pe faţă, pe limba mirositoare a sărutări de femeie străină şi închise ochii, încercînd în zadar s-o găsească pe cea pe care n-o va mai găsi de-acum înainte nici în realitate, nici în acel sicriu mohorît, de dimensiunile trupului său, ce-şi filtra întunericul prin pleoapele sale, peste el.

— Auzi, mă, Tatacuatzin, dă-mi şi mie ceva că ţi-am ogoit pofta.

În acea senzaţie de pustiu pe care o dau tîrgurile cînd agitaţia se linişteşte, Goyo Yic auzi vocea femeii şi fără să mai aştepte altceva, ridică lădiţa, se îndreptă înspre locul în care umbra femeii se profila pe cearşaful alb ce-i înconjura taraba şi-şi răsturnă peste ea toate marafeturile din cutia mare de lemn, acoperită cu geam. Silueta neagră a femeii, ce prin cearşaful de pînză rară se vedea ca o pată mare de cafea, alunecă fără zgomot, în timp ce geamul se sparse în bucăţi şi, ca ploşniţele, în tăcere, începură să cadă oglinzi, coliere, cercei, brăţări, sticluţe cu parfumuri ieftine, mătănii, degetare, ace de cusut, bolduri, agrafe, săpunuri, piepteni, ace de păr, panglicuţe pe role, batice, crucifixuri...

Să fugă. Sigur că da. Şi el era *tacuatzin*. Şi de atîta cutreierat prin munţi se sălbăticise. Ce e rău e că, umblînd mereu de unul singur, începea parcă să înnebunească şi se încîlcea în tot felul de lucruri cu Maria Tecún pe care, oricît de haină ar fi fost ea, merita totuşi s-o pomenească. Dacă se împiedica de vreun arbust cu crengile în floare, îşi apropia de el mîna tremurîndă. Eşti nebun, îşi spunea şi pleca mai departe, afundîndu-se în pădure, atent doar la ceea ce semăna cu adoratul său zbucium, un salt frumos de apă, de care-şi apropia obrazul, ca să i-l înflorească spuma ce semăna cu rîsul ei... a fost o afurisită. Devenea tot mai abătut, căci nu vedea oameni, nu vedea cîini, nimic. Cîinii au în ei ceva omenesc. Mînca ce găsea, ce putea să mestece şi să înghită. Rădăcini groase, cu gust de cartof crud, fructe, după ce mai întîi se asigura că fuseseră ciugulite de păsări, ca să ştie dacă nu erau veninoase, frunze cărnoase şi tulpini roase de veveriţe.

Omul care cea mai mare parte a vieţii sale fusese orb mirosi de departe că se afla în preajma unui sat. N-ar fi ştiut să explice cum pentru el lucrurile se materializau de la distanţă, în aer. Ceea ce nu reuşeau să vadă pupilele lui era simţit de nas. Şi în felul acesta, după ce străbătuse atîtea drumuri, reuşi să coboare în Santa Cruz de las Cruces, împreună cu un convoi de căruţe care şerpuiau hurducăind la vale. Se simţi dintr-o dată înghesuit între ultima căruţă şi o horă de oameni mascaţi. Era marea petrecere de la iarmarocul Crucii din Santa Cruz de las Cruces. Îmbrăcaţi în haine colorate, verde, galben, negru, violet, cîntau la tot felul de instrumente, plesneau din bice şi dansau.

Goyo Yic, din care nu mai rămăsese decît un craniu cu ochi, păr şi dinţi, urmărea cu atenţie de copil piruetele şi sporovăială măştilor. Cei ce purtau pe cap pene colorate erau regii, cu părul şi barba de argint, ochii cu pleoape de aur, buzele măştii groase, argintii şi ele

Mai erau unii care purtau coroane şi alţii cu nişte pălării ce păreau mai degrabă coşuri cu flori de hîrtie mătăsoasă. Printre toţi ţopăia de colo-colo, plesnindu-i cu biciul pe curioşi, maimuţoiul sălbatic, îmbrăcat în negru, cu coadă, cu coarne, cu ochii înconjuraţi de cercuri roşii şi gura rotundă, tot roşie, cu dinţii albi. O mare mascaradă.

Goyo Yic, Tatacuatzin, sări din căruţa în care se că-ţărase, încercînd să se strecoare uşor şi să se amestece în hărmălaia şi prăfăraia stîrnită de cei pe care locuitorii din Santa Cruz de las Cruces îi primeau ca pe heralzii celei mai mari sărbători a anului. Convoiul pătrunse printr-o mare poartă deschisă, urmat de o mulţime de copii de toate vîrstele, de la cei mai măricei, cu praştii din fibre de agavă în mînă, sau alte instrumente de tortură, pînă la miorlăiţii mai mici, de la fetişcanele cu capul plin de panglici, ca nişte văcuţe împodobite de sărbătoare, pînă la femeile chinuite de vîrsta părului de culoarea spinului şi zbîrciturile de pămînt uscat.

În marea curte a confreriei, măturată şi mirosind a pămînt ud, miros de apă şi pămînt amestecat cu mirosul după amiezii, se aşezau mese sub prunii încărcaţi de prune

verzi ca nişte frunze, unele deja puţin îngălbenite şi sub copacii de *aguacate* cu înfăţişarea lor tristă şi somnoroasă; pe mese puneau pahare pline cu *orjad*, suav miros de migdale, cu apă de scorţişoară ce subţia într-atîta paharele grosolane, cu emblema lor în formă de potcoavă pe fund, încît te făceau să zbori cu gîndul la nişte căluţi roşcaţi, şi o băutură răcoritoare din *suchil*, dulce-acrişoară, piperată. Şi lîngă paharele cu *orjad*, apă de scorţişoară şi *suchil*, pîinile umplute cu fasole neagră şi presărate cu brînză, altele cu murături şi salată verde, altele cu sardele şi iahnie de scoici, ardeiată, sub roiuri de muşte, alungate fără convingere de o vînzătoare neagră, cu ochii încercănaţi şi colţurile gurii pleoştite.

La alte mese – confreria era o piaţă religioasă peste care zburau vesele păsări cîntătoare – se turnau alte băuturi răcoritoare: *chianul*, din seminţe negre adunate pe fundul paharului pe care, înainte de a-l servi, vînzătoarea, o tînără ce semăna cu Maria Tecún, le amesteca, iar seminţele, învîrtindu-se şi învîrtindu-se se ridicau pînă la gura paharului, ca într-o demonstraţie astronomică a creării lumii; limonade colorate, dulci, cu consistenţa mierii: şi băutura de *chilacayote*, o răcoritoare cu fire de iarbă-de-mare, ca o barbă, şi bobiţe negre, negre.

Undeva, în fund, cu acoperişul înclinat pe o singură parte, se afla altarul; înalt în faţă şi mai scund în spate, ca o diademă, îmbrăcat în întregime pe dinăuntru şi pe dinafară în brad, chiparos, frunze de palmier, licheni, plante parazite cu flori în formă de păsări şi fructe necoapte. Sfînta Cruce, patroana confreriei, era aşezată pe o năsălie acoperită cu o pînză roşie. În faţa ei, în sfeşnice, şi pe pardoseala de cărămidă – era singura confrerie care avea altar cu pardoseală de cărămidă –, ardeau lumînări de ceară galbenă, împodobite cu hîrtie violetă şi fîşii aurii lipite cu scrobeală, şi luminări din seu, de toate mărimile, pînă la cele mai umile, mititele, dar nu mai puţin strălucitoare. Ceva mai la o parte de celestul cerc al lumînărilor, jucăuşe limbuţe de serafimi şi şerpişori de fum, altarul propriu-zis, constînd într-o masă lungă, acoperită cu o faţă de masă

scrobită. Pe acest altar, confraţii şi pelerinii depuneau flori, fructe, găini, animale de munte, porumbei, fasole verde, ştiuleţi de porumb şi alte daruri. În centrul altarului se afla o tavă pentru pomeni, iar alta la fel era aşezată pe o masă în partea dreaptă, între carafe cu gîtul lung şi pîntecoase, pline cu rachiu în care pluteau bobiţe galbene de *nance*, coji de lămîie, cireşi şi alte fructe parfumate, în timp ce cristalina licoare părea să doarmă ca o şopîrlă transparentă, cu rîs de mort, înţepenit.

Xilofonul aştepta orele şase după-amiază. Goyo Yic, care privea totul în jur cu ochi trişti de *tacuatzin*, se oferi să aţîţe focul pregătit pentru bombe şi artificii la poalele unui *aguacate* foarte înalt şi cu rădăcini groase. De cîte ori îşi vîntura pălăria pe deasupra lor, tăciunii se aprindeau cînd într-o parte, cînd în alta. Flăcările i-o aminteau pe Maria Tecún. Căldura focului încercuit cu pietre. Dacă-şi agita pălăria cu mişcări repezi deasupra limbilor roşcate, fiecare tăciune devenea un clopoţel viu, dacă şi-o mişca alene, buştenii se acopereau cu solzi de cenuşă, mai puţin grei decît aerul, căci suflînd din nou cu insistenţă, zburau, lăsînd în jăratecul ce semăna cu o grămadă de coceni, membre amputate de copaci, sîngerînd.

— A fost o afurisită Maria Tecún...

Încetase să mai sufle în foc şi gîndurile îi fură întrerupte de cei ce se îngrijeau de artificii şi de bombele zburătoare. Veneau fără pălărie, cu picioarele curate, cu haine noi, cămăşi colorate, batice de mătase la gît şi insignele confreriei, constînd, după funcţia de membru sau de paznic a fiecăruia, în cruci mai mari sau mai mici, prinse pe rozete din panglică violetă şi albă.

Momentul fu anunţat de un stol de păsări ce-şi luă zborul de prin copacii din jur, presimţind cele ce aveau să urmeze după apariţia în curte a acelui grup care, la sosirea alaiului, trebuia să înceapă lansarea artificiilor, nechezat de căluţi înnebuniţi, în bătaia clopotelor, de ajun.

Bubuitura nu se lăsă aşteptată. Se înălţă în imensa şi dulcea linişte prevestitoare a după-amiezii ce-şi revărsa peste munţi povîrnişuri trandafirii şi înflăcăraţi nori roşii.

Şi, odată cu bubuitura, din mîinile negricioase ţîşniră artificiile, una, şi încă una, şi alta, şi alta, şi alta, alterînd prospeţimea aerului cu mirosul lor apăsător, pentru a exploda, unele în înaltul cerului, altele pe case şi altele, care nu-şi luaseră zborul prea sus, undeva aproape de pămînt. Între timp, nişte băieţandri, care umblau pentru prima dată cu mortierele, aşezau bombele zburătoare, iar alţii, cu mai multă experienţă, de îndată ce proiectilul cădea în mortier, lăsîndu-şi afară vîrful fitilului ca o coadă de şobolan, apropiau flacăra şi... pum... pum... pum... răbufniri violente de pămînt, urmate de bubuituri înfundate sub imensitatea boltei pe care începuseră să apară stelele.

Noaptea scufundă Santa Cruz de las Cruces în apele sale de lac întunecat, pînă la înălţimea munţilor din jur, împînziţi de focurile serbării. Goyo Yic, rece ca un *tacuatzin*, continua să sufle şi să aţîţe focul cu pălăria lui veche de pai, doar ca să facă ceva, căci momentul focurilor de artificii trecuse, iar tăciunii nu mai erau de nici un folos.

Din învălmăşeala de la şase după-amiază nu mai rămăsese decît xilofonul drăgăstos şi ciocănit întruna, bătut cu beţe, ca arborii cînd sînt bătuţi ca să le cadă fructele, ca animalele îndărătnice cînd sînt bătute ca să înveţe să nu mai strice şi să nu fie leneşe, ca femeile cînd sînt bătute ca să nu fugă, ca bărbaţii cînd sînt bătuţi de autorităţi ca să li se înlăture tot ce au bărbătesc în ei. El nu mai avea nimic bărbătesc. Devenise *tacuatzin*, *tacuatzină*, pentru că îşi purta fiii ascunşi în buzunarul sufletului. L-a distrus Maria Tecún. Pentru totdeauna. Şi mai rău i-a făcut tămăduitorul, care i-a scos ochii lui şi i-a pus alţii de *tacuatzin*.

Sărbătoare din Santa Cruz de las Cruces! În numele focurilor tale ce cheamă apa pe care virdariile o poartă în ochii lor scrutători. În numele ţăranului care de ziua ta îşi părăseşte glia şi se caţără pe braţele tale de catarg, cu velele însîngerate, să-l invoce pe Dumnezeu, în numele acelora care în faţa colibelor tale, pe străduţele tale, îşi aprind focurile cu gunoaie, lemne uscate şi ramuri verzi, ca să viseze că au la picioarele lor o stea roşie. Flăcările lumînărilor înalte se bat în duel de limbi de aur în faţa ta,

care eşti doliul vieţii, plămădită din destinele ce s-au încrucişat, al lui Dumnezeu şi al omului, printre duşmani de moarte, refuzuri, furtuni şi vaietul sfîşietor de mamă. Santa Cruz de las Cruces, fă să vină apa curînd, să treacă în curînd sacagii profilîndu-şi pe cer marea lor cruce ca o umbră şi ca o aripă! Îl furnică prin mîini de fericire, Santa Cruz de las Cruces, pe cel care te vede în ziua ta, în ora ta, în clipa ta! Căprioarele, acolo unde nu văd, dar sînt, îşi ciulesc urechile lor mici, înspre sărbătoarea ta de vînători ce-ţi aduc primele prăzi. Arborii ştiu că fructele lor cele mai gustoase vor împodobi această zi, în care agonia lumii mai împlineşte încă un an, şi îşi împing seva lor cea mai dulce, cu noduleţe de voinţă de lemn, ca să fie miere închegată pe coajă, şi albinele de ciulini negri, care cînd înţeapă dau fierbinţeală, devin soţii făcătoare de minuni. Santa Cruz de las Cruces. măritată prin moarte cu Isus, sărbătoarea ta este marea încercare a omului care se smulge din viaţa rea şi te îmbrăţişează, corp la corp, neştiind dacă te îmbrăţişează sau se luptă cu tine, pentru ca apoi să rămînă doar piele şi pălărie pe un schelet, spaima păsărilor!

Noaptea învăluită în frunzele verzi ale munţilor se aşternea peste satul Santa Cruz de las Cruces. În faţa Sfintei Cruci din altar, credincioşii dansau în ritmul xilofonului, toţi cu inima ca după o spaimă. Şi pentru ca inima să li se liniştească, se apropiau de masa cu băuturi şi goleau în pahare mici conţinutul carafelor, rachiu primit în schimbul pomenilor. Glucglucgluc, o înghiţitură dată pe gît şi, clinclin, metalul, moneda de metal în farfurioara pentru pomană, apoi reverenţa în faţa Sfintei Cruci.

Miezul nopţii. În curtea confreriei şi prin împrejurimi se auzea tropăitul animalelor adormite sub cerul liber, se vedeau focurile aprinse pentru pregătirea hranei, făcliile de *ocote* de la tarabele cu răcoritoare, pîine şi biscuiţi, şi grupuri de oameni, familii şi cunoscuţi, care se plimbau fără zgomot, în picioarele goale şi cu rîsul deja cicatrizat, de vechi ce era, pe feţele lor de fantome prăfuite.

După ce bău o cafea, Goyo Yic o ajută pe o femeie să-şi coboare de pe cap un coş cu verdeţuri şi păsări, curcani şi

găini. Femeia îl privea recunoscătoare, cu bobiţele prăjite ale ochilor ei pe faţa palidă de efort, cu părul răvăşit de rondela pe care adusese coşul pînă acolo şi, printre gîfîieli, bîigui un Dumnezeu să te răsplătească, cu o voce atît de stinsă, încît Goyo Yic de-abia o auzi. Cu ajutorul lui, femeia tîrî coşul pînă la coline. Yic îşi atinse mîna de a ei. Vorbise. Auzise.

Simţi că leşină. Însă un al doilea Dumnezeu să te răsplătească împrăştie vraja. Nu. Nu era Maria Tecún, dar ce mult îi semăna vocea cu a ei. Îşi frecă spatele de o furcă, în timp ce femeia se pierdea în noapte. O mai auzea încă urinînd. Dar după asta nu putea să-şi recunoască nevasta, pentru că toate femeile urinează la fel. Strălucirea focurilor îi aurea părul lui Goyo Yic; faţa suptă, arămie, nu-i trăda niciodată scopul căutărilor. În întuneric, aer cu veşmînt de păianjen. Văcarii fumau. Strănuturi de amnare cu piatră de scăpărat şi jarul ţigărilor, desenînd linii întortocheate în noapte. Fumă şi se îmbătă cu ei Goyo Yic. Îi oferiseră o înghiţitură dintr-o sticlă şi el o dăduse pe gît în întregime. Aproape. De-un deget mai lăsase.

— Da' tu, ce vrei să uiţi, de bei atîta? îl întrebă un văcar cu faţa tocită ca o sanda veche.

— Păi, tristeţea te face să cam semeni cu un *tacuatzin*... fu răspunsul său, dar deja rachiul începuse să-i joace în sînge, în ochi, în gesturi. În mişcări.

— Ăsta nu se mai scoală de-aci, spuse alt văcar.

— Chiar aşa, spuse altul.

Dar Goyo Yic se ridicase şi dansase şi umblase toată noaptea, nici el nu ştia pe unde, pînă în zorii zilei următoare, cînd căzuse pe brînci în biserică, de unde îl scoseseră în tindă.

Setea îl făcu să se scoale. Înnoptase. Stătuse o zi întreagă azvîrlit în tinda bisericii, ascultînd din cînd în cînd vocile femeilor care treceau vorbind, iar alteori fără să-şi dea seama de nimic. Se sculă cum putu. Îi tremurau picioarele. Se duse drept la jgheabul din piaţă, să bea din apa stătută duhnind a bălegar. Îi era greu să-şi revină.

— Atuncea, se apropie să-i vorbească un om de la cîmpie, mai înalt decît el, atuncea ne vedem azi, io am şi aranjat treaba, juma' din bani dumneata şi jumate io: da' tre' să plecăm devreme, ca s-avem timp.

Goyo Yic îşi căută batista înnodata cu guşuliţe de monede, dar n-o mai avea şi... atunci şi atunci...

— N-o mai căuta, ţi-am pus-o io bine, uite-o. Hai să plecăm. Şi-o să bem cafea pe drum, dacă vrei.

Omul o porni la drum şi în urma lui, ca un schilod, mergea Goyo Yic, la fel ca un *tacuatzin* pe urmele unui necunoscut.

Cafeaua îi căzu bine. Atunci observă, de-abia atunci, că omul prieten ducea un bidon mare în spate. La prînz coborîră pe o cărăruie într-un defileu, să bea apă. Cînd se întoarseră la drumul mare, prietenul îi spuse:

— Atuncea, acu' îl duci dumneata...

Goyo Yic luă bidonul în spinare şi merseră mai departe. Între timp îşi aminti de înţelegerea făcută cu omul acela. Îi stătea pe limbă să-l întrebe cum îl chema şi-l întrebă.

— Domingo Revolorio. Păi, atuncea înseamnă că nu-ţi aminteşti nimic din ce-am vorbit. Cînd dumneata mă luaseşi în braţe şi-mi ziceai că da, da, da, că io să dau juma' din parale şi că ailaltă jumătate o pui dumneta, că să cumpărăm rachiu şi să ne întoarcem la Santa Cruz de las Cruces, să-l vindem. Treaba-i o afacere grozavă, dacă ne ţinem cuvîntu' şi nu dăm nici un păhărel la nime', oricine ar fi, chiar şi cel mai bun prieten, sau neam de-al dumitale ori de-al meu. Nimic pe degeaba. Cine vrea, să cumpere. Bănuţu-n mînă, băuturica-n pahar. Nici măcar noi n-avem voie să bem fără să plătim. Dacă dumneata vrei să bei o-nghiţitură, mi-o plăteşti; dacă vreau io, ţi-o plătesc dumitale, că sîntem doi în afacerea asta.

Era ora patru după-amiaza şi Domingo Revolorio, conform înţelegerii de a împărţi între ei cheltuielile, munca şi cîştigul, luă bidonul şi-şi continuară drumul pînă ce ajunseră într-un sat unde se distilau, ştiinţă străveche, în oale de pămînt, foarte bune rachiuri.

Nu mîncaseră altceva decît o strachină de apă fiartă cu praf de ardei iute. Aşa că primul lucru pe care trebuiau să-l facă, la sosire, era să mănînce. Ouă jumări, brînză, fasole boabe, cafea. Şi cîteva păhărele. Intrară printr-un grajd într-un han, unde mirosea a mîncare. După miros se luaseră, Domingo Revolorio aranjă cu stăpîna şi acolo mîncară şi dormiră, după ce dădură o raită prin sat. Goyo Yic îşi amintea că de fapt el o căuta pe Maria Tecún, doar cînd auzea voci de femei, în ultimul timp nu se mai gîndea prea mult la ea. Se gîndea, da, dar nu ca înainte, şi nu pentru că s-ar fi obişnuit, ci pentru că... nu se gîndea. Hei, suflet de *tacuatzin*! Hei, ochi de *tacuatzin*! Era laş. Omul e laş. Acum, cînd se gîndea la ea, cînd auzea alte femei vorbind, inima nu-i mai zvîcnea ca altă dată şi şi-o închipuia cu un bărbat bogat, cu vază, cu influenţă... De ce s-o mai fi căutat, el care, de cînd îşi recăpătase vederea, avea în suflet un *tacuatzin*? Anii, suferinţa care nu sugrumă cu frînghia, dar sugrumă, somnul ca vai de lume pe vreme rea, cînd se întorcea de la tîrgurile unde făcea pe negustorul ambulant, străbătînd toate satele şi cătunele de pe coastă, şi faţa vineţie ca ficatul de atîta rachiu turnat în el, ca să-şi mai înveselească puţin gustul amar al femei absente, toate îl măcinaseră şi-l măcinaseră, pînă ce devenise un om care nu mai era om. Făcea lucrurile pentru că trebuia să le facă, nu ca înainte, cu plăcerea de a le face pentru ceva anume şi a fost şi mai rău cînd şi-a pierdut speranţa de a o mai găsi pe femeia iubită şi pe fiii lui. Există tristeţi care te adăpostesc. Cea a lui Goyo Yic era tristeţe de vreme rea. Îşi strînse picioarele, se ghemui şi adormi pînă a doua zi, înainte de cîntatul cocoşilor.

— S-a făcut ziuă, cumetre... îl salută Domingo Revolorio şi-i ceru partea lui de bani pentru afacerea cu bidonul de rachiu.

Îi zicea cumătru. Îşi ziceau cumetri. Aşa începuseră să-şi spună şi aşa îşi spuneau mereu. Cumetri. Numai că nu se ştia care dintre ei era tatăl noului născut şi care naşul, şi dacă noul născut era bidonul.

— Pe-acilea tre’ să mai am ceva, dacă n-ajunge cu ăştia, cumetre Mingo, spuse Tatacuatzin, scărpinîndu-şi sprîncenele; fă bine şi numără-i, că tre’ să ne grăbim, ca să nu ne prindă soarele ăl mare pe drum; io ţi-am dat tot ce-aveam.

— Şi e izact, cumetre Goyo; ţine-i, după socoteala mea fac optzeci şi şase de pesos ăle douăzeci de sticle cît intră în bidon; n-ar fi stricat să fi luat unu’ mai mare.

La han, cărăuşii îşi pregăteau încărcătura, unii duceau caii la adăpat, iar alţii le puneau şeile. Peste şa aveau să aşeze încărcătura; făină în săculeţi albi şi zahăr în saci mari, din pînză subţire, adusă din străinătate.

Goyo Yic mergea cu banii şi în spatele lui venea cumătrul Mingo, spunînd printre altele;

— Am pus juma’-juma’; după ce-om umple bidonu’ o să-l cărăm cînd io, cînd dumneata, şi, din ce-om scoate pe rachiu, fiecare-şi ia jumătăţica; împărţim totu’ pe jumate, bănuţii cu care l-om cumpăra, căratu’ şi cîştigu’. Domnu’ să ne-ajute.

— Sigur că da... Sigur că da... Sigur că da... repeta Goyo Yic, în clipele pe care cumătrul Mingo i le lăsa ca să-şi spună şi el părerea. Şi cea mai bună treabă e condiţia: să nu dăm pe degeaba nici o-nghiţitură, nici măcar noi, stăpînii negoţului, să n-avem voie să bem fără să plătim mai-nainte.

— Numa’ aşa ies bine negoţurile astea; io am avut o crîşmă şi mi-am băut-o; p-a doua mi-au băut-o prietenii; două crîşme-am avut, aşa că am esperenţă.

— Păi, cum să n-ai, cumetre Mingo. Al mai grozav e c-o s-ajungem la Santa Cruz taman cîn’ li s-o-mpuţina rachiu’. Afacerea, serioasă e numa’ pe bani, nimic pe degeaba, ori pe datorie.

— Vreo mie două sute de pesos o să scoatem din ăi optzeci şi şase cît ne costă bidonu’.

— Calculat...

— Aşa că o să ai destul pentru amorurile dumitale. Plăcerea dumitale e să iubeşti, cumetre Goyo, şi dragostea cu parale e mai bună ca a făr’ un gologan. Dragostea nu se are bine cu sărăcia, chiar dacă unii zice că da. Dragostea-i

un lux şi sărăcia ce lux îţi dă? Dragostea săracului e suferinţă, a bogatului e plăcere.

— Da’ după ce-ai văzut, cumetre, că eu aş fi afemeiat?

— Fincă te-opreşti şi-asculţi atent la toate femeile care vorbesc. Chiar dacă nu vorbesc cu dumneata, tot te opreşti şi le-asculţi.

— Ţi-am mai spus, doar, că umblu să găsesc o femeie pe care n-o cunosc decît după voce N-am văzut-o niciodată. Am auzit-o doar vorbind, şi poate c-aşa dau de ea. Dau io de ea într-o bornă zi, că speranţa nu moare în sufletu’ omului nici dacă i-o omoară altcineva.

— Şi dacă n-o găseşti, cumetre Goyo, o uiţi sau o schimbi cu alta mai bună. Că dac-oi da peste ea şi ea o fi de bună voie cu altu’, ai rupt-o-n fericire.

— Nici nu mai vorbi de-aşa ceva, cumetre. Cu altu’ de-adevăratelea, nu mi-ar păsa; da’ dac-a luat-o pe căi greşite şi e izemplu rău la copii, Dumnezeu s-o ferească. Nici nu pot să-ţi spun tot ce simt în sufletu’ meu. Uneori aş vrea să ştiu de ei, să mă-nalţ mai sus de tot ce-i ascunde, ca să văd ce fac; alteori mă sufoc dacă nu umblu, ca şi cum umblînd, ca şi cum plimbîndu-mă, aş mai scurta din distanţa care mă desparte de ei. Da’ a trecut atîta timp, că acuma parcă nu mai simt nimic, înainte, cumetre, o căutam ca s-o găsesc; acuma, ca să n-o găsesc.

Mingo Revolorio, cu trupul îndesat, cu părul negru, sprîncenele împreunate, tenul destul de alb, nu arăta vîrsta pe care o avea. Cînd rîdea, părea să cînte la un instrument dintr-o orchestră, cînd tăcea, avea o figură ştearsă. De cîte ori se pregătea să vorbească, îşi sufleca mai întîi mînecile hainei.

De cîteva ori pînă atunci făcuse gestul de a-şi ridica mînecile, dar nu spusese nimic, schiţa doar din vîrful buzelor cîte cm număr, şi alt număr, socotind sticlele de rachiu care umpleau treptat bidonul, una cîte una, în timp ce cumătrul Goyo Yic plătea şi primea bonul de transport cu care aveau să meargă pe drum fără probleme. Plăti pentru toate optzeci de pesos.

— Cumetre Mingo, se repezi să-i spună, am ieşit mai bine decît ne-aşteptam, c-am mai şi rămas cu şase pesos. Ne-a costat doar optzeci de pesos, cu bon cu tot. Şi ne-au rămas şase pesos.

— Bine, dragă cumetre, foarte bine, că nu ne întoarcem cu buzunaru' gol. Întotdeauna-i bine să ai ceva bani la drum.

— Şase pesos.

— Păstrează-i dumneata, cumetre; după aia, cînd, om ajunge, facem socotelile, că pîn' la urmă fiecare am pus patruzeci şi trei, da' cum au rămas ăştia şase pesos, înseamnă că de fapt am pus doar cîte patruzeci, aşa că fiecare mai avem cîte trei.

— Dacă vrei, ţi-i dau pe ăi trei ai dumitale.

— Nu, cumetre Goyo, ţine-i pe toţi la un loc. Şi-am cumpărat rachiu bun, ăl mai bun care izistă, cu gust de cacao, şi are o culoare ca de coniac din ăl fin, aşa c-o să-l vindem şi mai uşor, fincă se zice că ăsta pe lîngă că-nveseleşte, şi hrăneşte. Puteam să fi cumpărat rachiu de cap de berbec, care e şi mai hrănitor, îţi dă puteri, nu glumă, da' costa cu cîţiva pesos mai mult, aşa că nu ne-ar fi adus un cîştig prea mare.

Mingo Revolorio vîrî bidonul într-o plasă şi şi-o puse în spate, ca s-o pornească repede înapoi la drum. În lumina violetă a zorilor ce începeau să se arate, se contura parcă o piaţă de fructe – portocale, lămîi, pepeni, *pitahaye*, rodii, *lime*, grepfrut, cireşi, căline, *nance*, castraveţi, banane, *zapote* – fructe ce încetul cu încetul nu mai erau fructe pe crestele violacee ale munţilor, ci deveneau flori, în cele mai variate forme şi culori – garoafe, muşcate, trandafiri, dalii, camelii, orhidee, ortensii – flori ce, odată cu răsăritul soarelui, îşi închideau culorile pînă ce formau verdele clorofilă al muntelui, devenind frunze.

— Cred că eşti de acord, cumetre, că e frig... exclamă Goyo Yic, în timp ce treceau printre doi pereţi de munte, căţărîndu-se, coborînd, sărind, strecurîndu-se cu greu ca să încapă pe drum, prin ceea ce se numea Muntele Spart.

— Da, cumetre, e frig; da' cu mersu' te mai încălzeşti.

Goyo Yic privi bidonul din spatele cumătrului său cu setea pe care frigul fierbinte al malariei o răsfrînge în pupile şi repetă:

— Foarte frig, cumetre, foarte frig…

— Îndeamnă la drum, că aşa te-ncălzeşti şi nu te speria că-n curînd o să iasă soarele.

— Ştii, cumetre Mingo, poate că ne-ar pica bine o înghiţitură de rachiu, că, deşi rău nu pică niciodată, acuma ne-ar pica mai bine ca oricînd, cel puţin mie.

— La stomac ne-ar pica bine, cumetre, da' n-avem cu ce-l plăti, aşa că mai bine să ne vedem de drum. Tîrgu-i tîrg, nu-i jucărie, ne-am dat cuvîntu' de om că din bidonu' ăsta nu dăm la nime', nici măcar pentru noi, nici un păhărel fără bani.

— Vrei să zici că şi dumneata ai avea chef.

— Păi sigur, da' nu se poate, pentru că, în afară de cuvînt, cumetre Goyo, tre' să ne mai gîndim şi că cîştigu' nostru e-n pericol dacă începem să bem pe gratis. Un gît dumneata, un gît io, şi uite-aşa dăm gata bidonu' şi-ajungem la Santa Cruz fără nimic. Io mi-am pus toţi banii, dumneata ţi-ai pus toţi banii, şi dacă dumneata bei o duşcă fără să-mi plăteşti şi eu fac la fel, pîn' la urmă rămînem lefteri.

Drumul umbrit de copaci groşi, înalţi, cu crengile întinse ca nişte straturi de sos verde de *tamal*, printre izvoare născute din stîncile sclipitoare de apă şi nisip în răsăritul soarelui, îi spori lui Goyo Yic, Tatacuatzin, pofta de rachiu, pentru că, fără îndoială, acea umezeală fremătătoare şi acea blîndă căldură în ceafă, pe care soarele o aducea cu el, îi amintea de Maria Tecún, cînd, după ce se scăldase în rîu, se întorcea la colibă. Femeie chinuită. Închise ochii ca să se îndepărteze, cel puţin pentru o clipă, de lumea vizibilă şi ca să-şi guste fericirea de orb.

— Cumetre! – nu putu să mai rabde –, cumetre Mingo, io-ţi cumpăr o duşcă! Avea în buzunar, era tot ce avea, cei şase pesos care-i rămăseseră după ce plătise bidonul, cele douăzeci de sticle şi bonul.

— Dacă plăteşti, n-am nimic împotrivă.

— Şi încă din-nainte, ca să nu te-ndoieşti.

— Nu-ţi dau voie, cumetre, să crezi că mă-ndoiesc de dumneata, care eşti asociatu' meu. Da' vorba e că pe gratis, nu puteam să-ţi dau de băut. Însemna să nu ţiu seama de-nvoială.

Şi spunînd acestea, Revolorio se opri, cu negrele lui sprîncene unite, pe faţa albă, cu vocea ca sugrumată, ca pornită din gît, din cauza căratului.

Se opri şi lăsă jos bidonul, înclinîndu-se pe spate lîngă marginea drumului, pînă ce bidonul atinse pămîntul; îi dădu drumul ajutat de cumătrul Goyo, căruia-i sfîrîiau călcîiele să bea o gură de rachiu şi, după ce-şi scutură mîinile fiindcă se sprijinise de stîncă, îi turnă cumătrului său rachiu de şase pesos. Într-o ulcică cu fundul negru.

Goyo Yic, Tatacuatzin, îi plăti curnătrului Mingo cei şase pesos şi dădu pe gît ulcica cu înghiţituri mari, plescăind la sfîrşit şi dîndu-şi aprobarea de degustător, la fel ca o pasăre ce-şi deschide şi închide ciocul după ce a băut apă. Apoi luă bidonul, ca să şi-l pună în spinare. Cumătrul Revolorio îl cărase pînă atunci, iar acum era rîndul lui.

Pas cu pas, urcă Tatacuatzin jumătate de leghe, gîfîind uşor şi făcînd să scrîşnească nisipul drumului sub talpa sandalelor apăsate de greutatea trupului său, la care se adăuga cea a preţioasei încărcături. Mult în urma lui venea Domingo Revolorio, obosit. Dintr-o dată, grăbi pasul să-l ajungă, ca şi cum ar fi fost stăpînit de o necesitate urgentă.

— Cumetre... îi spuse, cu mîna pe piept. Nu i se observa paloarea pentru ca avea pielea albă. Mă sfîrşesc, nu mai pot să răsuflu...

— Vrei o duşcă, cumetre!

— Mor!

— O duşcă!

— Bate-mă niţel pe spate şi dă-mi o-nghiţiturî...

Goyo Yic, Tatacuatzin îl bătu pe spate.

— Şi rachiu' cumetre? îl întrebă Revolorio.

— Ai cu ce să-l plăteşti, cumetre?

— Da, cumetre, ăi şase pesos!

— Aşa mai merge, că pe degeaba nu puteam să-ţi dau nici de-ai fi fost c-un picior în groapă.

Ulcica plină cu rachiu de cacao în mîna lui Revolorio şi cei şase pesos în mîna lui Tatacuatzin. Acela îl savură încet. Îşi ungea gingiile cu aroma lui de zahăr, deşi nu era dulce, şi cu gingăşia petalei de trandafir, cu înţepătură de spin.

Amiază. Sudoarea se scurgea pe fruntea lui Goyo Yic, care continua să care preafericitul, preţiosul, minunatul rachiu, pentru că Mingo Revolorio se simţea cam rău. Se întîlniră cu un şir de catîri: unu, doi, trei, douăzeci de catîri, încărcaţi cu lăzi de mălai, cutii cu unelte, printre paie albicioase şi butoiaşe de vin. Cumetrii se lipiră de stîncă în timp ce catîrii treceau în trap, stîrnind nori de praf, mînaţi de cărăuşii pe jos şi urmaţi de stăpînii lor, care mergeau călare.

— Opreşte-te, cumetre Goyo, spuse Revolorio, ştergîndu-şi praful de pe faţă; clipi, ca să vadă mai limpede şi scuipă de cîteva ori, ca să nu înghită praful. E rîndu’ meu să mai duc bidonu’, că dumneata ţi-ai făcut porţia, ba chiar mai mult.

Goyo, Yic, Tatacuatzin, care de aproape două ore făcea pe animalul de povară, ţinînd seama de faptul că tovarăşul lui nu prea avea putere, pentru că suferea de anghină pectorală, se opri îndată ce se dezlipiră de stînca lîngă care se feriseră ca să dea voie turmei să treacă.

— Dacă nu-ţi face rău, dacă nu-ţi cauzează, cumetre...

Tatacuatzin nu era foarte convins de boala lui Revolorio. Făcuse pe bolnavul ca să bea un gît de rachiu. Ce curios că numa’ la întoarcere i se slăbise inima! De ce cînd veniseră nu simţise nimic?

— Tîrgu-i tîrg, şi-acu’ e rîndu’ meu să-l duc.

Mingo Revolorio, cu braţele lui scurte pe care şi le mişca precum o păpuşă, îi luă povara, printre rîsete şi pipăieli.

— Bine, cumetre, da’ pe-aici chiar că-ţi face rău, şi mai aşteaptă niţeluş, nu te grăbi, că mai-nainte să-ţi pui bidonu’ în spinare, mai vreau şi io o duşcă.

— Pe bani?

— Uite-aicea şase pesos. Vindem numa’ cu banii jos, cumetre, că altfel ne ruinăm.

Revolorio primi cei şase pesos şi-i umplu bine ulcica. Sub soarele dogoritor, lichidul sclipea cu reflexe aurii. Tatacuatzin îl dădu pe gît dintr-o înghiţitură.

O ploaie de frunze căzu peste ei. Poate că undeva, în vreun copac, se răfuiau între ei vulturii, ori ereţii. Adevărul este că în piroteala amiezii, sub soarele torenţial, aproape fără umbră, se auzeau în înălţime plesnituri de aripi vijelioase ce se ciocneau de ramuri scuturîndu-le de frunze şi de flori. Goyo Yic adună cîteva flori galbene, ca să împodobească preafericita, preţioasa, minunata licoare pe care o purta în spinare cumătrul Mingo.

— Oi fi vrînd o-nghiţitură, cumetre, de-l împodobeşti aşa – se opri să-i spună Revolorio, cu rîsul pe buze şi obrajii roşii de soare, căci pălăria la această oră a amiezii nu mai acoperă, nu mai e de nici un folos,

— Nu, cumetre, că n-am cu ce să-l plătesc.

— Păi, dacă vrei, îţi împrumut cei şase pesos.

— Bine, dacă-i aşa... Din primele păhăruţe ce-om vinde-aoolo, îmi opreşti banii şi-i plătit. Dumneata eşti om de-nţeles, cumetre. Cred c-o să scoatem un cîştig frumos.

Revolorio îi dădu cei şase pesos lui Tatacuatzin Goyo Yic şi-i umplu bine ulcica cu fund negru. Cînd era plină cu rachiu, părea un ochi fără pleoapă, gol, privind de jur-împrejur. Tatacuatzin savură licoarea, cacao adevărată, şi-i înapoie lui Revolorio banii, cei şase pesos.

— Îţi datorez şase pesos, cumetre Mingo; da’ dumitale nu prea ţi-e bine, aşa că dă-mi mie bidonu’, că de-abia aştept să ajungem.

Îşi continuară drumul mai mult alergînd decît mergînd. Goyo Yic cu bidonul în spate şi Revolorio în urma lui.

— Cred că nu te superi, cumetre, dacă te rog să te-opreşti puţin şi să-mi vinzi o duşcă. Mă ţine inima, îmi bate aiurea.

— Nu, cumetre, nu-i nici o supărare, e bine pentru amîndoi, fincă dumitale, o să-ţi ajute rachiu’, dacă zici că nu ţi-e bine, şi cîştigăm amîndoi, că doar vînzarea-i cu banii jos.

Rău ar fi dacă şi dumneata şi io am bea duşcă după duşcă fără să plătim.

Ulcica se umplu cu bulbuci, sub ochii însetaţi ai celor doi cumetri. Tatacuatzin primi de la Revolorio cei şase pesos, îi puse bine şi ridică iar bidonul în spinare, pentru a-şi continua drumul.

Mergînd, mergînd întruna, Tatacuatzin spunea:

— Dacă cu vînzarea ne merge bine de tot, aşa cum am socotit şi cum trebuie şi va trebui să meargă, că dumneata vezi că pînă şi noi, pînă şi dumneata, care eşti bolnav, a trebuit să plătim pentru cît am băut, că io, cînd dumneata te-ai bolnăvit azi dimineaţă aş fi putut foarte bine să-ţi dau de băut pe gratis un păhărel Şi cu toate astea, cumetre Mingo, n-a fost zgîrcenie sau rea voinţă, a fost pentru că aşa ducem la îndeplinire cele hotărîte la-nceput. Ziceam că dacă ne merge bine cu vînzarea, cu banii ce-om aduna ne ducem să-l căutăm pe un lecuitor de-l cunosc io, domnu Chigüichón Culebro, ăla care m-a vindecat de ochi, ca să-i facă ceva lu' cumătru-meu pentru rău' ăsta al lui de la inimă. Dacă nu, ai să cazi mort cînd te-oi aştepta mai puţin.

— M-am mai doftoricit io. Ce zic ei c-aş avea, şi tot aia simt şi io, e spumă la inimă.

— Ei, pe naiba! Da' asta ce-o mai fi?

— Ălora care, ca mine, am fost băutori de rachiu în fiecare zi, ne rămîne spumă de rachiu în sînge, şi cînd spuma asta ajunge la inimă, te omoară. Inima nu rabdă spuma de rachiu.

— Da' tre' să existe un leac...

— Alt păhărel... Ce-ai zice?

— Păi bine, cumetre Mingo, dacă ăsta ţi-e leacu' şi dacă-i pe bani...

— Uite colea cei şase pesos...

Goyo Yic primi banii şi umplu ulcica cu rachiu, gustoasă cacao lichidă.

— Pe-acia sîntem aproape de Suasnávari, îl informă Revolorio, asta-nseamnă c-aproape-am ajuns la Santa Cruz. Niţeluş mai încolo o s-o vedem de pe culme. Suasnávarii ăştia erau unii de pe timpu' regelui care au lăsat, pe-aci, fi-

le-ar neamu' afurisit, o comoară ascunsă. Aur curat, în bucăţi şi boabe preţioase. Au căutat-o peste tot. Au venit acu' cîţiva ani de zile nişte oameni înalţi, înalţi, albi, albi, cu nişte oameni negri, negri, nişte zdrahoni şi ăia, şi s-au pus pe căutat cu tîrnăcoape, cu sape, cu lopeţi şi denamită. I-au zburat creasta muntişorului ăla. Uite-acolo. Muntele ăla. Da' n-au găsit nimic.

— Şi trebe că e destul...

— P-ormă au început să moară de ce-o să murim dumneata şi cu mine, cumetre Goyo. Mina care-au găsit-o a fost fabrica de rachiu şi de-acolo n-au mai ieşit. Cînd au venit, la-nceput, albii mîncau separat de negri, negrii erau servitorii lor. Mai tîrziu, la beţii, albii îi serveau pe negri şi-şi ziceau unii la alţii fraţi. Că licoarea, cumetre, o fi aducînd ea multe rele, da' are şi partea ei bună: despărţelile cum că tu ai fi mai bun, fincă ăl'lalt e negru, că unu-i bogătan şi altu-i sărăntoc, se duc naibii; în faţa paharului, toţi sînt egali şi bărbaţi, ăi care-s bărbaţi.

— Cumetre Mingo, parc-ai mai vrea unu' de şase pesos.

— Bine zis, da' cazu-i că n-am bani. Nu-mi merge dacă-ţi cer pe datorie, că pe datorie nu dai, aşa-i cumetre?

— Păi de asta, dragă cumetre, nu-i nici un necaz. Că doar azi dumneata mi-ai dat mie cu-mprumut, în schimbu' cuvîntului meu, aşa c-acuma-ţi fac şi io aceeaşi favoare. Uite colea ăi şase pesos, şi-ţi opresc din ce-om cîştiga.

— Chiar mai mult, că după ce-om ajunge şi ne-om vinde rachiu', o s-avem un morman de bani.

Se umplu ulcica şi Mingo Revolorio o dădu peste cap. Cînd termină, îi plăti cei şase pesos pe care cumătrul său i-i dăduse cu împrumut ca să-şi plătească rachiul.

— Şi dacă vreau şi io să beau unu' şi am paralele, cumetre... spuse Goyo Yic, căruia i se deschisese pofta, văzînd cu cîtă plăcere băuse Revolorio ulcica.

— Păi e simplu, răspunse Mingo, făcînd gestul de a-şi sufleca mînecile hainei, dă-mi mie bidonul, io te servesc şi dumneata-mi plăteşti.

— S-a făcut...

Revolorio îi turnă. Tatacuatzin plăti şi bău cu înghiţituri mici. Nu era un trăscău. Era băutură fină.

— Slavă Domnului, că încă mai izistă aşa ceva! spuse savurînd fiecare înghiţitură din acea licoare scoasă la iveală din vasul de lut şi în mod secret investită cu gust de cacao, de loc supărător, dimpotrivă, foarte suav, foarte suav, dar foarte prezent. Şi acum, cumetre, spuse mai departe Yic, dacă dumneata vrei să bei unu', îmi dai mie bidonu', să-ţi torn io în ulcică şi-mi plăteşti. Aşa nu-i nici o înşelătorie. Servind şi plătind.

— Nu mă las rugat, cumetre, şi nici nu te-nşel!

Goyo Yic primi bidonul cu mare grijă – dacă ar fi avut mai multe mîini, mai multe ar fi întins ca să-l primească – şi-l servi pe Revolorio. Mai multe mîini ar fi întins ca să-l primească, să îl susţină şi să toarne, înclinîndu-l pînă la orizontală. Se golea în mare grabă.

Mingo Revolorio îşi apropie faţa de ulcică, cu buza de jos răsfrîntă şi ochi de cal însetat. Era cam greu s-o dea pe gît fără să verse nici o picăturică. Şi n-ar fi vărsat nici o picătură, de nu i-ar fi vorbit cumătrul, întrerupîndu-l:

— Nu, cumetre, înainte de-a o bea îmi plăteşti! Om fi noi cumetri, da' nu în afaceri!

Revolorio strănută, tuşi, bătu din palme:

— Cît p-aci să mă-'nec din cauza dumitale, cumetre! Mi s-a dus rachiu-n plămîni! Uite, necredinciosule, ţine colea ăi şase pîrliţi de gologani; da' aşa-mi place mie omu' pentru afaceri, nici o favoare la nimenea!

— Nu e neîncredere, e o regulă care tre' s-o ţii ca să nu te pîrleşti. Că sînt destui şmecheri care sug băuturica şi p-ormă n-au cu ce s-o plătească. Pierzi rachiu', că doar n-o să i-l scoţi din burtă şi pierzi un prieten, dacă ţi-e prieten, sau îţi faci un duşman, dacă-i un necunoscut. Bagă-mă la-nchisoare, îţi zic ei, cînd s-au văzut cu băuturica-n maţe. Şi ce cîştigi dacă-i dai pe mîna poliţiei i Tare-mi mai place să te văd cu cîtă încîntare îl guşti, cumetre Mingo! Şi dacă cumva aş mai vrea şi io niţeluş, cumetrele dragă...

— Îmi dai bidonu' şi io îţi vînd.

Cu o schimbare de mîini, Tatacuatzin luă ulcica, iar Revolorio bidonul; ca să toarne, trebuia acum să îl încline şi mai mult.

— Pune, pune, cumetre Mingo! Îţi plătesc acuşica.

— Aşa c-ai văzut, cumetre Goyo, că io nu-s necredincios: te las să-ţi bei duşca şi nu-ţi iau banii decît după aia, da' poate mă păcălesc. Cine vrea să trăiască bine în viaţă trebuie să fie şmecher, spunea bunica. Că dacă nu mi-ai plăti, ţi-aş opri banii din ce-o să scoatem la sfîrşit, c-o să fie în jur de o mie două sute de pesos, şi nu ies în pierdere.

Tatacuatzin bău cu faţa aprinsă, cu ochii sclipitori, cu părul electrizat la alunecarea pe gît a licorii, care mai mult decît atîta era înăuntrul lui o cutremurare, un fior, ce-i ajungea pînă în vîrful picioarelor pe care şi acum le avea tot ca nişte *tamale*, ca pe vremea cînd era orb şi cerşea sub amatele din Pisigüilito. Bău Tatacuatzin, se simţea suit pe o grămadă de păr, plăti monedă cu monedă cei şase pesos, apoi îi smulse bidonul lui Revolorio, zdronca, tronca, cu gesturi ca de ceartă.

— Dă-mi mie, cumetre Mingo, minunăţia asta de rachiu preafericit şi nepreţuit, ca să-ţi mai torn şi dumitale o duşculiţă.

— P-a soldatului...

— Nu, p-a călăreţului şi chiar de-ar fi a condamnatului la moarte, cumetre Mingo, dacă-i de băut! Da' mi-o plăteşti, asta da!

— Sigur că da, cumetre Goyo, ţine banii.

— Rachiu de şase pesos pentru mine, cumetre Mingo Revolorio! Licoarea bolboroseşte în ulcică.

— Face coroniţă de spumă, pentru că-i bun.

— Mă şi văd, cumetre, colea-n sat, umplîndu-mi punga din ce-om vinde, ba ici, ba colo, duşcă peste duşcă, pentru că mai mult cîştigi dacă vinzi cîte puţin, decît cîte-o sticlă întreagă, şi cu banii jos, ca noi aicea, cumetre, cu banii jos.

— Cu banii jos, arză-i-ar focu', măi cumetre, şi cum acu' dumneata eşti bogatu', ia de colea şi mai bea unu', că p-orm-o luăm din loc cătră sat...

— Da’ nu ultimu’, în orice caz, că doar nu-s pe moarte!

— Fie, cum zici...

— Da, dă-mi de şase şi de încă patru...

— Şi ăia patru?

— Pe datorie...

— Păi cadou’ a murit şi creditu-a răposat!

— Atunci de şase! Nu-l mai drămui atîta şi, vezi, nici să nu-l verşi pe jos, cumetre Mingo, că şi pămîntu-i băutor, numa’ că nu se-aprinde, că dacă se-aprinde-i cutremur. Da’ frumos nume mai ai, cumetre: Domingo![29] Şi vesel ca duminicile. Te-ai născut într-o duminică, precis de-aia te-au botezat Domingo.

Ca să toarne, trebuiră să răstoarne bidonul cu gura în jos. Revolorio turna fără să vadă prea bine ulcica, o jumătate dintr-un dovleac mic, care nici ea nu stătea chiar în locul unde Goyo ar fi vrut s-o aşeze, sub gura bidonului, fiindcă-i aluneca ba ici, ba colo, în toate părţile.

— Nesoco...tiţii nesocotiţilor! exclamă Goyo Yic, între vorbă şi rîs, care fu mai degrabă salivă pe dinţi.

Scuipă, scuipă şi-şi şterse cu toată mîna toată gura, cît p-aci să-şi scuipe şi mîna, ca şi cum şi-ar fi smuls buzele, cît p-aci să-şi smulgă buzele, dinţii, faţa. Se şterse pînă la urechi.

— Cel mai mare necaz e să cadă pe jos, îl muştrului Revolorio; ţine bine ulcica.

— Păi poate-ar fi mai bine să-mi torni direct în gură. Cumetre Mingo, ţine-l bine, aicişa unde-i ulcica, nu spre pămînt! Mai c-aş crede c-o faci special, sau o fi vo pedeapsă pen’că... pen’, pen’că... pen’... pen’că d-aia... pen’că nu...

— În sfîrşit, cumetre Goyo...

Rămăşiţele lichide de culoarea abanosului se scurseră în ulcică, pînă ce aceasta dădu peste margine.

— Se varsă sînge, cumetre, că ăsta-i cîştig lichid!

— O să-l punem la cîştiguri şi pierderi; linge-ţi deştele, că m-a luat pe dinainte şi-am turnat cu nemiluita!

29 *Domingo* – duminică; se folosete şi ca nume de bărbat.

Revolorio îndreptă bidonul cu greu, în timp ce Tata-cuatzin bea, îşi sugea degetele şi lingea ulcica pe dinafară. Pe urmă i-l dădu, lui ca să-i mai toarne o ulcică,

— Iară dai tîrcoale bidonului, cumetre Mingo?

— În... treabă...

— Păi, dacă zici dumneata, mă supun...

— Mai întîi de toate, ai şase pesos, îl întrerupse Revolorio, ia-i, că dumneata eşti necredincios tare.

— Aşa tre' să fii în viaţă, ea să n-ajungi rău.

— Cine vrea să trăiască bine în viaţă, trebuie să fie şmecher, zicea bunică-mea, Pascuala Revolorio.

— În familia dumitale toţi au avut nume vesele, cumetre: Domnigo, Pascuala[30]...

— Pe mama o cheamă Dolores![31]

— Bun nume pentru o mamă! Acu', c-ai pomenit-o, merită să mai bei o ulcică, fac io cinste, uite aicea, ţi-o plătesc!

— Da' şi io vreau să-ţi fac cinste cu una, cumetre, ia-ţi înapoi ăi şase pesos.

Bidonul, de fiecare dată mai gol, trecea din mîinile unui cumătru în mîinile celuilalt cumătru, iar cei şase pesos – vînzarea se făcea de fiecare dată cu banii jos – se plimbau şi ei din mînă în mînă.

— Înc-o duşcă, şase pesos...

— Ţine colea, şase pesos, alta...

— Acu-i rîndu' meu, şase pesos...

— Da' p-a mea nu mi-ai turnat-o şi ţi-am plătit-o...

— Atuncea sînt şase pesos ai dumitale şi şase ai mei...

Cumetrii se uitau unul la altul şi nu se recunoşteau.

Adică, cumătrul Yic îl privea pe cumătrul Mingo şi nu-i venea să creadă că el, Yic, era cel care-l privea, nici nu credea că-l vedea chiar pe cumătrul Mingo. Dacă ar fi fost mai învăţaţi şi-ar fi explicat, dar şi cumătrului Mingo Revolorio i se întîmpla la fel: îl privea pe cumătrul său Yic, îl pipăia, şi se întreba, ascultîndu-l vorbind, dacă se afla aici, aproape de el. fiindcă el îl vedea departe, foarte departe,

30 Nume propriu derivat din *Pascuas* - Paşte

31 Nume propriu derivat din *dolar* – durere.

una cu munţii sterpi şi nisipoşi peste care se întindea Santa Cruz de las Cruces, munţi acoperiţi de o vegetaţie arsă, unde spuza după-amiezii căpăta culoare de foc lichefiat, desenînd rigide spectre de stînci albe, chiar la intrarea în sat, printre eucalipţi şi vocile locuitorilor.

Unul pe-aici şi altul pe dincolo, fără să se întîlnească decît cînd se ciocneau, aşa mergeau cei doi cumetri, cu pălăriile înfundate pînă la urechi, în formă de diademă, cu părul fîlfîindu-le pe faţă, sălcii plîngătoare ce rîdeau singure; negustori de rachiu, numai că din bidon nu mai rămăsese mare lucru, judecînd după cît era de uşor şi după zgomotul pe care lichidul îl făcea înăuntru, clătinîndu-se odată cu nesigurul cumătru Revolorio.

Goyo Yic, Tatacuatzin, îşi trase pălăria pe frunte, şi-o aşează în aşa fel încît să-i acopere ochii – pînă aproape de vîrful nasului o avea, pînă acolo şi-o înfundase, ca să-l orbească – dar nu de aceea îşi opri pasul de vals, şovăitor, cu care-şi însoţea cumătrul. Reintrînd pe vechile sale domenii, pipăit şi auz, dăduse peste Maria Tecún. Ce mai faci? îi spuse ea lui şi el îi răspunse: Io, bine şi tu... Şi cu ce treburi pe-aici? îl întrebă ea pe el, şi el îi răspunse: Vînd rachiu cu un cunoscut de-al meu, cu care m-am făcut cumătru. Împărţim negoţu' pe din două. O să cîştigi bine? îl întrebă ea. Da, îi răspunse el, vo cîţiva reali.

Revolorio îl trase de haină şi-l trînti jos pe spate, apoi se apropie, clătinîndu-şi bidonul în spinare şi-i scoase pălăria.

— Ce, ai înnebunit, cumetre, de vorbeşti cu nevasta, că doar nu-i fantomă!

— Lasă-mă, cumetre, că tocmai mă vedeam cu ea şi n-am întrebat-o încă nimic de copii!

— Nu-i a bine să vorbeşti aşa cu un om viu, cînd nu-i de faţă în carne şi oase, fincă-şi pierde carnea şi-osu' i se schimbă în nimic, în nimenea.

— Pentru mine-i ca şi cum ar fi aicişa cu mine. Da' acu', că mi-ai alungat visu', mai vinde-mi înc-o ulcică, acu', că te văz mai bine, acia eşti dumneata, ăsta eşti dumneta şi io-s chiar ăla care vrea ulcicuţa.

— Că doar nu dormeai, cumetre Goyo, ce tot zici că ţi-am alungat io visu'. Lasă-mă cu visurile. Vorbeai ca un somnambul. Rachiu' te-a făcut somnambul...

Revolorio căzu pe brînci şi bidonul se rostogoli cît colo, în timp ce Tatacuatzin, care şi el căzuse, scurma pămîntul cu mîinile, fără a reuşi să se ridice.

— Mama lui de rachiu nenorocit! se văită Tatacuatzin; că ne-a stricat tot negoţu'!... Ne... goţu... ce ne, ne, negoţ mai putem să facem acu'? Bogaţi am fi ajuns, nu-i aşa, cumetre Revolorio?... Da' asta e că... ce?... cu sigu... sigu... siguranţă, ce e cu siguranţă... că rachiu nu mai e... nu mai e rachiu', da' e banii şi e cîştigu' că s-a vîndut numa' cu banii jos... din şase pesos în şase pesos s-a strîns mult şi cumătru-meo Mingo îi are pe toţi adunaţi colo-n buzunar... şi-o să-i numere cîn' i-o scoate, să facem socoteala şi să-mi dea partea mea, că sînt părtaş cu el la negoţu' ăsta... Nu, negoţu' n-a fost rău, bun a fost, rău e că rău, şi din tot ce-i mai rău, cel mai rău din cel mai rău şi mai rău, din rău' din ce nu-i mai rău de rău, cel mai rău şi mai rău... e c-am supt bidonaşu' pîn-am văzut pe naiba... că asta da, adio negoţ!...

Revolorio sforăia.

— Un... un... unnn... de-s părăluţele, cumetre? continuă Tatacuatzin; vînzarea fuse pe bani şi tre' s-avem ceva mai mult decît am pus 'mneata şi io, decît ăi o ...o ...optzeci de i-am pus 'mneata şi io. Să zicem că-s două sute! Atunci cîştigu' e de... de... de... de ce e cîştigu', de rachiu nenorocit?... Şi să zicem că cîştigu-i şi mai mare: trei su...te, patru sute... cinci sute şi şase sute am fi scos cu vînzarea în sat.

Garda municipală de ordine venise la faţa locului – din cauza scandalului pe care-l făceau pe cîmp, deşi mai fuseseră chemaţi şi doi poliţişti din sat, pentru că li se găsise bidonul de rachiu.

Nouă indieni îmbrăcaţi în alb formau garda municipală, toţi cu cuţite, pălării de paie vechi, cu boruri mari şi pantaloni legaţi în talie cu brîie roşii, violete, albastre. Mîinile şi picioarele lor negricioase păreau străine de corpurile lor albe, în mişcările pe care le făceau pentru a-i

ridica pe beţivi, iar cînd vorbeau, dinţii le străluceau ca tăişurile cuţitelor.

Cei de la postul de poliţie, doi bărbaţi mici şi îndesaţi, adulmecau bidonul cu miros de cacao. Nu mai rămăsese decît mirosul. Oftau, îşi lingeau buzele, îşi frecau mîinile de trup, aţîţaţi de pofta de a-l fi gustat.

Tatacuatzin Goyo Yic – între paranteze spunea şi nu se ştia dacă spunea aşa – între neamuri nu se plăteşte o favoare cu amendă, şi dacă tot îi fac figura şi i-o dau, cel puţin să nu-l chinuiască –, cu capul bălăbănindu-i-se cînd în faţă, cînd în spate, cînd la dreapta, cînd la stînga, înainte, semănîndu-şi pe piept grămăjoara de păr din bărbiţa pe care şi-o lăsase şi pe spate, dîndu-şi peste cap părul lins, cu urechile scăldate în sînge de creştin, cu venele de pe frunte umflate.

Îl tîrîră de mîini, cu picioarele atîrnate zgîriind pămîntul, iar pe Revolorio îl duseră în spinare, cu bidonul şi pălăriile, umbre albe ale capetelor lor negre.

În ziua următoare fură aduşi pentru declaraţii. Încătuşaţi, păziţi, escortaţi, ameninţaţi. În închisoare nu e rău, e foarte rău. Dar cel mai rău dintre toate relele, în închisoare, e capul tulbure după beţie. Însetaţi, tremurători, speriaţi, răspundeau cu întîrziere la întrebările puse de cel care făcea pe judecătorul, pentru că nu înţelegeau imediat cuvintele auzite, ci doar puţin mai tîrziu, şi răspundeau cu vorbe pe care cu greu reuşeau să le lege între ele. Pierduseră bonul. Tot scoţînd şi punînd la loc banii pentru fiecare duşcă pe care şi-o vînduseră pe drum, le căzuse şi... le căzuse. Afurisită de hîrtie, pătrată, albă. Valoarea ei consta în ceea ce spunea şi în ştampilele Administraţiei de Venituri şi ale Depozitului de Băuturi şi în semnături. Fumară ţigări de hîrtie care dădeau fum de hîrtie făcută fum, ca bonul, care li se făcuse fum. Fără bon, contrabandişti, cu bon, oameni cinstiţi. Cu bonul, liberi, fără bon, închişi şi închişi pentru ceva care era mai grav decît dacă ar fi trimis pe cineva pe lumea cealaltă. Pentru omor se iese pe cauţiune, pentru contrabandă, nu, şi pe deasupra

mai trebuie şi să plăteşti fiscului suma echivalentă defraudării. Înmulţită cu cine ştie cît.

În închisoare nu e rău, e foarte rău. Foarte – rea e durerea de stomac, pentru cei săraci, foarte rea tristeţea. foarte rău răul cel mai rău. Gardienii şi judecătorii sînt oameni fără minte, smintiţi. Respectarea regulamentului şi a legilor care n-au nimic de-a face cu realitatea îi transformă în nişte nebuni, cel puţin aşa apar în ochii celor ce nu se află sub influenţa ciudată a legii.

Prea mare lucru nu s-a putut lămuri cu declaraţiile celor care le vînduseră blestematele de sticle cu rachiu. Nu fuseseră expliciţi, le spuse judecătorul. Cumetrii nu înţeleseseră nimic. O ploaie torenţială îi asurzea, între cei patru pereţi ai închisorii, şi foamea, pentru că de o zi întreagă nu aveau în stomac decît două *chilate*. Şi cum erau să fie expliciţi, se gîndea fiecare în capul lui, fără să spună o vorbă, după ce înţeleseseră ce însemna explicit, cînd cei care le vînduseră cele douăzeci de sticle de licoare chihlimbar cu mireasmă de ciocolată, sculaţi cu noaptea în cap, erau încă pe jumătate adormiţi, de-abia ieşiţi din aşternut, înfăşuraţi în ponchouri, ca nişte lăuze. Nu s-a putut stabili nici dacă băutura pe care o transportau inculpaţii era din cele aprobate de lege, sau fusese fabricată în vreo distilerie clandestină, fapt care agrava delictul, pentru că nu mai rămăsese nici o picătură, îl băuseră pe tot, bidonul fusese găsit gol. Apoi contradicţiile în care intraseră, vrînd să explice că vînduseră rachiul pe bani gheaţă, pentru că nu li se găsise nici un ban; peso cu peso, şi ei de fapt nu aveau decît şase. Şase pesos, cînd, după toate socotelile, ar fi trebuit să aibă vreo mie, cel puţin. Dacă avuseseră douăzeci de sticle în bidon şi din fiecare sticlă ieşeau zece ulcele de mărime normală, iar ei vindeau cu şase pesos ulcica, ar fi trebuit să aibă cel puţin o mie două sute de pesos. Banii dispăruseră şi acum puteau să tot caute agitaţi speranţa cu mîinile şi degetele prin buzunare, doar-doar s-or forma din nou bancnotele şi monedele, acolo unde fuseseră şi de unde, ca prin vrajă, dispăruseră.

Pentru autorităţi nu exista nici un mister. Îi cheltuiseră – cumetrii ştiau că nu – sau îi pierduseră – cumetrii se îndoiau să răspundă –; iar dacă acceptau că i-au pierdut, era pentru că astfel scăpau de delictul de contrabandă şi defraudare a fiscului, dacă banilor li se adăuga şi bonul, numai dacă judecătorul n-ar respinge de la bun început ipoteza, susţinînd că nu avuseseră niciodată vreun bon; sau li se furaseră, în timp ce zăcuseră bezmetici; sau... unul dintre ei ascunsese banii, ca să nu-i mai dea şi celuilalt.

La momentele sufocante ale zilei, cînd erau aduşi la judecată, îşi plimbau pe furiş privirea pe chipuri, spălîndu-se unul pe altul cu ochii; mai întîi pe dinafară, pentru a se privi apoi fix, vrînd parcă să pătrundă în ceea ce fiecare din ei ascundea înăuntru.

Se suspectau fără a avea curaj deajuns să şi-o spună, pentru că acum nu mai aveau nimic îndeajuns. Închisoarea termină cu toate, dar ceea ce smulge cu adevărat din rădăcini este forţa suficientă din lăuntrul omului de a înfrunta viaţa pe calea cea bună. În libertate.

— Ce drum or fi luat paralele, cumetre? îl zgîndărea Goyo Yic, cu aer de cocoş ce caută ceartă.

— Asta mă-ntreb şi io, cumetre, răspundea Revolorio împreunîndu-şi, ca doi viermi ce se ciocnesc unul de altul, sprîncenele stufoase şi, ridicîndu-şi mînecile, adăuga: că am pierdut destul de mult; dacă faci socoteala...

— A făcut-o judecătorul, cumetre.

— Pierderea e mare şi cel mai rău e că nu putem să explicăm dacă i-am pierdut pe drum, dacă ne-au căzut unde ne-a căzut şi bidonu', care cine ştie cît rachiu mai avea, dacă ni i-au furat sau... În sfîrşit, ce-i de făcut.

Şi între „sau“ şi „în sfîrşit" încăpea fraza: doar dacă dumneata, cumetre, nu i-oi fi vîrît în buzunar, ca să nu-mi dai partea mea şi să te-nfrupţi din toţi.

Şi-au spus-o. Tatacuatzin Goyo Yic nu mai răbdă şi-i reproşă lui Revolorio ceea ce gîndea despre el, iar acesta îi mărturisi că şi în el dospea ca drojdia la căldură îndoiala că, poate, cumătrul său... Dar, nu se putea. De cîte ori îşi vînduseră unul altuia rachiu, fiecare punea de-o parte ceea

ce primea şi atunci însemna că amîndoi ascunseseră cîte-o jumătate din cîştig, aşa că, de fapt, erau chit.

Furtul. Tîrgurile atrag mulţi răufăcători şi cel din Santa Cruz de las Cruces era vestit nu numai prin miracolele lui, ci şi prin întîmplările lui violente şi sîngeroase, prin furturi şi alte delicte. Una din lunile anului trebuia să fie rea şi cea rea era aceasta însemnată de crucea Salvatorului lumii, în care căldura se termina şi începeau ploile bune pentru semănat, norii cenuşii, joşi şi socotelile cu justiţia.

Toată povestea cumetrilor era scrisă pe multe foi de hîrtie şi încă pe multe altele mai scriau în continuare, numindu-i pe fiecare prea puţin după numele şi prenumele lor, precedate întotdeauna de cuvîntul inculpat. Le era greu să se obişnuiască cu numele de inculpat şi niciodată nu răspundeau imediat cînd erau strigaţi astfel: inculpat, răspunde; inculpat, semnează; inculpat, retrage-te. Alţi inculpaţi aşteptau cu paznicii alături, între căscături lungi şi ghiorăit de maţe, sau jucînd zaruri cu biluţe de ceară neagră.

Judecătorii din Santa Cruz de las Cruces hotărîră, datorită nesiguranţei închisorii lor, să-i mute pe inculpaţii de la tîrg într-un castel vechi, de pe timpul spaniolilor, situat pe o insulă din apropierea coastei atlantice, care era locuită de deţinuţi; printre cei în cauză se aflau şi inculpaţii Goyo Yic şi Domingo Revolorio, condamnaţi pentru contrabandă şi defraudarea fiscului.

Cu mîinile legate, ducînd în spate o bocceluţă de haine înfăşurate într-o rogojină, un cearşaf, şi un poncho, de care atîrnau o ulcică pentru cafea, una cu apă şi alta făcută dintr-un dovleac tăiat pe jumătate, scobit de miez şi uscat, precum şi cîte-o sticlă cu ulei de migdale, astfel porniră la drum cei doi cumetri din Santa Cruz de las Cruces, păziţi de o escortă comandată de un căpitan.

Goyo Yic închise ochii. Pentru o clipă reveni în lumea Mariei Tecún, floare ascunsă în fruct, femeie pe care el o purta în sufletul său. Palid şi încruntat, îl urma Revolorio, schiţînd un rîs fals de inculpat numit Domingo, abţinîndu-se să nu facă gestul de a-şi ridica mînecile, ca nu cumva să

creadă şeful că vrea să fugă şi încredinţîndu-se lui Isus cel al Bunei Speranţe, cu rarisima rugăciune a celor Doisprezece Emanueli[32].

Acea zi era o sîmbătă.

Postaşul—Coyot

XIII

A fugit nevasta domnului Nicho, poştaşul, în timp ce el străbatea pe jos munţii, satele, cîmpiile, umblînd în goană ca să ajungă, mai uşor decît rîurile, mai uşor decît păsările, mai uşor decît norii. În sătucul îndepărtat, cu corespondenţa din capitală.

Bietul domnul Nicho, ce va face cînd va ajunge acasă şi n-o va mai găsi!

O să-şi smulgă părul din cap, o s-o strige, nu cum îi spunea el cînd erau logodiţi. Chagüita, sau cum îi spunea după ce se căsătoriseră, Isabra, ci pe numele care se dă oricărei femei fugare, *tecúna*.

O s-o strige tecuna, tecuna, cu inima strivită ca sub copitele calului, şi-o să-şi muşte, o să-şi muşte coada, dar şi-o va muşca singur, numai el în coliba fără lumină, întunecoasă, singuratică, în timp ce negustorii nemţi din sat vor citi de cîte două şi trei ori scrisorile rudelor şi ale prietenilor şi scrisorile de afaceri sosite pe mare şi apoi aduse de domnul Nicho Aquino, cu devotament de cîine, din capitală pînă la San Miguel Acatán, mic orăşel construit pe o consolă de piatră aurită, deasupra prăpastiilor în care aerul este albastru, de culoarea mării, între păduri de brazi cu umbra verde-închis şi izvoare stîncoase, ce-şi împrăştie firele de apă ca să brodeze cîmpul cu flori minunate, begonii, cu petale în formă de inimă, ferigi şi salvii de foc.

Bietul domnul Nicho, ce-o să spună cînd va ajunge acasă şi n-o va găsi!

32 Cei doisprezece apostoli.

O să rămînă încremenit, fără să mai poată scoate o vorbă, cu trupul îngheţat, haine, sudoare şi praf, iar cînd îşi va găsi cuvintele, limba, vocea, ca să se răcorească, o va striga tecuna!, tecuna!..., tecuna!, în timp ce multe mame vor citi înghiţindu-şi lacrimile fără motiv, dar lacrimi, în sfîrşit, mari, şiroitoare, sărate, scrisorile fiilor lor care învaţă în capitală, şi judecătorul de pace şi maiorul de plasă, scrisorile soţiilor lor, şi ofiţerii din garnizoană, rîndurile vreunei prietene ce le trimite vorbă că e bine, deşi este bolnavă, că e mulţumită şi fericită, deşi este tristă, că e singură şi că le e credincioasă, deşi are un alt logodnic...

Cîte minciuni în acea noapte la San Miguel Acatán, după sosirea poştaşului, animal desculţ!

Cîte minciuni pioase ieşite din plicuri, în jurul adevărului gol ce-l aştepta pe domnul Nicho Aquino!

Cîte scrisori în acel mic orăşel cu case construite pe versanţii muntelui, una deasupra alteia, ca nişte păsări de curte, în timp ce domnul Nicho, după ce-şi va striga nevasta pe nume, se va ghemui ca un vierme zdrobit de fatalitate, numind-o „tecună“, „tecună“, „tecună“, pînă ce va obosi s-o numească „tecună“, tîrîndu-şi picioarele prin toată singurătatea colibei.

Poşta, cînd o aducea domnul Nicho, sosea odată cu stelele serii. Uşi şi ferestre deschise îl vedeau trecînd, cu ochii ascunşi dincolo de ele şi spionînd, pentru a fi siguri că, în sfîrşit, sosise şi pentru a-şi putea spune lor şi altora: A sosit poşta!... Aţi văzut, a venit domnu’ Nicho!... Doi saci cu scrisori, da, doi saci cu scrisori avea!... Cei care aşteptau şi cei care nu aşteptau scrisoare, cine nu aşteaptă o scrisoare întotdeauna, toţi cu ochii pe el, aşezaţi la ferestre sau în uşi, îl păzeau pe poştaş, gata pregătiţi să rupă plicul şi să scoată hîrtia împăturită, să o citească repede prima dată şi făcînd pauze şi comentarii, a doua şi a treia oară, cei care ştiau să citească sau să dibuiască oarecum literele, iar lucrătorii cu pielea tăbăcită şi ochii lipiţi de somn, care priveau hîrtia fără să priceapă mîzgăliturile literelor, gîndindu-se să caute pe cineva care să le-o citească.

Pe strada principală răsunară paşii domnului Nicho. Se află îndată că purta haine şi sandale noi. S-o fi gîndit, probabil, să-i facă impresie bună nevesti-si, aşa, cu toate noi pe el, fără să ştie ce-l aştepta. Răsunară paşii poştaşului în piaţa pietruită, cu mireasmă de iasomie. Răsunară, apoi, paşii lui, pe coridoarele primăriei, pe unde se plimba o santinelă. Şi în sfîrşit, în biroul administratorului Poştei, duhnind a ţigări stinse în scuipat şi luminat cu o lampă de gaz aşezată pe o masă acoperită cu munţi de hîrtii.

Domnul Nicho era zdrobit de oboseală şi gîfîia fără să-şi găsească astfel uşurarea. Intră în fugă, graba de a ajunge, înmînă sacii cu corespondenţa şi cînd i se spuse că totul era în regulă, ieşi încet, tîrîndu-şi picioarele. O să aştepte plata, ca de obicei, aşezat pe una din treptele coridorului, în faţa pieţii goale şi pline de zgomote: greieri, cărăbuşi, lilieci. Se gîndea cît de aproape era de coliba lui, de nevasta lui. De cîte ori lipsea de acasă din cauza slujbei sale, avea impresia că la înapoiere va găsi totul schimbat, dar nu era aşa. Viaţa nu se schimbă, este mereu la fel. Numai că acum într-adevăr nu va mai fi la fel, O schimbare totală, neaşteptată. Îşi sprijini căuşul palmelor pe genunchi, ca să-şi mai uşureze puţin oboseala şi-şi întinse picioarele în voie. Plata. Cei şaizeci de pesos ce i se dădeau pentru un drum şi pe care-i primea cu pălăria în mînă şi cu capul înclinat.

Administratorul Poştei ieşi pe coridor, cu picioarele lui scurte de om bine hrănit, mergînd fără să pună un picior în faţa celuilalt, ci picior lîngă picior, cu legănare de balansoar, cu trabucul în gură, cu ochii înfundaţi în obrajii lui de porc. Omul dracului, un grăsan umflat cu pompa şi plin de el, fără nici una din calităţile graşilor, care sînt toţi oameni blînzi; nu-l lăsă pe domnul Nicho să întindă prea mult mîna pentru a-şi primi banii.

— Indian obraznic, mînă lungă, aşteaptă să ţi-i număr! Sînt cinci, zece, cinşpe, douăzeci, treizeci...

Înainte de a ajunge la cincizeci şi cinci, se întrerupse pentru a-i atrage atenţia domnului Nicho că banii nu erau

pentru băutură şi că dacă se îmbăta, avea să-l bage cinşpe zile la-nchisoare, numa' cu pîine şi apă.

— Nu, dom'le, io n-am obiceiu' să beau, niciodată nu m-aţi văzut beat pe mine, nu că nu mi-ar plăcea, că doar îs bărbat, da' nu-i bine cînd eşti însurat de curînd.

— Gîndeşte-te bine ce faci! Vocea acelui om era ca untura sleită în aer, pentru că nu rezolvi nimic cu băutu', mai rău strici, îţi pierzi capu' şi toate se duc de rîpă.

Domnul Nicho Aquino se uita fără să înţeleagă. Vreo informare greşită, se gîndi. Administratorul îl privea vrînd parcă să-i spună ceva, dar răsuflarea lui plină de salivă îi supura între buzele molîi.

— Şi-acolo ce ai?

— Aici?

— Da, acolo... trabucul îi jucă între buze; trase, nu atît ca să fumeze, ci mai mult ca să-şi sugă balele. Nu te-apuca să faci comisioane, că e interzis. Dacă faci asta, te bag la-nchisoare. Cine vrea să trimită pachete, să le ducă la poştă, că de-aia există poştă, şi să plătească transportu'.

— Nu, dom'le, nu e nici un comision, e al meu. Un şal pe care i l-am cumpărat nevesti-mi, c-o să fie în curînd ziua ei. L-am cumpărat de la chineji. E din mătase de Corint.

Prima impresie a domnului Nicho, cînd intră în casă, fu aceea a cuiva care din greşeală intră în coliba vecinului. Nu-i aici, îşi spuse, se vede treaba că m-am grăbit atîta să ajung, că nici nu mai ştiu... În coliba lui, de cîte ori se întorcea cu corespondenţa din capitală, îl aşteptau turtele de mălai căldicele pe farfuria de lut, sau în coşuleţul împletit pe care-l aveau de la mama nevesti-si, cana cu cafea fierbinte, fasolea gata preparată, cu mirosul ei îmbietor de coriandru, brînza, patul, somnul, nevasta lui. Ieşi în fugă, coliba aceea nu era a lui, era întunecoasă şi singuratică. Ieşi, mai mult alergînd decît mergînd, dar nu ajunse pînă la poartă; ba era chiar coliba lui şi cum putea să nu fie şi să fi intrat într-o casă vecină, cînd el nu avea alt vecin în afară de noaptea imensă, nesfîrşită. Închise ochii, într-o secundă înţelese rostul cuvintelor administratorului Poştei, ameninţările lui că să nu se îmbete, pentru că

băutura nu rezolvă nimic şi începu să pipăie în jur, prostit, pereţii, parii de lemn, patul, hamacul în care voiau să-şi culce copilaşul cînd se va naşte, pietrele din jurul focului stins.

Şi cîinele vru să-i spună ceva ce nu putu să exprime decît cu nişte schelălăieli, care nu se ştie dacă erau de bucurie pentru întoarcerea lui, sau de tristeţe. Îi lingea mîinile. Limba lui aspră, caldă, uscată, îi traducea disperarea şi agitaţia; îl trăgea de degete, îl apuca de pantaloni cu dinţii, fără să-l muşte, ca să-l scoată afară din casă. Îl scoase. Îl duse pînă la puţul cu apă şi cînd se apropiară de locul acela nelinişstea îi crescu, sărea, plîngea, alerga, cu mici lătrături în întunericul plin de stele, de plante udate de rouă, de linişte încremenită. Cîinele ştia unde era nevasta lui. Dar unde era nevasta lui? Senzaţia clară că se află prin apropiere îi dispăru de îndată ce, respingînd insinuările prea violente şi zbuciumate ale animalului, se întoarse iar la colibă, se trînti pe jos şi adormi într-o clipă, acompaniat de chitara spaimei şi de crampele rebele care-l trezeau, fără să îl trezească.

Coliba nu părea nelocuită. Vîntul se juca cu uşa fără să o trîntească. O deschidea, o închidea. Casele „tecunelor“, adică ale femeilor ce-şi părăsesc căminul, rămîn pline de zgomote misterioase. Zgomote şi prezenţe. Ochii răi ai îndoielii, în zaţul ingrat al cafelei, cu pupilele apoase de plîns negru. Lada cu haine bune, cu rufele de corp mirosind a fier de călcat, îşi zgîlţîie mînerele ca nişte urechi metalice pe lemnul găunos, sub rafala de vînt ce vine din curte, unde frînghia de rufe spînzură cerul. Într-o strachină cu apă murdară, gălbuie, un şoarece naufragiat. Şi furnicile negre, războinice, mişunînd pe mîncare. Mătăniile hoţului intră şi ies, puse pe treabă, în magazia de grîne, în bucătărie, în afară de rozătoarele de porumb, instalate de la-nceput în casa „te- cunelor“ şi de păsărimea ce croncăne bucuroasă, şi cîinii fantomă care adulmecă, invizibili – doar paşii li se aud – duhoarea de urină a eternităţii în bătrîneţea lucrurilor părăsite, praf şi păianjeni, pînă ce într-o bună zi, în mijlocul ruinei apăsătoare, a uitării apăsătoare pe ţărmul visului

morţii, izbucneşte, desfrînat, pe stîlpul casei, mugurele, stegar, urmat apoi de mugurii seminţelor căzute pe ceea ce a fost acoperişul de paie, fereastra, sau uşa, şi peste coaja colibei începe să încolţească viaţa, să înflorească pămîntul, pentru că pămîntul este şi el sămînţî ce cade din stele şi atunci nimeni, nici bătrînii, nu-şi mai amintesc tragedia „tecunei”, oarba femeie cu rochie din bobiţe negre de fasole, lacrimi de doliu.

Soarele puternic îl trezi pe Nicho Aquino. Îşi scutură hainele noi pe care şi le pusese, ca să-l vadă nevastă-sa, peste cele vechi, îmbîcsite de sudoare şi praf, o cămaşă şi un pantalon de postav alb. Prea îi lăsase tecuna rufele spălate, călcate, aranjate, ca s[-l doară şi mai mult despărţirea, sau, cine ştie, poate nu se gîndea s[fugă în ziua aceea, sau poate încercase să-l aştepte, ori o fi obligat-o vreunu’, ori...

Îmbrăcat în alb, ca indienii – cînd e vorba de ceartă mai al naibii e indianul decît unul care s-a dat cu spaniolii; indianul e îndărătnic, celălalt un îngîmfat, dînd la o parte toate presupunerile, nimic nu e mai puţin de dorit decît gelozia – ajunse la Garnizoana de plasă. Pentru orice eventualitate, era mai bine să aducă totul la cunoştinţa autorităţilor. Chiar şi moartă s-o găsească, să o găsească, îşi spunea, şi în ritmul paşilor, chiar şi moartă s-o găsească, chiar şi moartă s-o găsească, chiar şi moartă... În părul pieptănat cu apă, acelaşi miros de rută, mustaţa ca două măturele ascuţite peste colţurile gurii, nasul cîrn, umerii lăsaţi ca ai unei sticle.

Îi primi plîngerea secretarul Garnizoanei. Un bătrîn militar cu galoane de căpitan şi chipul ca al unuia dintre cei ce îl răstigniseră pe Cristos. Cînd domnul Nicho termină – în timp ce vorbea îşi învîrtea pălăria de pai în mîini – veteranul schingiuitor de oameni îi spuse, mişcîndu-şi zbîrciturile de pe faţa acră şi încreţită, să se lase de plîngeri şi fleacuri, să-şi caute altă femeie, că doar de aia erau pe lume mai multe femei decît bărbaţi.

Şi adăugă:

— Trebuie c-a plecat cu altu’, cu altu’ mai bun ca tine, pentru că femeile umblă mereu după o situaţie mai bună, chiar dacă aceste îmbunătăţiri sînt ca alea ale morţii!

— I-o fi înfierbîntat capu’ vreunu’...

— Capu’?... Mai bine să nu mai vorbim, fiindcă mie îmi place să spun lucrurilor pe nume! În sfîrşit, o să dau ordin s-o prindă şi, vezi, nu cate cumva s-o urmăreşti, că nu uita ce se zice că i s-a întîmplat orbului pe care 1-a-nghiţit prăpastia, fiindcă umbla s-o găsească pe Maria Tecún. A auzit-o vorbind şi în clipa în care tocmai voia să o prindă, şi-a recăpătat vederea, doar atîta cît să o vadă transformată în piatră şi să-şi uite că se afla pe marginea prăpastiei şi, ca să ştii şi tu şi să te stăpîneşti, află că nici pînă în ziua de azi nu l-au găsit.

— Dumnezeu să vă răsplătească, domnul Nicho îşi însoţi cuvintele cu un gest de supunere.

— Dumnezeu nu plăteşte datorii străine şi, hai, spală putina sau schimbă-ţi mutra asta de martir, că toţi blegii de bărbaţi arată ca tine, că o fi ea prea „tecună“, da’ fraieru’ cin’ să fie oare...

Din poarta Garnizoanei, unde îşi aprinse o ţigară din pănuşă de porumb cu miros de smochină – plăcerea nevesti-si, care ştia ca nimeni alta s-o îndulcească, să usuce tutunul după bunele obiceiuri de altădată, să-l cearnă şi să facă ţigara subţirică, coborî în piaţă – se strecură printre tarabe, trecu prin faţa şcolii de unde ieşeau copii să meargă la masă, întotdeauna la unsprezece, şi se opri la prăvălia chinezului.

— Cumperi? îl întrebă pe chinez, desfăcînd un pacheţel, ca să-i arate şalul.

Chinezul, congelat în tăcere, între muşte, întinse mîna, luă apărătoarea din pene şi-o trecu peste tejgheaua acoperită cu geam. Părul negru ca o pată de tuş pe craniul lucios, chipul fără expresie, trupul fără consistenţă omenească. În sfîrşit, îi răspunse:

— Fulat?

— Furată ţi-o fi mutra ta, scuipat de ofticos!

Luă şalul de pe tejghea. Voia să scape de el nu neapărat ca să-şi recapete banii cheltuiţi. La chinez intrase tremurînd. Voia să scape de el pentru că materializa, în mătasea de culoarea sîngelui, o dovadă de dragoste pentru cine o merita cel mai puţin. Smulse şalul cu un gest brusc şi, fără să-l mai învelească, se îndreptă spre prăvălia nemţilor, care se afla lîngă biserică, dînd din mîini pentru a-şi face curaj, deşi el spunea că pentru a ajunge mai repede.

— Faceţi loc, faceţi loc, pentru şalu' roşu foc! strigă unor cărăuşi pe care îi cunoştea şi care îşi descărcau sacii de marfă în faţa celui mai mare magazin din San Miguel şi se îndreptă direct spre domnul Deféric, pentru a-i oferi şalul.

Bavarezul îl privi atent cu adîncii lui ochi albaştri, străjuiţi de stufoase sprîncene păioase, şi dintr-un buzunar al pantalonului scoase pe pipăite cît îi cerea Aquino – îşi făcea calcule-în gînd – şi-i întinse banii, dar nu luă şalul.

Acesta îi mulţumi, insistînd să i-l dea, îi părea rău să-l arunce pe rîu sau să-l rupă în mii de fîşii, dar don Deféric, cu toate insistenţele lui, nici nu vru să audă.

Cărăuşii, cunoscuţi de-ai lui, îşi ascunseră feţele cînd trecu pe lîngă ei; aflaseră despre cele întîmplate şi era mai bine să nu dea ochii cu el.

Începură să vorbească de-abia cînd nu-i mai putea auzi.

Policarpo Mansilla, cel mai bătrîn şi mai solid, căra cu opinteli un sac foarte greu pînă la poarta ce dădea înspre stradă.

— Băie... ajutaţi-mă! spuse, asudat, dîndu-i drumul brusc. Voi doar vă faceţi că ridicaţi! O să rămîi fără bărbăţie din cauza voastră, că simt că mă taie pe la brîu de cîte ori mă-nforţoşez aşa, că nu m-ajută nimenea! Staţi gură-cască, de parcă niciodată... i-a fugit muierea, gata!

— Pune mîna colea, tu, Pitoso! spuse alt cărăuş, mă uitam după el, că mi-e milă; a naibii scroafă de femeie; şi dar-ar Domnu', cum ziceai tu, Policarpo, să nu-i dea pîn cap s-o ia razna pe urmele ei, că afurisita aia de „tecună" îl duce de rîpă.

— Şi tu crezi asta, netotule?... Ştiu cu cam ce-ţi trece prin cap: că tecuna, nevastă-sa, o să-l tragă după ea pînă la stînca Mariei Tecún, şi că ajunşi în vîrf, sus de tot, ea o să-l cheme cu cînt de porumbiţă, gungurind ca să-l facă să se apropie, să o ierte şi să-şi facă iarăşi un cuib din puf şi sărutări. Baliverne de cumetre, pentru că adevăru' adevărat din toate cîte-ţi povestesc şi pe care toţi le repetă este că omu' care văduveşte de pe urma unei „tecune" nu poate să se împace cu pierderea, se pune s-o caute şi-o caută, şi ca să prinză curaj suge, ca să nu-şi piarză speranţa suge, suge ca să uite că o caută, cînd o caută, suge de furie şi, cum nu mănîncă, se sleieşte de puteri şi aşa, sleit, o vede în buimăceala lui, o aude strigîndu-l şi, viind s-o ajungă, nu se uită unde pune picioru' şi se duce-n prăpastie; orice femeie atrage ca o prăpastie...

— Hilario ăsta e pus pe discursuri. N-ai preţ în lume de sfătos ce eşti. Pune mîna şi cară, afurisitule, că eşti cărăuş, nu profesor!

— Doamne păzeşte, brunetule, că ori profesor ori cerşetor e tot aia! Ăl mai greu sac şi tot e o „marfă fină"! Car, da' nu-nghit, cum zicea indianu'.

— Asta ce mai e?... interveni Policarpo Mansilla. Cară şi vorbeşe, că poţi să le faci pe-amîndouă de-odată, numai că tu, Hilario, cu atîtea mutre şi sclifoseli, io zic c-ai fi fost bun de paiaţă.

— Indianu' ăla care era pe moarte şi la care s-a dus popa, să-l împărtăşească, cu mare greutate, pentru că stătea foarte departe. Cum drumu' era tare anevoios, popa a pierdut ostia şi cînd a ajuns la colibă, pentru că nu găsea ceva aşa, subţirel, ca să-l dea bolnavului, a prins un gîndac şi i-a smuls o aripă. Indianu', pe ducă, de-abia mai bîiguia cîte-o vorbă, în timp ce taica popa pe marginea patului îi zicea: „Crezi că ăsta e corpu' Domnului nostru Isus...?" „Da, crede...", răspundea indianu'. „Crezi că în bucăţica asta se află trupu' lui preasfinţit?" „Da, crede..." „Crezi în viaţa veşnică?" „Da, crede." „Dacă-i aşa, atunci... deschide gura...". În clipa aceea indianu' îi dădu popii mîna la o parte şi-i zise: „Crede, da' nu-l înghite..."!

Bavarezul zîmbi. Ochii lui albaştri, munţii albaştri, cerul albastru. În contrast cu cărăuşii negricioşi ca şi hainele lor: veste cu piepţi din piele tăbăcită, împodobite cu ţinte aurite, cîte una cu broderii vechi de lînă, jachete cu franjuri la mîneci, pălării cu boruri festonate, cu cureluşă pe sub bărbie, bice asudate.

După ce poştaşul ieşi din casa părintelui Valentin care, pentru bunătatea şi necioplirea lui, îl numea cu familiaritate Nichon, preotul îşi desfăcu mîinile pe care şi le ţinuse, cu un aer de sfînt, împreunate pe piept, îşi făcu cruce şi începu să se plimbe prin cămăruţa ce îi servea drept birou, confortabilă datorită rogojinii de pe jos, întinsă peste un strat de rumeguş, care o izola mai bine, dar oarecum pustie din pricina pereţilor ei înalţi şi goi.

Consolarea religiei întîrzie să vină la nefericiţii abandonaţi. Pentru ei nu există nici o împăcare posibilă, sînt pustiiţi de demon şi sfîrşesc rău. Cel căruia îi moare nevasta, pare minciună, dar se resemnează mai uşor, moartea aduce cu ea dulcea pace a întîlnirii de pe lumea cealaltă însă cel care îşi ştie femeia fugită şi ajunge văduv al unei absente nu găseşte altă consolare decît să îşi piardă minţile şi să se piardă pe sine. Facă-se voia Domnului!

Se oprise în faţa biroului, lăcuit odată în negru, acum cenuşiu ca şi părul lui, pentru a scoate dintr-un sertar încuiat pepiniera lui de însemnări, cum îşi numea jurnalul pe care-l ţinea in-folio, şi adăugă numele Isaurei Terrón de Aquino la victimele nebuniei, numită popular „labirintul păianjenului”.

Scrisese altă dată, iar acum recitea:

„Despre cele ciupite de «labirintul păianjenului» – ciupite spune vulgul – se ştie puţin şi se pătimeşte mult în această parohie a mea, dar o ducem aşa, şi alte necazuri la fel se întîmplă şi cu urzelile „nahualilor”, animale ocrotitoare pe care, prin minciunile şi maşinaţiile diavolului, oamenii aceştia ignoranţi le cred nu numai ocrotitorii lor, ci şi celălalt eu al lor, pînă într-atîta încît îşi închipuie că şi-ar putea schimba forma omenească în cea a animalului care le este „nahual“, poveste la fel de veche ca şi păgînismul lor.

Se ştiu puţine şi se suferă mult de ciupitura de „labirint de păianjen”, după cum zis-am mai înainte, căci sînt dese cazurile de femei ce se îmbolnăvesc de nebunie ambulatorie şi fug de la casele lor, fără să se mai afle nimic despre ele, în- groşînd astfel numărul tecunelor, cum sînt numite, care nume le vine de la legenda unei nefericite, Maria Tecún, care cică ar fi băut tiste cu umblet de păianjen pe care i l-au pus din răutate înăuntru, ca s-o vrăjească, şi cic-ar fi rupt-o la fugă pe drumuri, ca o nebună, urmărită de bărbatul ei, despre care se zice că era orb, ca şi dragostea. Peste tot o urmăreşte şi n-o găseşte nicăieri. Pînă la urmă, după ce răscoleşte cer şi pămînt, trecînd prin o mie de chinuri, o aude vorbind în locul cel mai zbuciumat al creaţiunii şi e atît de mare comoţia pe care o suferă facultăţile lui mintale, încît îşi recapătă vederea, doar atît cît să vadă, nefericitul, pre- făcîndu-se în piatră obiectul peregrinărilor lui, în locul care de atunci se cunoaşte sub numele de Vîrful Mariei Tecún.

Personal – urmă în continuare părintele Valentin Urdáñez, recitindu-şi pepiniera de însemnări cu ochii lui mici de vultur, ca ai tuturor celor din familia Urdáñez –, personal, după ce am luat în primire parohia din San Miguel Acatán, am fost să văd Vîrful Mariei Tecún şi depun mărturie despre ceea ce, din mai multe motive, se întîmplă cu cel ce se aventurează prin acele locuri. Înălţimea oboseşte inima şi frigul veşnic care domneşte acolo, la amiază şi la orice oră, doare adînc în carne şi în oase.

Cît despre moral, pînă şi curajul celui mai îndrăzneţ este sfîşiat de linişte: trei silabe ale unui cuvînt care îşi dobîndeşte aici, ca şi la pol, întreaga măreţie; linişte datorită înălţimii, departe de „zgomotul lumesc”, dar mai ales datorită faptului că prin ceaţa statică sau mişcătoare nu se aventurează păsări, iar vegetaţia, de îmbibată ce este, pare mută, spectrală, scăldată întotdeauna de un strat de brumă sau de ploi călătoare. Dar această senzaţie de lume moartă pe care o dă liniştea, este însoţită de o alta nu mai puţin apăsătoare. Norii joşi şi ceţurile dese şterg imaginea împrejurimilor şi atunci simţi că începi să orbeşti,

astfel încît de-abia îţi vezi mîinile cînd mişti braţele şi sînt momente în care căutîndu-ţi picioarele, nu reuşeşti să ţi le vezi, ca şi cum te-ai afla într-un nor transformat deja într-o fiinţă înaripată.

Întregul tablou este străjuit de prăpăstiile vecine. Dacă în alte părţi cel ce se adînceşte în pădure înaintează cu teama fiarelor şi le presimte apariţia înainte cu acestea să se înfăţişeze privirii înspăimîntate, aici este legată gura pămîntului, a pămîntului devenit fiară, asemenea unei mame căreia i s-au smuls pruncii. Prăpăstiile nu se văd, acoperite de păturі pufoase de nori albi, dar ameninţarea lor este atît de vie, încît par ani orele ce se scurg pînă ajungi la faimosul Vîrf al Mariei Tecún. Fără autorizaţia superiorilor mei ierarhici, prin inspiraţia Preasfintei Fecioare, am luat cu mine cele necesare pentru binecuvîntarea pietrei şi trebuie să spun aici, sub jurămînt, că după terminarea binecuvîntării, fără nici un motiv aparent, caii cu care suisem au început să se lovească între ei cu copitele, să necheze şi să-şi holbeze ochii de parcă l-ar fi văzut pe diavol.

Acum voi scrie despre ce am aflat din gura băştinaşilor în legătură cu ceea ce se cunoaşte sub denumirea de nebunia „labirintului de păianjen”. Este un delir ambulatoriu provocat de răufăcători sau de vrăjitori. Pentru a-l provoca, aceşti trădători ai credinţei catolice întind pe o rogojină subţire praf roşu de *tiste*, seminţe negre de *chian*, făină albă sau bulgări de zahăr, firimituri de pîine, firimituri de turtă, praf de miere soldificată, sau de seminţe de *guapinol*, sau de orice alt fel de aliment ori condiment, în afară de sare, care este pentru botez. După ce au întins praful, scot dintr-un vas un pumn de păianjeni, cu picioarele mari, uriaşe şi-i sperie suflînd peste ei şi făcîndu-i să alerge în toate părţile, ca nebunii, peste alimentul împrăştiat, aliment sau condiment ce rămîne impregnat cu urmele păianjenilor înnebuniţi şi este dat victimei, care începe să se simtă asaltată de dorinţa de a fugi de acasă, de a scăpa de ei, de a uita şi a-şi repudia copiii, într-atîta îi schimbă sentimentele naturale această mizerabilă băutură.

Dar răul nu vine singur, de obicei e însoţit de ceva şi mai rău. Bărbaţii părăsiţi de ciupite, spune vulgul, deşi ar trebui să fie numite mai degrabă atinse de „labirintul de păianjen”, suferă o mare decepţie, rămîn ca arborii ce-şi pierd scoarţa care îi apără de intemperie şi fără busola dragostei adevărate, încep să caute băutura sau concubinajul, zadarnice refugii în păcat care, departe de a-i linişti, îi dezamăgesc şi mai mult, iar dintre ei unii pornesc pe urmele „tecunei”, însufleţiţi de speranţa regăsirii. Însufleţire ce se transformă în lacrimi, căci o credinţă populară spune că aceia care ajung la Vîrful Mariei Tecún văd reproducîndu-se în faţa ochilor, din acea piatră care a fost femeie, imaginea nevestei ce i-a părăsit şi care începe să-i cheme, totul pentru ca îndrăgostitul, orb din iubire, să se arunce către fericita întîlnire, fără să vadă la picioarele lui prăpastia, care îl înghite imediat.”

La sfîrşitul fiecărei însemnări, semnătura: Valentin Urdáñez, presbiter; mai avea încă multe note, pe care nu le trecuse pe curat, ciorne, nişte adevărate nebuloase, despre o boală care ar fi putut fi prea bine cea a lui Don Quijote, cavalerul rătăcitor ce mai rătăceşte încă şi astăzi, pentru că prin el Cervantes a descoperit mişcarea continuă, cum îi scrisese un prieten profesor, luîndu-i puţin în zeflemea naivităţile de preot de ţară şi oferindu-i ca leac pentru „tecunele” atinse de ..ciupitura de păianjen” şi pentru bărbaţii abandonaţi, să citească legenda Minotaurului.

Dădu la o parte pepiniera de însemnări pentru a lua breviarul. Nahualismul. Toată lumea vorbeşte despre nahualism, dar nimeni nu ştie ce este. Îşi are nahualul său, se spune despre cîte o anumită persoană, aceasta vrînd să însemne că are un animal care îl protejează. Se crede aşa, pentru că la fel cum noi, creştinii, avem un înger păzitor, indianul crede că-şi are şi el nahualul său.

Ceea ce nu se explică, fără ajutorul diavolului, este că indianul se poate transforma în animalul ce-l protejează, care îi este nahual. Nu mai departe decît Nichon acesta, care cică se preschimbă în coyot, cînd iese din sat, pe-acolo, prin munţi, ducînd corespondenţa şi de aceea, cînd

merge el cu poşta, scrisorile parcă zboară, aşa de repede ajung la destinaţie. Îşi clătină capul cenuşiu dintr-o parte în alta. Coyot, coyot... Dacă l-aş prinde, i-aş pîrli fundul, ca jupînului lup.

Poştaşul intră în cîrciuma ţinută de Aleja Cuevas. Disperarea nu-i dădea pace. Oriunde s-ar fi aflat era mereu măcinat de gîndul că de ce-o fi plecat, ce i-am făcut, ce nu i-am făcut, ce i-am zis, ce nu i-am zis, ce-a mulţumit-o, ce n-a mulţumit-o, cu cine-o fi fugit, pe cine-o fi iubind acuma, i-o fi mai bine decît cu mine, o fi iubită cum am iubit-o io, am iubit-o, nu, o iubesc, o iubesc, nu, am iubit-o, pentru că deşi o iubesc, acu' n-o mai iubesc. În lipsa lui Dumnezeu, e bun şi rachiul. Din stradă se vîrî drept în bodegă, ca într-o băltoacă întunecată. Cîrciumăriţa, cu o superbă piele bronzată, cu cercei la urechi, stătea de vorbă cu cineva, sprijinindu-şi coatele de tejgheaua de metal. Îl văzu intrînd, fără să se fi uitat la el şi îi spuse:

— Ce-aveţi acolo?... Un şal... şi adresîndu-se celuilalt, care aproape că-i respira şi-i sufla, fumul, de ţigară între sîni, adăugă cu cochetărie... Ia te uită, c-am găsit un logodnic ca să mi-l dea cadou, fincă dacă nu sînt logodnicii, atunci cine?... Că bărbaţii cred că dacă-ţi cumpără ceva, aşa, frumos, te-apuci să-i faci ochi dulci la altu'.

— Nu e de vînzare... i-o retează domnul Nicho puţin cam sec, apropiindu-se de tejghea, să ceară de băut; dădu pe gît rachiul cu nesaţ.

— Am crezut că-l vindeţi, că l-aţi adus ca să-l vindeţi.

— E un cadou şi ce se cumpără pentru cadou nu se poate vinde, nici nu trebuie, nici nu-i nevoie...

— Ei, bine, dac-o să dai de persoana pentru care l-ai adus, dă-i-l, mi-ar plăcea s-o văd şi p-asta. Mincinosule, umblai să-l vinzi pe nimica, colo, la chinez.

— Dacă aveţi de gînd să-l vindeţi, facem tîrgu', că doar n-o să-mi spuneţi c-aţi venit să-l amanetaţi pentru o duşcă de rachiu, adăugă bărbatul, scoţîndu-şi mîna cu senzaţie de gol din buzunarul pantalonilor săi largi,

— Îmi pare rău ca nu pot să vă fac pe plac, da' nu e de vînzare.

— Păi dacă nu poţi vinde ce-ai cumpărat ca să faci cadou, atunci fă-mi-l cadou, propuse Aleja Cuevas; îmi place, fincă-i o culoare care-mi şade bine şi-aş vrea să fie al meu; da' dacă nu se poate...

— Nu pot, altfel, cu multă plăcere, cui i-ar sta mai bine decît dumitale, care eşti tînără şi drăguţă...

— Uite, că-mi face şi complimente!

— Da' vă promit să vă aduc unu' izact la fel, de aceeaşi culoare; peste cîteva zile trebuie să plec iar în capitală şi vi-l cumpăr, dacă vreţi ca ăsta, dacă vreţi altfel, cum oţi vrea...

— Aşa rămîne...

— Da' mai erau şi altele acolo de unde l-am cumpărat p-al meu şi la chinez am intrat ca să-l întreb dacă este fin...

— Eu am crezut c-aţi vrut să-l vindeţi...

— Şi mitocanu', în loc să-îmi spună dacă e de calitate bună, m-a întrebat dacă-i furat.

— Cum de nu i-aţi strîmbat mutra; e un neruşinat şi jumătate chinezu' ăsta.

— Mai dă-mi o duşcă, nu-mi da rest la hîrtia asta, toarnă-mi mai bine rachiu, pentru rest.

— Ce zi oţi fi sărbătorind, mă tot întreb eu, fără să invitaţi pe nimeni. Petreceţi aşa, de unu' singur?

— Io zic că nu-i petrecere, ci priveghi, rîse de el însuşi cu un rîs forţat, şi dacă-mi primiţi invitaţia, vă poftesc să bem împreună, fincă atunci cînd eşti mai sărăcuţ, ca mine, toţi te dispreţuiesc – buza tremurătoare, febrilă şi umedă de rachiu –, să sărbătoriţi cu mine – i se puse un nod în gît – ce sărbătoresc io, da'... beţi!... Ce naiba, că doar nu se fac prune tot anu'!

— Tu bei? îl întrebă cîrciumăriţa pe bărbat.

— Nu, pentru mine e prea devreme. Ziua, rachiu' mi se pare ca o doctorie pentru durerea de măsele. Mai ales ăsta pe care-l bei tu... spuse întors spre Aleja Cuevas.

— Nu-ţi place rachiu' meu? Da' dacă ţi l-aş unge pe bot cu buzele mele, nu ţi s-ar mai părea rău de loc.

— Nu mi s-ar părea nici bun, nici rău.

— Aşa-s de obişnuită cu bătaia de joc, maroniule, că mîngîierile mă jignesc! Sănătate... În cinstea lu' domnu' poştaş, că nici nu ştiu cum îl cheamă şi pentru că, la fel ca rîndunelele, mîngîierile nu se vor mai întoarce![33]

Domnul Nicho era absorbit de bîzîitul muştelor. Bărbatul celălalt plecase şi cîrciumăriţa îi făcea conversaţie de dincolo de tejghea, dar nu vorbeau, stăteau gata să-şi vorbească, conversaţie din obligaţie, datorită prezenţei lui şi ca să nu se simtă singur, ca boul cu fînul, cît timp îşi golea sticla pe care o cumpărase, pentru a n-o deranja cerîndu-i de fiecare dată cîte un păhărel.

Adevărul este că, deşi pe muteşte, conversaţia din obligaţie este obositoare, pentru că trebuie să ai mereu o figură prietenoasă, dovedind interes pentru gîndurile celuilalt, dar dacă Aleja Cuevas făcea acest lucru, nu era de dragul ochilor lui frumoşi, ci pentru şalul de Corint, brodat, care acum nu i se mai părea frumos, ci divin.

Ochii ei de miere neagră nu pierdeau nici o mişcare a mîinii şi braţului pe care poştaşul îşi înfăşurase şalul, pentru el, în dragostea lui oarbă, ca şi cum l-ar fi purtat astfel, iar restul ar fi acoperit umerii şi spatele Chagüitei Terron[34], bulgăraş de zahăr, care şi-l strîngea tare la piept. Ridică vocea şi vorbi către ceea ce, în afara lui, era ea o altă realitate, se adresă cîrciumăresei:

— Nu vă invit să mai beţi, pentru că sînteţi ocupată cu alte treburi; da' dacă vreţi, aveţi aici cît poftiţi, nu vă lăsaţi rugată de două ori, dacă vă face plăcere.

— Mă duc să pun sare în ciorbă şi p-ormă mă-ntorc la dumneavoastră, aţi început să-mi fiţi simpatic, că sînteţi un om fin: niciodată n-am vorbit amîndoi pîn-acuma; eu vă vedeam trecînd, ştiam cine sînteţi şi chiar mi-aduc aminte că odată, la tîrg, ne-am salutat, v-amintiţi?

— Toţi mă cunosc şi eu le răspund cu plăcere: dacă vă spun că sînt unii care se interesează pe ce dată îmi vine

33 Aluzie la cunoscută poezie a lui Antonio Machado: „Se vor întoarce rîndunelele negre".

34 *Terron* – bucată de zahăr, folosit şi ca nume propriu.

rîndu’ să duc corespondenţa în capitală şi numa’ atuncea-şi trimit scrisorile, mai ales scrisorile care au bani, fonduri.

— Tocmai de aceea, domnule, dacă vreţi să-mi primiţi sfatu’, nu e bine să beţi atîta, pentru că dacă au să vă vadă bînd, n-au să mai aibă încredere în dumneavoastră şi pe urmă e pericol să vă aresteze şi chiar să vă bată zdravăn la-nchisoare. E foarte periculos ca un om ca dumneavoastră să-i tragă la măsea, aşa, cu sticla V-aţi gîndit, oare, ce-ar însemna să pierdeţi încrederea satului? Să pierdeţi încrederea străinezilor care, cînd dumneavoastră plecaţi, îşi trimit scrisorile la... la unde sînt familiile lor, dincolo de mare şi de golfurile ei; a oamenilor săraci, care-şi plătesc timbrele cu atîtea sacrificii; a celor bolnavi, care aşteaptă ca la primirea scrisorii pe care-o trimit prin dumneavoastră, rudele lor să vină imediat, să-i ia şi să-i ducă să se vindece; a mamelor care le povestesc fiilor bucuriile lor, necazurile, speranţele pe care şi le-au pus în ei; a soţilor sau a soţiilor, a logodnicilor sau a îndrăgostiţilor...

— He, he, he, dădu drumul poştaşul unui rîs ca o viperă cu clopoţei în apă, scrisorile astea spun numa’ minciuni...

— Dar toate astea, bune şi rele, adevărate şi mincinoase, pleacă cu dumneavoastră, ca umbra dumneavoastră, din colţişoru’ ăsta pierdut între munţi.

Domnul Nicho îşi călca un picior cu celălalt – vinovate de atîta responsabilitate erau picioarele lui de poştaş desculţ –, sprijinindu-se pe tejghea, cu privirea absentă, caraghios şi zîmbitor, fără să lase şalul din mînă, stînd de vorbă într-o altă realitate, cea din interiorul lui, cu Chagüita, nevasta lui care plecase pe picioarele ei, picioare, pentru care te iubesc, picioare mergînd, picioare, picioare...

— O să te urmăresc, îşi spunea în sinea lui, ori unde-ai fi, pîn’ la urmă tot dau de tine. Să nu-mi mai zică nime’ pe nume, Nicho Dionisio, de n-o fi aşa; io zic că după cununie dragostea mea pentru tine s-a aprins şi mai tare, că pînă şi-acu’, cu toată supărarea, simt iar la fel, mă arde, mă pîrjoleşte, mă doare... Fără tine am să fiu iar acelaşi prăpădit dinainte, care nu eram nimic, pentru că eram un

bărbat singur, şi un bărbat singur n-are nici un rost, nu merită nici o atenţie, că femeia e cea care-i dă viaţă la un bărbat adevărat.

Cîrciumăriţa, care nu-şi lua ochii de la reflexele sîngerii ale şalului, şi mai puternice cînd razele soarelui băteau oblic în el prin fereastra ce lumina crîşma, mormăi:

— Of, blegule, ai şi-nceput să te prosteşti! Numa' d-aia voiam io să termin cu porcăria asta de negoţ, pentru că bărbaţii beţi sînt nişte tonţi şi nişte brute cum nu se mai poate, vorbesc numa' tîmpenii... Îşi arboră din nou vocea care în mormăiala ei rămăsese dincolo de tejghea, pentru a-i spune încă o dată: Nu e bine să beţi atîta, domnule...

— Da' pe dumneata ce te interesează?...

— Asta-i răsplata pentru c-am vrut să vă feresc?...

— Mie nu-mi comandă nime'...

— Da' nici nu ţi-a comandat nimeni nimic...

— Un tată şi-o mamă am avut şi sînt de mult în groapă, mai dă-mi o sticlă şi ţine-ţi pliscu'...

— Nu fiţi aşa de răutăcios şi neam prost, domnule, ce naiba, că acu' chem autorităţile să vă bage la zdup. Afurisitu', Dumnezeu ştie ce zace-n el şi de ce l-o fi lăsat nevastă-sa, şmechera' naibii...

Nicho Aquino nu mai auzi ultimele cuvinte. Voise să se rezeme de perete, i se păruse că e aproape şi căzuse pe spate. Femeia se uită pe fereastră să vadă dacă strada era destul de pustie. Nici ţipenie de om. Un cîine şi undeva, mai departe, în faţa unei porţi, dormea şchiopul care se ocupa cu focurile de artificii la sărbători. Închise uşa cîrciumei cu zăvorul, crăpă puţin fereastra şi în semiîntuneric începu să se chinuie să desfacă şalul de pe braţul beţivului. Îi îndepărtă mîna uşor, ca şi cum 1-ar fi mîngîiat şi puţin cîte puţin i-l... Omul îşi dădea seama şi se înfuria, schimbîndu-şi poziţia... Ea îl lăsa şi apoi reîncepea munca, cu şi mai multă rîvnă, prin altă parte. Poştaşul iar se mişca, îşi trăgea braţul şi protesta:

— Nu mă sîcîi... păţeşti... ce pisăloagă... nimic... nu... ce mă pisezi, dacă-i al meu... cu binişoru' poate, da' cu rău', nici mort!

Cînd îl auzea vorbindu-i, Aleja Cueva îşi apropia gura de obrazul lui şi-i făcea: ciu, ciu, ciu... pînă ce adormea din nou. Dar obosi şi, cum avea arma în mînă, era cazul să cîştige timp. Se duse la tejghea şi luă o pîlnie – era înfiptă în gîtul unei damigene – şi odată cu pîlnia mai aduse la locul unde zăcea poştaşul şi o butelcuţî cu rachiu, din cel mai prost. Domnul Nicho strînse buzele cînd ea, ca şi cum ar fi vrut să scoată măruntaiele dintr-o găină, îi vîrî degetele în gură, încercînd să-i desfacă maxilarele. Pîlnia îi lovi dinţii, îi zgîrie gingiile, alunecînd, pînă ce i se înfipse pe jumătate în gură. Cum se omoară viperele, gîndi Aleja Cuevas, şi chiar aşa procedă. Beţivul se înecă, pentru că ea îi turnă mai mult lichid decît putea el să înghită, dar trebuia să-i vîre întruna, fără pauze. De cîteva ori încercă să se apere cu coatele, apoi cu o mînă, fiindcă în cealaltă ţinea strîns şalul, momente de care cîrciumăriţa se folosi pentru a încerca să-i smulgă preţioasa sa podoabă, dar fără rezultate, pentru că el, decît să lase să i se înşface ceea ce părea că îndrăgea şi apăra cu atîta înverşunare, mai bine s-ar fi înecat, cu toate că din cînd în cînd, de groaza sufocatului şi a senzaţiei de vomă, se chinuia să-şi scoată din gură pîlnia care-i ajungea pînă în fundul gîtului, mişcîndu-şi capul dintr-o parte în alta, fără însă să reuşească. Butelcuţa se goli şi Aleja Cuevas îl lăsă în pace. Trebuia să aştepte ca băutura să-şi facă efectul, să-l îmbete de tot. Deschise uşa, după ce-şi aranjă hainele şi părul, îşi scuturâ cîteva fire din franjurile şalului, care-i sclipeau pe fustă, şi rămase în aşteptare, în camera din fundul prăvăliei, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Un tropăit de copite şi nişte oameni călări care se opriră o făcură să iasă la tejghea. Erau cărăuşii. Descărcaseră 1a don Deféric şi veneau să-şi înlăture mirosul drumului, cu bere. Ei nu-i convenea deloc, deloc, dar ce putea face!

— S-a-ntîmplat tocma cum am zis, spuse Hilario intrînd. Nicho ăsta a făcut-o de oaie; uitaţi-vă la el în ce hal e, zace pe jos ca un porc, măcar de şi-ar fi ales o poziţie mai graţioasă, cu o chitară.

— Tu, Porfirio, că eşti mai voinic, ridică-l, spuse altul, cel care intrase imediat după Hilario; săracu', şi-a zdrelit gura din căzătură.

— Sigur că-l ridic, doar mi-e prieten, şi chiar dacă nu mi-ar fi, e om şi el. E uşor ca un fulg, măi frate. De-aia merge aşa repede cu scrisorile.

— Io cred că-i adevărat că se preface-n coyot cînd iese din sat, de-aia scrisorile, cînd le duce el, ajung de parc-ar zbura.

În timp ce Hilario spunea acestea, Porfirio se aplecase să-l ridice pe domnul Nicho, ajutat de încă un cărăuş.

— Băieţi! spuse el, după cît îi de-ngheţat, pare mort, ia pipăiţi-i obrazu', să vedeţi ce rece e!

Cărăuşii îşi lipiră dosul palmelor arse de soare şi crăpate, de obrajii şi fruntea lui. Hilario îl apucă de urechi şi-i frecă mîna în care nu avea şalul, căci pe cealaltă continua să o ţină ca pe-o gheară înţepenită, agăţată de bucata de mătase strălucitoare.

— Da' cu ăsta ce-o fi făcînd? interveni cîrciumăriţa supărată, referindu-se la şal.

— Săracu' de el, era pentru nevastă-sa... îi răspunse Hilario, privind-o şi aproape întrebînd-o din ochi de ce era supărată; ştia ea prea bine că nu putea să scape uşor de băieţi cînd se întorceau de la drum şi că nici nu putea să le zică: Nu mergem la Aleja, fiindcă nu putea, fiindcă deşi mai era şi cu alţii, el era primul care voia să meargă acolo, nu pentru bere, ci ca s-o vadă pe ea.

— Da' ce-i mai rău, spuse Porfiri o, e că pe lîngă că-i ca un sloi de gheaţă, parc-ar vrea şi să i se oprească inima, îi simt bătăile şi p-ormă aproape că nu se mai aude nimic. Mai bine-am anunţa. Dă fuga, tu, măcar pentru scrisoarea aia cu veşti bune pe care ţi-a adus-o anu' trecut.

— Da' tu, Porfirio n-ai terminat încă; mă duc s-anunţ la garnizoană; cere-mi şi mie o bere neagră; doar ştiţi că ăsta mi-e...

— Năravu'! Da' bea-ţi-o, că e timp destul, mai mult timp decît viaţă, ş-apoi bolnavu' de rachiu mai mult tot nu se mai răceşte, că e deja bocnă.

— Nu, mai bine mă duc, dacă fac'un servici, măcar să-l fac ca lumea, că serviciu' nefăcut la timp nu mai e servici, şi io acu' asta fac, că doar nu-mi plăteşte nime' pentru aşa ceva.

— Bietu' domnu' Nicho, s-a izbit rău de tot... spuse alt cărăuş, pe nume Olegario.

— Cu siguranţă că i s-au luat vederile. Aşa s-o fi prăvălit. Cum de nu şi-a spart capu', mă-ntreb...

— Poţi să tot spui ce-oi vrea, măi Porfirio, că nu te-opreşte nime', da' 'ncearcă să-l aşezi mai binişor şi să-l ţii, că dacă nu-l ţii bine, cade iar. Bine-a zis cine-a zis că şi beţivii au Dumnezeu' lor.

Între timp cîrciumăriţa spăla şi pregătea paharele, mestecînd întruna o bucată de răşină şi mormăia supărată printre dinţi. Înşiră pe tejghea sticlele de bere şi se opri din mestecat pentru a spune, chipurile fără nici un interes, dar cu o intenţie ascunsă:

— Un Dumnezeu? Un Dumnezeu şi toţi îngerii. Şi dumneavoastră tre' să fiţi ăia, că io nici nu mi-am dat seama cînd a căzut, că eram dincolo, cu treburile mele. Intrasem să fac curăţenie şi cînd am ieşit iar şi nu l-am mai văzut, mi-am zis: se vede că domnu' Nicho a plecat, şi mai bine, că era făcut praf; a băut într-o clipită două sticle de rachiu alb; ăsta dărîmă pe oricine.

— Bine, băieţi, să fie-ntr-un ceas bun, spuse Hilario, ridicînd vocea şi paharul cu bere, ca să-l ciocnească de paharele înspumate ale tovarăşilor lui, cu pălăria în mînă şi cu biciul pe umăr.

Porfirio Mansilla, fără a-l lăsa din mînă pe beţiv, bău şi spuse, după ce sorbi gulerul de spumă cu mustăţile:

— Pînă şi şalu' a vrut să-l mănînce, după cîte se pare, că e agăţat tot şi pătat de sînge şi aicea parca s-ar fi zgîriat de unu' singur, de disperare că n-a putut să-l rupă. S-a dus să i-l dea cadou lu' don Deféric şi neamţu' nu l-a primit.

— Omu' ăla chiar că-i cumsecade; acu' cîteva zile copiii şefului garnizoanei se jucau cu maimuţa şi le-a intrat aici, în cîrciumă; io am luat-o la fugă, da' tocmai trecea el şi s-a oprit ca să scoată animalu' afară.

— E trist să vezi un om în aşa hal! continuă Porfirio.

— Da' domnu' ăla nu e deloc în aşa hal; la aceste vorbe ale lui Olegario, cîrciumăriţa începu să rîdă, la fel şi ceilalţi.

— Cînd nu vrei să-nţelegi e mai rău decît atunci cînd n-auzi bine; i-o vorbeam despre halu' în care se află poştaşu' şi cine nu vrea să mă-nţeleagă să se ducă dracului...

— Hei, vorbeşte frumos! sări Hilario.

— Atunci nu mă faceţi să-mi ies din pepeni, cu atîtea pe cap: că-l arestează pe beţivan, că tre' să mă apăr de gura voastră...; io am vrut să zic că e trist să vezi un om într-aşa hal şi că noroc că n-ai cum să te vezi, că dacă te-ai putea vedea, n-ai mai pune băutură pe limbă niciodată-n viaţă şi că de aia sînt rele cîrciumele cu oglinzi, fincă oglinzile sînt conştiinţa ăluia care se uită mereu în ele.

Hilario îi reteză vorba:

— De aia porumbiţa mea – apropiindu-se de Aleja Cuevas – n-a pus aici alte oglinzi în afară de ochii ei...

— Vezi că leşin, spuse rîzînd graţios Aleja Cuevas, da' să ştii că nu eşti primu' care mi-o spune.

— Bine, Alejita, da' află că sînt primu' care e sincer.

— Nu se crede decît ce se vede, restu' sînt poveşti; vreau să văd dacă o să-ţi aminteşti de mine cînd oi pleca iar la drum şi dac-ai să-mi aduci din capitală un şal, aşa ca ăsta pe care l-a adus poştaşu'.

— Poţi să contezi, porumbiţo, că-l şi ai să te-mpodobeşti cu el, numa' dacă în schimbu' lui îmi dai şi tu ceva...

— Păi doar îţi dau tot ce vrei, ce te plîngi?... şi întinse braţul, carne pietroasă, bronzată, pentru a-i umple paharul lui Hilario, care o sorbea din ochi.

— Aşa-mi place, se vîrî în vorbă Porfirio, care, după cum spunea Olegario, era ditamai zdrahonul, de făcea cît doi; aşa-mi place, să-l mai încuie cîte cineva pe palavragiu' ăsta; e un şmecher, un mincinos şi-un bîrfitor şi măcar de-ar avea parale, da-i sărac lipit şi desculţ.

— O să intri şi tu la zdup, te trimit cu poştaş cu tot, tu, cu mintea limpede şi el, făcut praştie, ca să-i porţi de grijă la pîrnaie!

— Da’ chiar că şi-a sfîşiat şalu’, spuse cîrciumăreasa, pentru a se asigura împotriva oricărei bănuieli, trebuie c-a tras cu dinţii de el; ce vină are cîrpa asta că i-a fugit lui femeia?

— Şi-a luat lumea-n cap şi s-a dus şi n-are decît s-o înhaţe cine-o vrea, că mie Hilario-mi zice şi sînt cine sînt şi io am dragostea asigurată, colea, în faţa mea; braţul său ars de soare, păros, o cuprinse pe după spate pe cîrciumăreasă; ea se prefăcu că vrea să scape, dar Hilario o strînse şi mai tare.

— Lasă-te de poveşti, că nu te crede nimeni. Don Porfirio e foarte deli...

— Deli, ce...?

— Delicat! Şi io-i sînt promisă lui de data trecută.

— Da’ nu mi-a fost credincioasă. Aşa-s femeile. Şi acu’ o las liberă, ca să se logodească cu Hilario, să se mărite şi să facă chef în ziua nunţii. Ei bine, în ziua aia vă asigur c-o să mă-mbăt de plăcere, cum s-a-mbătat acu’ domnu’ Nicho. Hilario e holtei, numa’ că nu garantez de paralele lui, dragă Aleja; mai bine-un om însurat da’ avut, decît un pîrlit de holtei.

— Licoare de păianjen trebe că i-au dat femeii lu’ dom’ Nicho, spuse alt cărăuş, aşa, ca să zică şi el ceva, fiindcă pînă atunci nu făcuse decît să bea şi să scuipe.

— Ce-mi place mie de cîrlionţatu' ăsta cînd vorbeşte, continuă Hilario, e că-i naiv şi nime’ nu-i scoate din căpăţînă gîndu’ că licoarea cu umblet de păianjen le face pe femei să-şi piardă minţile şi să fugă de-acasă înnebunite în lumea largă; nu se gîndeşte că vremile s-au schimbat şi că acuma „tecunelor” nu li se mai dă ca-nainte momeală cu umblet de păianjen ca s-o pornească pe drumu’ rău, ci aţă de mosor’. Nu-nţelegeţi?

— Io am înţeles – răspunse cîrciumăreasa. În timp ce Hilario continuă:

— Păianjenii cu multe picioare, pe care bunicii noştri-i puneau s-alerge prin prafu pe care-l dădeau femeilor, s-au terminat şi acu' sînt păianjenii de cusut.

Cu un gest brusc, cîrciumăriţa se desprinse de sub braţul lui Hilario; ridică din umeri, vrînd parcă să spună şi mie ce-mi pasă şi mai turnă bere în pahare.

— Fîrtaţii ăştia ai mei, hei, Porfirio, vezi că-ţi cade dom' Nicho, niciodată n-au să-nţeleagă ce zic io. Să vă esplic. Ciupitura de labirint s-a modernizat. Acu' le tecunesc pe femei vînzătorii de maşini de cusut, înfierbîntîndu-le minţile...

— Ce predică plictisitoare! exclamă Aleja Cuevas; scăpăra scîntei cu privirea împotriva aluziilor lui Hilario.

— Multe mai ştii tu, ia tacă-ţi gura! îi atrase atenţia Porfirio.

— Voinic cum eşti, mai bine tac!

— Şi ce? începu cîrciumăriţa, contrazicîndu-l pe Hilario, lui don Porfirio i-au adus vreo muiere pitită-n maşina Singer?...

— Astea-s bazaconii de-ale lui, vorbeşte despre ce nu ştie...

Aleja Cuevas îşi trecu pe furiş mîna peste piept, ca şi cum ar fi gîdilat o chitară; voia să-i arate lui Hilario, prin acest semn, că se bucură de răspunsul pe care, în numele ei, i-l dăduse Porfirio Mansilla, care-i înţelesese gîndurile.

Şi în timp ce-şi gîdila corzile pieptului, spuse:

— Chiar aşa, unu' dintre voi mi-a povestit că l-a cunoscut pe un anume Nelo, care vindea maşini de cusut şi care şi-a scris numele cu briceagu' pe un pom p-aici pîn apropiere.

— Tre' să fie Hilario, că el... pe cine nu cunoaşte, cu cine nu se-nhaită şi cîte nu ştie! Parcă toată lumea lui i s-ar spovedi.

— Nelo? Nelo?... Sporovăiţi întruna, asta-nseamnă să nu fi avut de-a face cu lume străină, oţi fi crezînd că era vreun tuciuriu de indian, aşa ca noi! Îl chema Neil...

Hilario îşi întrerupse explicaţia. Patru soldaţi conduşi de un şef intrară să-l ia pe poştaşul Nicho Aquino.

— Nu e mort... spuse unul dintre soldaţi.

— Nu... răspunse Hilario, da' chestia e că-i beat.

— Beat-mort... adăugă soldatul atingîndu-l.

Şeful, de cum intră, se lipi de tejghea şi spuse:

— De băut, un rînd de trei.

Cîrciumăreasa umplu trei pahare. Aşa cereau întotdeauna cei de la garnizoană, ca să nu se facă de rîs. De băut un rînd de patru, însemna patru pahare; de băut un rînd de cinci, cinci pahare şi tot aşa, rînd de şase, rînd de şapte, pînă la şapte, căci trecînd de acest număr, spuneau: de băut de două ori un rînd de patru, care însemna opt, sau de două ori un rînd de cinci, adică zece pahare.

Dar într-adevăr ştiau să bea, cunoşteau tăria rachiului şi se pricepeau să se ţină pe picioare sau să se retragă la timp, nu ca bietul Nicho, care-o făcuse de oaie, la fel ca indianul cu petrecerea: şi-a împodobit casa, a pregătit artificiile şi după ce-a cumpărat rachiul l-a băut pe tot şi-a căzut lat.

— Lasă... Nu... Lasă-mi mie chitara, îi spuse Hilario cîrciumăresei, şolduri late, gata să-i smulgă sticla din care voia să-i mai toarne bere, că mie-mi place fără multă spumă...

— Fără sau cu? îl iscodi ea cu o privire insinuantă

— Fără! răspunse cărăuşul cel fercheş, făcîndu-i fiţe pentru a-i smulge sticla din mînă, ceea ce pînă la urmă reuşi.

— Nici nu-mi mulţumeşte că voiam să-l servesc cu...

— Nu, Alejita, pentru că io sînt din ăia la care viaţa atîrnă într-un... fir de amor!

— Bine, dom' vorbă-lungă, spune-ne mai departe ce ştii despre Nelo ăla...

— Neil!

— Fie şi Neil...

— Şi ce vreţi să vă povestesc, şi de ce, că pentru povestit stau mulţi la răcoare; doar dacă-mi dă voie Porfirio...

— De cînd ceri tu voie ca să sporovăi, şi tocmai mie, de parc-aş fi taică-tu?

— Mai mult decît taică-miu!

— Trebe că eşti beat!

— Aşa... Hilario scuipă, fă-mă beţiv, pe mine, prestituată pe domnişoara, vorbeşte de rău regimu', şi te bagă la pîrnaie.

— Io nu zic, Hilario, că eşti nepriceput la vorbă, da' vreau să spui că...

— Mi-ai şi spus: io ţiu la tine, şi io la fel la tine, da' nu vreau să insulţi lumea şi cu atît mai puţin pe Alejita, că ea ce vină are că are o crîşmă?

— Haideţi să mergem, propuse Olegario, trăgînd în piept guri adînci de fum sub pălăria lui slinoasă, că am obosit de-atîta stat în picioare; la ale lu' Prietas poţi să şezi jos...

— Pleacă dumneata singur! se zborşi cîrciumăreasa. Du-te, c-acolo au să-ţi dea precis o scoveargă uscată!

În liniştea care se aşternu, printre chipurile cărăuşilor – cînd oamenii aceştia deveneau serioşi, aveau o privire înspăimîntătoare – se răspîndi vestea că pe poştaş îl duseseră la spital, pentru că era grav, ca şi cum s-ar fi otrăvit.

— Io nu cred în maşinile de cusut, reîncepu discuţia omul cu părul creţ, cel căruia-i spuneau cîrlionţatul, care-i pregătise o împunsătură lui Hilario şi voia să i-o servească, io sînt de modă veche, cred în ciupitura de „labirint de păianjen" şi cred şi mai mult de cînd tot vedem ce vedem: pe Isabra Aquino au aranjat-o, ăstuia i-au dat de băut ceva care să-l ducă pe lumea ailaltă: astea răzbunări, nu glumă; io de aia mă rog, că de prietenii care ştii că ţi-s duşmani te aperi şi tu la fel, plătindu-le cu aceeaşi monedă; da' de ăia pe care nu-i ştii, numa' puterea lu' Dumnezeu te poate ajuta să le ţii piept.

Ieşiră cu toţii, grămadă, în timp ce Aleja Cuevas, furioasă, îşi muşca buzele, palide şi subţiri precum coaja de chiparos, chiar dacă în timp ce-i plăteau le zîmbea, ca să nu rîdă de ea; şi plecară, rîsete, pălăvrăgeală, fluierături şi tropăit de cai, să-şi continue cheful la surorile Prietas,

Prietuchas, Prietotas, o bodegă unde se bea rachiu şi *chicha*[35] care e ca somnul de apă dulce, după părerea cîrlionţatului, şi unde mai degrabă te îmbată apa rîului, cu clipocitul ei trist, decît băutura.

XIV

Un fluierat insistent, insinuant, ascuţit, ca şi cum dinţii din faţă ar fi continuat să-i vibreze în aer. Noaptea era umedă, deşi nu plouase. Crengile de bambus, clătinate de vîntul flcăiandru, măturau liniştea muntelui cu fîşîit suav ca al unor pene, la marginea satului, înspre cimitir.

— Mi s-a părut că eşti tu, după fluierat...

— Şi de-aia ai întîrziat...

— Afurisitule, nici nu ţi s-au uscat încă buzele de fluierat; sărută-mă şi nu mai face gălăgie! Ce grozav e că pot să-ţi zic „tu”, mi se pare ciudat cînd îţi spun „dumneata”, de faţă cu băieţii!

— Dumneata mă iubeşti?

— Mult; da ce mai e şi asta, cu „dumneata”? Spune-mi „tu”; şi mai dă-mi o guriţă... uuu, ce grozav!... Încă una... Mie mi se pare că-n dragoste cînd zici „dumneata” parcă nu-i dragoste adevărată, ca atunci cînd zici „tu”, fincă atunci te simţi ca prinsă-n frîu, iar tu deja mi-ai şi pus frîu’; hai, iubitule, că doar de asta-s proprietatea ta legitimă...

— ...Care nu se poartă cum trebuie, da, da, asta faci dumneata, nu te porţi cum trebuie...

— Nu-mi mai spune „dumneata”; mi se pare aşa de ciudat...

— Trebuie să mă obişnuiesc şi... uite c-am oftat, asta pentru că-s amărît; mă doare că-n timp ce io umblu să cîştig un ban, iubita mea-şi face de cap cu altu’...

— Au şi dat fuga să-ţi spună...

— Nu c-au dat fuga, da’ eu presimţeam asta, că atunci cînd eşti departe, lucrurile se simt.

Umbra bambusului îi apropia, în timp ce, în sinea lor, se îndepărtau unul de altul rupînd legăturile de dragoste

35 Un fel de bere făcută din porumb fermentat.

care-i uniseră. Ea, cu multă grijă, îi luă capul în mîini, drăgăstoasă, şi-şi înfipse adînc misterioşii ei ochi în ai cărăuşului, care plîngea.

— Nu fi prostuţ, îi spunea la ureche, cum poţi să crezi că fincă prăpăditu' ăla, care face pe grozavu', vine şi stă proţăpit lîngă stîlpu' din colţ şi fincă din cînd în cînd mai intră-n cîrciumă şi stă cu mine la palavre şi vorbim tot felu' de fleacuri, despre ce se mai întîmplă prin sat, despre ce vînzări a mai făcut cu maşinile lui de cusut, pentru asta l-aş iubi pe el şi nu pe tine, care-mi eşti ca un balsam la inimă. Da' cînd mă gîndesc cum te uiţi la mine cînd sînt şi ăilalţi de faţă, că nici nu mă bagi în seamă, mă bate gîndu' că poate ţi-e ruşine să ştie că eşti al meu! Hei, că asta da, drăguţule, te-oi fi iubind eu mult, din tot sufletu', pot să fiu moartă după tine. femeia ta supusă, tot ce vrei, da' dacă ţi-e ruşine cu mine că-s cîrciumăriţă şi de-aia nu mă bagi în seamă de faţă cu lumea, putem de pe-acuma să nu ne mai vedem şi gata; dragoste cu sila nu se poate, iar dacă nu mă mai poţi suferi e şi mai rău!

— Bărbaţii ca mine nu plîng, şopti cărăuşul cel vorbăreţ, mirosind a rachiu şi a guaiave ce-şi picurau rouă nocturnă de pe frunzele arse ca nişte mici lacrimi de copac; bărbaţii ca mine nu plîng, şi dacă plîng, o fac ca guaiavele care mai întîi se zvîrcolesc cu toate crăcile, arse pe dinăuntru de durere, aşa de arse că pînă şi lemnu' li se-nroşeşte; şi pe urmă...

— Plîng cînd sînt piliţi!

— Nu zic că nu-i adevărat! Da' plîng şi atunci cînd inima le dă de ştire că sînt trădaţi, fincă nu mai rămîn decît două căi: să se nenorocească, omorîndu-şi rivalu' sau să facă pe niznaii, prefăcîndu-se indiferenţi şi să-nghită ruşinea... Lasă-mă, nu-mi place să mă mîngîi la fel ca pe ălălalt!

— Nu fi aşa de încăpăţînat, Hilario; dacă ai cîteva beri în cap nu-nseamnă că... băieţelu' meu supărăcios, coooloşu' meu, ciu-cu-lu-cu-lu-cu!...

— Ţi-am mai spus că... dă-mi drumu'..., ia mîna de pe mine...

— Pentru Dumnezeu, nu ştiam ce favoare-mi faci că mă iubeşti, şi vezi, dac-ar fi adevărat ce-ţi închipui tu, fincă eşti un prost, că numa' proştii plîng, ar trebui să crească rîurile ca-n vremea iernii, că să nu-ţi închipui că toate femeile sînt ca mine; îmi pare rău că tre' să-ţi spun asta!

Tăcură. În sat luminiţele aprinse străluceau, una lîngă alta. Una lîngă alta şi separate, ca ei. Şedeau pe iarba plină de rouă, care le uda hainele. Hilario privea cerul, ea smulgea firicele de iarbă de prin-prejur.

— Probabil, continuă ea după o vreme, că vreo dragoste nouă din capitală te-o fi atrăgînd mai mult ca dragostea cea veche din sat; e frumoasă, ia zi, are păr frumos, o fi avînd şi ochi frumoşi...

— Ce vreau io să ştiu e de ce vine tipu' ăla să stea ore întregi în cîrciumă, dacă nu rîvneşte la patu' tău.

— Ca să-i spun da! Hilario înlemni privind-o, făcu un gest pentru a se ridica, dar ea îl opri. Numa' că io-i zic mereu că nu; şi ca să-i dau un semn...

— Ce semn? mormăi Hilario.

— Un semn de dragoste adevărată... rîdea cu toată gura, cu capul dat pe spate, pentru ca aerul să îi sărute părul; nu fi fraier, un semn că m-am hotărît să iau maşina de cusut pe care vrea să mi-o vîndă. Hilario se aşează din nou lîngă ea, pe jumătate mulţumit, dar cu o figură gravă; încăpăţînat mai eşti, sensibil şi viclean, doar ştiai bine că tipu' ăla venise să-mi vîndă maşina, să mă-nbrobodească s-o cumpăr, că mi-o dă în rate, că nu tre' să plătesc mult la-nceput, că dacă m-apuc de cusut, maşina se plăteşte singură, şi ştiai, fincă mi-ai aruncat o-nţepătură azi după-masă; crezi că nu m-am prins, cînd ai zs că acuma nu li se mai dă femeilor praf cu umblet de păianjen, ci maşini de cusut.

— Da, da' nu cred că numai de asta a venit el, ce întîmplare...

— Ai dreptate. Într-o zi a apărut cu două americance, mai urîte ca nişte bărbaţi, pantalonate, simpatice femeile, care voiau să afle despre viaţa lu' mister ăla pe care tu l-ai cunoscut şi care şi-a scris numele cu briceagu' pe un copac

dup-aicea. Cum io nu ştiam nimic, s-au dus cum au venit, au ieşit pe unde-au intrat, fără să-şi scrie nimic în carnete; da' au băut la *chicha* de s-au umflat.. ,,Curios", ziceau şi dădeau peste cap paharele de *chicha* de parc-ar fi fost apă; pe urmă mi-au zis că voiau să bea din *guacal*[36]; pe urmă a fost hărmălaie-n sat, pe una a trîntit-o un cal, a tîrît-o, de cît p-aci s-o omoare. Numa' tu ştii povestea cu omu' ăla misterios.

— O ştiu, da' n-o povestesc. E secretu' meu.

— Da' io ce-oi fi vrînd să aflu? Ştiu că-l chema Nelo, că ţie-ţi zicea castaniu', aşa cum eu îţi zic maroniu', că şi-a pus numele pe-un pom şi nimic mai mult.

Din cînd în cînd, printre picăturile de rouă, fructele de mango cădeau sunînd cu un zgomot amortizat de covorul verde al pămîntului, ca nişte fragmente stelare ale unui ceas cu infime cristale sparte în minute, pentru a marca parcă orele prin căderea lor, la intervale regulate de timp, de pe ramurile ce atîrnau aproape pînă la pămînt sub povara fructelor. Poc, sunau fructele de mango în cădere, urma apoi clinchetul minutarului de rouă şi după o vreme iar poc, poc, poc...

Hilario Sacayón era copil cînd la San Miguel Acatán sosise un negustor, cu o recomandaţie către tatăl său. Bătrînul Sacayón umblă încoace şi încolo cu omul acela şi se întoarse acasă spunînd că se numea Neil şi că era vînzător ambulant de maşini de cusut. În ziua următoare, Neil veni acasă la Sacayoni, unde se jucă cu un copil, care era Hilario. Hilario îl privea şi-l privea, pe urmă îl pipăi, îi pipăi stofa pantalonului şi prietenia se pecetlui printr-o monedă, pe care domnul Neil i-o puse în mînuţă şi un sărut, cu miros de tutun, pe obraz.

Cînd se făcu mai mare, Hilario îl auzea uneori pe tatăl său ridicînd în slăvi bunătatea şi învăţătura domnului Neil, atunci cînd îşi sfătuia copii să nu judece pe nimeni după aparenţe şi după hainele pe care le poartă. Omul acela, fără să se deosebească întru nimic prin aspectul său de atîţia alţi vînzători de maşini de cusut, era însă dintre aceia care

36 Ulcică făcută dintr-o jumătate de dovleac, scobit şi uscat.

purtau în ochi o reproducere în miniatură a lumii. Există oameni ai căror ochi sînt ca apele lacurilor fără peşti, dar alţii au în pupilele lor toată pescăria vieţii, acolo, înăuntru, înotînd, zbătîndu-şi cozile – şi dintre aceştia era domnul Neil.

Afecţiunea tatălui său pentru amintirea domnului Neil ajunse într-atît de mare, încît într-o zi îl duse pe Hilario, adolescent pe-atunci, la un copac mare. Pe trunchi, săpate cu un briceag, se vedeau nişte litere şi nişte numere; scria: O’ Neil – 191... ultima cifră era ştearsă.

Fără a mai pierde timp, bătrînul cărăuş, pentru că şi tatăl lui Hilario era cărăuş, şi încă dintre cărăuşii de pe vremuri, dintr-aceia care fumau trabucul călare pe un catîr de munte fără a scăpa pe jos scrumul, transcrise cu cuţitul inscripţia pe pieptarul său, imitînd semnele, şi pînă la moarte răposatul purtă pe pieptarul lui de cărăuş literele şi numerele de pe copac: O’ Neil –191.

Acesta era, pe scurt, secretul lui Hilario Sacayón. După moartea tatălui său, Hilario deveni povestitorul întîmplării, adăugîndu-i, din recolta imaginaţiei sale, urechi şi coadă de minciuni. În gura lui Sacayón fiul, O’Neil făcu pasiune pentru o fată din San Miguel Acatán, celebra Miguelita, pe care nimeni n-a cunoscut-o şi despre care toţi vorbeau datorită faimei pe care, printre cortegii de vite şi căruţaşi, prin cîrciumă, hanuri şi la priveghiuri, i-o dăduse Hilario Sacayón.

Miguelita, brună ca Fecioara cu Butucul, o icoană miraculoasă sculptată pe vremea coloniei şi uitată într-o firidă a închisorii din Acatán, unde se aplica pedeapsa cu butucul bandiţilor, indienilor fugari şi soţilor răuvoitori; Miguelita, cu ochii ca doi cărbuni stinşi, stinşi dar cu foc negru, tocmai pentru că erau cărbuni; gropiţe în obraji, talie de trestie, gură ca o fragă, păr ca pana corbului; Miguelita, care n-a împărtăşit dragostea disperată a lui O’Neil, căci ea nu l-a iubit niciodată; Hilario îi spunea mai pe scurt, Neil, iar oamenii din sat, Nelo.

El o iubea şi ea nu. El o adora şi ea, dimpotrivă, îl detesta. El o idolatriza. Neil i-a spus că se va apuca de băut,

şi s-a apucat; i-a spus că se va arunca în mare, şi s-a făcut marinar; şi-a înecat în albastrul mării amarul lui brun, fumînd din aceeaşi pipă din care fuma şi în prezenţa Miguelitei, cu ochii lui albaştri, părul lui auriu şi trupul lui de american cu braţe lungi.

Hilario Sacayón nu reuşea să-şi stăpînească imaginaţia după cîte un chef. Ce de mai inventa. Dar oare de unde-i tot venea atîta vorbărie, de putea să-şi aranjeze cuvintele, frazele, întorsăturile dureroase şi sarcastice, cu atîta uşurinţă de parcă, înainte ca el să le fi povestit la beţie, ar fi fost deja scrise, aşezate aşa cum trebuia, la fel sau mai bine chiar decît dacă toate cîte le inventa s-ar fi petrecut chiar de faţă cu el.

În ziua următoare întîlnirii sale cu Aleja Cuevas, rămase ascuns în casă, pentru că împreună cu tovarăşii lui de muncă petrecuseră mai departe la cîrciuma surorilor Prietas şi, cum se făcuse iar pulbere, povestise încă multe alte lucruri despre amorul dintre Neil şi Miguelita. Nu avu curajul să iasă şi, înăuntru, în casă, în coliba lui, simţi prezenţa tatălui său care, din mobile şi din unghere, dar mai ales din pieptul său de cărăuş, îi reproşa că îi furase povestea vieţii lui. Mai tîrziu, potolindu-şi remuşcările, îşi consideră ingratitudinea ca o formulă naturală a fiului de a-şi anula tatăl, adică, de a i se substitui, ba chiar şi-l închipui pe bătrînul Sacayón satisfăcut pentru că era jefuit cu atîta artă de cel ce făcea ca întîmplările progenitorului să treacă drept ale sale. Apoi, pentru a-şi potoli şi mai mult remuşcările, aruncă vina pe băutură. Rachiul te face să dai din tine ce nici n-ai crede. Habar n-ai ce spui. Vorbeşti, ca să te afli-n treabă. În afară de asta, ar fi trebuit să-i înapoieze tatălui său tot ceea ce, cu pălăvrăgeala lui, îi fura de fiecare dată cînd mintea i se înfierbînta. Să se ducă să spună că ştia toată povestea domnului O’Neil de la tatăl său; dar, gîndindu-se bine, în acest caz soluţia devenea mai rea decît o boală, căci ar fi însemnat să pună în spinarea bătrînului, odihnească-se-n pace, toate minciunile născocite de el.

Îşi făgădui, ca întotdeauna, să nu mai vorbească niciodată de Neil, nici de amorurile lui cu Miguela din Acatán, oricît l-ar fi aţîţat prietenii să le spună şi restul, căci, aşa se întîmpla de fiecare dată, Hilario mai avea mereu un rest de povestit.

De aceea, cînd americancele interesate să afle date despre viaţa lui O'Neil se întoarseră în sat, Hilario Sacayón nu putu să vorbească. Era cu mintea limpede şi cu mintea limpede nu vorbea de Neil şi de Miguelita. Le duse pe americance la copacul scrijelat, să-l fotografieze; le arătă pieptarul tatălui său; le dădu referinţe vagi despre amintirile lui din copilărie, toate supuse adevărului, ca şi cum ar fi făcut declaraţii în faţa unor judecători. Americancele, totuşi, ştiau ceva despre povestea Miguelitei, brună ca Fecioara cu Butucul, delicată şi graţioasă, picioare fine, braţe durdulii; dar Sacayón se mulţumi să le asculte, cu un aer de superioritate, fără a scoate o vorbă. Înainte de plecare, americancele îi lăsară o fotografie a domnului O'Neil, un om celebru. Hilario o privi şi o ascunse. Era oribil, blonziu, urduros, slab şi îmbătrînit. Nu, acela nu putea fi beţivanul jovial care murise de somn, pentru că îl pişcase o muscă într-una din călătoriile lui; cel care-i lăsase Miguelitei ca amintire o maşină de cusut care în timpul nopţii încă se mai aude, după ce bat cele douăsprezece clopote ale primăriei... Cine n-a auzit-o în San Miguel Acatán? În fiecare noapte cel care, după ce bat cele douăsprezece clopote ale Primăriei, stă şi ascultă, aude cum cineva coase la maşină. E Miguelita.

XV

Trei săptămîni mai tîrziu domnul Nicho, vindecat, pleca spre capitală cu corespondenţa; văzuse moartea atît de aproape, trebuiseră să-i facă injecţii toată noaptea aceea, după chef, injecţii cu camfor, nu găsiseră ser, cu ulei camforat mai degrabă, şi primise şi o ciomăgeală zdravănă pe care o mai simţea şi acum; trebui să plece cu hainele pe care le purta de-atunci şi care nu mai erau albe, ci ca de

gunoier, pentru că, însoţit de un soldat, fusese acasă doar pentru o clipă şi constatase că hoţii îi furaseră tot. Ce ingrată, nevastă-sa, nici cînd îl închiseseră nu se întorsese. „Tecúna, tecúna, tecúna“...

„Tecúna“. Cu acest cuvînt pe buze ieşi din San Miguel Acatán, speriat, după ce trecuse pe la biserică să se închine şi să-şi şteargă cu mîneca hainei primită în dar saliva pe care administratorul Poştei, din ce în ce mai gras, i-o împroşcase pe obraz cînd îi atrăsese atenţia pentru ultima dată.

— Trebuie să-ţi vezi singur de tine, acu’ cînd nu mai are cin’ să-ţi aibă de grijă, acu’ de cînd ai rămas ca ciuntit din cauza „tecúnei“; o să trimit un soldat din cînd în cînd să dea o raită pe la coliba ta; ai încuiat?; ai pus zăvorul?; ai vîndut porcii, ăia doi porci pe care-i aveai, găinile?... Ia-ţi cîinele, mai bine cîinele decît femeia.

Poştaşul nu avu timp să-i explice grăsanului care vorbea scuipînd că pleca doar cu ce avea pe el, că în timp ce fusese bolnav şi apoi arestat îi furaseră tot, pînă şi cele două plite de pe aşa-zisa lui sobă.

— *Cîntăriţi* serios, nu glumă... spuse poştaşul înainte de plecare, pipăind sacii cu corespondenţa, doi saci mari de pînză şi un colet mai mic cu hîrtiile oficiale.

— Oi fi ştiind tu bine spaniola, acceptă administratorul, da’ şi cînd o dai în bară! Cum vine chestia asta cu cîntăriţi?... *Cîntăreşte*, se zice; n-ai ce-i face, de aia-i pentru cărat şi vina-i a ta, fiindcă de cîte ori află maimuţele asta puturoase, numite cetăţeni, că domnu’ Nicho duce poşta, cutia de scrisori se umple de dă pe-afară.

San Miguel Acatán – îi era greu să pornească la drum, să se îndepărteze, să plece – rămase în spatele lui şi la coada cîinelui, între apele eucalipţilor ce împrăştie fulgere şi scîntei, precum spinarea Arhanghelului care sub pantoful lui de aur striveşte capul diavolului; smocuri de brazi cu miros de răşină; pete verzi de arbori de tot felul.

San Miguel Acatán se pierdu într-o sclipire de faianţă sub soarele dimineţii; ţiglele acoperişurilor, faianţa albă a caselor, olanele bisericii; şi rămaseră singuri, pe drumul

umbrit, domnul Nicho şi cîinele slăbănog, flămînd, costeliv, cu urechile zdrenţuite, pentru că pe vremea cînd era pui avusese răpciugă şi i le tăiaseră ca să i se scurgă sîngele bolnav, cu ochii cafeniu-aurii, părul alb, pete negre pe labele din-nainte.

— Tu ce-ai zis... te-a lăsat dormind nevastă-mea... nici n-ai simţit... nici nu ţi-ai dat seama cînd a... cîinele dădu din coadă... of, şi Jazmin ăsta (auzindu-şi numele, cîinele începu să se gudure)... stai cuminte, n-o lua înainte şi nu mi te vîrî-n picioare, c-acu' ne grăbim...

Drumul a fost lung, toată ziua, pe cărări umflate de umezeală, pe unde pămîntul pare coajă de cartof putrezit de apă şi pîrîiaşele zburdă ca nişte animale vii, peste tot, sărind, alergînd, zbucium ce contrasta cu cei doi drumeţi care, – o dată cu înserarea, se îndreptau zdrobiţi, pentru a pica de oboseală într-un sătuc cu douăzeci de case, unde înnoptează întotdeauna poştaşii. Se lăsase noaptea înainte ca ei să ajungă, dar cînd intrară în sat se mai zăreau încă lumini prin colibe. Cîinele gîfîind, domnul Nicho somnoros, absent, tî- rîndu-şi picioarele pe strada plină cu pietre de rîu, mai mult rîu decît stradă.

Cînd îşi scoase pălăria, la han, îşi simţi părul ud de sudoare, lipit de urechi, pe frunte, pe ceafă. Şi-l aranjă puţin cu mîna. Scoase din desagă turte de mălai, sare, cafea, praf auriu de ardei iute şi o bucată de slănină pe care i-o azvîrli cîinelui, care dintr-o înghiţitură o şi înfulecă.

Stăpîna hanului veni să-l salute. Voia de asemenea, să-i dea şi un comision.

— Bine –, îi spuse poştaşul, în timp ce-şi punea mîncarea pe treapta unei scări. În curte, dacă nu-i prea mare, fincă nu mai am nici un pic de loc; dacă-i un pacheţel mic, cu multă plăcere, nană Moncha, ştii doar că te servesc cu dragă inimă.

— Dumnezeu să te răsplătească; şi, ia zi Nicho, ce mai e cu nevastă-ta? Tre' să fie de-acu-n aşteptare, că sper că ia-i dat ce merita.

Domnul Nicho se mulţumi să scoată un mormăit. De cînd se însurase cu Chagüita, de fiecare dată cînd se oprea

să înnopteze la nana Moncha, bătrîna îi arunca tot felul de vorbe indirecte mai mult decît directe, încercînd să afle dacă nevastă-sa era însărcinată.

Cîinele stătea atent, aşteptînd altă felie de slănină, dar ceea ce primi fu o lovitură de picior. Dac-ar fi putut să i-l tragă bătrînei, i l-ar fi tras. După ce-şi linse, schelălăind de durere, laba îndoită, Jazmin se retrase într-un colţ, tot numai ochi şi nări.

Bătrîna se puse pe curăţat crengile uscate de prin copacii din curte, care era mai degrabă o bucăţică de loc cu pomi fructiferi, *huisquili* şi scăriţe pe care dormeau găinile, apoi începu din nou:

— Aşa că ne-am înţeles, Nicho, m-anunţi imediat şi io mă duc la ea c-o zi înainte să-i vină sorocu', cu toate pregătite; tre' să ştiu cît are, voi să ţineţi socoteala şi să faceţi calculu' după lună, cu aprosimaţie, fincă numa'-şa se ştie, şi s-aveţi la-ndemînă lucrurile de care-i nevoie, care-s de trebuinţă.

Domnul Nicho terminase de înghiţit turtă cu brînză, dădu pe gît un *guacal* de apă caldă cu praf de ardei iute şi-şi căută un loc unde să se culce; dar nu putea să închidă ochii. Prin găurile acoperişului, printre trestiile răvăşite – hanul era tot la fel de bătrîn ca şi stăpîna – se vedeau sclipind stelele, lustruite, aproape tăioase pe bolta cea adîncă. Sînt unele cuvinte pe care-ţi face plăcere să le gîndeşti, să le rosteşti: adînc...

În adîncuri se scufunda şi el, de pe rogojina şi de sub pledul lui, dar în adîncurile din afară, rătăcind cu ochii trupului său, în raza vizuală pe care nu reuşea să o cuprindă cu braţele, în acea lume nepalpabilă pe care degetele lui n-o atingeau, dar pe care pupilele lui i-o aduceau ca un mesaj al spaţiului. Un alt adînc exista şi în el, în lăuntrul lui, întunecat, teribil de întunecat, de cînd fusese părăsit; dar către acest hău ingrat nu se apleca decît atunci cînd povara durerii devenea prea apăsătoare, cînd suferinţa îl gîtuia, ca pe un condamnat la moarte, şi-l obliga, suspendat în gol, să-şi privească întunericul, cumplitul întuneric de bărbat, pînă ce somnul îl înghiţea.

Nu putu să doarmă în noaptea aceea la han. Oboseala fizică îi dădea împunsături, se simţea zdrobit, cu picioarele greoaie, cu degetele şi tălpile zdrelite, cu călcîiele tari precum coaja de *aguacate* verde, aşa că mai bine ieşi, în curte. Vru să mîngîie cîinele, dar cîinele se feri. Nici el nu dormea şi-şi mai amintea încă de lovitură. Îl chemă, simţea nevoia să-l aibă lîngă el. În cele din urmă animalul se apropie, speriindu-se de fiecare dată cînd el întindea mîna să-l mîngîie, mînă pe care dintr-un salt începu să i-o lingă, scheunînd bucuros, pînă ce se lipi de el, ca şi cum ar fi făcut parte din el.

Nu se vedea bine cu cine vorbea. Oricine ar fi crezut că era un om.

— Spune-mi, Jazmin, tu, care eşti mai bun decît oamenii, mai persoană decît ăia la care le zicem persoane, spune-mi doar mie dacă n-ai observat cumva că stăpîna ta era însărcinată? Cu tine vorbesc, Jazmin, fincă dacă stăpîna umbla întrebînd de tine, asta mă preocupă şi mă înnebuneşte, sîngele fiului meu pe care ea-l poartă în vintre, şi mă înnebuneşte aşa de tare că nu pot să nu fiu tot timpu' cu ea-n gînd. Şi io am avut femei, Jazmin, aşa cum şi tu ai avut multe căţele, că doar de-asta sîntem ce sîntem, bărbaţi, şi mi s-au dus, şi le-am părăsit, şi... de toate; da, da' ce simt io acuma în mine, nu mi-aş fi-nchipuit niciodată, d-apoi să mai şi rabd, e ca şi cum ar vrea careva să-mi scoată maţele pe gură, ca să mă lase gol pe dinăuntru; şi numa' la gîndu' că n-o s-o mai văd, c-am pierdut-o pentru totdeauna, mă-mbolnăvesc, ca şi cum mi-ar îngheţa sîngele-n vine şi-o fumicăraie de frici şi de spaime mă face să fac gesturi ce nu-s ale mele...

Cîinele căuta în mîinile lui mirosul îndepărtat de slănină. O umbră ieşi să vomite, îi era greaţă. Poştaşul crezu că era cumătră şi se furişă să se prefacă adormit, în timp ce Jazmin se repezi lătrînd către umbră. Lătră, obosi lătrînd, continuă să latre; alţi cîini lătrară pe drum, de pe la alte case, noaptea se umplea de lătrături.

Umbra vomită, apoi printre vărsături şi accente de tuse, dregîndu-şi vocea, bîigui în întuneric:

— Parc-am auzit vorbe; asta-i acu’; chiar glas de om era. da’ nu se vede nimenea treaz.

Auzind voce de bărbat, domnul Nicho se prefăcu că atunci se trezea din somn, se întinse şi-i spuse bună seara, din aşternut.

— Seară?... îl corectă omul, se crapă de ziuă.

Îşi dădură bună dimineaţa, deşi încă nu apăruseră zorii, la acea oră confuză cînd în aerul rece pare să se răspîndească albastrul mort al focului îngropat în sobe. Căscaturi şi odată cu căscaturile adînci, cocoşii.

Primul care-şi înălţă cîntul îl sperie tare pe Nicho Aquino. Era chiar lîngă el. Nu-l văzuse. Tocmai se pregătea să caşte cînd... cucurigu! Sări cît colo, vru să se-ntoarcă şi să-i ardă un picior, dar, ce rost mai avea, că deja începuse şi altul să cînte, şi încă unul, şi încă unul...

Aprinseră fără greutate focul în bucătărie, o cameră în dezordine, foarte înaltă, cea mai înaltă din casă, cu cuptorul dărăpănat, plină de găinaţ peste tot, iar pe pereţi, în partea de sus, pînă la tavan, funingine şi păianjeni şi un liliac care, la strălucirea primei flăcări, zbură de ziceai c-o să se facă praf.

Îl privi şi-i spuse:

— Să nu mai vorbeşti cu cîinele cum vorbeai mai adineaori, că-ntr-o bună zi o să-ţi răspundă, de-ai să rămîi mut. Pentru fiecare om mut există un animal care vorbeşte. Cîinele-o să găsească vorba care-i lipseşte din inteligenţa lui, iar dumneata n-o să ţi-o mai afli pe buze. Sfatu’ meu, deşi nu mi l-ai cerut... rîse bătrînul, care în ritm cu cocoşii, rîzînd, părea să facă: hihirihi... că aşa ne place nouă, la bătrîni, să dăm sfaturi, asta-i meseria noastră, aşa ne şade bine, să-i sfătuim pe alţii să facă ce n-am făcut noi cînd eram tineri şi n-am face nici acu’, bătrîni... hi... hirihihihihi, dacă, la fel cum am încetat să mai fim tineri, am putea înceta să fim bătrîni... hihihihiri... hi...

Bătrînul ieşi, tîrîndu-şi picioarele, să mulgă o capră. Nicho Aquino îl urmă. Vorbind, nu se mai simţea atît de singur. Mîinile bătrînului erau negre, de parcă altădată ar fi curăţat de funingine hornurile sau ar fi fost vopsitor de

meserie; două mînuşi negre cu unghii lucioase, gălbui, între care ugerul caprei, contrastînd cu negreala, părea o floricică de begonia, iar laptele ţîşnind în şuviţe subţiri, şi mai alb.

— Tu uiţi la mîinile mele pîrjolite, arse, negre; da – mai bine te-ai uita la faţa mea de vierme de muşcată. Sînt un bun măsurător, ca vierme şi ca om, şi ţie, azi-noapte, ţi-am măsurat somnu', ţi-e prea puţin pentru necazu' care te chinuie; scurt, scurt îţi vine, cam p-aicea, pînă la gît ţi-ajunge, cel mult... Hirihihihi... hirihihihi... Din cauza asta, ochii-ţi rămîn afară; şi nu poţi să dormi, nu-ţi ajunge somnu' la ochi şi oricît ai întinde pînza somnului, care e ca aripa de liliac, dînd din mîini ca să-ţi găseşti locu', răsucindu-ţi capu' pe haina ce-ţi serveşte de pernă, de atîta vînzoleală şi de atîta întins pînza somnului, o rupi pînă la urmă şi te-apucă oboseala de stat întins şi chefu' să pleci să-l cauţi... Hihihi... să cauţi somnu' pe care nu-l găseşti în tine înseamnă să umbli degeaba... Azi-noapte, fără să te fi dus prea departe, ai făcut vreo leghe, atîta te-ai plimbat, căutîndu-ţi somnu' şi doar cînd cauţi somnu' îţi dai seama că nimic nu doarme, că noaptea e un mare priveghi al stelelor ce răsună în auzul fiinţelor mari şi mici, al lucrurilor care par nişte morminte ale treburilor de peste zi: mesele, dulapurile, scrinurile, scaunele nu par mobile de oameni vii în timpu' nopţii, ci piese dintr-un mobilier ce i-a fost aşezat unui mort în groapă, ca să trăiască mai departe fără a mai fi el, fără a fi altu', pentru că asta e cel mai grav, morţii nu sînt ei şi nu sînt nici alţii, nu se poate explica ce sînt.

Bătrîna cumătră, printre pleduri, laţe de păr şi scărpinaturi – de-abia-i ajungea părul să-şi împletească nişte codiţe dintr-o parte în alta a capului, ca o şcolăriţă, şi de-abia-i ajungeau degetele să se scarpine de păduchi şi de purici – sufla în foc cînd ei se întoarseră cu laptele şi cu Jazmin pe urmele lor.

— Domnu' Nicho o s-o pornească acu' la drum, spuse bătrîna, fără a întoarce capul, cu spatele la focul pe care-l aţîţa, aşa că vezi de-mi dă nişte bani ca s-aducă ulei de terebentină...

— Sigur că da, ulei pentru tine şi io o să vreau să-mi aducă nişte unsoare; îmi înţepenesc degetele de reumatism, cînd mulg, şi pe urmă va trebui să mai şi castrez nişte animale.

— Da’ nana Moncha voia să-i duc un comision...

— Voiam, da’ e cam mare şi nu mai ai loc; cînd oi trece data viitoare şi dac-o să fii mai puţin încărcat; în sat lumea e din ce în ce mai multă şi-ţi vîră tot mai multe scrisori în desagii ăştia de pînză cu dungi. Da’ io mă-ntreb oare de ce-or fi aşa sacii de poştă?

Găini, cocoşi şi cîini, făcînd larmă prin curţi şi turmele în şiruri lungi, ca nişte armate albe în mişcare.

Poştaşul ieşi din satul „Trei Ape”, care cică ar fi avut puţuri cu apă albastră în pămîntul alb, cu apă verde în pămîntul roşu şi cu apă vineţie în pămîntul negru, urmat de Jazmin şi însoţit de bătrînul cu mîini negre.

Cumătra, în timp ce Nicho Aquino îşi scăpăra amnarul ca să-şi aprindă ţigara, îi repeta cele de atîtea ori repetate.

— Anunţă-mă din timp, Nicho, că ştiu io că femeii tale i s-a prins sîngele...

Sute, mii, milioane de fulguleţi, de vis pluteau pe aripile uşoare ale vîntului, strălucitori în soare, şi petalele margaretelor galbene, cu inima neagră, însufleţeau pretutindeni priveliştea, printre vîrfuri de vulcani sculpturali şi munţii, din piatră fumegîndă. Încetul cu încetul drumeţii, se apropiară unul de altul, fără a fi lăsat în urmă cîmpia, şi o plăcere tăinuită pentru drumul străbătut împreună şi pentru cel pe care-l mai aveau de străbătut îi cuprinse după primele cuvinte.

— Bun ar mai fi de mîncat cîinele ăsta al tău!

— Bietu’ de el, aşa slăbănog!

— Se poate-ngrăşa...

— Ce sălbăticie...

— Tot ce are de-a face cu mîncarea omului e sălbăticie; io nu ştiu de ce zic oamenii că nu mai sînt sălbatici; că nu există nici un aliment cevelizat.

— Porumba.

— Porumba’, zici tu, da' porumba’ cere sacrificiu’ pămîntului care şi el are suflet; ia să-ţi pui io un lan de ştiuleţi în spinare, cum duce bietul pămînt. Şi-i şi mai sălbatic ce fac: samănă porumb ca să-l vînză...

— De aia-s pedepsiţi. .

Înainte de a-i răspunde, bătrînul cu mîinile negre, mîini de culoarea porumbului negru, cercetă dintr-o privire pe figura poştaşului ceea ce voia să afle. Fără a merge mai departe, spuse oftînd:

— Şi pedeapsa va fi din ce în ce mai mare. Multă lumină în triburi, mulţi copii, da’ şi moartea, pen’că cei care s-au apucat de semănat porumb ca să-l vînză lasă pămîntu’ fără oase, că oasele strămoşilor sînt cele care dau alimentu’ porumb şi-atuncea pămîntu’ vrea oase, şi ăle mai crude, de copii, se-ngrămădesc pe el şi sub coaja lui neagră, ca să-l hrănească.

— Pămînt afurisit, aşa-i!

— Afurisit, afurisit.... da’ ţine cont, poştaşule, că pămîntu-i afurisit cînd pe el trăiesc oameni afurisiţi.

— Stai aşa, să vorbim clar... Porumbu’, dumneata de ce-ai vrea să-l semene oamenii...

— Ca să-l mănînce...

— Ca să-l mănînce, repetă automat domnul Nicho, cu gîndul la Chaguita, din cauza mirosului de anason de munte.

— Şi nu că vreau io; ci fincă aşa tre’ să fie şi aşa e, că oare cui i-ar da prin minte să facă copii ca să le vînză carnea, ca să agaţe carnea copiilor lui în măcelărie...

— Nu-i tot una...

— Ţi se pare că nu-i tot una; da’ de fapt e la fel: noi sîntem făcuţi din porumb şi dacă cu carnea noastră, din care sîntem făcuţi, facem negoţ, nuna’ forma ei se schimbă, da’ dacă ne gîndim la conţinutu’ ei, un copil e carne la fel ca şi ştiuletele de porumb. Altădată legea îi dădea voie tatălui să-şi mănînce copilu’, cînd erau asediaţi, da’ niciodată nu i-a permis să şi-l omoare ca să-i vînză carnea. Unu’ din mistere e şi acela că putem să ne alimentăm cu porumb, care e carne din carnea noastră, cu ştiuleţi, care sînt ca şi fiii

noştri, însă toate vor sfîrşi secătuite şi arse de soare, de aer, de focuri, dacă o să se tot semene porumb ca să se facă negoţ cu el, de parcă n-ar fi sfînt, cel mai sfînt.

— Dumneata ai dreptate-n ce spui; numa' că asta nu ni s-a explicat la toţi; dac-ar fi ştiut-o, cine-ar mai fi fost aşa de hain? Din cauză că porumbu' slăbeşte terenu', l-ar fi lăsat gol, de bunăvoie, mai mult timp, că trebe să laşi pămînturile pe care sameni porumb să se odihnească...

— Tu care eşti poştaş şi eşti obligat să baţi drumurile, oi fi văzut că pămînturile ruinate de cultivatori sînt din ce în ce mai multe: dealuri sterpe, unde numa' apa mai alunecă pe pietre; cîmpii fără mantaua verde făcută din păr de morţi care au fost din carne şi morţi care au fost din lemn; mirişti ce-ţi amărăsc sufletu ' de cît îs de pietroase...

— D-apăi, zic io, cu ce să-şi îmbrace familia, dacă nu vînd porumb?

— Cine vrea să-şi îmbrace familia munceşte; numa' munca îmbracă, nu familii, ci neamuri întregi. Doar trîntorii umblă dezbrăcaţi. Lenevesc pe lîngă porumbiştea sămănată şi din porumbişte tre' să scoată şi să mănînce şi să vînză, ca să-şi îmbrace familia, să cumpere doctorii, şi să-i mai rămînă şi pentru chefurile cu rachiu şi cu muzică. Dac-ar sămăna porumbu' şi l-ar mînca, cum făceau strămoşii noştri, şi-ar munci, ar fi cu totu' altă treabă.

— Pînă unde mai mergeţi? V-aţi îndepărtat mult de casă.

— Trebuia deja să mă fi întors; da' nu-mi vine să te las să mergi singur, cu atîta amărăciune pe chip, şi-apoi ce l-ai întrebat pe cîine m-a pus pe gînduri.

— Deci aţi auzit?

— Se-aude tot; mai bine povesteşte-mi; io-s cam tare de urechi, da' cînd m-apucă greaţa în zori, care probabil mi se răsfrînge şi-n cap şi face să mi se mişte toate-năuntru, atunci aud bine; şi cînd merg aud, şi cînd e zgomot în juru' meu.

Poştaşul, sub un *amate*, arborele cu floarea ascunsă în fruct, floare pe care o văd numai orbii, femeie pe care o văd numai îndrăgostiţii, îşi povesti necazul bătrînului cu mîini

negre, fără alt martor decît Jazmin şi mulţi nori în formă de cîini, ca nişte iasomii pe cer.

— Şi chefu' de-aţi găsi nevasta îţi vine de la buric în jos?

Nicho Aquino şovăi să răspundă.

— Asta-i primu' lucru pe care tre' să-l ştii precis, că dacă-ţi vine de la buric în jos chefu' să te uneşti cu ea, e tot una cu oricare femeie peste care-ai da. Acu', dacă te-apucă de la buric în sus doru' să-ţi umpli cu ea golu' ce-l simţi, atunci înseamnă că nu poate fi vorba de alta şi că n-ai altă cale decît s-o găseşti.

— E de-amîndouă. Cîteodată, cînd mă gîndesc la ea, m-apucă un frig în ceafă, şi-apoi mi se scurge-n jos pe spinare şi pîn faţă-n acelaşi timp, mi-apare-n picioare, şi-mi zdrobesc mîinile, mă răsucesc cum se-mpleteşte-o liană cînd vrei să faci o frînghie, pînă ce mi se taie picioarele şi mă pierd, ca sclipirea unei lame de cuţit.

— Şi dorinţa...

— Dorinţa, nu ştiu; îmi chinuie pieptu', mi-e teamă cînd o simt, fincă mă aiureşte de cap, îmi închide ochii, îmi frînge mîinile, îmi usucă gura; aşa o simt...

— Pentru motivu' ăsta, poştaşule, nu e bine să treci pe la Vîrfu' Mariei Tecún şi ce-o să facem e că io o să viu cu tine; io ştiu une-ţi este femeia.

Nefericitului poştaş i se umplură de recunoştinţă ochii de coyot. În sfîrşit auzea din gură de creştin ceea ce dorea să audă din noaptea în care intrase în coliba lui şi o găsise goală. În noaptea aceea pe care şi-o petrecuse urlînd ca un coyot, în timp ce dormea ca un om. Din gură de creştin, pentru că de la lucrurile neînsufleţite: pietre, munţi, arbori, poduri, rîuri, stîlpi, stele, auzise mai înainte acel „eu ştiu unde-ţi este femeia", dar nu vorbeau, nu puteau să-i spună nimic. La ce servise ordinul de captură al Garnizoanei? La ce, acatistele citite la biserică? Dumnezeu să-l răsplătească pe părintele Valentin.

— Să mergem mai departe, vino după mine, că io ştiu unde-ţi este femeia...

Poştaşul, dezorientat, îmbătat de bucurie, nu-şi dădu seama că se abatea de la drumul mare, drumul pe care ar fi trebuit să-l urmeze cu sacii de corespondenţă, silit cum era, printr-o obligaţie sfîntă, să-i ducă la destinaţie, la centrala Poştei, şi să-i dea în primire acelui bătrîn lung, slab şi cam negricios, ca o lopată cu care se vîră pîinea-n cuptor.

Poteca pe unde o apucaseră, la început dreapta, cu vinişoare de pămînt ce păreau corali, începu să coboare brusc pe lîngă un arbore răsturnat de furtună, putrezit de timp, pe care mişunau furnicile şi în jurul căruia, ca vestigiul unei fantome, nu mai rămăsese decît un cerc gol, pe colina unde căzuse, strivind plantele.

XVI

Administratorul Poştei bătu cu pumnul în birou. Don Deferit – bătu şi mai tare. Mai tare administratorul. Şi mai tare don Deféric. Şi în spatele bavarezului cu ochii albaştri, luminaţi de sus în jos de lumina de gălbenuş de ou a unei pricăjite de lămpi cu petrol, se vedeau, ca nişte fructe de chiparos, chipurile locuitorilor mai de vază din sat, care, fără să lovească cu pumnul în masă, îşi aţintiseră ochii asupra funcţionarului rotofei, unii ochelarii, şi un chior care trecea prin piaţă şi intrase să caşte gura, ochiul său de sticlă imobil şi fatal.

Don Deféric ieşi brusc, fără să mai spună altceva; îl făcuse „grăsan idiot”, iar el îi răspunsese „neamţ de rahat”. Casa domnului Deféric era luminată de lămpi cu lumină albă. Era altă lumină şi, ca să zicem aşa, o lume diferită de cea gălbuie care-l învăluia pe administratorul Poştei, „porc idiot în sos de maioneză”, înconjurat de locuitorii care vorbeau cu strigăte, cereau, reclamau.

Şeful garnizoanei, care nu-şi terminase încă digestia, se apropie să vadă ce se întîmplă, curăţindu-şi dinţii stricaţi cu un chibrit şi, de cum intră, îi dădu dreptate funcţionarului. Funcţionar înseamnă o persoană care are întotdeauna dreptate şi doar el nu venea de la plimbare, ci din război, de pe vremea cînd trupele conduse de colonelul

Gonzalo Godoy porniseră pe urmele indienilor din munte. Pe atunci, Musús era numai sublocotenent, sublocotenentul Secundino Musús. Dar pentru că salvase vreo cîţiva oameni ai Expediţionarei din capcana de foc în care-l prinseseră pe colonel, în „El Tembladero“, obţinuse avansarea. Îl făcuseră maior.

— Să-i spuneţi lu’ mutu, spuse cu glas sentenţios, cînd înţelese despre ce era vorba, proştilor, că s-ar putea întîmpla aşa ceva; astea sînt istericale de neamţ care scîrţîie din vioară sub clar de lună, care se plimbă duminica cu floare la butonieră, dîndu-şi aere de conte şi care-şi lasă nevasta să umble călare, ca bărbaţii; da’ dacă el vrea să plătească un cărăuş care să plece pe urmele poştaşului, ca nu cumva „tecuna“ să-l atragă-n prăpastie cînd o trece pe lîngă Vîrfu’ Mariei Tecún, cu atît mai bine, că şi pe mine m-ar durea dacă s-ar prăpădi, c-am trimis şi io vreo cinci sute de pesos la ai mei.

O bătrînică aproape cît lampa cu petrol de mică, înfăşurată într-un şal care i se tîra pe jos de parcă-ar fi avut rochie cu trenă, se tot vîra să spună că şi ea trimisese douăzeci de pesos băiatului ei, care-şi pregătea bacalaureatul la Institutul Naţional Central de băieţi; şchiopul cu focurile de artificii lovea pămîntul cu bătăi sepulcrale de cîrjă, ca să fie auzit şi să se ştie că el trimisese patruzeci şi ceva de pesos surorii lui, Flora; şi altul, fratelui bolnav; şi altul, cumnatului închis; şi altul, ca să-i depună la Bancă, repetînd în fiecare clipă: „Dacă n-ajung banii la Bancă, o să-mi ia casa!” şi altul, trist ca un os, unui prieten ca să-i cumpere un bilet de loterie; acesta spunea: „Acu’ or să se hotărască sorţii, dacă ajunge sau nu şi dacă se pierde pe drum, înseamnă că „tecuna“ m-a furat!“

Administratorul poştei îi privea fără să clipească, roşu de furie, cu urechile ca nişte cleşti de rac, cu braţele lui scurte în mînecile hainei ce-l acoperea ca pe un balon. În unele momente vedea negru în faţa ochilor şi simţea că era gata să-l lovească damblaua. Mai bine; numai de n-ar rămîne strîmb, şi-ar muri dintr-o dată. Cea mai mare

supărare din viaţa lui. Să profite de prietenia lui ca să introducă valori în scrisori, fără declaraţiile obligatorii. O spusese, o repetase, o dată şi încă o dată, bătînd cu pumnul în birou, fără a observa, în cumplita lui exaltare de funcţionar demn, coborît prin acel abuz de încredere la condiţia de complice, după Codul Penal în vigoare, fără a observa şoaptele locuitorilor, care, în cîteva vorbe, voiau să spună: Dacă fără să fi fost declaraţi li se fură...

Don Deféric, în acest timp, se afla la el acasă, în lumina albă din-năuntru, alături de soţia lui albă, printre azalee albe şi colivii aurite cu canari albi. Dar era înnebunit. Mare necaz i-ar face „tecuna” dacă l-ar atrage pe poştaş şi l-ar împinge în prăpastie, ca pe un om-scrisoare într-o imensă cutie de poştă. Asupra domnului Nicho se găsea ultima lui operă muzicală compusă pentru vioară şi pian.

Doña Elda, soţia lui, încerca să-l calmeze, făcîndu-l să înţeleagă că nu trebuie să se ia după legende, căci legendele circulă, dar nu se întîmplă decît în imaginaţia poeţilor, sînt crezute doar de copii şi de bunicuţe.

Bavarezul îi răspundea că acest mod de a gîndi era absolut materialist şi că materialismul e absurd, pentru că lucrurile materiale nu sînt nimic altceva decît materie într-o formă trecătoare. Ce-ar fi Germania fără legendele ei? Unde băuse limba germană tot ce avea mai bun spiritul ei? Substanţele primare nu izvorîseră din fiinţe misterioase? Nu şi-a revelat nulitatea, datorită limitelor ei, contemplarea infinitului? Fără povestirile fantastice ale lui Hoffmann...

Doña Elda accepta ideea că legendele Germaniei erau adevărate; dar nu şi cele din amărîtul acesta de loc populat cu indieni *chuj*[37] şi cu alţii care chipurile s-au încălţat, dar tot îi mănîncă păduchii. Cu degetul ca ţeava unui pistol, don Deféric ţintea pieptul nevestei lui, acuzînd-o de mentalitatea ei europeană. Europenii sînt nişte „idioţi”, cred că nu mai există altceva decît Europa şi că tot ce nu e Europa poate fi interesant numai ca plantă exotică, dar nu există.

37 Indienii dintr-o anumită zonă a Guatemalei.

Era înnebunit, îşi ieşise din minţi. Îşi ridica mîinile albe, pumnii albi, se întindea în sus, spre tavan, învăluit în mireasma de azalee, în puternicul şi ameţitorul miros de regina nopţii, în parfumul de pămînt ud al cozilor de *quetzal* de curînd stropite, al orhideelor şi printre sacii şi lăzile cu mărfuri duhnind a dezinfectant de vapoare, ca ceara cu care lustruiau dalele din încăperi, în care chipul său se răsfrîngea ca şi cum el, jucîndu-se, ar fi făcut gesturi şi strîmbături de dansator grotesc, doar ca să-şi vadă capul, ca girafa, iar silueta liniară a soţiei lui, ca o lebădă de carton cu pene de hîrtie creponată.

Părintele Valentin veni să-i viziteze. Reflexele negre ale sutanei lui în oglinda lespezilor contrastau cu albul balansoarului de trestie în care se aşează pentru a sta cît mai comod.

Prezenţa parohului îl obligă pe don Deféric să abandoneze limba germană şi să se exprime în spaniolă. Preotul le explică apoi că, deşi nu obişnuia să părăsească niciodată locuinţa parohială, în afară de cazurile cînd avea de făcut o spovedanie sau cînd cineva era grav bolnav, venise pentru că era vorba de un bolnav grav, care avea să moară fără spovedanie dacă nu se trimitea pe urmele lui o persoană care să-l însoţească atunci cînd va trece pe lîngă Vîrful Mariei Tecún.

— Eu personal mă ofer, spuse părintele Valentin, să plec imediat; datoria mea este să mă aflu acolo unde un suflet este în pericol, *parvus error în principio, magnus in fine*; eu mă voi lupta cu diavolul...

Bavarezul îl întrerupse:

— Nu vă faceţi griji, părinte, o să plece după el un om de-al meu: ar fi foarte trist ca cel mai bun poştaş al nostru să se prăpădească astfel...

Bavarezul fu întrerupt de soţia sa:

— Bravo îi spuse aplaudînd, pentru că ama fost lirici şi eroici!

Hilario Sacayón o întrerupse. După felul în care se pregătise, părea să fi venit călare. Plătea atît de bine patronul şi era atît de stimat, încît nu-l deranja de loc că

trebuia să plece la o oră atît de nepotrivită şi apoi, pentru un bărbat adevărat nu exista oră bună şi oră rea, cînd trebuia să plece la drum; orice ora e bună, dacă este nevoie.

Don Deféric îl îmbrăţişă. Îi făcu cadou o havană, ca s-o fumeze mai tîrziu şi-i dădu ceva bani de cheltuială. Părintele Valentin îi înmînă mătăniile sale, ca să se roage îndată ce se va apropia de vîrf. Doña Elda, un şervet în care învelise o pîine neagră şi o bucată de brînză cu un gust îngrozitor. Dintr-un salt, Hilario încăleca pe catîrul sur, care o şi porni deîndată la drum, într-un galop neînfrînat, lăsînd în urmă strada întunecoasă. Misiunea lui era să-l ajungă pe Nicho Aquino înainte ca acesta să fi trecut pe lîngă Vîrful Mariei Tecún, să-l însoţească pînă ce vor depăşi acel loc şi să se întoarcă.

Părintele Valentin acceptă un pahar de rompopo, pentru a-i ţine companie lui don Deféric, care bea coniac; doña Elda se mulţumi cu o picătură de Málaga.

— Dintre nenumăratele cauze ale instabilităţii unei căsnicii, preciză parohul, dat fiind că era vorba de această temă în legătură cu întîmplările care-l ţineau treaz în noaptea aceea, nici una nu atinge gravitatea aceleia a soţiilor ce, victime ale nebuniei ambulatorii, produse de acele prafuri cu umblet de păianjen, îşi părăsesc casele, fără să se mai ştie niciodată nimic despre ele. Mîna aceasta pe care o vedeţi ţinînd paharul de *rompopo*, schimbă pe rînd mătăniile cu pana de scris, mă rog sau le scriu superiorilor mei, pentru ca Domnul şi ei să ne ajute ca familiile să nu se mai destrame, căsniciile să nu se mai distrugă, iar pe drumuri să nu mai rătăcească fără rost bărbaţi şi femei, gata oricînd să alunece în prăpăstii, ca nişte vite.

— Aceste fiinţe se sacrifică pentru ca legenda să trăiască, îl fixă cu privirea bavarezul, ai cărui ochi albaştri nu erau în clipa aceea transparenţi, limpezi ca sticla, ci dimpotrivă, păreau două mici discuri plumburii, inexpresive.

— În mod inconştient, spuse doña Elda, pentru că nici unul dintre ei nu ştie că este împins, magnetizat de o forţă

ocultă, în acest scop, şi privindu-şi soţul drept în faţă, adăugă: te detest!...

— Diavolul, doamnă, diavolul!

— Victimele n-au nici o importanţă, nu-i aşa, Deféric?, cînd e vorba să fie alimentat monstrul poeziei populare. Un om care spune cu sînge rece că există fiinţe ce se sacrifică, pentru ca legenda să trăiască, este detestabil.

— Dacă cu preţul tăcerii mele legenda ar înceta să-şi mai ceară victimele, aş tăcea; dar asta este situaţia, Elda, şi trebuie s-o recunoaştem cu sînge rece, oricît ar părea de detestabil. Au dispărut zeii, dar au rămas legendele şi acestea, ca şi aceia, cer sacrificii; au dispărut cuţitele de obsidian cu care era smulsă din piept inima sacrificatului, dar au rămas cuţitele absenţei care răneşte şi înnebuneşte.

Părintele Valentin se trezi în momentul acela. Don Deféric vorbea în nemţeşte. Îşi luă rămas bun, rugîndu-i ca la înapoierea lui Hilario Sacayón să-i dea de ştire şi lui despre poştaş. Strada era atît de întunecoasă, încît trebui să accepte felinarul pe care i-l oferiră. Grăbi pasul cînd rămase singur, dar ceva, aşa, ca un corp de animal, i se încurcă printre picioare. Îşi ridică sutana şi aproape că văzu umbra unui coyot.

— Tu eşti, Nichon?, că se zice c-ai fi coyot, exclamă; dar era imposibil.

Jumătate de oră mai tîrziu, ceasul Primăriei bătu de douăsprezece. Don Deféric, acompaniat, la pian de doña Elda, termina executarea operei muzicale ce, dacă poştaşul avea să treacă pe lîngă Vîrful Mariei Tecún fără nici o problemă, va ajunge în Germania. Bavarezul tocmai voia să pună vioara pe pianul cu jumătate de coadă, cînd soţia lui se apropie înspăimîntată; în liniştea nopţii se auzea o maşină de cusut, maşina Miguelitei din Acatán.

La douăşpe
Miguelita
coase, coase
În Acatán...
Şi cînd coase

Miguelita
e douăşpe
În Acatán...
La douăşpe
cînd coase
Miguelita
bat douăşpe
clopote
la Primărie
În Acatán...
Tan, tan, tan
tan tan tan
tan tan tan
tan tan tan
tan tan tan,
e douăşpe
noaptea
În Acatán...

Hilario Sacayón se opri în satul „Trei Ape“. Să fumeze o ţigară. Muntele mirosea a călţunaş şi a mentă. Doi ochi ieşiră să vadă cine trecea atît de devreme, doi ochi pe un bostan de carne cu nas şi gură, sub un păr slinos şi o grămadă de jupoane şi de fuste. Era Ramona Corzantes, moaşă, doftoroaie, mijlocitoare de cununii, pe faţa bună a medaliei, fiindcă pe de altă parte cică ar fi fost vrăjitoare, ghicitoare, dătătoare de licori pentru înnebunit, îndrăgostit, dat duhul şi scos copiii înainte de vreme din pîntecele femeilor. Dar cea mai gravă, cea mai gravă acuzaţie ce i se aducea era că ştia să prepare prăfuleţe cu umblet de păianjen.

Îi fu greu să-l vadă bine, îi bătea soarele în ochi, o orbea; dar îşi puse mîna streaşină la ochi şi cînd îi zări, îi strigă:

— Tu eşti, Corcitule, d-aia n-au lătrat cîinii!

— Corcit din ce... purile date maică-mi! Nu mă latră, că doar ştiu că-s de-al casii, Ña Monchita, şi că p-ormă dau de dracu’ cu mine!

— Da’ rău mai eşti. Dacă ai de gînd să descalici, descalică şi stai niţel să mă dau mai la-ntuneric, să-nchid o leacă ochii, fincă cu soarele ăsta văd numa’ zaţ de aur.

— Aşa o să fi ’mneata cînd oi fi bătrînă: un ibric de cafea din care, cînd s-o termina cafeaua, o să rămînă zaţ de aur. Nu descalic că-s grăbit. M-am oprit doar niţel să te văd şi să fumez o ţigară sub streaşină dumitale; văd c-a-nceput să-i cam crească barba la casă şi ’mneata n-o mai razi de loc, cheamă bărbieru’.

— La toate te uiţi; da’ nu vezi că-s săracă şi că nime’ nu-mi zice: ţine colea, ca să-ţi văruieşti casa. Al’dat-o curăţam io singură, mă coţopeneam cu scara şi cu mătura şi-i dădeam jos grădina de pe coperiş şi afurisiţii de păianjeni şi mi s-a-ntîmplat chiar să dau şi peste-o viperă: am zdrobit-o, fincă nu voia să iasă din cuib, păcătoasa; juma’ de corp i-a rămas înăuntru şi jumate s-a pus pe fugă. De-atunci mi-au ieşit vorbe c-aş fi vrăjitoare.

— Da' nu prea se vede mişcare p-aci...

— E mort, nu vînd la nime’, afar de clienţii ficşi, ca poştaşu’, domnu’ Nicho.

— A trecut?

— Da, a trecut. A trecut azi-noapte. Tre’ să fie pe drum, nu prea departe. Am vrut să-i dau un pacheţel, da’ nu mai avea loc, era niţel cam mare şi, tot vorbind cu el, mi-a venit o presimţire de nu ştiu ce.

— El e foarte sigur...

— Da, da’ ştii şi tu de femeia lui; io l-am tot aţîţat, să văd, da de-mi scapă o vorbă; da’ ce-ţi închipui, Hilario, c-a zis ceva? Şi-mi pare rău, că io voiam să-l sfătuiesc să n-o ia pe drumu’ mare; descalică să bei o cafea...

— Mă duc, Ña Monchita, altă dată, că acu’ mă grăbesc şi dacă descalic, mă iau cu vorba şi timpu’ trece, îţi mulţumesc ca şi cum mi-ai fi dat-o. Şi de ce vreai să-i zici s-o ia pe alt drum?

— Fincă se prea poate, deşi el e un om important, că-i poştaş, să-i iasă-n cale femeia şi să-l strige cu glas de „tecună“, colo pe vîrf, şi dacă-i aşa, nu mai trece, ş-acolo

rămîne, se duce drept în prăpastie să-şi îngroape capu'. Poate că-l ajungi din urmă şi dacă-l vezi, zi-i neapărat.

— Ña Monchita, astea-s poveşti, nu cred că-s adevărate, sînt doar vorbe scoase de unii, nu li-e de-ajuns că-i caluniază pe oameni şi mai caluniază şi pietrele, care n-au nici o vină de ce ni se-ntîmplă nouă. Numa' la gîndu' că e un mister cu vîrfu' ăla, omu' singur se simte mai altfel cînd trece p-acolo, se-nfioară, i se zburleşte păru', i se ia vederile, i se bat nările, reci ca grindina, îi ies oasele pîn piele de-ngheţate ce-i sînt, de parcă ar avea scheletu' p-afară, da' toate astea-s normale, din cauza înălţimii şi-a timpului rece şi ploios; drumu' se face ca săpunu' cînd soarele n-apucă să treacă pîn nori şi-atunci e uşor s-aluneci în prăpastie. Cît despre mine, pot să-ţi zic, Ña Moncha, c-am trecut şi ziua şi noaptea şi după-masa şi-n zori, la orice oră, pe lîngă Vîrfu' Mariei Tecún, da' niciodată n-am auzit şi n-am văzut nimic.

— Ziceai că eşti grăbit...

— Mă duc, da' asta nu-nseamnă nimic; ţine, să fumezi.

Hilario îi întinse o ţigară vînătă, din pănuşă de porumb. Bătrîna se uită la ea şi îi spuse, după ce trase un fum adînc:

— Porumbu' iese cu frunza vînătă cînd e de p-aci, de lîngă lacu' cu apă vînătă. Tu nu crezi nimic, fincă eşti fălos. Orice fălos e necredincios. Ca să crezi, trebe să fii umil. Numa' lucrurile umile cresc şi durează; uită-te pe munte.

Rămaseră în tăcere fiecare cu gîndurile lor, ca şi cum şi le-ar fi adunat din ţigară, din fumul tras în piept, şi dat repede afară pe nări şi pe gură, cu o răsuflare plină de satisfacţie. Hangiţa suflă fumul ţigării, care se făcu ghem în aerul de munte, curat, primaveral, sub ochii ei şi scuturînd cu degetul mic chiştocul care-i mai rămăsese, continuă să-l sîcîie pe cărăuş pentru necredinţa lui.

În acest timp Hilario se gîndea la Miguelita „lui" din Acatán. La una dintre beţiile lui, după ce plînsese de parcă ar fi băut rachiu de salcie plîngătoare, inventase povestea cu amorul dintre Miguelita şi domnul Neil, cu maşina de cusut care se aude noaptea în sat, după ce bate de douăsprezece la Primărie.

Cine nu repeta acea legendă pe care el, Hilario Sacayón, o inventase din capul lui, ca şi cum ar fi fost o întîmplare adevărată? Nu se rugase el lui Dumnezeu pentru odihna sufletului Miguelitei din Acatán? Nu fusese căutat în registrele vechi ale parohiei actul de botez al acestei minunate creaturi? Nu se cîntau tot felul de cîntecele pentru înfricoşat copiii şi logodnicele, speriindu-i, pe ei, cînd nu erau cuminţi, cu maşina somnambulă şi anunţîndu-le, pe ele, că zgomotul acelei maşini îndrăgostite de un imposibil, însoţeşte serenadele, făcîndu-le posibilă dragostea? Cum era să creadă în „tecună“ el, care inventase o legendă?

— M-ai mai întrebat şi data trecută, Hilario, şi ţi-am spus ce cred eu. Aşa cum mă cheamă Ramona Corzantes, povestea asta cu Miguelita am auzit-o spusă de bunica mea, Venancia Corzantes San Ramón, ba era chiar şi un cîntec, nu mai ştiu, nu pot să-mi amintesc, poate doar dacă fredonez melodia să-mi vină în minte cuvintele, era un cîntec monoton...

...La Fecioara cu Butucul mă rog
să dea peste mine gardienii,
să mă ia şi să-mi pună cătuşe;
Închisoarea-mi va fi consolarea.
Miguelita e-al său prenume,
Acatán, gloriosul nume,
şi-n temniţă Fecioara cu Butucul,
ca şi ea, cu pielea arămie...

— Nu se poate, Ña Monchita, aşa cum mie îmi zice Hilario Sacayón, fincă povestea asta am inventat-o io, pe sfîntu’ mormînt al lu’ taică-mio, pe Dumnezeu’ meu că io am inventat-o; mi-a venit din cap în gură, am spus-o şi-aşa a rămas, ca o poveste adevărată; asta e ca şi cum dumneata mi-ai zice că saliva care-mi umplea gura în clipa aia nu era a mea, fincă pîn’ la urmă ce e tot ce se vorbeşte, decît salivă care se prefacem cuvinte?

— Crezi că nu-i nevoie să-ţi aperi pretenţiile?

— Sigur că nu...

— Atuncea, ascultă-mă. Omu’ de multe ori crede că născoceşte ce-au uitat alţii. Cînd cineva povesteşte ceva care de mult nu se mai povesteşte, zice: am inventat-o io, e povestea mea. Da’ de fapt el nu face decît să-şi amintească; tu, în beţia ta, ţi-ai adus aminte de ceea ce memoria străbunilor tăi ţi-a lăsat în sînge, fincă ţine cont că tu ţii nu numa’ de Hilario Sacayón, ci de toţi Sacayónii care-au existat, iar din partea maică-ti, de neamu’ Arriaza, care şi ei au fost tot de prin părţile astea.

Bătrîna continua să vorbească din pleoape parcă, atît de uşor clipi, înainte de a spune:

— În capu’ tău era povestea Miguelitei din Acatán ca-ntr-o carte şi-acolo au citit-o ochii tăi şi tu ai repetat-o cu limba ta ca de clopot, cînd erai beat şi dacă n-ai fi fost tu, ar fi fost altu’, că cineva tot ar fi povestit-o, ca să nu se piardă de tot, uitată, finca ea, adevărată sau nu, face parte din viaţa, din natura locurilor ăstora şi natura nu se poate pierde, ea este într-o veşnică primejdie, însă nu se pierde în veci.

— Adevăru-adevărat e că io am aranjat-o în felu’ meu, fincă pe vremea cîntecelului nu exista domnu’ Neil; am unit numele fetii cu amintirile pe care tata mi le povestea despre omu’ acela; la beţie se amestecă atîtea lucruri ciudate.

— Şi aşa omu’ ăla şi maşina de cusut au devenit nişte bastarzi; da’ n-are nici o importanţă, nu strică nimic, s-au salvat de uitare ca rîurile; povestirile sînt ca rîurile, pe unde trec iau tot ce pot, şi chiar dacă nu iau de-adevăratelea, cel puţin le oglindesc în apele lor; omu’ ăsta şi maşina de cusut se văd şi ei în oglinda Miguelitei.

Hilario aprinse altă ţigară de la cea care-i era pe sfîrşite, un chiştoc mizerabil între degete, scuipă şi se pierdu cu ochii pe cîmp, pînă ce dădu peste torenţii de piatră în echilibru ai munţilor, pentru că, după părerea lui, munţii erau pietre care se prăvăleau şi, brusc, se opreau în echilibru, rămînînd în forma aceea, pentru moment liniştită.

— Mă duc, îmi văd de drum, Ña Monchita, şi mai vorbim cînd m-oi întoarce; o lăsă cu turpialul ei.

— Ai grijă, nu te-abate prea mult din drum.

Un cîine bătrîn, care se ridicase obosit de prea mult somn şi se întindea, proţăpit în labele lui ca nişte cepe, se lipi de zid cînd călăreţul trecu pe lîngă el, apoi lătră răguşit, gros şi înfuriat. Ramona-mona, sau Monchona-mona, cum îi spuneau cei care-o credeau vrăjitoare, se întoarse la turpialul cu pene fine şi ochişori nespus de frumoşi şi de micuţi, ca două seîntei.

— Dă-te jos, crăcănatule, îi spuse păsării săltăreţe, că ţi-e gata mîncărica ta de mălai udat cu apă din puţu' albastru. Ai grijă, nu care cumva să-mi bei apă din puţu' verde, că mori şi te prefaci în iarbă care nu cîntă, iar din ăl vînăt nici atîta, că te prosteşti şi te vînează cu praştia! Sub pene sînt creieraşii tăi şi creieraşii gîndesc că-i bine să te scoli devreme, şi creieraşii gîndesc că-i bine să ieşi la plimbare, şi creieraşii gîndesc că-i bine să vii să o vezi pe Moncha! Hai, crăcănelule, vino! Nu vrei să facem treabă?

Umbra bătrînei apăru în curtea de păsări. Porci cu gîtul vîrît în triunghiuri de lemn, ca să nu treacă dincolo de gard, rîmau, grohăiau, guiţau ascuţit de parcă-i tăia cineva, în timp ce găinile, cu puii după ele, fugeau crăcănate, cu aripile pe jumătate desfăcute, cotcădăcind; cocoşii îşi croiau drum cu pieptul, lăsîndu-şi în urmă, în goana lor, labele pintenate şi peste şirul lent de raţe, care se legănau într-un insuportabil măcăit, mai mult arînd decît mergînd, zburau porumbei şi porumbiţe, să ciugulească porumbul din poala bătrînei.

Mare-i puterea lui Dumnezeu, cu foamea animalelor astea; da' şi cu foamea omului, care!e mănîncă, şi cu foamea viermilor, care îl mănîncă pe el!

Turpialul ţopăia cu un viermişor în cioc.

Exact!... Îşi duse mîna la frunte şi-şi lipi limba de cerul gurii, de parcă ar fi prins acolo un viermişor ce-i căzuse din memorie pe vîrful limbii. Dar la ce-i mai folosea să-şi amintească restul cîntecului acum, cînd Hilario era departe.

Cărăuşii-şi suiră povara,
bănuţi de argint şi bănuţi de aur,

şi-o porniră la drum înspre golf,
dînd uitării pe Fecioara din Ceruri,
În închisoarea cu Butucu-o uitară,
pînă în ziua cînd Miguelita
din Acatán, asemeni Fecioarei,
fu o copiliţă de toţi căutată.
Iar copiliţa, cărbune de foc
ochii ei, gura ca o garoafă,
cînd o trecură pe Sfînta Fecioară-n
altar, părăsi acele locuri...

Încercă să continue, dar se împotmoli; stătu multă vreme cu degetele vîrîte în cozile ei încîlcite: n-avea chitară; turpialul, după ce înghiţi viermele, zbură pe creanga unui *suquinai*, ale cărui flori răspîndeau o aromă îmbătătoare, atrăgînd albine şi fluturi, muşte verzi şi ţînţari.

Şi mai era... Era mai lung cîntecul, dar nu şi-l amintea mai departe. Îşi scărpină o fesă, spuse ceva şi-şi văzu de treabă. Mătura, cîrpa ce trebuia scuturată. În spatele tabloului cu Sfînta Treime ţinea crenguţele care-o fereau de trăznet. Un motan bălţat, de culoarea unui fluture, mieuna. Îşi căută pomada pentru dureri. Îi era mai degrabă greaţă. Se întinse puţin. Cine-o fi pus-o să bea ciocolată. Dar era atît de gustoasă ciocolata de nuntă. Ciocolată de botez. La petreceri se serveşte ciocolată şi turtă în formă de păsărele. Păsărelele pe care Pruncul Isus le făcea din miez de pîine, cînd a venit evreul şi-a vrut să i le strivească cu piciorul, Pruncul Isus a suflat şi păsărelele au zburat.

Hilario Sacayón, după semnele pe care le dădea cătinii, îşi dădu seama că se apropia de Vîrful Mariei Tecún. Pînă şi animalele sînt greu de stăpînit, se gîndi, trăgîndu-şi pălăria pe frunte; o avusese dată pe spate, de nu i se vedea decît cureluşa pe sub bărbie, şi era mai bine să privească în jur cu ochii ascunşi, feriţi, din cauza nesiguranţei.

I se păru că vede licurici, atît de vie îi era amintirea acelui călăreţ, Machojón, care se prefăcuse într-o stea pe cer, cînd plecase să-şi peţească logodnica. Omul acela se înfruntase cu aerul strălucitor de scîntei şi rău o mai păţise.

— Diii, catîr! exclamă Sacayón cînd animalul se împiedică, şi-l trase de hăt, într-o parte.

Ceaţa, asemenea unui fum îngheţat, lipicios, i se strecura în păr, sub pălărie, prin haine, pe sub jacheta de postav gros, sub cămaşă, prin mîneci, pe piept, îi îngheţa picioarele desculţe, jambierele, pantalonii.

Adevărul e că luceferii voiseră să-l dea jos de pe cal pe omul acela şi încă nu reuşiseră, umblă pe-aici în chip de stea pe cer şi în fiecare an coboară pe pămînt şi apare în locurile unde vede focuri, printre flăcări, îmbrăcat în aur, de la pălăria de cavaler pînă la copitele armăsarului negru pe care călăreşte, şi se pare că este un bărbat nemaipomenit.

Sacayón îşi şterse faţa cu mîna. Era plină de burniţă. Îşi frecă nasul. Nu e bine să respiri ceaţă. Dar ce să faci în acea lume albă de nori mişcători care, fără cel mai mic zgomot, se ciocneau, se respingeau, se uneau, coborau, urcau sau rămîneau dintr-o dată imobili, paralizaţi de spaimă.

Primele ciupituri de vărsat aurii, zburînd în toate părţile, destul de palide în lumina zilei, prin ceaţa deasă, îl făcură să se lipească de trupul său, să-şi lege de oase sufletul în care simţea atît de puternic tot ceea ce se întîmplă afară, în timp ce-şi amintea de Machojón. Se concentră încă o dată şi-şi impuse să-i privească drept în faţă, ca să nu se zăpăcească. Picioarele în scări. Asta-i tot. Cel puţin să nu-l poată da jos nici pe el. Noruleţul cu licurici trecu repede. Un val de paiete, ca acela care acoperă părul Fecioarei cu Butucul.

Frîiele îi alunecau din mîini, nu mai suporta tropăitul catîrului, îi sfredelea auzul, gesticula pentru a-şi face curaj, era deja pe partea cealaltă a vîrfului, unde pămîntul galben, cu brazii răsfiraţi ici şi colo, călătorea printre nori mai uşor decît animalul pe care călărea el. Ajută catîrul să se ridice – catîr sur!... diii, catîr!... – îi dădu pinteni, îl biciui cu hăţurile, ca să meargă mai repede şi să nu rămînă în afara pămîntului ce-i scăpa de sub picioare. Îngrozitor! Rămînea în urmă, atîrnat în gol, călărind printre nori, transformat într-un Machojón de burniţă! Îl scutura frigul, dîr, dîr, dîr, îi

dîrdîiau dinţii şi pintenii în scări, ca două margarete de metal la un cutremur. Mai bine moartea aici, în prăpastie, decît transformat pe vecie într-o fiinţă de gheaţă, într-un om-nor! Îşi pipăi pistolul. Avea în tambur cinci seminţe de salvare-pulbere. Mai bine să fie găsit mort de un glonte şi catîrul să-i rătăcească aiurea, decît să treacă prin secole, pînă la sfîr- şitul lumii, transformat într-o legumă albă, într-un cartof cu rădăcini în loc de păr, într-o ceapă cu barbă de ţap, într-un nap chel.

Maria TecúúúÚÚÚn!... Maria TecúúúÚÚÚn.

Strigătul se pierdu o dată cu numele într-o furtună de accente, în adîncurile auzului său, în prăpăstiile auzului său. Îşi astupă urechile, dar tot îl mai auzi. Nu venea din afară, ci dinăuntru. Nume de femeie pe care toţi îl strigă, chemînd-o pe acea Maria Tecún pe care o poartă rătăcită în conştiinţă.

Maria TecúúúÚÚÚn!... Maria TecúúúÚÚÚn!...

Cine n-a chemat, cine n-a strigat vreodată numele unei femei rătăcite în trecutul lui? Cine n-a urmărit-o, ca un orb, pe aceea fiinţă care-a plecat din fiinţa lui, care-a continuat să se îndepărteze cînd el şi-a făcut simţită prezenţa, şi care încă se mai îndepărtează de el, fugară, tecună, cu neputinţă de a fi reţinută, pentru că dacă se opreşte, timpul o transformă în piatră?

Maria TecúúúÚÚÚn!... Maria TecúúúÚÚÚn!...

Sus în vîrf, numele dobîndea întreaga sa semnificaţie tragică. „T“-ul de la Tecún, ţanţoş, înalt, între două rîpe abrupte, niciodată atît de adînci ca hăul din „U“, la sfîrşit.

Trecea prin punctul cel mai înalt al vîrfului, prin faţa stîncii Mariei Tecún, înfiptă deasupra abisului ameţitor de care nimeni nu îndrăznea să se apropie, unde norii cădeau scuturaţi de mîna nevăzută a misterului.

Stînca Mariei Tecún, imaginea absenţei, dragoste prezentă şi îndepărtîndu-se, mergînd mereu fixă, înaltă ca turnurile, opacă de atîta uitare absorbită în ea, fluier de piatră al vîntului, fără lumină proprie, ca luna.

Maria TecúúúÚÚÚn!... Maria TecúúúÚÚÚn!...

Oarba voce a orbului care, după spusele oamenilor, îşi lăsase de-o parte norii ochilor, recăpătîndu-şi vederea în

acel loc pentru a acoperi totul în apă cu clăbuci de săpun, care nu dă voie imaginilor să se oprească, să să fixeze într-un punct, pentru că toate alunecă, unele după altele, ştergîndu-se ca ardezia stîncilor negre ce închipuie corpuri de şopîrle pietrificate şi ca arborii goi, fără frunze, care mai mult decît copaci par coarne de animale scufundate în gheţari.

Un coyot îi ieşi în cale, printre brazii care nu se căţărau pînă sus. Îl văzu foarte de aproape, îl avusese chiar în faţa lui, dar îl pierdu din ochi imediat într-un abur de ploaie şi ciulini uscaţi ce păreau de cauciuc, elastici, uşor de îndoit, cu neputinţă de rupt. În urma lui auzi şiroitul unei cascade fără multă apă.

Fluieră. Extrase din oasele sale tot ce aveau metalic în ele pentru a reuşi să obţină timbrul acela de ocarină. Se afla în afară de pericol, într-o poeniţă cu dalii aprinse, păşuni verzi, plopi înfiguraţi, floricele mărunte de teren mocirlos, oi în turme adînci, păsările roşii, raţe sălbatice şi căsuţe mici, cu fumul de la bucătărie şerpuind printr-o parte a acoperişului.

Fără a înceta să fluiere îşi smulse de sub bărbie cureaua udă a pălăriei care aproape îl sugruma şi-şi aduse aminte de mătăniile părintelui Valentin şi de trabucul lui don Deféric. Să fumeze un trabuc în timp ce se ruga cu mătăniile. Lăsă frîiele din mină. Nu ştia să fumeze trabuc, nici să se roage cu mătăniile. Fluieratul i se amestecă cu un clinchet de rîs.

Să fi fost sau nu un coyot? Cum să se îndoiască de asta, dacă-l văzuse cu ochii lui. Aici era îndoiala, că îl văzuse cu ochii lui şi văzuse că nu era coyot, pentru că văzîndu-l avusese impresia că era om şi încă un om cunoscut. Îşi supse o măsea veche, cu pielea obrazului cu tot. Îmi rîd în nas dacă le povestesc că am ajuns la timp pe Vîrful Mariei Tecún, că am apucat să-l văd pe poştaşu' Aquino în chip de coyot, urlînd (asta de-acu' ar fi contribuţia mea) către stînca mamă a „tecunelor" care în piatra ei tare, mereu udă de plînsete, închide sufletu' femeilor fugare, al fugarelor care duc sub tălpile lor deşertu' cenuşii; pe umerii

lor, furtuna ce dărîmă cuiburile; la extremităţile braţelor lor, mîinile care acum sînt bucăţi de ulcioare; în ochii lor, muţenie disperată de nuci de cocos sparte, fără zeamă şi fără carne: pe buze, trădarea spinoasă a rîsului; în ruşinile lor, ruşinea, şi în inima lor, batjocura înţărcatului. Tot ce-şi doresc le este refuzat.

Scutură din cap – atîtea gînduri nesăbuite –, îşi prinse din nou pălăria sub bărbie, ca să nu meargă tot timpul cu mîna pe ea, căci aerul avea ambiţia să i-o prefacă în pasăre zburătoare, dădu pinteni, catîrului şi curînd lăsă în urmă cele cîteva căsuţe care, privind cu atenţie, erau unicul semn de viaţă omenească din apropierea culmii.

Ordinul apunea să-l ajungă din urmă pe Nicho Aquino, să-l însoţească prin trecătoarea primejdioasă şi să se întoarcă la San Miguel, dar oare-l ajunsese? Oare-l văzuse? Pe culme, în afara blestematului de coyot, nu întîlnise nici o fiinţă.

Se lăsa purtat de catîr. Va merge mai departe, pînă-l va ajunge, ca să nu se întoarcă cu coada-ntre picioare, pînă-l va ajunge, chiar de aceasta s-ar întîmpla tocmai în clădirea poştei.

Se încrucişă pe drum cu un convoi de căruţe trase de boi. Căruţaşii mergeau tolăniţi cu burta-n sus în căruţe, nemişcaţi, cu ochii deschişi. Îi salută, nu pentru ochii lor frumoşi, ci pentru a-i întreabă despre domnul Nicho. Nu-l întîlniseră. Îl cunoşteau, dar nu-l întîlniseră. Nici măcar capul nu şi-l ridicară ca să fi putut şti cine le vorbise.

— Parc-ar avea tilifon! Trîntori afurisiţi, nu sînteţi în stare nici măcar să daţi un răspuns ca lumea! Treziţi-vă, mă, că numa’ oamenii dracului dorm cu ochii deschişi, ca caii!

Acestea şi încă multe altele le-ar mai fi strigat. Nişte păsărele roşii ţopăiau în calea lui, gata să-şi ia zborul cînd se apropia, ca şi cum ar fi făcut un pariu între ele în legătură cu cît putea fiecare să îndure pericolul de a fi strivită sub copitele calului.

O femeie şi un bărbat călare. Nu-i văzu pînă ce nu se trezi cu ei în faţă, pentru că mergea cu ochii la păsărelele

roşietice şi pentru că îi apăruseră în cale la o cotitură a drumului. Iapa pe care călărea femeia, după ce se căţărase pe un perete al drumului, se opri de-a curmezişul în calea lui. Hilario îşi struni catîrul ca să nu dea peste ea. Încă puţin şi femeia ar fi scăpat din mînă colivia pe care-o ducea cu o grijă deosebită. Fîlfîit de aripi în colivie, alt fîlfîit pe pieptul lui. Cozile de păpuşă legănîndu-i-se, ochii verzi, faţa palidă. Calul pe care mergea bărbatul se ridică în două picioare, strîns ţinut în frîie. Se salutară. Se salutară fără să se cunoască, cum fac drumeţii, fapt de care cărăuşul se folosi pentru a-i întreba despre poştaş, dacă nu cumva îl întîlniseră. Veneau din capitală şi nu-şi mai aminteau bine, deşi parcă nu dăduseră peste nici unul care să fi semănat a poştaş. Ăştia nu umblă pe drumu' mare, îi mai auzi spunînd prin praful ridicat de copitele cailor ce se îndepărtau în grabă.

Deci a luat-o pe-acolo, pe coclauri, se gîndi Hilario, pe vreun drum mai ferit, sau s-a prefăcut în coyot cum zice lumea că face ca s-ajungă mai repede şi Doamne păzeşte să fi fost ăla care mi-a ieşit înainte pe la Vîrful Mariei Tecún. Mai bine să nu mă gîndesc, că m-apucă frica, fincă pîn' la urmă-i adevărat ezact ce-mi trece mie prin cap. Numa' că-n cazu' ăsta cum să poa' să fie, da' mai bine n-ar fi şi l-aş prinde colo la poştă asupra faptului, adică predînd scrisorile. Asta da, îl măsor din cap pînă-n picioare, ca să fiu sigur că e chiar domnu' Nicho Aquino care-a plecat din Acatán, chiar dacă s-a prefăcut pe drum în coyot şi nu era ăla peste care-am dat io pe culme, fincă ăla umbla cam bezmetic, şi mă-ntorc ca vîntu' în sat cu vestea că a ajuns, că scrisorile cu paralele-s în siguranţă, fincă asta-i totu', paralele vîrîte-n scrisori, că să nu-mi spună mie că la vorbele dulci le duceau grija... Ce-i scris nu-l ia vîntu', da-l înghite timpu'!

Cu ochii ca nişte cireşe într-o cană cu rachiu de nesomn, de nemîncat şi de sorbit distanţe, cu picioarele amorţite de călărit, înţepenit din şale, zdrobit de oboseală, intră în capitala înecată de zgomot şi de linişte la primele orele ale zilei, de-o parte vis întunecat de vulcani şi la răsărit nisipuri de foc.

Fumul ulcelelor pline cu cafea caldă şi mahmureala acelora care veneau să o bea sub arborele de *capoc* îşi amestecau vaporii în faţa unei femei ce vindea la o masă, lîngă un foc cu tăciuni mari, care cu strălucirea lor trezeau ciorile din pomul a cărui coroană se întindea pe o rază de mai mult de şase lungimi de braţe, de jur împrejur.

Femeia care servea cafeaua lua ibricul cu bulbuci de pe foc, cu vîrful degetelor şi braţul mult întins, pentru a nu-şi pîrli obrazul şi aşa foarte ars de soare şi de fum. Vindea cu un copil mic adormit în spinare, aproape goală, cu nişte biete haine pe ea, subţiri ca pieliţa de roşie; era învineţită de frig.

Văzîndu-l pe cărăuş, care se apropie să-i ceară cafea, îl întrebă dacă nu-l chema Justo Carpio. Dacă dumneavoastră sînteţi, îi spuse ea, atunci duceţi-vă, că vă caută, iar cînd află că era altcineva, crezu de cuviinţă să-i explice că pe Carpio îl căutau pentru că le făcuse figura autorităţilor; în loc de var adusese cenuşă şi fuseseră nevoiţi să oprească ieri lucrul toată ziua.

Un instalator se opri în faţa mesei. Bună ziua, Fauna, spuse de sub un prosop ce-i înfăşură gîtul şi o parte din faţă. Lăsă jos un şperaclu. Ea îi dădu cafea. După primul sorbit – cît p-aci să-şi opărească gîtul, era îngrozitor de fierbinte – scoase un mănunchi de ţigări din hîrtie galbenă, groase ca nişte vipere, şi-şi vîrî una în gură, direct din mănunchi. Cărăuşul îl privea. Era aproape de aceeaşi statură ca el, dar părea mai înalt din cauza croielii pantalonului, cu toate că pălăria care-l acoperea pînă la umeri îl mai turtea puţin.

Vînzătoarea şi instalatorul vorbeau despre un dinte de aur. În cele din urmă instalatorul, care-şi scosese prosopul de la gît ca să bea cafeaua, după ce trase din ţigară şi scoase fumul pe nas, întocmai ca o puşcă cu două ţevi după ce s-a tras un foc, întredeschise gura de culoarea cărnii crude şi-i arătă un dinte auriu. Îmi vine bine, spuse el, pe un ton de afirmaţie şi de întrebare totodată. Îţi stă bine, îi răspunse femeia, felicitări, şi acu’ încotro o apuci? La hipodrom, răspunse, mă duc să văd ce-i cu ţeava de apă că

cic-ar fi înfundată, apa e numa' noroi. Bînd tot mereu apă d-asta şi cu atîtea nenorociri pe cap, după ce toate-s aşa de scumpe, spuse ea în timp de clătea cănile de cafea într-o oală mare, n-o să mai murim nici dacă ne-nţeapă păianjenul cel mai păianjen dintre toţi păianjenii, fincă leacul l-am înghiţit dinainte, cu ghiotura. Instalatorul rîse arătîndu-şi dintele de aur.

Un bătrînel numit sau poreclit Sutiene veni să bea cafea. Vînzătoarea îl cunoştea, dacă se poate cunoaşte o persoană pe care o vezi doar în zorii zilei, între somnul care mai dăinuie încă în ochii deschişi cu mare chin şi sclipirea limbilor de foc amestecată cu lumina ştearsă a cerului. Da, îl cunoştea, de cînd tot venea să-şi bea cafeaua acolo, cu ea, dar întotdeauna îi spusese „Don", gîndindu-se că Sutiene trebuia să fi fost o poreclă.

Bătrînelul gusta băutura cu înghiţituri mici şi între o înghiţitură şi alta privea cercetător în jur cu ochii lui mici, prin ochelari, ca şi cum atunci ar fi descoperit arborele de *capoc*, biserica şi casele aflate acolo de secole. Sorbi ultima picătură, plăti, se opri dezorientat pentru moment, îşi frecă mîinile şi apoi plecă. Vînzătoarea de cafea îl ajunse din urmă cu vocea: Nu uitaţi, Don, că mîine nu vin, aşa că trebuie să vă beţi cafeaua la piaţă! Don Sutiene se întoarse din drum, întrebînd-o ce îi spusese şi cînd înţelese, clătină supărat din cap, îi atrase atenţia că un profesor, ca el, nu putea să-şi ia cafeaua în piaţă, care nu avea nimic din decorul său profesional. Şi nu ştiu, nu ştiu, plecă spunînd, dar cred că dacă nu-mi iau micul dejun mîine e mai bine, pentru că îl am de explicat pe divinul Platon... Iubim numai ceea ce nu avem!...

Trei oameni cu chipuri nedormite, răspîndind un miros înţepător a sudoare cu iz de ceapă, se apropiară de tarabă. Cafea, cafea, cafea cerură. Aţi cîntat azi-noapte, îi întrebă vînzătoarea punîndu-le în faţă trei căni fumegînde. Cel mai gras, înalt, mulatru, cu ochii foarte negri, răspunse: Serenada, da' acu' la nouă dimineaţa vor să-ncepem marimba cu xilofonu', zi şi noapte-o să ţină, întruna. V-aţi schimbat instrumentu'? întrebă ea. Nu, răspunse cel ce

vorbise înainte, căutînd toarta cănii, ca să nu se ardă. Altul dintre membrii ansamblului îşi scoase o batistă din buzunarul pantalonului şi-şi suflă nasul, strănutînd în acelaşi timp. Vezi că dumneata-mi trezeşti copilaşu', în ce hal strănuţi, dacă şi la xilofon cînţi la fel!... Copilul începu să scîncească şi înainte de a se porni pe zbierete, îl trase în faţă, cu tot cu hamul ce îi servea pentru a-l căra în spate şi-şi scoase din bluză un sîn plin cu lapte. Juana ar putea să vîndă cafea cu lapte, spuse unul dintre cei trei muzicanţi. Ea răspunse: Şi aia cu care te ţii tu la fel, numa' că la ea n-ar mai fi cafea cu lapte, ci cafea cu pişvasăr.

Un semi-italian se apropie fluierînd. Gulerul hainei ridicat. În urma lui, veneau mai mulţi cîini de vînătoare. Din clopotniţa bisericii aflate în apropiere, paracliserul îi strigă: Fauna, cafeaua mea... În curînd o să bată clopotele pentru slujbă, exclamă ea ridicînd capul. Muzicanţii şi omul cu cîinii se îndepărtau vorbind.

Hilario îi plăti. În timp ce-şi deznodă batista ca să scoată monedele, îi spuse: Atuncea, mîine n-o să fiţi aici... Păi nu, fincă... Apoi gîndindu-se că n-avea de ce să-i dea socoteală despre treburile ei acelui străin, îşi schimbă tonul informativ, familiar, cu unul zeflemitor: Dumneata ai plecat şi te-ai întors iar?...

Dangătul puternic al clopotelor împiedică orice conversaţie. Cărăuşul, care la sosire îşi legase catîrul de o piatră mare, îi răspunse că nu se mişcase de-acolo, fiindcă nu înţelesese ironia întrebării, şi se duse să dezlege animalul, pentru a-şi continua drumul printre oamenii ce intrau în oraş, unii cu mărfuri, alţii cu vite, alţii cu căruţe, bărbaţi, femei, copii se împrăştiau prin oraş, uşor cei care mergeau călare, cu tropăieli, cei care-şi duceau poverile în spinare sau pe piept, la pas unii, iar alţii, cei care mînau porcii, înaintînd cu greu, ca şi cum ar fi mers prin mocirlă. Maşinile zburau ca nişte rachete, bicicletele parcă nici n-aveau roţi, cele cu aburi păreau chiar mai iuţi ca rachetele, şi camioanele, încărcate cu lemne tăiate în bucăţi, treceau pîrţîindu-se de pline ce erau.

Hilario, arţăgos şi vesel, arţăgos de spaimă din cauza unui cîine care-l lătrase dintr-un camion dintr-astea, îi lătrase drept în faţă, chiar în urechi, aşa de aproape de catîrul lui trecuse rabla de camion, şi vesel de bucurie că se afla în mijlocul atîtor oameni, oameni din toate părţile, de toate vîrstele, de toate mărimile, oameni pe care nu-i cunoştea, îmbrăcaţi în multe culori, mişcîndu-se în sensuri diferite, părînd mai degrabă că aveau obligaţia să se plimbe, nu să-şi vadă de treburi, că umblau astfel pentru ca oraşul să fie toată ziua însufleţit. Se opri lîngă bolta unui gang. Pe coridorul pietruit se vindea nutreţ pentru vite. Privi snopii de nutreţ îngrămădiţi lîngă zid. Erau mari. Strigă, ca să iasă afară cel care vindea. Un om agitat, ca un mînzuleţ, îi luă banii şi-i puse de-o parte nutreţul lui. Nutreţul catîrului, îl corectă Hilario, cu bruscheţe, ca nu cumva să se lase luat peste picior. Pătrundea în oraş foarte mulţumit, dar pe măsură ce înainta pe străzi, cu ochii căscaţi, cu gura căscată, pielea i se încreţea la fel cum se tulbură oglinda apei cu o pietricică, apărîndu-se de tot ceea ce, după părerea lui, îi punea în pericol amorul propriu, în acelaşi timp, ca o compensare, sub această nelinişte a lui de piele de găină cumpărată, devenea din ce în ce mai plin de o suferinţă, pe care şi-o traducea prin folosirea repetată a cuvîntului „sărac“.

Un grup de muzicanţi trecu prin mijlocul străzii. Cărăuşul îi văzu înaintînd, se dădu la o parte, trecură foarte aproape de el, grăsulii, în uniformă, cu instrumentele lor, asudaţi, şi-şi văzură de drum. Se opri să-i privească şi din adîncul sufletului, pe un ton plin de milă, spuse: Săracii. Mai încolo, căţărat într-un fel de amvon, văzu un agent de circulaţie ce-şi desfăşura munca de arbitru dirijînd cu mîinile lui albe traficul vehiculelor şi, după ce-l privi bine, mormăi acelaşi cuvînt: Săracu'!... Şi să nu mai vorbim despre un pichet de soldaţi care treceau cu tobe şi goarne. Ăştia erau şi mai nefericiţi. Un omuleţ care-şi vindea ziarele strigînd ca un nebun; un grup de măturători indieni; nişte elevi tăcuţi, îmbrăcaţi toţi la fel, îl făceau să strîngă cu amîndouă mîinile, pe furiş – la oraş totul se observă – mînerul de la şa,

pentru a se simţi călător în mijlocul acelei învălmăşeli de oameni sedentari care nu vor deveni niciodată din ereţi şoimi. Săracii! Săracii! Săracii!

Puţin mai încolo intră într-un han – de mult timp nu-i mai dăduse catîrului apă; poate din întîmplare dădea şi de vreun cunoscut, ca să-l întrebe de domnul Nicho. După ce-i dădu catîrului să bea, ieşi imediat, ca din puşcă; din camere venea o duhoare insuportabilă a ploşniţe strivite. Claie peste grămadă locuiau înăuntru. Săracii.

Magazinele de îmbrăcăminte erau aşa de elegante, aşa de poetice, ca nişte altare. La uşi, agăţaţi, pantaloni, jachete, jupoane, hamuri şi hăinuţe de copii. În rafturi, tricoturile dormeau în baloturi pe care vînzătorii le întindeau cu mişcări lente pe tejghea, cît erau de lungi, cînd cineva cumpăra la metru. În spatele tejghelei, toată ziua în picioare. Săracii. Precis li se umflau picioarele. Se îngrăşau ca nişte claponi. Mereu surîzători, pieptănaţi, aranjaţi. Săracii, fără să ştie ce înseamnă aerul curat şi un vînt straşnic. Şi printre magazinele de îmbrăcăminte şi altele, farmaciile. Cînd cineva intră în farmacie cu o durere de măsea şi iese uşurat, i se pare că acela este un loc de basm, cum i s-a întîmplat şi lui în penultima călătorie. Dar cînd te gîndeşti că acolo se găsesc otrăvuri, ascunse în flaconaşe cu luciu de ochi de viperă. Otrava cu care l-au omorît prima dată pe Gaspar Ilóm, şeful de trib al Ilómului. Gaspar băuse tot rîul ca să reînvie şi a reînviat. Pe urmă intenţionat s-a aruncat în apa curentului, cînd şi-a văzut indienii măcelăriţi. Lipită de farmacie, o cizmărie, unde pantofii parc-ar umbla pentru toţi cei care nu au pantofi, ca el, căci chiar dacă la intrarea în oraş şi i-ar pune, colo sus în munte tot şi i-ar scoate, că e aşa de bine desculţ. Fierăriile. Fiare cu toptanul. Cuţite pentru tăiat trestia, pumnale, securi. O adevărată adunare populară. Şi în căldări adînci, alice de puşcă, de la cele mai micuţe, pînă la cele mai mari, de plumb. Şi plugurile şi lămpile. În pieţe, statuile, ca nişte sfinţi, numai că de piatră, şi cotind după colţul acela, pentru a urca spre piaţă, veşnica întrebare: de ce, zic io, i-or fi făcut statuie unui cal?... Sărăcuţ stătea acolo, prefăcut în

piatră, prezidînd sărbătoarea străzilor, cu corpul înfipt pînă la jumătate în zidul acela care era ca timpul devenit piatră. Dar el se afla în afara timpului. Toţi îmbătrîneau în jurul lui. De-atîta privit, acum nici nu-l mai observau. Un simplu punct de referinţă în planul oraşului. Numai copiii se mai uitau la el. Copiii şi noii veniţi.

De o mie de ori străbătuse cu catîrul lui acea străduţă căţărată pe deal, numită a Soarelui, pînă la poarta pieţei, dar fusese întotdeauna însoţit de Porfiro Mansilla. Venise fără să-l anunţe. Nu l-ar fi lăsat să umble singur Ai grijă cu cine umbli. Dar cum venise în misiune, nu se cădea să fie însoţit şi în afară de asta, celălalt avea treburi, voia să coboare pe coastă să cumpere o pereche de catîri rotaţi.

Hilario venise tăcut de la munte, dar începuse deja să se obişnuiască cu hărmălaia. Cînd trecu prin faţa unui atelier de sculptură îşi încetini mersul. Nu-i plăcea să vadă sfinţi nebinecuvîntaţi şi poate că de aceea diavolul îi trezea curiozitatea. Nu trebuia să li se dea voie să lucreze icoanele ca pe nişte manechine sau ca pe nişte mobile. Hilario cunoscuse un indian în satul de sus din munte, care făcea şi el sfinţi, dar cînd avea cîte-o comandă pentru o statuetă dispărea, şi aşa, ascuns, îi dădea formă cu uneltele lui, iar cînd sfîntul era gata, îl scotea la vedere, printre flori şi rugăciuni. Poate din cauza lui nu-i plăcea să-i vadă în spatele paravanului de sticlă ce dădea spre grilajul unui balcon, pe lucrători, fumînd, scuipînd, fluierînd, iar sfinţii care-i înconjurau, fără haine, fără baston, nişte statui grosolane, fără inimă. Se şterse la gură. Era cît p-aci să spună şi despre sfinţii aceştia de la oraş: săracii.

Un cunoscut al său, Mincho Lobos, îl salută. Cum îl văzu, îl şi apucă cu mîinile de mijloc, de picioare, ca să-l îmbrăţişeze aşa călare, cum era.

— Şi cu ce treburi, măi omule? îl întrebă prietenul. Ce minune că te văd!

— Minunea dintotdeauna, îi răspunse Hilario, mulţumit că are cu cine să schimbe o vorbă, şi trăgîndu-şi catîrul puţin mai lîngă trotuar, adăugă; Ei, măi Mincho Lobos! Ce cauţi tu pe-aici? Ce-i cu tine? Nu te-am văzut de-atuncea.

— Păi şi io p-aci, cum vezi; şi tu, afurisitule, de-atunci nu te-am mai văzut nici io; veneam aicea să dau înapoi o statuie a Fecioarei Maria care nu-i bună de nimica, nu trezeşte nici un respect.

— O fi prea aspră...

— Are ochii foarte fioroşi. Hai, intră cu mine, descalecă, vino, că mă duc s-o dau înapoi.

— Mă grăbesc s-ajung la poştă. Nu cumva ai văzut sau ai aflat dac-a venit Nicho Aquino, poştaşu'?

— Poştaşu' zici? Nu ştiu, n-aş putea să-ţi spun. Dacă intri cu mine o clipă, p-ormă vin şi io cu tine; numa' să dau înapoi statuia.

Sacayón descălecă: cine să-i reziste lui Mincho Lobos? Invita cu atîta plăcere şi avea un chip ca pîinea caldă.

Un indian aducea, învelită într-un cearşaf, sfînta statuie. Toţi trei intrară în atelier, călcînd pe talaşul ce le stingea paşii şi primind drept cea mai bună urare de bunvenit, aroma lemnului de cedru, a vopselelor şi a unui lac cu miros de banană.

Mincho Lobos, în ciuda blîndeţii lui de om paşnic şi de trabă, neobişnuit cu scandalul, se certă tare cu meşterul sculptor, un domn palid, cu părul mare, cu o sprînceană pe buză în chip de mustaţă şi cu cravată fluture.

Hilario se mişca cu multă grijă, simţindu-se şi mai butucănos în mijlocul acelui magazin cu lucruri delicate, de teamă să nu dărîme ceva din cele care pe bancurile de lucru, mese, rafturi şi colţare stăteau prăfuite, uitate, departe de soarele ce strălucea în curte, peste semănăturile umbroase, înmiresmate, proaspete şi peste blana zbîrlită a pisicilor.

— Nu, nu, nu, nici dacă ne-o daţi pe degeaba n-o vreau! vocifera Mincho Lobos. O fi ea cum oţi vrea dumneavoastră, o fi foarte frumoasă, da' nu ne plac ochii ei!

— Şi ce au ochii, explică-mi?

— Au... Nu ştiu, nu se poate explica fincă e chestie de sentiment. Păi dacă sufletu' se oglindeşte în ochi, n-o să-mi

spuneţi acum că în ochii ăştia se vede sufletu’ Sfintei Fecioare.

— Bine, dar dacă nu-mi poţi explica de ce vreţi să v-o schimb, cum să v-o schimb, m-aş munci foarte mult, ca şi cum i-aş face din nou tot chipul: cel mai greu e să-i dai o nouă expresie; nici n-ai idee dumneata, cît costă asta şi cîtă răbdare-ţi trebuie ca să-i astupi toţi porii, să-i dai luciu, să-i faci pielea cu salivă şi băşică de porc. Sau dumneata crezi că merge aşa, un-doi.

— I-o cred ce văd şi vr’un drept o fi avînd şi ăl care plăteşte; nu ne plac ochii...

— Sînt de sfînt... se justifică sculptorul, cu o voce cavernoasă, de ofticos, şi despre ochii sfinţilor nu s-a scris nimic pînă acuma. Uită-te aici la sfîntul Joaquin, uită-te la sfîntul Anton ăla de-acolo, la sfîntul Francisc, la Isus ăsta cu crucea-n spinare...

— Da’ cum nici despre gusturi nu s-a scris nimic, ori îi schimbaţi ochii, ori nu primiţi restu’ de bani, şi-o să căutăm alt scluptor să îi schimbe, că doar n-oţi fi dumneavoastră singuru’.

— Ar fi foarte urît din partea voastră, că doar ne-am înţeles cu frumosul şi de aia am acceptat să v-o fac doar cu jumătate de preţ. Mereu aceleaşi greutăţi cu comenzile de la ţară. Dumnezeule, dacă o haină îi dă croitorului mai multă bătaie de cap decît împunsături de ac, ce-ar fi dac-ar trebui să facă statui după gustul unor oameni atît de neciopliţi!

— Nu-i nevoie să mă insultaţi, n-aveţi decît să-i schimbaţi ochii şi treaba-i aranjată!

— Ochii! Ochii!

— Da, domnule, ochii, pentru că, Dumnezeu să mă ierte, da’ ochii ăştia pe care i i-aţi pus sînt ca de animal...

Mincho Lobos se cutremură la vorbele ce-i scăpaseră din gură, dar o făcuse ca ultim recurs pentru a-şi întări argumentele; buzele îi tremurau, îi tremura şi pălăria pe care o ţinea în mînă; era pămîntiu la faţă de spaimă că spusese ceea ce spusese.

Un tînăr lucrător intră din stradă fluierînd valsul din „Văduva veselă“. Cînd văzu lume străină în atelier tăcu, puse pe o masă două pacheţele învelite în pergament şi profitînd de liniştea ce se aşternuse la intrarea lui între meşter şi persoanele acelea spuse:

— Ochi de cerb v-am adus. Zice că să puneţi mai departe tot dintr-ăştia, că nu se găsesc de alt fel. În celălalt pacheţel sînt unii de tigru, dacă cumva vă plac; sînt şi de papagal, numa’ că ăia-s foarte rotunzi şi spălăciţi.

— Şi de cal, ca să ţi-i pun ţie!... strigă fabricantul de sfinţi, îndreptîndu-se spre ucenic; acesta sări cît colo, zăpăcit de spaimă în faţa mîniei verzi a meşterului care cînd se supăra se făcea ca frunza. Negustorul ăla, spuse apoi, m-a înşelat; ochi pentru statui, am citit în catalog, şi ce-are a face un animal cu statuia unui sfînt...

— Ăla care mi i-a vîndut, spuse ucenicul cu timiditate, cînd mi i-a dat i-a spus domnişoarei de la casă: „Animalele şi sfinţii au ochii la fel, fincă şi ei sînt tot nişte animale”.

— Animal e el, imbecilul; au să vină să-mi aducă-napoi şi pe sfînta Ana din Pueblo Nuevo, că doar cine-o să vrea o sfîntă Ana cu ochi de cerb, şi pe Isus Hristos, din San Juan!...

Poşta nu era departe. Lobos îi dădu drumul indianului care-o cărase pe Fecioară din sat. Îl învăţă să spună că statuia rămînea la atelier pentru că aveau s-o aranjeze, aveau s-o facă mai frumoasă. Hilario încalecă aproape dintr-un salt şi, urmat de Lobos, care avea un cal roşcat, înghiţiră cît ai clipi din ochi două sau trei străzi, pînă ce se opriră în faţa intrării principale a poştei, pe o străduţă lungă şi îngustă.

— Mă-ntorc imediat, îi explică Hilario lui Mincho Lobos, care rămase să păzească animalele.

Cu pintenii şi pălăria în mînă, pălăria, pintenii, şi desagii, intră pe o uşă mare, să întrebe, printre oameni cu chipiuri, în uniforme verzi, unii şezînd pe bănci lungi, cu vestoanele descheiate, cu picioarele încinse scoase pe jumătate din pantofi, alţii umblînd dintr-o parte într-alta, şi nimeni nu-i răspunse. Nu-l băgau în seamă fiindcă rîdeau, îşi întindeau picioarele să şi le dezmorţească, anchilozaţi de cît

merseseră pînă ce-şi terminaseră cursa, sau pregătindu-se să plece cu corespondenţa sosită din toate părţile, spre a o împărţi, din saci mai mult sau mai puţin plini, încărcaţi în cărucioare, căruţe, camioane oficiale sau pur şi simplu, duşi în spinare. În sfîrşit, mai în fund, un om înalt cît o scară şi uite-aşa de slab, îl luă în seamă, îi ascultă întrebarea şi-şi clătină dintr-o parte în alta capul, ca o hîrcă pe umerii lui osoşi. Vru să spună ceva, dar îl electrizî un strănut şi începu să facă tot felul de gesturi, pînă ce strănută din toată inima, cu o batistă în mînă, ca să-şi sufle nasul şi să se şteargă. Sacayón îşi repetă întrebarea şi omul de culoarea răşinii îi confirmă cu vorbe ceea ce tocmai îi spusese cu capul. Poştaşul din San Miguel Acatán, Dionisio Aquino, nu sosise. Ar fi trebuit să sosească azi-noapte, sau cel mai tîrziu azi-dimineaţă. E dat drept fugar.

— Aşa se întîmplă mereu – mormăi bătrînul, care spunea ceva printre clănţăniturile protezei ce i se mişca pentru că i se lărgise, au atîta încredere într-un om care în fond nu-i casier de bancă, să le ducă şi să le-aducă lor banii, fără să se atingă măcar de-un pesos din ei şi fără să fie-n pericol de a fi asaltat pe drum, un poştaş umblă pe drumuri lăturalnice, e singur, unii nu poartă nici măcar cuţit. Ăsta a fugit şi cine ştie cu cît, şi dacă trec graniţa şi se duc în alt stat – spu- nînd acestea îşi şterse palma mîinii sale osoase cu cealaltă mînă –, nu-mi amintesc să te mai fi văzut, banii tăi îi am colea atîrnaţi în punguliţa pe care mi-am pregătit-o.

Hilario îl privea cu respiraţia tăiată, gîfîind înfundat. Prin cataplasma călduţă a trupului i se prelingea o nelinişte de rădăcină ce nu-şi află pămîntul, de rîu ce-şi improvizează albii în somnul plantelor adormite, nelinişte pentru ceea ce bănuia, pentru cumplita presimţire care-şi făcuse drum în lumea realităţii, nu din cauza veştii, vestea nu avea importanţă, el aproape o ştiuse, iar acum era convins de ceea ce nu voia să se convingă, de ceea ce respingea cu tărie condiţia lui de fiinţă omenească, din carne de om, cu suflet de om, şi anume că o asemenea fiinţă, născută din femeie, adusă pe lume de femeie, hrănită cu lapte de

femeie, scăldată în lacrimi de femeie, ar putea, după voia ei, să se prefacă în animal, să-şi vîre inteligenţa în corpul unei fiinţe inferioare, mai puternice, dar inferioare.

Domnul Nicho şi coyotul pe care-l întîlnise pe Vîrful Mariei Tecún erau una şi aceeaşi persoană; fusese la cîţiva paşi de el, avusese impresia clară că era om şi încă un om cunoscut.

Plecă fără să scoată o vorbă, ştergîndu-şi cu mîneca jachetei sudoarea rece care-i acoperea fruntea. Îşi puse cum putu pălăria, era deja în stradă, pe străduţa năpădită de iarbă şi plante cu frunzele albăstrii şi spinoase ca de tablă, cu florile gălbui, ca nişte fluturi.

— Nu ţi-a mers bine, îi spuse Mincho Lobos cînd îi văzu chipul înspăimîntat; Hilario luă din mîinile prietenului său frîiele catîrului, ca să încalece. Da' nu se poate să-ţi fi mers mai rău decît mie, adaugă Lobos, în timp ce-şi aranja şaua; dac-ai şti că nici nu-mi vine să mă întorc în sat, unde de-abia m-aşteaptă toţi să afle ce s-a întîmplat cu Fecioara. Cînd am venit s-o iau prima dată, am văzut io c-avea nişte ochi tare ciudaţi; dar în entuziasmu' şi zoru' de-a o lua, n-am dat importanţă. Acu', dă-ţi seama ce-or să-mi zică, şi-au să mi-o zică drept în faţă: că-s un tîmpit. Ce-are-a face ochii de sfinţi cu ochii de animale tăiate?

— Ştii ce, Mincho, ca s-ajungem unde baţi tu, da' pe-altă cale, fără prea multe rugăminţi, că ştiu că nu-ţi trebe mult, hai să bem o duşcă şi să-ţi povestesc ce mi s-a-ntîmplat; sînt speriat, există animale cu ochi de om.

— Tăiate, vrei să zici?

— Vii! Şi dacă-i aşa, ce să te mai miri că un sfînt are ochi de... coyot, să zicem....

— Da' nu fi sălbatic, măi omule, cum poţi să spui una ca asta, poate doar de-i fi trecut la pocăiţi!

— Afurisitule!

— Îţi mulţumesc pentru invitaţie, da' rămîne pe al'dată. Dacă mai ajung şi băut în sat şi le povestesc că lu' Fecioara Maria i-au pus ochi de cerb, mă fac praf, cît sînt de furioşi!

— Da' cine te-a invitat să te-mbeţi? O duşcă, ţi-am zis...

— Nici una, Hilario, oricum, îţi mulţumesc; îmi povesteşti tu cu altă ocazie ce-i cu animalele alea şirete care-s oameni şi de-aia au ochi de om; există, cred şi io că există, un bunic de-al meu povestea că el a văzut cu ochii lui un vraci care se prefăcea-n cerb, Cerbu’ de Şapte-focuri; da’ povestea asta-i aşa de veche...

Mincho Lobos îi întinse mîna lui Sacayón. Îşi luară rămas bun. Fiecare o luă pe drumul său, cu gîndurile sale. N-a lipsit mult ca un camion să dea peste cărăuş. Îşi smuci catîrul cum nu şi-l smucise niciodată. Scăpără scîntei şi-o zbughi într-o parte. Din fericire, catîrul era ascultător, obişnuit să se supună la moment, cu toate că avea frîu fals.

Frizeria îl primi ca de obicei, pe o şa de cal, fără cal. Se aşeză bine. Îşi ciocni pintenii în scaun. Bărbierul, don Trinidad Estrada de León Morales, îl bătu uşor pe spate, cu afecţiune.

— Mă tundeţi ca de obicei şi mă bărbieriţi, îi ordonase la intrare, în timp ce-şi agăţa pălăria, iar acum, cînd era acoperit cu un şervet ce-i ajungea pînă la genunchi, fără exagerare, pînă mai jos de genunchi, repetă: mă tundeţi şi mă bărbieriţi.

— Vă ciupeşte?... întrebă don Trinis, în timp ce-i plimba maşinuţa de la ceafă înspre urechi.

— Porcăria asta a dumitale e o rablă, o să rămîn ca data trecută, cu durere de măsele şi-o să trebuiască să merg la farmacie să-mi iau o doctorie.

— Mai am numai puţintel pe-aici, că altfel n-o să iasă cum vă place, don Hilá; şi ce-mi mai povestiţi de pe la dumneavoastră? Ce mai e nou? Se pare că drumu-i bun, aţi venit să staţi cîteva zile sau vă şi-ntoarceţi?

— Acuma plec...

— Atunci n-aţi venit după marfă. A rămas don Porfirio acolo, acolo la dumneavoastră-n sat. Eu am crezut c-aţi venit amîndoi, dumneavoastră chiar că păreţi fraţi, mereu împreună, aşa-mi place să vă văd, Da’ parcă data trecută vi s-a pierdut sau v-a furat catîrul.

— L-am găsit; scăpase singur şi-o pornise la plimbare, că ştie şi el cît e de frumos p-aci pă la dumneavoastră.

— Vă place oraşul...

— Îmi place, da' n-aş sta aici, prea multe lucruri ai de văzut şi pe tine, la rîndu' tău, prea te văd mulţi; p-aci, pă la dumneavoastră, e abudenţă de toate, da' numa' rele; la noi, totu-i cu puţintelu', da-i bun; şi io zic că la munte se trăieşte mai în libertate; săracii, aci sînteţi ca-n închisoare, pentru orice tre' să cereţi voie; îmi daţi voie, şi-mi daţi voie, şi-mi daţi voie, şi mă iertaţi, şi mă scuzaţi, aşa se rezolvă viaţa; la noi nici vorbă de una ca asta. N-ai cui să-i tot ceri atîta voie.

— V-am făcut rost de ce m-aţi rugat.

— Porfirio v-a rugat, da-i tot aia.

— E olecuţă cam scump, pentru că ştiţi, se găsesc foarte greu; da-i o minunăţie: şi-n afară de asta se găsesc gloanţe, fiindcă şi la asta tre' să te gîndeşti...

— Acuşica, staţi liniştit, numai puţin...

Don Trinidad îi vorbea aproape la ureche, în timp ce-l tundea cu maşina zero, aplecat, apropiindu-şi ochii de părul care cădea în şuviţe, ca un miez negru de cocos.

— Îndată ce termin vi-l arăt, continuă don Trinis; rapa-rapa-rapa-rapa-rapa, că-n fond nu-i nici o obligaţie, îl vedeţi şi dacă vă place putem să ne-nţelegem, eu m-am gîndit la dumneavoastră, la dumneata şi la don Porfirio, cînd mi l-a adus, un cunoscut de-al meu ştia că eu tot căutam, aşa ceva; nu-i cerusem lui să-mi facă rost, da' mi l-a adus şi l-a lăsat ca să-l vedeţi; tre' să pice dînşii cît de curînd, i-am zis, şi-aţi venit mai repede decît m-aşteptam.

Hilario rămase tăcut, privindu-se în oglindă: faţă brunetă, ochi mari, setoşi, buze bine conturate, frunte corectă, nas acvilin. Nu era chiar aşa de urît. Îi spusese Aleja Cuevas, care era pentru el ca aerul curat de munte: o să danseze de bucurie cînd va vedea şalul, pentru că acel ras, tuns şi frezat fusese anticipat de o altă treabă.

Înainte de a intra la frizerie umblase pe la magazinele chinezeşti şi cumpărase un şal de Corint, frate de mătase al celui pe care bietul Nicho Aquino îl adusese pentru nevasta lui şi cu care se gătise Aleja Cuevas.

— Dacă-l vedeţi, cu siguranţă c-o să vă placă, îl luaţi şi mi-l plătiţi altă dată, nu trebuie să-mi daţi banii azi, neapărat.

Avea dreptate Porfirio Mansilla, oglinzile sînt ca o conştiinţă. În ele omul se vede cum e şi cum nu e, pentru că la fel ca şi în faţa conştiinţei, cel care se priveşte în adîncul oglinzii încearcă să-şi ascundă urîţeniile şi să şi le aranjeze, ca să arate mai bine.

Rapa-rapa termină cu maşina, o suflă de două şi de trei ori pentru a o curăţa de peri apoi o puse la loc.

— Aşa, şi acuma pieptenele şi foarfecă, să vi-l mai tai niţeluş şi să vă las un moţ pe care să vi-l puteţi pieptăna uşor în ce parte doriţi.

Încă puţin şi termină; Hilario, care avea fesele tari ca nişte bolovani, obosea oriunde ar fi şezut, doar pe cal nu.

— Mă pieptănaţi, dacă sînteţi amabil, înspre partea asta, aşa...

Rapa-rapa îl pieptănă cu o perie atît de aspră încît îl făcu să strîngă din ochi: îi scoase apoi şervetul şi îl scutură cu zgomot înainte de a-l pune pe un scaun alăturat.

— Ia uitaţi, don Hilá. Scoase dintr-o ladă un revolver şi-l puse în mîinile cărăuşului, e o minunăţie şi ce-i grozav e că se găsesc gloanţe pentru calibrul ăsta. Aveţi aici cutiuţele cu muniţii.

— Io-l am p-al meu, da’ cum v-am zis şi data trecută, e cam vechi; aşa că treaba ar fi să le schimbăm şi să vă mai dau io o diferenţă.

— Vindeţi-l pe-al dumneavoastră în altă parte, sau vi-l vînd eu, dar pe ăsta mi-l cumpăraţi *cash*, fiindcă persoana care-l vinde are nevoie de *money*; luaţi-l şi eu îi dau banii lu’ cutărică ăsta, pe urmă dumneavoastră mi-l plătiţi mie şi, dacă vreţi, dacă vă convine, mi-l lăsaţi pe ăsta şi eu vă caut cumpărător, îmi spuneţi cît vreţi pe el, că ceva-ceva om scoate. Gîndiţi-vă bine şi-o să vedeţi că n-o să vă pară rău, e o afacere bună şi plecaţi acasă cu pistol nou, aşa că chiar de vă iese-n drum şi-un coyot...

Frizerul, care se uita la gloanţele scoase dintr-o cutiuţă de muniţii, nu observă gestul de adîncă neplăcere pe care-l

făcu Hilario Sacayón cînd îl auzi vorbind de coyot. Pentru o clipă, Hilario se şi văzu cu pistolul în mînă, încercîndu-l pe pielea coyotului, de la Vîrful Mariei Tecún, care nu era coyot, ştia el bine, cu toată puterea sufletului pe care n-o au şi simţurile, ştia el, şi în mod iremediabil acceptase în conştiinţa lui ca realitate ceea ce înainte, pentru mintea sa, nu era decît o poveste. Trag în coyot şi Nicho Aquino cade rănit sau mort cine ştie unde şi cum îl îngrop pe coyot, dacă se prăvăleşte printre stînci şi cum îi dau sufletu' înapoi lui' Nicho Aquino. Ţinea în mînă arma preţioasă. Se grăbi s-o lase jos şi-şi ceru pălăria.

— Luaţi-l domnu' Hilá, o să vă pară rău!

— Numa' la ăi căsăpiţi le pare rău că n-au cumpărat pistol! Dac-o să-l mai aveţi cînd oi veni data viitoare, poate facem tîrgu'; uite că plecam fără să vă plătesc.

Îşi aprinse, o ţigară, în timp ce aştepta restul, scuipă Sntr-o scuipătoare de lîngă uşă, dădu mîna cu don Trinidad Estrada de León Morales şi ieşi în stradă, unde-l aştepta catîrul somnoros.

Larma străzilor era atît de mare, încît ar fi putut fi ruptă în bucăţi şi mîncată sau linsă, ca şi cum aerul ar fi fost o farfurie şi gălăgia un fel de peltea. Mînjea totul. Întotdeauna cărăuşul părăsea oraşul cu impresia că avea ceva lipicios pe mîini, pe faţă, pe haine. I se scurseră ochii la o şelărie de lux. Într-una din marile vitrine, un cal enorm şi, în uşă, parcă primindu-şi clienţii, altul la fel, amîndoi încinşi cu şei brodate în argint şi aur, frîie şi scări strălucitoare, lucioase ca oglinda, cu licăriri ca de licurici. Trecînd pe acolo, deşi caii nu aveau niciodată călăreţ, îşi închipuia că-l vede pe Machojón, aşa cum se zicea că apare el prin focurile aprinse pentru defrişări. Ca o stea pe cer. Ăştia nu se lasă călăriţi, gîndi el, sînt nişte lucruri încremenite care par numai că se mişcă, la fel ca soarele şi stelele; da' cine s-ar căţăra pe ei fără să rişte să rămînă şi el încremenit acolo, prefăcut în statuie, şi pe urmă trebe că sînt goi pe dinăuntru, cum era căluţu' ăla pe care don Deféric i l-a dat copilului ăl mai mare al maiorului, de ziua lui. Mai bine calu' de piatră, e mai solid, mai cal, cu coama

lui lăptoasă, cu ochii cu sclipiri în pupile cînd îl bate soarele, ţinut în frîu lîngă zidul gros şi ţinut în frîu de fund de copil, pentru că toţi şcolarii, cînd ieşeau de la cursuri, treceau pe-acolo să-l călărească.

Se întoarse la gangul unde se vindea nutreţ. Oamenii de la han, buimăciţi de toropeala după-amiezii, umblau pe coridoare fără nici un rost. Cineva gîdila o chitară şi o voce cînta:

Sînt prizonierul unei viclenii
pe o femeie eu o iubesc,
dar cît timp pe lume voi mai trăi,
la ea niciodată n-o să mă gîndesc.
N-a fost aşa cum ea-mi promitea,
totu-i minciună, falsă monedă
cu care-mi plătea!
Şi orice bărbat ce-o ingrată iubeşte
şi soroc de ingrată să-i afle-ar voi,

să fie ca vîntu' ce frunza stîrneşte
o-adună şi-o-mprăştie peste cîmpii.
N-a fost aşa cum ea-mi promitea,
totu-i minciună, falsă monedă
cu care-mi plătea!
Şi la fel ca pe nişte biete gunoaie
vijelia-a venit şi pe sus ne-a luat,
dar după o vreme de plutire prin ploaie
cu aceeaşi forţă despărţirea ne-a dat!
N-a fost aşa...!

Îşi lăsă catîrul undeva pe-aproape, să nu încurce locul, şi după ce îi dădu apă şi îi puse nutreţ, urcă pe coridor, cu şaua în mînă, să stea de vorbă cu Benito Ramos şi cu un oarecare Casimiro Solares, pe care-i văzuse descărcînd ştiuleţi de porumb, aduşi în plase, pe nişte catîri. Erau prietenii lui. Amîndoi erau prietenii lui, dar unul din ei, Ramos, nu-i prea cădea bine şi nici el nu prea era pe gustul lui Ramos. Antipatii. Ramos îl salută, dar de la-nceput îl şi

înţepă răutăcios, numindu-l după poreclă, fi-i-ar mama lui afurisită!

— Pe cine văd, pe Corcitu'! Ce faci pe-aici?

— Ba de tine tre' să-şi facă omu' cruce, i-o întoarse Hilario, împunsătură pentru împunsătură, că-i răsări în cale unde nici nu gîndeşte...

— Fii cinstit, măi Corcitele; zi-mi mai bine-n faţă că-s înţeles cu diavolu', că doar n-o să ne certăm pentru atîta lucru!

— Minciuna-i adevăr!

Cînd terminară de descărcat, nişte femei se apropiară să-l întrebe pe Ramos şi pe tovarăşul lui dacă porumbul era de vînzare, iar Hilario rămase atent la sunetele chitarei. Îşi scoase pălăria. De i-ar pica-n pălărie o singură stea dintre atîtea cîte strălucesc pe cer şi-ar fi fericit.

N-a fost aşa cum cu-mi promitea,
totu-i minciună, falsă monedă
cu care-mi plătea!

Aşezaţi pe o treaptă a coridorului, stînd de vorbă în semi-întuneric, Benito Ramos îi povesti că era foarte bolnav, din cauza unei hernii vechi, care nu numai că-l durea, dar stătea gata-gata să-l omoare în orice clipă, dacă i s-ar fi strangulat.

— Atunci spovedeşte-te, de n-ai făcut-o pînă acu', numa' că io cred că pe tine nu te spovedeşte nimenea... îi spuse Hilario în glumă, atacîndu-l el mai întîi, pentru a se pune la adăpost de vreo altă înţepătură; dar cînd văzu că Benito stătea tăcut, înmărmurit într-o tăcere apăsătoare, îşi îndulci vocea şi-i spuse: înainte de orice, Benito, ar trebui să mergi la un doctor, nu să te chinuieşti aşa; cîtă lume nu s-a vindecat de hernie; sînt boli care cu cît le laşi mai mult necăutate cu atît se fac mai rele, fincă se agravează.

— Aşa cred şi eu şi de aia am venit: credeam c-o să-mi fie mai bine cu leacurile lui Chigüichón Culebro, da' cu mine n-a nimerit-o; mi-a dat să beau pe nemîncate nişte ierburi care te strîng la stomac, cea mai scîrboasă băutură pe care

am băut-o-n viaţa mea, şi mi-a mai dat o unsoare cu miros de cuişoare.

— Boala asta a ta trebe operată; va trebui să te taie; noroc că eşti destul de zdravăn.

— Da’ tu de ce-ai venit? îl întrebă Ramos văitîndu-se; durerea îi răzbătea în glas; i se simţea în frînturile de voce.

— Nu e cancer... Hilario ezitase mult înainte de a pronunţa cuvîntul acela negru, care lăsa în gură, după ce era spus, senzaţia de a fi scuipat o broască rîioasă.

— Nu, nu e cancer; dac-ar fi fost cancer m-ar fi vindecat Chigüichón Culebro; e hernie din naştere; dac-ai şti ce-am tremurat, că cu credeam că asta am şi i-am zis şi lui. Măcar de-ar fi aşa, mi-a răspuns, că pe ăsta eu îl vindec. Şi într-adevăr, am văzut o bolnavă vindecată. Ca să vindece canceru’, închipuie-ţi tu, ia o şopîrlă veninoasă şi-i face jecţii cu suc de brînduşă. Animalu’ se preface-ntr-un monstru, da’ mai pe urmă, cum îmi explică Chigüichón, devine plantă, începe să se transforme-ntr-un fel de lemn şi după ce animalu’ din el a murit, trăieşte, ca o fiinţă vegetală vie. Şi veninu’ ăla de şopîrlă vegetală i-l dă cancerosului, care şi el se face monstru, îi cad dinţii, uneori şi păru’, da’ se vindecă de tot. Te-am întrebat de ce-ai venit şi nu mi-ai răspuns.

— Cu treburi, da’ acu’ mă pregăteam să mă-ntorc...

— Îţi invidiez sănătatea, Corcitule. Cînd omu-i aşa zdravăn ca tine, dacă-i obosit de stat în pat se odihneşte călare; vreau să-ţi spun că io la vîrsta ta eram tot timpu-n picioare, de mă şi plictiseam şi am luat parte la campania contra indienilor din Ilóm; pe-atunci ne făleam cu colonelu’ Godoy şi cu unu’ Secundino Musús, care cică acu’ ar fi maior, da’ pe-atunci era sublocotenent; era ca un cocoş fără pene; gălbejit şi rău la inimă.

— Acuma-i şef în San Miguel, la garnizoană, e ăl mai mare; e gras, da-mi pare că cu caracteru’ stă mai slab, pare al naibii de rău.

— Ei, poţi să-l întrebi. Ne schimbam caii şi o porneam mai departe pe nişte drumuri ca vai de lume, pînă ce ne-am împrăştiat care-nootro, odată cu moartea colonelului Chalo Godoy. Omul ăla era făcut pentru război, fincă era rău în

toate. În „El Tembladero“ a rămas, a fost o capcană de-a vrăjitorilor, l-au ars de viu. Noi ne-am salvat pielea pentru că ne dusesem la Corral de los Tránsitos, cu un indian pe care-l găsisem pe drum într-un coşciug. Afurisitu’ se vîrîse-năuntru. Avea de gînd să-şi vadă de drum a doua zi. Da’ colo- nelu’ Godoy a crezut că era vreo şmecherie de-a hoţilor de vite care umblă pe-acolo cu duiumu’ şi care, cum ţi-am zis, îşi împrăştie peste tot o grămadă de morţi dintr-ăştia falşi, numai că atunci în loc de-un om care să facă pe mortu, în mijlocu’ drumului era un coşciug...

— Barca în care-ai să pleci şi tu, frate...

— Da’ nu de boala asta. Şi-aşa, colonelu’ îşi închipui că era un vicleşug coşciugu’ ăla părăsit în vîrf de munte, taman în inima muntelui, pe unde nu trece nimeni zile în şir. Şi ce mai spaimă a tras cînd, desfăcîndu-l, a dat peste un indian, îmbrăcat în alb, cu pălăria pusă pe faţă. Crezi că s-a trezit?... A trebuit să-l înghiontească cu un pistol şi de-abia atunci a spus cine era. Viu de-a binelea era mortu’ şi bine-nţeles c-a ieşit cît ai clipi dinăuntru, explicînd că sicriu’ era comandat pentru cineva, un vraci din Corral de los Tránsitos. Dacă ţi-aş spune mai departe! Cînd vorbesc de lucrurile astea parcă-mi mai uit oleacă de durerile mele. Poate că de aia s-a inventat istoria, ca să uiţi prezentu’...

Benito Ramos, căruia uneori i se spunea Benigno, iar alteori Pedrito, se bătu peste oscioarele degetelor de la mîna stîngă cu vîrfurile degetelor de la mîna dreaptă, măsurîndu-şi astfel cadenţa tăcerii îngreunate de gîndul ce-l sîcîia, despre cărăuşul indian. Şi refuză ţigara pe care Hilario i-o oferi.

— Am să-ţi mai povestesc ceva despre acele întîmplări din viaţa mea, măcar ca să mai uit puţin de blestemata asta care mă chinuie. Îţi acept şi ţigara, ca să-ţi fac plăcerea şi pentru că poate fumînd... E o durere surdă, înfundată, un fel de crampe, de parc-aş avea reumatism la maţe. Dă-mi foc şi nu-ţi cer să scuipi pentru mine, că salivă am chiar prea multă; cu durerea asta, mă trezesc brusc cu o baltă-n gură.

Ei aşa, Corcitule, sub comanda sublocotenentului Musús ne-am căţărat din „El Tembladero” pînă la Corral de

los Tránsitos, indianu’ cu sicriu’ de-a spinare, sicriu’ care-i fusese pat, iar noi cu pistoalele gata să scape glonţu’. În afară de asta mai aveam un ordin: dacă sicriu’ nu era pentru vraci sau pentru vreun mort de-adevăratelea mort, să-l băgăm înăuntru pe indian şi să-l împuşcăm chiar acolo, în sicriu’ închis şi bătut în cuie, gata pregătit, doar să-i mai azvîrlim pămîntu’ deasupra... Trase din ţigară şi scoţînd în rate fumul pe nas, după ce scuipă cîteva firicele de tutun care-i rămăseseră pe vîrful limbii, continuă cu glas mai domol: ...nici nu l-am împuşcat pe indian şi nici pe colonelu’ Godoy nu l-am mai văzut şi era om făcut numa’ pentru război, că era rău ca focu’ şi... – trase din nou un fum – nu vreau să mă-ntind prea mult cu povestitu’, adevăru’ e că înainte ca Musús şi băieţii, din escortă să-şi dea seama de pîrjol, nici măcar miros de ars nu se simţea, totu’ era normal, ca-n noaptea asta, eu am avut o presimţire despre ce se-ntîmpla în „El Tembladero”. Tu ai văzut *Laudele*[38]?

Hilario se porni pe rîs, în hohote, încercînd să explice motivul acelei ieşiri nefireşti.

— Ha, ha, ha, în *Laude*, ha, ha, ha, în *Laude*, ha, ha, apare în *Laude* şi prietenu’ tău, ha, ha, ha, ha,... prietenu’ tău cu unşpe mii de coarne!

Cuvintele şi frazele, întrerupte de rîsete, se înşiruiau fără legătură, laude, prieten, unşpe mii de coarne, apare, prietenu’, unşpe mii de coarne, laude, prieten, unşpe mii...

— Apare şi se luptă, ha, ha, ha şi se luptă cu îngerii cu mingea de aur, ha, ha!... rîdea mai departe Hilario, îndoindu-se de rîs în timp ce vorbea, ca şi cum i-ar fi întors cineva un resort înăuntru, dînd din mîini ca un înotător care se îneacă, după ce-şi aruncă pălăria pe care n-o putu împiedica să-i cadă în timp ce-şi căuta batista, căci aproape îi dăduseră lacrimile.

— Ce rîs!

— Lasă-mă să rîd, spune mai departe!

— Zici că rîzi şi cînd colo plîngi!

— Spune, spune mai departe! şi-l apucau din nou hohotele nestăvilite, născute din închipuirea lui. Hilario şi-l

38 Scenete cu subiect religios.

imagina pe Benito Ramos îmbrăcat în diavolul din *Laude*, cu sfînta durere de hernie sporindu-i de fiecare dată cînd trebuia să lovească în scenă cu piciorul şi să-şi proclame obîrşia lui de Rege infernal, în luptă mai întîi cu Maurul din Austro-Ungaria şi după ce-l învinge pe maurul care în gură are spume şi în tuhăs unt, cu Îngerul cu mingea de aur, toate acestea pentru a primi drept premiu, dacă învingea, un indian cherchelit.

— Greşeşti, pentru că eu în *Laude* n-am apărut de loc, am fost doar spectator, comparaţia te-a făcut să rîzi, ei bine, rîzi!

— Tu povesteşte mai departe şi-ar trebui să-mi mulţumeşti, că nimic nu sperie durerea mai bine ca rîsu'; tu ai văzut, ca-ntr-un mister, ce s-a-ntîmplat, înainte de-a se-ntîmpla.

— Nu numai c-am văzut, da' le-am şi spus lu' Musús şi la băieţi. Am văzut clar. În pîlnia din „El Tembladero", aşa cum te văd pe tine aici, că Godoy şi oamenii lui erau înconjuraţi de trei cercuri dătătoare de moarte. Dacă le numărai din locu' unde stătea de vorbă cu oamenii lui fără să-şi dea seama de pericolu' care-i ameninţa, spre în afară, primu' cerc era numai din ochi de bufniţe, fără bufniţe, doar ochii, bufniţele nu erau şi dacă erau, păreau nişte *tamale* fără foi; al doilea- era format din chipuri de vrăjitor: fără trup, mii şi mii de chipuri care stăteau lipite de aer ca faţa lunii pe cer; şi al treilea, din pomi do *izote* cu vîrfurile însîngerate.

— Imaginaţie de om bolnav...

— Într-adevăr, numai c-aşa a fost. În anunţu' dat de guvern s-a spus doar că trupa colonelului Godoy, împreună cu el, întordndu-se dintr-o recunoaştere, a pierit din pricina unui foc în munţi; dar' adevăru'...

— Adevăru' l-ai văzut tu. Tu l-ai văzut arzînd sau murind în luptă, haide, haide, că între cer şi pămînt nu mai e nimic ascuns...

— N-a murit nici ars, nici luptîndu-se. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici, după ce i-au aplicat focu' rece al disperării, l-au redus la mărimea unei păpuşi şi l-au înmulţit

sub forma unei biete jucării, un păpuşoi de lemn cioplit cu cuţitu'. Îi hărăziseră, după cum vezi..

— După cum ai văzut tu...

— După cum am văzut io; da' acuma, cînd îţi povestesc, vezi şi tu; îi hărăziseră o pedeapsă mai rea decît moartea. Indienii erau mai avansaţi decît noi, gîndesc io, pentru că găsiseră pedepse ce întreceau pînă şi moartea.

Un copil de pe stradă, ciufulit şi murdar, cu un pantof întreg şi cu altul pe jumătate, intră strigînd titlul ziarului pe care-l vindea. Ramos cumpără ziarul şi, în timp ce desfăcea cearşaful de hîrtie plin cu litere, încet, căci durerea de hernie nu-i îngăduia prea multe mişcări, Hilario spuse:

— Dacă tot l-ai cumpărat, hai să-l citim.

— Citeşte-mi-l pe-ntuneric, vrei să zici, de parcă s-ar putea aşa ceva: mai bine hai să ne dăm mai aproape de focu' ăla.

— Am crezut că poţi să citeşti şi-n beznă...

— Corcitule, nu mă mai sîcîi, că dai de dracu! Ia uite, e o ştire despre satu' tău! „Poş-taş care dis- par-re..." Eu nu ştiu să citesc curgător, citeşte tu mat departe!...

Hilario smulse ziarul din mîinile lui Benito: dar Ramos, astfel jecmănit, nu se lăsă şi i-l luă din nou, cu brutalitate, pentru a continua lectura:

— „San Miguel A-catán. Se a-nun-ţă te-le-gra-fic că poştaşul Di-oni-si-o Aqui-no Co-jay, a dis-pă-rut cu doi saci de co-oo-respondenţă. S-a dat-or-din de cap-tură".

Şi... – clipi din ochi, de cîte ori citea, ochii îi încremeneau ficşi într-un loc – asta-i tot ce zice, măi, zurliule, c-a dispărut poştaşu', nu zice nici o vorbă mai mult, fincă ar fi putut să mai spună... Tu-l cunoşteai?... Centrebare şi la mine, că doar te-au trimis să-l urmăreşti. N-am nici o înţelegere cu diavolu', ci cu ziaru', de aia ghicesc toate lucrurile...

— Păi, zice asta acolo..., că io am venit să-l urmăresc pe poştaş?...

— O spui chiar tu, Corcitule. Ziaru' nu zice decît ce ţi-am citit. S-a pierdut poştaşu'. S-a făcut invizibil. A devenit un nimenea. Trebe că ştia că avea bani mulţi în scrisori. E

periculos să trimiţi parale pîn poştă. Banii sînt de hîrtie, da' nu hîrtie prietenă, ci duşmană, aş zice io; de aia io cînd am de plătit ceva, mă duc în persoană, ca să evit pierderile şi neplăcerile; banii nu sînt scrisori.

Scuipă. Gura i se umplea brusc de salivă. Salivă de greaţă din cauza durerii. Un tremur uşor îl scutura pe sub piele, ca şi cum n-ar fi tremurat numai el, ci tot pămîntul.

— Bine, Benito Ramos, o să-mi întind o leacă oasele, că-s zdrobit, altfel aş mai fi stat la taifas cu tine; da' de cînd am plecat din San Miguel, n-am stat o clipă şi n-am închis un ochi; trebuia să-l ajung din urmă pe poştaş înainte de Vîrfu' Mariei Tecún, da' se vede c-a luat-o pe v'un drum mai scurt şi s-a pierdut; e-aşa de ciudat tot ce se-ntîmplă, că-ţi vine pîn' la urmă să crezi că visezi – căscă lung –; bine, bine, mai c-adorm, de-a-mpicioarelea; dacă cumva ştii pe unde umblă domnu' Nicho, spune-mi, află, că doar de aia ai făcut tîrgu' cu...

— Minunea eşti tu, că cu nimic nu te deosebeşti de tine, afurisit ce eşti! Ţi-arăt io ţie o dată – întinse braţul ca şi cum l-ar fi străpuns adînc cu o spadă – de-o să te culeagă cu lingura!

— Da' tu unde-ai fost?

— M-am plimbat...

— Nu m-ai invitat şi pe mine, spuse Hilario, întinzîndu-şi pe o rogojină subţire şi rece ţoalele de dormit ce mai păstrau în ele căldura catîrului.

— Păi de-adevăratelea, să ştii, că dacă veneaţi cu mine vă distraţi; e o viaţă să mergi la alea; nu cîştigi nimic, da' te distrezi; şi ce bine-i să te simţi iubit, chiar şi numa' după felu' cum se poartă cu tine... Ah, prost mai sînt, mi-am dat una de-am simţit ca un curent electric pîn mînă! Idiotu' ăsta de stîlp şi io, mai idiot, că m-am pocnit cu cotu'! Uf, ce mă mai furnică... auauau, pînă-n degete, m-a pedepsit Dumnezeu că vorbesc ce nu trebuie.

Întinşi pe rogojini, cu hainele făcute pernă, Hilario şi Benito mai vorbiră puţin, înainte de a-şi vîrî capul sub ţol, cum făcuse Casimiro Solares. O conversaţie somnolentă,

forţată, un pod suspendat cu fire subţiri peste sforăiturile de rîu înfuriat ale fericitului Solares.

— Îţi povesteam tot ce-ţi povesteam cînd a intrat puştiu’ cu ziaru’...

— Da... spuse Hilario, mai mult adormit decît treaz, şi pe urmă a intrat Casimiro...

— Totu’ era ca să ajung la concluzia că de-atunci mi-au ieşit vorbe cum c-aş fi avut o înţelegere cu diavolu’; am ştiut dinainte ce avea să i se întîmple colonelului, ce i se întîmpla; vezi tu, nu ştiu dac-am văzut toate astea înainte să i se întîmple sau chiar în clipa cînd i se întîmplau, da’ de la mare distanţă. Bine-nţeles că daru’ ăsta de-a ghici ce se va întîmpla îl au mulţi, da’ niciodată nu-s destui, d-aia e o raritate; da’ ei îl au fără să fi făcut vreun tîrg’ cu dracul. E ceva natural sau supranatural, ca şi gîndu’. Spune-mi tu ce lucru are omu’ mai de admirat decît gîndu’? Şi de ce să nu fi fost Dumnezeu cel care mi-a dat mie talentu’ ăsta divin? Acuma nu-l mai am. Înainte era ceva aşa, care-mi venea brusc, nu ştiu de unde, ca zboru’ unei păsări pe care n-o vedeam, care-mi intra pîn nări, pîn ochi, pîn frunte şi punea stăpînire pe mine. Mai tîrziu, trebuia să mă concentrez mai mult şi ceva-ceva mai nimeream io. Acuma gata, l-am pierdut, cu vîrsta se sfîrşese toate... M-auzi, mă, Hilario?...

— Da, e interes... păc... L-ai pierdut... de-ar... fi...

— Tu nu mai eşti atent...

— Trebe să fie foarte bine – pînă aici cuvintele înşirate unul după altul, apoi rărite – să ghiceşti... ce... o... să... ţi... se... întîmple... aşa... poţi... să te fereşti şi te fereşti la timp... Apoi vorbind normal din nou: ...dac-o să cadă un zid peste tine şi-o ştii dinainte, te dai la o parte la timp şi-l dai naibii pîn’ să te facă terci. Ña, că m-am trezit. Mi-a fugit somnu’...

— Aşa ar trebui să fie; da’ io ştiu din esperienţă că-i de-o mie de ori mai bine să nu ştii ce-o să se-ntîmple. Ajunge doar să-ţi spun că io am văzut-o murind pe maică-mea înainte de-a fi primit vestea că o ramură de mango căzuse peste ea; am văzut-o pe bătrînă strivită la pămînt ca o frunză şi-am întins mîna, da’ cum putea s-o apere braţu’

meu. dacă io mă aflam la douăzeci de leghe distanţă, în plin munte.

— Nevastă-ta... întrebă Hilario, răsucindu-se pe rogojină şi arătîndu-şi spatele de culoarea mierii fierte pe rogojina împletită din foi de porumb; nu-l lăsau să doarmă oboseala, pălăvrăgeala părtaşului cu diavolul, sforăitul lui Casimiro, care duhnea a ou clocit, obsesia poştaşului fugar, chin ce începea în om şi se sfîrşea în coyot, sfinţii cu ochi de animale disecate... ce tîmpit de scluptor!... să-i pună Preasfîntei Fecioare ochi de cerb, io să fi fost în locu' lui Mincho Lobos îl luam la bătaie...

— Nevastă-mea... Ramos îşi chirci picioarele, se văită: Sîntem despărţiţi de multă vreme, i-a venit aşa, să se mute cu copii ei la Aguazarca; e o tîlhăroaică...

— Şi tu ai rămas singur? N-ai avut copii cu ea?

— Păi, n-am avut; şi sigur c-a tras la sîngele ei; toată treaba asta cu dragostea e de fapt un chef prostesc de-a avea copii; vezi o femeie care-ţi place şi imediat te-apucă chefu' să ţi-o cîştigi, în chefu' ăsta-i copilu'!, pe urmă ţi-o faci a ta şi în căldura trupului şi junghiurile creierului e copilu', în saliva sărutărilor morfolite ce-i dai, în blîndeţea ce se simte în vorbele ei... A plecat cu copiii ei, aşa se-ntîmplă cînd te uneşti cu o femeie care-şi are plozii ei, te lasă la bătrîneţe ca p-un fraiaer cu gura căscată... Vrei o ţigară?

— Nu-mi place să fumez culcat...

— Mi-am petrecut viaţa cu ea şi nu-mi pare rău, Hilario; deşi poate că da, pentru că-ntotdeauna termini căindu-te. Bătrîneţea e o căinţă tîrzie: indiferent că ţi-a fost bine sau rău, după ce vremea a trecut, ai impresia că ţi-ai pierdut viaţa cu viaţa pe care ai dus-o...

— Fumează că miroase. Casimiro ăsta a-nceput să se descompună; măi, Casibeş...

— La asta-s buni copiii, măi, Hilario, ca să nu ţi se pară la bătrîneţe că ţi-ai pierdut viaţa trăind-o degeaba, că ţi-ai rătăcit timpu' de-a lungu' zilelor: aşa se pierde viaţa, trăind de-a-mboulea şi doar copiii îţi dau iluzia că turma merge

înainte, cu partea bună că nu poţi nici să-i mănînci nici să-i vinzi, ei rămîn...

— Măi Casibeş, ia-n auzi la Ripalda[39] ce mă mai toacă la cap! Încîlcite lucruri mai spui, io tot ce-nţeleg e că n-ai copii, da' de ce nu te-apuci să-i semeni cuiva?

— Din cauza blestematului de blestem al blestemaţilor de vrăjitori îmblînzitori de licurici. Toţi cei care ne-am năpustit asupra indienilor lui Gaspar Ilóm, cînd i-am făcut chisăliţă fără să mai lăsăm viu nici măcar unu', de sămînţă, toţi ne-am ars: lumina din dimineaţa aceea ne-a zdrobit lumina vieţii în trup, a fost lumină cu sare de blesteme de vrăjitori şi la cei care aveau copii, le-au murit, le-au murit şi nepoţii, pe băiatu' lu' Machojón l-au furat chiar licuricii, ca să-l facă steluţă pe cer, iar nouă, care n-aveam copii, ne-a secat izvoru'. Am trimis-o-nvîrtindu-se pe una cu care-am avut de-a face şi-a rămas gravidă! Cum era să fie al meu copilu', dacă vrăjitorii ne-au lăsat sterpi, ouă moi?

— Da' maioru' Musús are un fiu al lui.

— Un fiu al lui de-al altuia, poate, fincă p-atunci Musús era sublocotenent de linie şi doar n-avea el coroană, ca să nu cadă şi pe el sarea, dac-a picat pe munţi, şi peste pietre-a picat; toate-au căzut la pămînt, ofilite, iar pietrele au rămas ca arse. Şi-acu' i se mai spune Locu' Blestemelor.

— Ai adus porumb în plase...?

— Plăsuţele astea... află, măi pîrlitule, că pînă şi-aici aveau dreptate indienii! Compară tu pămînturile astea cultivate al'dată de ei, cu rost. Nu tre' să ştii multă artimetică, ca să faci socoteala. Pe degete-o faci. Porumbu' trebe semănat cum îl semănau şi-l mai seamănă încă indienii, pentru hrana familiei şi nu pentru negoţ. Porumbu' e hrană, te-ajută s-o duci binişor şi s-o tot duci. Unde vezi, mă Hilario, un cultivator de porumb bogat?... Pare anormal, da' toţi sîntem săraci lipiţi. La mine-n casă s-a-ntîmplat de multe ori să n-avem nici de lumînări. Bogaţi sînt stăpînii cu plantaţiile de cacao, turme, pomi fructiferi, stupării mari... Bogaţi de la ţară, da' bogaţi. Şi-n privinţa asta mai degrabă

39 Ripalda, Jeronimo Martinez, iezuit spaniol din secolul al XVI-lea, autor al *Catehismului doctrinei creştine.*

merită să fii cineva la tine-acasă[40], ţăran bogat. Şi indienii le cultivau pe toate astea, în afară de porumb, care e pîinea lor de toate zilele; mai puţin, dacă vrei, da' le-aveau, nu erau lacomi ca noi, doar că la noi, Hilario, lăcomia a devenit nevoie... Din nevoie, dacă nu mai scoatem şi altceva în afar' de porumb, ajunge sărăcie semănată şi culeasă pînă ce pămîntu' se- cătuieşte... Hilario ăsta m-a lăsat să vorbesc singur, ce neam prost, s-adoarmă! Ce mi-e un mort, ce mi-e unu' care doarme, arată la fel amîndoi... Cultivatoru' de porumb îşi lasă pămîntu', pentru că-l chinuie cu semănatu' şi răs-semănatu', ca pe hoţii de cai, pe urmă se obişnuieşte cu ideea că nu-i al lui, că-i al patronului, şi dacă-i dau libertatea să dea foc la păduri, doamne fereşte şi apără... Eu am văzut munţii Ilómului arzînd, la începutu' veacului. Asta-i progresu' care înaintează cu pas de învingător sub formă de lemn pentru foc, explica cu mult haz colonelu' Godoy, în faţa desişului de copaci preţioşi transformaţi în jăratec, fum şi cenuşă, pentru că progresu' era acela care reducea copacii la nişte biete lemne de foc: mahon, *matilisguate*, *chicozapote*, *capoc*, cedru, eucalipt, stejar, şi pentru că cu autoritatea spadei dreptatea ajungea la lemne de foc, cu lovituri de nuia din orice şi pentru oricine...

În gîndurile lui, amintirea atîtor lucruri bune care fuseră distruse se amesteca cu durerea de hernie mai puternică acum, în frigul de la trei noaptea, o durere care îl gîtuia, ca şi cum l-ar fi pişcat un soi de albină care dă sufocări. Îşi lăsă capul pe un umăr şi rămase tăcut.

Într-adevăr, vînzătoarea de cafea nu era sub arborele de *capoc*. Masa cu picioarele în sus, pe nişte pietre pentru împrejmuit focul, îngrămădite pe o bucată de sac ars, cenuşiu locul unde făcea focul de obicei şi măturat bine de vîntul rece al dimineţii. Hilario lăsă frîul liber la ieşirea din oraş, ca să se întindă în voie, mai mult buimac decît obosit, după ce îi ascultase o noapte întreagă pe Benito Ramos vorbind şi sforăind pe Casimiro Solares. Îşi simţea trupul ca

40 Aluzie la proverbul: *Mas vele ser cabeza de raton que cola de leon*, care ar avea corespondentul în limba română: Decît codaş la oraş, mai bine-n satul tău fruntaş.

un fruct de mango strivit. Capul gol pe dinăuntru. Din cap îi veneau, fără îndoială, căscaturile goale, goale. Prin închizătura uşilor, lumina electrică străbatea din unele case în aburul albăstrui al străzilor. Brutăriile îşi deschideau larg uşile. Ceva îi agăţase timpul. Bine că în San Miguel, după cîte spunea ziarul, erau deja la curent cu fuga poştaşului. În desagi avea ziarul. Benito Ramos îi făcuse favoarea de a i-l da cadou. Mîncă într-o crîşmă, afară din oraş, cafea fierbinte şi turte prăjite, fasole şi brînză proaspătă, ce păcat că n-aveau şi un ardeiaş iute! Vînzătoarele erau două fete. Una părea foarte frumuşică, deşi era nepieptănată şi cu hainele cam ponosite pentru că dormise îmbrăcată. Cea mai mare observă că lui Hilario îi cam plăcuse mititica şi nu se desprinse nici o clipă de ei. Mai bine să plece cu impresia bună a acelei minunăţii decît cu amintirea herniei chinuitoare şi a folozofiei lui Benito Ramos, care făcuse un pact cu diavolul.

Fără efort, în timp ce pe lîngă el treceau copacii, pereţii de piatră, cîmpiile, stîncile, firicelele de apă, Sacayón vedea parcă plutind în aer feţişoara drăgălaşă a crîşmăriţei. Peste toate lucrurile care mergeau o dată cu el, în pas cu el, oriunde îşi arunca ochii, apărea ea. Cît e de săltăreţ sufletul la orice dorinţă a trupului, cînd eşti tînăr! Invers ca la bătrîni. La bătrîni, trupul se înclină înspre dorinţele sufletului şi sufletul, cînd anii au trecut, începe să vrea să zboare.

Ce mai crîşmăriţă bună. Nostimă şi ştrengăriţă. Se simţi tentat să se întoarcă şi s-o ceară de nevastă. Nu trebuia decît să-şi răsucească în drum catîrul şi să-şi continuie mersul, doar că în loc să aibă faţa îndreptată înspre unde o avea acum, ar fi avut-o invers, iar la sfîrşitul drumului ar fi dat din nou peste crîşma cu cîteva ghivece de lut şi bidoane de petrol pline cu flori şi cu perdele încîlcite din frunze şi flori căţărate pînă la acoperişul de paie.

Nu se hotăra s-o pornească înapoi. Catîrul se opri lîngă un rîu adînc să bea apă, de fapt el l-a cam oprit, deşi nu, totuşi ceva făcuse el cu hăţul pentru ca animalul să se oprească. Ce grozav ar fi fost să se-ntoareă unde avea catîru’ coada. Coatîru’?... Catîru’... Cada?... Coada... cu

cîteva înjurături, ce crîşmăriţă, nici o crîşmăriţă că doar logodna lui cu Aleja Cuevas nu era o joacă. Îi ducea şalul. Era din satul lui. Banii nu-i lipseau. Avea, în afară de cîrciumă, şi o bucată de pămînt, irigată. Şi mai avea ceva care valora mai mult decît tot aurul din lume, ceva din Miguelita din Acatán, nu în înfăţişare – Miguelita fusese frumoasă, iar Aleja era urîţică – ci în aceea că amîndouă erau din Acatán. Ceea ce-i dădea un aer, în felul ei semnificativ de a fi, cu totul deosebit de cel al unei „tecune“, căci avea multe griji pe cap şi îi plăcea să stea în casă. Miguelita coase cînd toţi dorm, stă de veghe noaptea ca să coacă pîinea pentru a doua zi, nu iese din casă şi dacă iese, se-ntoarce. Se încredinţă Fecioarei cu Butucul, în timp ce catîrul, deja sătul îşi plimba nările cu răsuflarea lor de animal satisfăcut, pe deasupra apei.

Apă mergătoare a rîului pe care catîrul o înghiţise ca să meargă şi el uşor, printre creste, mai mult bolovani decît drum; după cîteva leghe ajunse sleit de puteri şi cam deşelat. În pas cu rîul stîncos, urmărit de susurul apei care forma vîrtejuri la cotituri, străbătu imenşii munţi cenuşii, albăstrui, pînă ce ajunse pe malul unui lac cu douăsprezece sate, aşezate ca doisprezece apostoli pe stîncile muntoase ce prinseseră la strîmtoare colibe şi oameni cu feţele măslinii şi ochi de peşte.

Făcea un ocol mare ca să nu mai treacă pe la Vîrful Mariei Tecún. Sus, în înalt, munţii îşi ciocneau frunţile ca nişte ţapi. Faţă de rîul învolburat i se păruse că animalul stătea pe loc. iar acum mersul lui era anulat de imaginea munţilor ce creşteau întruna. Umbra catîrului căţărîndu-se pe povîrnişul abrupt însemna atît de puţin în faţa masivelor stînci care se înălţau tot mai mult pînă ce ajungeau să sfîşie norii. Se prăvăli undeva o cascadă nevăzută, un ecou adînc în urechile lui, senzaţie auditivă care-l făcu să priceapă că pămîntul nu numai că urca împreună cu el, ci se şi afunda, rosto- golindu-se în abisuri somnolente.

Rîul avea acum un susur ciudat, ca un zbor de păsări cu aripi lichide. Scurtătura pe care o apucase înconjura burdihanul unui munte pe care şi-l închipuia ca pe un

armăsar sălbatic, printre copaci lăptoşi ce se omorau cu plecăciunile cînd bătea vîntul şi unde liniştea era mai adîncă atunci cînd cînta mierla, pentru că se auzea şi mierla şi liniştea. Se apăra cu braţul de mărăcini, aplecîndu-şi capul sub pălăria cu boruri largi. Simţi trecînd un cerb. Ghiare în copaci. Mai încolo aveau să înceapă bălţile, muscoii, albinele, stolurile de vulturi. Se întoarse să privească în urmă. Urcase destul de mult. Ieşi la drumul mare. Turme de vite, cărăuşi indieni, căruţe cu boi şi oameni călare. Unii în direcţia în care mergea el. Alţii, dimpotrivă. Veneau, se întîlneau, se salutau. Nu-i cunoştea pe nici unul. Lacul îl orbi. Catîrul înainta sunînd din copite ca din patru clopote, după ce suferise atîta pe scurtătură, unde un pas azi şi altul mîine însemna un mers uşor. Şi el se îndreptă în şa, îşi părăsi cocoaşa cu care venise de pe coastă, jucîndu-şi degetele pe frîie şi picioarele în scări. Se opri să-şi aprindă ţigara de pănuşă verde care-i atîrna stinsă între buzele arse. Pete de păsări negre, furioase., se aşezau şi zburau din păşuni, după ce ciuguliseră bălegarul, fără a da vreo atenţie boilor căpăţînoşi şi viţelelor somnoroase şi pline de căpuşi. Ca un val de aer cald trecură pe lîngă el nişte cărăuşi. Pe Hilario Sacayón îl apucă din nou cheful de a se întoarce cu ei. Îi spuseră la revedere. Fluierau. E greu să-ţi închipui că există oameni care stau tot timpul întinşi, sau se mişcă în jurul unui singur loc.

O voce de femeie îl făcu să-şi întoarcă privirea.

— E trist să fii sărac!

— Nu te-am văzut, mă uitam să găsesc poarta, că-i aşa de micuţă. Ce mai faci, nană Cande? Tot cu vînzarea? Da' văd că pe azi ai terminat. Chiar mă gîndeam acu' cîteva zile ce gustoasă-i carnea de porc. Jumări n-ai? C-aş vrea să cumpăr cîte ceva din ce ai p-aici. Şi dumneata ce mai faci?

— Bine, slavă Domnului. Da' 'mneata un' te duci?... Treceai fără să-mi zici bună ziua...

— La San Miguel...

— N-adusăşi catîri...

— Păi, nu...

— Eşti singur; şi don Porfirio şi Olegario-s p-aci; nu ştiu dacă n-or fi colea ’năuntru.

— Nu mai spune; şi fraţii dumitale?...

— Acuma-s aici; s-au întors de vreo nouă zile de la munte; intră şi descalică, nu vezi c-acuş se-nserează şi mai încolo n-ai un’ să-noptezi; mai ales c-aci ai şi petrecere...

— Şi mai ales că-i mai bine s-ajungi la timp decît să te laşi rugat. Dacă-mi dai voie, mă duc să caut poarta.

— Ne vedem acuşica şi mă bucur c-ai sosit cu bine.

Candelaria Reinosa mai avea şi acum prăvălioara cu carne de porc, la marginea drumului. Grasă, îmbrăcată aproape întotdeauna în galben, peste palida culoare aurie a bluzei îi atîrna coada neagră, groasă, ca un veşnic şuvoi al doliului pe care-l purta în suflet. Ochii ei blînzi priveau înspre drum cu aceeaşi nelinişte vie cu care scrutaseră zarea şi în ziua aceea cînd Machojón trebuia să vină să-i ceară mîna. Viaţa ei era drumul. De multe ori încercaseră fraţii ei s-o smulgă din prăvălioara cu carne de porc, acum cînd ajunseseră oameni cu posibilităţi; dar ea n-a vrut niciodată să-şi părăsească prispa, ca şi cum, într-adevăr, speranţa s-ar fi hrănit cu aşteptare. Aşteptarea îi hrănea speranţa. O candelă cu ulei, sub o icoană a Fecioarei Bunei speranţe, era tot luxul acelei prăvăliuţe de cîrnaţi, carne de porc şi jumări. Acum untura o vindeau fraţii ei în capitală. Avea preţ mai bun acolo şi cum îşi asiguraseră şi clienţii pentru lemne, Candelaria Reinosa, e o prostie, dar fără să ştie bine de ce, se întristă pînă ce fu cuprinsă de friguri şi slăbi mult, în ziua în care fraţii ei o anunţară că voiau să-i ia untura. Simţea că parcă i-ar fi luat rochia albă pe care trebuia s-o îmbrace în ziua nunţii. O rochie fără dantele, prelinsă pe trapul ei de lujer de floare sălbatică. Avea optsprezece ani neîmpliniţi. Machojón, de cîte ori venea s-o vadă, îi lua mîna, fără să-i vorbească şi petreceau împreună clipe lungi, tăcuţi, iar cînd vorbeau era doar ca să-şi arate unul altuia ce se petrecea în jur. „Am auzit găinile!“ îi spunea Machojón, pentru ca ea să-şi dea seama de cloncănitul unei cloşti, căci adevărul e că şi lui îi era greu să o facă şi zgomotul acela ciudat i se părea o noutate în

comparaţie cu misteriosul limbaj în care-şi vorbeau ei doi, doar prin împreunarea mîinilor. „Flăcăruia”, spunea ea, cînd candela aprinsă la piciorele Chistului răstignit sfîrîia uneori. „Afurisiţi mai sunt şi cîinii ăştia, latră la trecători doar aşa, fincă au chef să latre; mai bine-ar tăcea!“ „Frunzuliţa”, spunea ea cînd vîntul lua o frunză. Totul avea importanţă. Asta e; atunci totul avea importanţă. Pălăria lui Machojón. Cîte opt şi zece zile mirosea pe unde-o lăsa. Phii, că uneori mirosea-n toată casa! Pintenii lui zăngănitori, cînd păşea apăsat, bărbăteşte. Îşi îngropa picioarele-n pămînt, ca bărbaţii adevăraţi. Şi vocea lui calmă, cu rezonanţe de bărbat singuratic.

Candelaria Reinosa dădu la o parte o pînză subţire cu care acoperea intrarea prăvăliei, ca să iasă în curte, unde fraţii ei petreceau, împreună cu nevestele lor, copiii şi prietenii. Din mînă în mînă trecea paharul care, pentru fiecare invitat, era umplut cu rachiu. Xilofonul îi chema la dans. Într-un colţ aşteptau chitarele. Vorbeau verzi şi uscate. Rîdeau. Se îmbrăţişau. Porfirio Mansilla îl ducea de gît pe Hilario Sacayón, urmaţi de Olegario, care scormonea pămîntul cu o cravaşă ca o coadă de maimuţă.

Atrăgea atenţia un bătrtn de culoarea castanului, îi ziceau ,,Chichuis“. Îşi făcuse apariţia în chip de tămăduitor. Oful lui era să i se spună „doctor”. Era înconjurat de alţi invitaţi. Candelaria îşi dădu seama că vorbeau de ea. Dar ce-i păsa! Doctorul, nesuferit ca un păduche alb, o ţinea una şi bună: să se însoare cu ea. În privinţa vîrstei, după cîte spuneau fraţii ei, erau taman pe taman, numai că ea nu voia.

Porfirio, Hilario şi Olegario, cărăuşii, se apropiară de locul unde se afla Candelaria, sporovăind, hlizindu-se şi făcînd glume.

— Da’ ce tot spionezi şi nu dansezi? o întrebă Hilario din spatele lui Porfirio, care o salută şi dădu mîna cu ea.

— Bice îmi dădea luda!

— Ia-mă de braţ, îi spuse Porfirio în timp ce-i dădea mîna, şi-au să vadă ăştia acu’ ce n-au văzut de cînd îs!

— Ce, v-aţi pierdut minţile! exclamă ea, trăgîndu-şi braţul de sub al lui Porfirio.

— Da’ de fapt şi la urma urmelor, interveni Hilario, ce sărbătorim noi aici?

— Peţirea unei fete a lu’ Andrés, frate-meu.

— Chonita-i a car’ se mărită... adăugă Porfirio: da’ ce ascuns aţi mai ţinut-o. Aşa o să fie şi cu dumneata, Canducha, o să ne laşi paf pe toţi.

— Numa’ că dumneata, don Porfirio, ai vrea să te-nsori cu mine fincă nu se mai găseşte niciunu cu aşa un prost gust.

Tăcură ca să asculte xilofonul. Începuseră să strunească şi chitarele. Un cîine deşelat urla, scheuna, fugind spre stradă din bucătărie, unde primise o bîtă pe spinare.

— Ce inimă neagră la Javiera asta! spuse Candelaria Reinosa; îşi netezi cu mîinile ei albe şorţul, pe burta de fată bătrînă şi mîncăcioasă şi trecu printre invitaţi s-o certe pe femeia care le măcina boabele, o indiancă duhnind a porumb crud, gravidă nu se ştia cu cine, o miloagă, o beţivă, ba chiar se zicea că şi niţel cam uşuratică: dar de muncit muncea foarte bine; ştia să facă tot, doar că era cam lungă de mînă; devoţiunea ei pentru lucrurile străine o condamnase la dulcea tortură a pietrii de măcinat.

Nu răspunse mustrării, nici măcar nu ridică ochii pînă nu termină de frecat pasta de pe piatră. Se opri pentru a-şi îndrepta spatele:

— Fraţii dumitale-au zis că n-o să mi-l lăsaţi să vină-n bucătărie şi pe deasupra... Multe cîte-au mai zis fraţii dumitale... Pe deasupra... Te foloseşti de orice motive... E petrecere, du-te, nu te mai zgîi la foc...

Candelaria Reinosa stătea nemişcată, cu ochii înfipţi în inima unui cuptor plin de lemne, jar, flăcări şi fum. Fumul la flacără, flacăra la jar, jarul la lemn, lemnul la copac, copacul la pămînt, pămîntul la vis. Cu sprîncenele împreunate. Şi mai împreunate. Cu şorţul în mîna care îi tremura, gata pregătit să-i stingă plînsul elementar, ascuns în ea. Fumul la flacără, flacăra la jar, jarul la lemn...

Indianca îi atinse braţul cu degetele ei reci şi acre de pastă de porumb. Candelaria, fără să-şi dea seama, fugi din bucătărie: trebuia să-i servească, nimeni nu servea, şi se interesă mai întîi de cearta dintre Hilarii, cum obişnuia ea, cu tot dragul, să-i numească pe cărăuşi.

— Io în locu' lu' Olegario nu te-aş fi lăsat să cumperi perechea aia de catîri şi încă mai faci şi pe marele cunoscător de vite. Şi-n treacăt fie zis, ce scump i-ai plătit.

— Nu da vina pe mine, Hilario, că io i-am zis să nu-i cumpere, poa' să-ţi spună chiar el. Cum îmi zice Olegario, i-am arătat că nu era cazu' să-i cumpere aşa de scumpi, fincă-s grozav de scumpi catîrii ăştia, măi Porfirio, da' cum vina trădătoare...

— Un păhărel de rachiu v-ar cădea bine... spuse Candelaria apropiindu-se de cărăuşi şi întinzînd spre Porfirio o farfurie cu cîteva pahare pline cu un rachiu tare.

Porfirio nu se lăsă rugat, reproşîndu-i lui Hilario că-l sîcîia cu catîrii şi că-l trăsese de limbă ca să afle tot ce se întîmplase în San Miguel Acatán, despre dispariţia poştaşului Nicho Aquino.

Fusese o adevărată nenorocire publică. Părintele Valentin anunţase la predică cum că Arhanghelul San Miguel, cel mai arhanghel dintre arhangheli, avea să-şi dezlănţuie furtuna spadei asupra Vîrfului Mariei Tecún, la scurt timp după Biciuşca Sfîntului Francisc[41]. Se pare, dac-o fi fost adevărat, că poştaşul îi ducea un plic sigilat cu fonduri pentru curie. Pe administratorul Poştei îl schimbaseră şi primise ordin să se prezinte în capitală, dar pe drum avusese un atac de apoplexie şi rămăsese ţeapăn, nu mai putea nici să vorbească. Don Deféric voise să organizeze o manifestaţie de protest împotriva văditei neglijenţe a autorităţilor locale, pentru că trimiseseră cu poşta un om ce era victimă a unei minciuni „sui-generis"...

— Iote-al naibii... unde-ai mai învăţat şi vorbuliţa asta!

— Aşa zicea don Deféric. L-am auzit zicînd-o de vreo nouăzeci de ori: minciună „sui-generis". Da' n-a mai fost

41 *Cordonazo de San Francisco*, se referă la ploile foarte puternice din perioada echinocţiului de toamnă.

nici o manifestaţie. Maiorul Secundino Musús, deşi e cumătru cu el, l-a ameninţat cu închisoarea. Singuru' indiferent a fost chinezu'; toţi întrebau, în afară de el, pînă şi deţinuţii; libertatea lor depinde foarte mult de ce duce şi aduce poştaşu'; pînă şi Aleja Cuevas, da' nu din cauza poştaşului, ci pentru unu' care-a plecat în goana mare pe urmele lui, da' nu l-a ajuns, fincă s-a făcut nevăzut pe drum, precis s-a transformat în coyot.

— Cum le ştii tu pe toate, măi Porfirio?

— Şi ştii ce, Adelaido, nu-i bine s-o tot laşi singură şi să faci pe cocoşu' pîn alte părţi; cel puţin anunţă cînd pleci; că poa' să-ţi mănînce altu' bucăţica.

— Doar dacă-i un porc. Şi-n orice caz îmi rămîne nana Candelaria, că i-o fi sosit şi ei vremea să merite tot ce-i mai bun. În sănătatea dumitale, nană Cande, să bem ca să fii cît mai fericită!

Un tremur uşor al mîinii făcu să zornăie paharele pe farfurie. Urarea de „cît mai fericită" străbătu ca un fior trupul Mariei Candelaria, fiinţa ei care era ca un ghem de nelinişti. Dar nici unul dintre cei trei cărăuşi, Porfirio, Hilario, Olegario, nu-şi dădură seama, pentru că tocmai dădeau rachiul pe gît. Cotul sus, rachiu-n stomac şi capul jos, ca să scuipe otrava rămasă.

Chichuis, „doctorul", se alipi în treacăt grupului; se îndreptă către locul unde se afla xilofonul, luă un pahar de pe farfurie, mai mult pe pipăite, căci privea fix în ochii Candelariei şi-l înghiţi ca pe apă, nici măcar nu scuipă, ba mai şi plescăi cu satisfacţie, spunînd:

— Se simte bine domnişoara în compania călăreţilor, sînt foarte simpatici, foarte sinceri, foarte...

Cărăuşii îi mulţumiră pentru complimente. Fine de tot. Doar Porfirio i-o luă în nume de rău, i se cam urcase rachiul la cap şi era certăreţ la beţie, sau poate fiindcă era ditamai zdrahonul voia să-şi măsoare forţele cu Chichuis, un tip interiorizat, dintre aceia care se fac orăşeni şi pe urmă, cum sînt de la munte, nu se mai simt bine nicăieri.

— Numa' că nouă, ăştia cu caii, domnule, nu prea ne place să ne pişte păduchii, iar nana Cande e domnişoară

finc-a vrut ea să rămînă domnişoară, c-a refuzat cu duzina atîtea partide bune ce-a tot avut! Nu mai departe de Julian Socavalle, care s-a sinucis pentru ea; ăla chiar că era călăreţ adevărat, da' şi mai şi a fost ăl care-a fost chiar al ei.

— Este... îndrăzni Candelaria, măgulită în amorul propriu, coborîndu-şi ochii ei frumoşi pînă la paharele goale pe care cărăuşii şi doctorul le puseseră înapoi pe farfurie.

— Este, zice ea, şi are dreptate, pentru că l-a iubit, îl iubeşte şi-o să-l iubească mereu! Ce iubeşti, prietene, n-are absenţă! Mort, dispărut, ce vrei, da' mereu prezent, cît timp trăieşte persoana care îl îndrăgeşte! Uite-aşa trebe-nţelese lucrurile de un bărbat adevărat, cum era Machojón!

— Era?... Este!...

— Da, nană Cande, interveni Hilario, este şi va fi, cîtă vreme-o să eziste o femeie care-l iubeşte, un bărbat călare şi o stea pe cer.

— Aşa-mi place, continuă Porfirio, vesel de pălăvrageală şi de alcool, iar Olegario spusese: Bravo! Şi-i mai bine să opreşti la timp ce-i de oprit; şi cum băuturica asta-i pentru băut, cu voia lu' nana Cande; bea şi dumneata, dom' le medic...

Xilofonul, chitariştii, ţopăiala dansului, Candelaria Reinosa cu cîte-o cenuşă în şuvoiul negru al cozii, cu bluza ei galbenă, care-i ridica puţin sînii, şi cei trei Hilarii care cu greu mai stăteau liniştiţi de cît chef aveau ca noaptea înstelată să coboare la picioarele iubitelor lor.

Logodnicii se apropiară de ei: Chonita Reinosa, fiica lui Andrés, fratele Candelariei, şi Zacarias Mencos: ea cu gura cărnoasă ca o floare de heliotrop, el mirosind a iepure şi cam sălbatic, cu toată clasa pe care-o dobîndea cînd umbla încălţat, de parc-ar fi fost potcovit, aşa-i trăncăneau botinele. Se apropiară de grupul cărăuşilor şi de „doctor", să asculte ce le explica tuşa Candelaria.

— Cîte-odată, noaptea, mă trezeşte tropăitul calului lui... Ies afară să văd şi pe drum e ca o pulbere de steluţe sclipitoare... Trece pe-aproape, d-apoi, cum l-au orbit licuricii, nu ştie că-s trează şi-l aştept, cam aşa cum se

trezesc frunzele stejărişului plumburiu, cînd e lună. Trece aşa de aproape şi aşa departe, aproape de fapt, dar departe pentru că nu mă vede. E îngrozitor şi atît de simplu – vorbea fără să vadă pe nimeni şi fără să fie atentă la nimic –, lucruri care poate nu se întîmplă niciodată şi dacă se întîmplă e doar o dată la zece secole... asta mi-e soarta, ce să-i faci, să mă văd rănită de scînteie, nu degeaba eram şi sînt imaginea adevăratului rănit, dragostea aşa trebuie înţeleasă: bărbatu' poate să fie mai multe lucruri de-odată, dar femeia nu poate fi decît imaginea bună a bărbatului pe care-l iubeşte... – ultimele cuvinte fură o bîlbîială, îşi strînse buzele, de-abia-şi mai ţinea plînsul care însă i se prefăcu în rîs de femeie ce rămăsese copilă – ... Îmi amintesc că odată dansam aici, în curtea asta. Hai să dansăm un *tiento-tuti* mi-a spus, voia să-mi pună piedică, nu ca să mă dea jos, ci ca să aibă motiv să m-atingă pe la spate; i-am dat o palmă...

— Şi o sărutare, nu-i aşa tuşică? spuse nepoata; rudele şi prietenii ştiau povestea pe dinafară.

— Da' io mă-ntreb în prostia mea, spuse Olegario fumînd un chiştoc de trabuc pişcător ca urzica şi trăgînd cu ochiul la logodnica ce chiar că era grozavă pentru un *tiento-tuti*, oare toate stelele de pe cer or fi oameni care-au fost călăreţi?

Porfirio, luîndu-i-o înainte „doctorului", care voia să-i răspundă, îi dădu un cot în burtă, nu pentru întrebare, ci pentru că-i ghicise intenţia, rîse şi spuse:

— Ar cam trebui să-l facem atent pe Zacarias că Olegario ăsta i-a pus gînd rău logodnicei. Mănînc-o repede, Zacarias, nu care cumva să ţi-o rîvnească prea tare prăpăditu' ăsta şi să-ţi scape printre degete!

— Oi fi vreun fruct tu, nu-i aşa Chon? mormăi Zacarias Mencos, chinuindu-se să-şi scoată mîinile din mînecile jachetei noi care-i era prea mare, muşcîndu-şi mustăţile galbene, pentru că în afară de rachiu mai băuse şi „macho" [42].

42 Rachiu foarte tare extras dintr+un cactus.

— Un fruct oprit şi mult rîvnit, zic io că este! adăugă Hilario.

— Oprit pentru alţii, da' nu pentru mine, răspunse Zacarias care reuşise să-şi scoată o mînă şi şi-o plimba peste mustăţile zbîrlite. Cu însurătoarea, fiecare-şi culege partea lui!

— Dar, Zaca, gîndeşte-te că noi nu sîntem căsătoriţi... spuse Chonita tulburată.

Se auzea vocea unui chitarist care cînta:

Trunchi nefericit, pustiu de crengi şi flori,
Şi pe tine te-a veştejii durerea...

Benigno şi Eduviges Morataya, împreună cu alţi prieteni, stăteau în cerc în jurul lui, nemişcaţi, fredonînd melodia. Eduviges era fratele mare. Sub piele, oasele, şi sub oase, tristeţea importanţei. De şase ori fusese primar şi ultima dată puţin i-a lipsit să n-o sfeclească, pentru că un oarecare, pe care-l numiseră trezorier, fugise cu toate fondurile municipale, furase pînă şi măciuliile de la bastoanele folosite ca însemn al puterii oficiale.

Urechile mineralizate a două femei înecate în ani le împiedicau să vorbească în şoaptă. Îşi spuneau secretele cu strigăte şi de n-ar fi fost xilofonul, cu toţii le-ar fi auzit comentariile, legate mai ales de domnul Eduviges Morataya; acum îi venise rîndul medicului.

— Vierme de cimitir, ca toţi ăi de la oraş...

— De cimitir, acolo-i locu' dumitale! Molie de vechituri!

— Nu ştiu, da' am impresia că-i cam dă tîrcoale lu' Candelaria; oh, da' nici vorbă, poate cînd o face plopu' pere...

— Ia de gustă rachiu'; uite c-au adus şi cafea cu felii de cozonac; ăştia fac multă paradă, la fel erau şi bătrînii Reinosas...

— Da' ăştia-s Reinosa ori Reinoso...

— Păi nu-i tot aia...? Bătrînii erau din ăia care cînd făceau o petrecere azvîrleau toată casa pe fereastră, şi uite-aci eram io, aci unde stăm acuma, cînd s-au făcut

pregătirile pentru peţitu’ lui Candelaria; pe ea o iubeau ăl mai mult. Gabriel îl chema pe bătrînu’. Gabriel Reinoso. Au tăiat o vită, o grămadă de porci, vreo şaişpe curcani...

— Nu le mai umfla atîta; e bun rachiu’; poate că de prea multă pregătire s-a stricat totu’.

— Nenorocirile nu lipsesc niciodată; Machojón a plecat de-acasă şi n-a mai ajuns în peţit...

— Aci trebuia s-o ceară...

— Păi aci, chiar aci, unde vezi că sîntem noi acuşica, la peţitu’ lu’ Chonita, destinu’ maică... destinu’...

— O fi el stea, spunea Candelaria în grupul porcarilor, unii dintre ei graşi şi ciupiţi de vărsat, dar eu l-am auzit suspinînd ca un copil! Punctele ăstea mari de tot, aurii, pe care le vedem luminînd cerul, nu-s fericite, vă spun cu. Din contră, cînd mă uit şi mă uit, că de-atîta uitat mă simt ca-n familie cu ele, simt că-s luminiţe de dor. Bolta nesfîrşită e plină de absenţe...

— Tuşică, veni viitoarea mireasă s-o ia cu ea, invitaţii vor să ciocnească cu familia, înăuntru, în sală.

— Şi taică-tu?

— E-acolo cu mama, te-aşteaptă doar pe dumneata; „doctorul” o să ţină o cuvîntare.

Sala era plină de invitaţi. Uşa, ticsită de lume ce se înghesuia de pe coridor. Medicul începu agitat:

— ...în sfîrşit porumbiţa n-o să se mai teamă de uliu; în sfîrşit junele cel fercheş şi-a ales drăgălaşa lui soaţă, ca să-şi întemeieze un cuib; în sfîrşit cupa vieţii îşi revarsă spuma fericirii...

Vocea răguşită a lui Porfirio Mansilla se auzea printre „şîşîielile” invitaţilor care, enervaţi de proasta creştere a cărăuşului – numai cărăuş putea să fie! – cereau linişte. Hilario îşi scoase afară prietenul aproape împingîndu-l.

— Hai, Porfirio, c-ai făcut-o de oaie! Hai cu mine, omule, pentru Dumnezeu, hai să ne cînte ceva afară băieţii cu chitarele, c-au venit de la jgheaburile lu’ Juan Rosendo!

În sală se auziră aplauzele după terminarea discursului.

— Uite că Olegario dansează, îi arătă Hilario, ca să-i alunge lui Porfirio cheful de ceartă cu Chichuis, e un bandit pînă şi cînd dansează. Îşi vîră picioru' între picioarele femeilor. Şi ce mai duhneşte-a tutun. Înseamnă că io nu-s femeie, fincă n-aş dansa cu el.

Porfirio îşi scărpină urechea păroasă, înfuriat, fără să scoată o vorbă. Îl enerva să fie contrazis. Chichuis îi stătea în gît, începînd cu porecla: păduche alb, şi ăsta era un motiv suficient ca să-i caute ceartă şi dacă din greşeală i-ar fi scăpat vreun pumn sau ajungeau la arme, apăi atunci să-i ardă şi el una zdravănă, de să se oblojească singur dacă-ntr-adevăr era doctor, că a ce-arăta mai puţin era a doctor, un şmecher care vrea să pună laba pe Candelaria.

— Da' tu ce te bagi?... îl contrazicea Hilario. Eşti la fel ca babele astea surde care reduc totu' la mîncare şi parale, dragostea, prietenia, viaţa...

— Cîntă ceva, Flaviano; nu te mai lăsa rugat, îi spunea o fată îmbrăcată în roşu unui tînăr brunet, cu dinţii foarte albi, pe care-l porecliseră „pîine cu brînză", din cauza feţei lui ca o pîine frumos coaptă cu o bucată de brînză la mijloc.

Unul dintre chitarişti se îndoi din mijloc aplecîndu-şi urechea pînă la cutia chitării pe care-o ţinea pe genunchi şi, astfel ghemuit, o tot încercă, strîngîndu-i şi slăbindu-i corzile; cînd fu mulţumit de sunet, o gîdilă puţin cu mişcări repezi din degete şi, ridicîndu-şi capul, îi făcu semn lui Flaviano că era gata.

— Să vedem dacă vă place, spuse aceasta, arătîndu-şi dinţii albi pe faţa negricioasă, e un cîntecel din satul domnilor... Un vals...

Porfirio, cu cotul rezemat pe umărul lui Hilario, se înveseli, iar acesta îşi lăsă ochii în jos pentru a asculta mai bine cîntecul.

La Fecioara cu Butucul mă rog
să dea peste mine gardienii,
să mă ia şi să-mi pună cătuşe;
închisoarea-mi va fi consolarea.
Miguelita e al său nume.

Acatán, gloriosul prenume,
şi-n temniţă Fecioara cu Butucul,
ca şi ea, cu pielea arămie.
Cărăuşii-şi suiră povara ,
bănuţi de argint şi bănuţi de aur,
şi-o porniră la dram înspre golf ,
dînd uitării pe Fecioara, din Ceruri,
în închisoarea cu butucul uitată,
pînă în ziua cînd Miguelita
din Acatán, asemeni Reginei,
o copiliţă de toţi căutată.
Iar copiliţa, cărbune de foc
ochii ei, gura ca o garoafa
cînd, o trecură pe Sfînta Fecioară-n
altar, părăsi acele locuri,
San Miguel Acatán n-a uitat-o
croitoreasă ce noaptea se-aude,
anunţîndu-le cu lumînarea
pe femeile cele cinstite:
Amoru-i amor cînd aşteaptă,
sărutările ei îmi sînt lanţul.
Miguelita mai coase în ceruri
Iar eu zac prizonier între ziduri.

XVII

E greu s-o porneşti la drum a doua zi după o petrecere. Gustul rău în gură, stomacul ars de băutură şi tristeţea care e ca cenuşa bucuriei. Hotărîseră să plece la patru dimineaţa, dar pe la şase şi jumătate încă mai umblau prin casă, unde nu erau treji decît porcii, găinile, cîinii. Şi măcar de-ar fi avut să bea un *chilate*, dar nu mai era decît zaţ de cafea, rămas de la petrecere. Hilario ar fi dat orice ca să mai audă o dată cîntecul Miguelitei din Acatán, dar muzicanţii de la jgheaburile lui Juan Rosendo plecaseră de mult şi din cîntec nu mai rămăsese decît melodia şi cîteva frînturi de cuvinte, la fel ca fumul cald ce se ridica din pămînt pe măsură ce se ivea soarele, care nu ajunse să

strălucească prea tare din cauza unei ploi mărunte ce începu să cadă. La revedere! strigară din poartă pentru nana Candelaria, dar nimeni nu le răspunse. În depărtare ardea soarele. Creasta munţilor se vedea aurită într-o mare de ulei albastru. Dar pe unde mergeau ei era numai noroi alunecos, umezeală de pojghiţă de aer ud cu miros de mucegai. Îngenunchează pentru a se mai feri puţin de ceea ce începuse pic-pic şi devenise treptat un potop. Printre adormiţii copaci uzi, animale treze, dar tot ca visele.

La capătul unei coaste nu foarte lungi, însă foarte abrupte, o adevărată coloană vertebrală a muntelui – ce nume potrivit: Coasta Hoţului Afurisit –, într-un loc cu pămînt calcaros, cărăuşii hotărîră să se adăpostească de şuvoaiele care erau din ce în ce mai puternice. Unul după altul se vîrîră într-o clipită sub acoperişul unei case, cu animale cu tot. Aproape niciodată nu se vedea lume în casa aceea; dar acum parcă ar fi fost acolo stăpînii, mai bine zis stăpînul, căci era cînd locuită, cînd nu, de don Casualidón, un spaniol, spaniolissim, deşi de origine irlandez, origine pe care i-o trădau ochii lui de porţelan albastru, pe faţa arsă pînă la roşu-arămiu de frigul acelor ţinuturi şi şuviţele blonde ce i se prelingeau ca mierea pe frunte, pe urechi şi pe ceafa de taur. Acest fizic extraordinar şi statura lui îl deosebeau de locuitorii din jur care erau nişte slăbănogi, scunzi, cu capul mare şi cu ochi de soldat lihnit, holbaţi din cauza apei proaste, motiv pentru care erau predispuşi la guşă, la umflarea venelor şi la spaimă.

Cîmpii şi coline de culoarea usturoiului, măturate de vuituri ce trecîndu-şi din Atlantic în Pacific elanurile oceanice nu lăsau să prospere altă vegetaţie decît cea rudimentară, a plantelor tîrîtoare şi cea ţeapănă, a unor cactuşi cu frunzele ca unghiile.

Tropăitul celor cinci animale, şuşoteala cărăuşilor care se simţeau acum la adăpost, aproape intenţionată pentru a se auzi înăuntru că venise cineva, făcură ca din casa lui don Casualidón, spaniolul, să iasă, dezmorţindu-se, un grup de oameni buimaci de prea mult stat în semiîntuneric cu ochii ficşi în acelaşi punct. Porfirio îi cunoştea foarte bine.

— Ei, v-aţi şi apucat de treburi necurate!

— Io-te cine vorbeşte, aproape că v-am prins descălecînd, luaţi-o mai uşurel! răspunse unul dintre cei din grup, ciungul Melgar.

Cînd ieşi afară, don Casualidón, spaniolul, îşi vîrî în buzunarele mari mîinile semănînd cu nişte piepteni; nu-i rămăseseră afară decît degetele mari, ca doi cocoşi de pistoale.

— Am crezut că-i patrula, spuse; căci aici escortele se vîră peste tot, ca liliecii...

Ciungul Melgar i se postă în faţă:

— Vă invit la mine, coliba mea-i mai pricăjită, da-i mai sigură: de don Casualidón deja ştiu ăi din escortă. Pe urmă, am şi cocoşu'...

— Numa' că noi ne grăbim, îl anunţă Porfirio, enervat de neplăcuta întîlnire, aşa că mai bine să lăsăm jocul pe al'dată, că timp avem mai mult ca viaţă.

— Asta s-o credeţi voi, spuse ciungul Melgar, un tip solid, cu sprîneene stufoase, – cu o figură chinuită.

— Da' nu se face să ţineţi calea oamenilor în felu' ăsta! mormăi Olegario; dacă n-am avea viciu' ăsta, n-am fi bărbaţi, da' voi un-doi ne luaţi catîrii; mîrşăvie curată...

— Sau mi-i luaţi voi pe-ai mei... răspunse Melgar.

— Aşa chiar că ne-ademeneşti! exclamă Hilario, în timp ce Olegario întrebă:

— Tu de unde i-ai luat, ciungule?

— De unde nu se întreabă între cavaleri, nici cînd, nici cum; i-am luat de luat... Nu-i aşa, Sicambro, că aşa se zice în spaniolă? i se adresă el lui don Casualidón, pentru care porecla de Sicambro[43] era ca un picior tras în noadă —; uite-i colea. Îs catîri şi catîri îs pentru ăl de vrea să-i ia.

— Măi să fie.... acu' pentru catîru' ălălalt, ăl mai bun!

Aceste cuvinte, izvorîte mai din adîncuri dectt din gura lui Hilario, căzură peste liniştea grupului de bărbaţi care acum nu mai vorbeau, ci doar respirau, îngrămădiţi cu toţii în jurul unei mese, cu capul pe masă, străini de ploaia ce răpăia pe acoperiş şi pe pereţii de stuf, într-o atmosferă

43 Sicambrii - vechi popor germanic, renumit prin lăcomie şi jafuri.

umedă şi înţesată de fum, privind cu ochii ieşiţi din orbite ceea ce avea să se întîmple în lumea ciudată a semnelor, după ce zarurile minuscule şi fatale se rostogoleau: treiul cinciul, şasele, „carnea” erau cîştigătoare; cu asul, doiul, patrul, „lampa” pierdeau: în lumea ciudată a ceea ce încă nu era dar avea să fie peste o clipă, ca şi cum deţinerea şi proprietatea asupra lucrurilor ar fi fost combinaţii cu adevărat fictive ale sorţii.

— Lasă-mă pe mine să le-arunc!... spuse Olegario apucîndu-l de braţ pe Hilario, care era cu zarurile în mînă: era în joc ultimul catîr dintre cei doi pe care-i cumpăraseră pe coastă şi-i duceau la San Miguel Acatán.

— Şi de ce să le-arunci tu?... îşi trase Hilario braţul cu pumnul închis în care strîngea zarurile: se opintiră cu îndîrjire. Nu ţi le dau nici mort.

— Pentru că tu ai o iubită: io n-am pe nime’: dac-o iubeşti pe a de ţi-e logodnică, dă-mi mie zarurile... nu pronunţau niciodată între ei numele femeii pe care o iubeau cu adevărat, se refereau la ea indirect, căci rostirea numelui însemna posedarea ei, într-un anume fel magic, prudenţă ce constrasta cu uşurinţa cu care pronunţau numele femeilor ce foloseau doar pentru plăcerea patului. Dă-mi zarurile, ascultă-mă, o să pierzi catîru’...

— Lasă-mă, Olegario!

— Nu te las!

— Ştiu c-o să cîştig!

— Şi io ştiu c-o să pierzi! Şi pierdem aşa doi catîri! Lasă-mă pe mine, dacă nu pentru ea, lasă-mă măcar pentru Miguelita din Acatán!

Auzind invocat numele fecioarei din fantezia lui, o fiinţă care pentru el era la fel de reală şi de vie ca oricare altă persoană, Hilario lăsă din mîna tremurătoare zarurile umede de sudoare.

— Şi cu el rămîne tot aşa? Jucăm tot pe catîr? întrebă don Casualidón, spaniolul, care se sprijinea cu cotul de ciungul Melgar, pe partea unde-i lipsea braţul.

— Bine-nţeles... răspunse Porfirio cu o mutră acră; bărbatul acela solid şi curajos era întotdeauna ultimul care

se vîra într-o încăierare şi lovea zdravăn cînd lovea, dar la jocul de noroc părea complet inutil şi laş, pentru că n-avea cu cine să se ia la harţă, pe cine să înşface şi să zdrobească cu pumnii; norocu'... phi!... numa' ăia care nu-s în stare să se înfrunte cu munca, duşman ce pînă la urmă-ţi devine prieten, numa' ăia-şi fac de lucru cu prostii de-astea, fincă pot să umble cu tot felu' de-nşelătorii.

— Păi dacă-i aşa, spuse ciungul, dă-i zor; vai, hamacu' meu, zicea bunicu' şi el dormea pe trei sfori.

— Aşa-i! strigă Olegario, dar tocmai cînd să arunce zarurile se opri; îşi ridică borul pălăriei, alarmat de prezenţa unui cocoş, fără pene, ţanţoş şi enervant.

— Cocoşu' ăsta ne-aduce ghinion! Ce animal nesuferit! Luaţi-l de-aici! Daţi-l afară! Cu pîrlita de baftă ce-avem şi prăpăditu' ăsta care tot umblă de colo-colo...

Ciungul Melgar îi răspunse îndată:

— Nu, măi omule, lasă cocoşu', că nu-ţi face nimic...

— Poate că pierd de-adevăratelea; dacă ai vreo învoială cu cocoşu', mai bine spune, că nu mai joc şi rămîi cu animalu'. Nici un taur nu-i mai breaz dacă-l încolţeşti din două părţi, dumneata, şi cu cocoşu' şi cu zarurile... Dacă ştiam, veneam şi io cu cocoşu' meu.

— Lasă gura şi nu mai umbla cu prostii! Caraghiosu', dacă ştia şi-i aducea pe negriciosu' lui, lasă cocoşu'!

— Ţi-iese-un că...!

— Zaharia cu nas![44]

— Ce animal îngrozitor, mai că mi-e şi frică de el, nu joc dacă nu-l scoate-afară, ce tre' să stea el cu noi aicea!

— Ei, uite că trebe...

— Fincă-ţi aduce noroc...

— Joacă şi taci din gură!

— Pînă-i aci cocoşu', nu joc!

— Chiar aşa, exclamă Hilario, cu totu' alta ar fi fost socoteala fără animalu' ăsta hămesit, aci, pîntre noi,

44 Expresie folosită în jocul de zaruri care înseamnă trei, cele trei puncte de pe zar imaginînd ochii şi nasul unei persoane.

— Explică-le tu, Sicambro! strigă ciungul cu mînia scăpărîndu-i în vîrful caninilor, singurii dinţi ce-i mai rămăseseră pe maxilarul de sus.

Don Casualidón, spaniolul, pentru care numele de Sicambro era ca o lovitură de picior, încercă să calmeze spiritele, explicînd că cocoşul trebuia să stea acolo pentru cazul în care ar fi venit poliţia.

Astea-s baliverne... spuse Olegario. Ce-are-a face una cu alta. Io, bătrîne, sînt cărăuş pentru că mîn cîrdu', da' nu de raţe.

Ciungul Melgar, arătîndu-şi caninii de viperă pătaţi de nicotină, se văzu obligat să mai dea unele explicaţii:

— Aici terenu' şi-aşa-i moale, d-apoi acu', că-i ud, şi animalele nu fac nici un pic de zgomot, de parc-ar merge pe-un covor te trezeşti cu patrulele pe cap, făr să poţi să mai zici nici pîs.

— Şi cocoşu' anunţă? întrebă Olegario morocănos.

— Pune zarurile pe masă...

— Nu-i vorba de asta, i-o vreau să joc mai departe, fincă ne-aţi cîştigat un catîr şi poate-l iau înapoi.

La insistenţele ciungului, Olegario se supuse, lăsă zarurile pe masă, nu voia, dar cedă, după ce hotărîră că aveau să joace pînă ce ei sau ciungul şi don Casualidón, spaniolul, vor cîştiga amîndoi catîrii.

Dar îndată ce Olegario le puse pe masă, ciungul, fără ca cei de faţă să-şi dea seama, le mătură cu cotul braţului care-i lipsea, aruncîndu-le dintr-o singură mişcare pe jos şi, nici nu căzură bine, că de îndată cocoşul se repezi şi tac, tac, tac, nu mai lăsă nimic, dispărură.

— Şi cum face? Cum aţi învăţat cocoşu'? întrebă Porfirio, căruia i se părea că în toată întîmplarea aceea îşi cam vîrîse dracul coada.

— Cum face... cum aţi învăţat cocoşu'...! îi rîse ciungul drept în nas, îl ţin flămînd şi cînd cad zarurile, el crede că-s boabe de porumb.

În ciuda explicaţiei practice şi a respectului pe care şi-l cucerise cocoşul, de colaborator înfometat, foarte util schelet ce se punea în funcţiune cu o voracitate de foc în

clipa în care s-ar fi ivit patrula călare fără să facă zgomot, cu carabiniera pregătită şi deabia aşteptînd să-i facă degetului pe plac, trebuiră să-l scoată afară. Afară cu cocoşu'. Don Casualidón puse alte zaruri pe masă, iar Olegario şi ciungul rămaseră faţă în faţă, pentru a-şi încerca mai departe norocul, Olegario recuperă catîrul pierdut şi, cu gesturi de mut, fără prea multă vorbă, îi cîştigă şi pe ceilalţi doi ai ciungului care nu mai avu ce face şi opri jocul, considerînd înfruntarea terminată. După multe încercări, în ultimele jocuri, Melgar scosese un zar măsluit dar nici aşa nu-i mersese: norocul cînd dă, dă, şi cînd ia, ia. Dacă vrea Dumnezeu, iese soarele, ori plouă, cum se întîmpla acuşica.

— Io, măi băieţi, am gîtlejul uscat de cîtă spaim-am îndurat; la un moment dat am simţit că mi se-ncreţea pînă şi cocoşu', spuse Porfirio apucînd-o pe un povîrniş al drumului, sub torentul de solzi argintii care în lumina soarelui spălau micile culmi de culoarea dovleacului, ce se zăreau în apropiere. Şi ăl mai rău ar fi fost să ne ia ciungu' catîrii de-abia cumpăraţi, unu' se şi dusese naibii, şi încă plătiţi şi-aşa de scump.

— Scrîntelile lu' secătura asta de Hilario, care-a dat în patima jocului şi mai e şi scandalagiu!... vorbea Olegario, care ar fi vrut să-l înţepe cu tonul vocii sale, pe jumătate vesel, pe jumătate supărat.

— Ha, ha, ha... rîdea Hilario, rîdea şi spunea... ha, ha..., cînd am dat afar' cocoşu', i-am luat mau'; avea o mutră de să se zgîrie pe ochi, nu alta!

— Acum rîzi, da' dacă nu mă trezeam io în ultimu' ceas, ne-am fi întors pe jos, că după ce pierdeam ăi doi catîri, puteam să punem de mămăligă, ce mai însemnau încă trei, după ce-am pierdut doi!... I-am cîştigat pînă şi p-ai lui şi şi-a mai pus la bătaie şi catîru' ăl negru!

— Bine-mi pare c-a păţit-o! strigă Porfirio, finc-a umblat cu şmecherii. De cin' tre' să te păzeşti, Dumnezeu ţi-l înseamnă, zice proverbu'!

— Mie-mi plăcea de Hilario cînd bea, nu acuma, de cînd a dat-o pă jocuri, continuă Olegario; îi trăgea la măsea, dădea pe gît sticlă după sticlă şi se punea pe înşirat o

poveste-ntreagă în versuri pe care-o ştie el pe de rost, o-ncurcătură de să-nebunească pe oricine... Da' fac rău că vorbesc aşa, fincă pentru versurile astea mi-a lăsat mie zarurile; are mai mult drag de poveştile inventate, ca de realitate; e poiet; dacă nu-mi dădea pîn cap să i le cer în numele lu' Miguelita din Acatán, ne pierdeam şi cămaşa.

— Ha, ha... continuă să rîdă Hilario, cocoşu' i-a făcut figura; Miguelita şi cocoşu'! Tîmpitu' de ciung! Animalu' de ciung!

— Aşa, acuma insultă-l... judecătorule!

— Păi cum zici tu: dacă văd catîr, m-apucă chefu' s-o pornesc la drum: dacă văd sfinţi, mă fac cuminte şi mă rog, chiar dacă au ochi dintr-ăştia cum li se pun acuma, nu ochi de sfinţi; dacă văd zaruri, apăi joc şi nu care cumva să văd cîrje, că mă şi simt şchiop, şi să nu văd femeie, că nici nu pot să vă spun.

Don Casualidón, spaniolul, îi ajunse din urmă cu un cal ţintat. Căpăstrul, frîul, scările sarazine, toate erau foarte bune. Cu ochii de bomboană însalivată, cu borurile pălăriei fluturmdu-i, se zicea c-ar fi un preot răspopit, şi chiar că avea aer bisericesc sub pălăria lui, cu haina de culoare închisă încheiată pînă la gît, cu pletele blonde date după urechi şi cu chipul tînăr, în ciuda anilor.

Preot, pirat sau amîndouă la un loc, don Casualidón îşi îngropase ultimile aurore în locul acela cu nisipuri fine, care uscau totul în jur, extrem de dăunătoare pentru plămîni, unde cel care venea cu intenţia să se stabilească pleca repede, de teamă să nu se sufoce încetul cu încetul, aşa încît nimeni nu stătuse acolo decît foarte puţin.

Don Casualidón se supăra, se irita, de fiecare dată cînd ciungul îi spunea Sicambro. Cele opt litere ale cuvîntului Sicambro îl scuturau de sus în jos, ca biciul unui dresor pe spinarea unei fiare închise în cuşcă. În viaţa de zi cu zi nu-şi mai amintea de trecutul lui, dar sensul cuvîntului Sicambro îl făcea să-şi simtă dintr-o dată gura plină de amăreala dulce a vomei, amintindu-şi că el însuşi se condamnase să-şi petreacă ultimele zile în acel loc unde nu se putea trăi decît pentru a ispăşi o pedeapsă, unde animalele erau slabe

şi molatice, pămîntul gol şi ars de aer, vegetaţia pîrjolită, tîrîtoare, iar vînatul rar, întîmplător. Îşi lepădase sutana, de ce să nu spună adevărul, atunci cînd lăcomia lui rapace îl făcuse să nu mai fie demn de sfînta lui misiune şi fusese cuprins de o neagră remuşcare de irlandez. Era irlandez după mamă. Dacă ar fi fost spaniol, dacă ar fi fost numai spaniol, spunea el rar, cuvînt cu cuvînt: numai spaniol, şi-ar fi luat ambiţia şi şi-ar fi uns cu ea trupul precum, cu un ulei parfumat, fără să se teamă de irlandezul ce-i critica şi condamna lăcomia, luptă de sentimente puternice care-l redusese la condiţia unei fiinţe meschine. Din acest motiv, pentru meschinărie, se condamnase să moară într-un colţ unde nici moartea nu prindea rădăcini, pentru că scheletele de animale şi de oameni morţi acolo se descărnau şi putrezeau repede, devenind nişte lame osoase pe care vîntul furios le spulbera ca pe nişte frunze ale unei toamne sepulcrale.

Dar merită să-i povestim trecutul, de la început şi pînă azi. Don Casualidón fusese numit paroh într-un sat frumos de indieni spaniolizaţi, săraci, ca atîţia alţii din ţinuturile reci, dar pretenţioşi ca puţini alţii datorită cunoştinţelor lor, nu foarte multe, însă suficiente pentru a-şi spune oameni cu carte, persoane cu greutate, triste şi importante. Dulcea sărăcie de la ţară, disimulată prin bunele maniere, apă, săpun şi mici cadouri, îl înconjurase pe parohul nou venit şi obişnuit cu mese bune, cărţi de studiu şi de amuzament, vizite, sindrofii, jocuri de cărţi, plimbări la cîmp.

Aşezat în şezlongul în care picotea de obicei, sorbind cîte-o înghiţitură din ceşcuţa de ceai, don Casualidón aflase de la un musafir că un coleg care avea o parohie de indieni, din aceia care lucrau la spălătoriile de aur, avea de gînd să renunţe, pentru că era bolnav. Irlandezul adormit de ceai n-avu nici-o putere asupra spaniolului care, într-un moment de ambiţie, înghiţi toată apa ce trecuse prin spălătoriile de aur, pentru a rămîne cu un grăunte între dinţi, pe limbă, sub cerul gurii sale.

— Găini, cacao, banane prăjite!

Nu mai era don Casualidón, ci acel don Bernardino Villalpando, episcop al eparhiei în 1567, cu clericii portughezi, genovezi, cu nepotul şi femeiuşca lui.

Hîrtia le rabdă pe toate. Don Casualidón îi scrise preotului bolnav, propunîndu-i să facă schimb de parohii, foarte necăjit că nu ştiuse pînă atunci despre boala lui, pentru că i-ar fi propus aceasta din-nainte, fără să regrete deloc, din acelaşi motiv, că renunţa la avantajele parohiei lui cu pămînturi mănoase şi buni creştini.

Preotul din satul indienilor, un om ca bradul, zdrobit de povara anilor, îi mulţumi într-o scrisoare pentru inima lui bună, pentru gestul său generos, dar nu acceptă schimbul pentru că parohia aceea de cincizeci de mii de indieni indiferenţi era una dintre cele scăpate din mîna milei, săracă, săracă, săracă.

În timp ce citea scrisoarea, spaniolul îşi îngropa mîna liberă în buzunarul sutanei, căutînd puţin tabac ascuns între firele ţesăturii. În lăcomia lui, considera adevărul gol al preotului bolnav drept o exagerare, pentru a-i ascunde mai bine pe cei cincizeci de mii de indieni care, oricît de indiferenţi ar fi fost, lucrau totuşi în spălătoriile de aur. În imaginaţia lui săltau, ca-ntr-o fîntînă arteziană, bazin în care apa pare un hohot de rîs, grăuncioarele şi firele de nisip aurifer. Îi vedea pe indienii de culoarea lemnului de cedru, cu muşchi de zei, aducîndu-i cadou, în fiecare duminică, cîte-un grăunte din acela. Oricît de eretici ar fi, tot valorează mai mult decît credincioşii ăştia ai lui, foarte catolici, da-n schimb cu toate lucrurile ipotecate.

Pentru mine ar fi o problemă de conştiinţă, îi scria preotul indienilor, într-o a doua scrisoare, schimbul pentru care domnia voastră insistă, şi de aceea prefer să las pe contul dumneavoastră demersurile pe lîngă curie.

Don Casualidón, spaniolul, plecă în capitală, vorbi cu arhiepiscopul, care-i lăudă foarte mult dezinteresarea şi spiritul de sacrificiu, iar într-o senină zi de martie îşi făcu intrarea în satul de indieni cu grăunţe de aur, lăsîndu-şi colegul în aurita sărăcie a unei case bisericeşti mari, bogat mobilată, cu ferestrele dînd spre piaţa principală, lumină

electrică, apă în fîntînile din curţile interioare, baie, W.C. şi un paracliser afemeiat.

De îndată ce sosi la noua sa reşedinţă, don Casualidón, spaniolul, vrînd să privească spre piaţa principală, fu cît p-aci să rămînă cu gîtul înţepenit într-o fereastră rotundă ca un ochi de bou prin care-şi vîrîse capul, ferestruică ce-i lumina odaia, după aspect mai degrabă părînd o carceră; podeaua din pietre de rîu, lipite cu un amestec ordinar, pereţii murdari, bîrnele afumate. Un pat de campanie din curele de piele. O masă şchioapă. Nu văzu pe nimeni. Strigă. Toate păreau părăsite. Cărăuşul care îl însoţise plecase înapoi de îndată. În sfîrşit, după atîtea strigăte în deşert, apăru un indian, îi spuse bună seara căci aproape se înnoptase şi-l întrebă ce dorea.

— Pe cineva care să vină să mă servească cu ceva... răspunse spaniolul.

— Nu-i, îi spuse indianul.

— Dar o să vreau să mănînc ceva, trebuie făcut focul.

— Nu-i, răspunse indianul.

— Bine dar eu sînt noul paroh, anunţă-i pe oameni; aici, cînd era celălalt preot, cine-l servea?

— Niminea, răspunse indianul.

— Şi la biserică, paracliserul...

— Nu-i...

Don Casualidón, spaniolul, îşi aranjă lucrurile, ajutat de indian. Nu se putea una ca asta. Conchistadorul cel mai dur i se urcă la cap; se căţără în clopotniţă pe o scară scîrţîitoare. Un sunet violent, ca alarma de incendiu, îi anunţă sosirea. Cînd coborî din clopotniţă printre păianjeni şi lilieci îl găsi pe indianul trimis să-i anunţe pe localnici despre sosirea lui.

— Ai fost s-anunţi? îl întrebă.

— Am fost...

— I-ai anunţat, le-ai spus la toţi? îl întrebă.

— Da...

— Şi ce-au spus?

— Că ştie c-aţi venit...

— Şi n-au de gînd să vină să mă salute, să-mi ureze bun venit, să vadă dacă doresc ceva?

— Nu.

Un întuneric lent cobora cu mers de broască ţestoasă peste pereţii ca nişte ziduri ai unei biserici ce constituise o mîndrie a arhitecturii în secolul al XVI-lea. Cei cincizeci de mii de locuitori, împrăştiaţi prin zănoage şi văgăuni, străini de lumea ce clipea afară, sub stele, îşi dormeau toropeala lor de rasă învinsă. Limbi de lup păreau străzile sub paşii lui don Casualidón, spaniolul. Plecase el în persoană să strige pe la uşi. Îi răspundeau somnoroşi, într-o limbă ciudată de gîngăviţi, iar din unele case, la strigătele lui disperate de ajutor, se iveau chipuri arămii care-l salutau fără afecţiune şi fără ură.

În noaptea aceea înţelese totul. Stelele străluceau pe cer ca nişte grăunţe de aur. N-avu nevoie de mai mult. Din harta Europei începură să iasă pămînturi catolice, îngrămădindu-se pe umerii lui, pînă-l îngenunchează. Animalul spaniol se încăpăţîna să-şi îndoaie genunchii, asemeni unui taur rănit, şi gîfîia privind dintr-o parte în alta, cu ochii injectaţi, aprinşi. Îngenunche totuşi pe pietrele din dormitor, apăsat de greutatea remuşcării şi rămase aşa toată noaptea. Perle de soare îngheţat, pe furnalele tîmplelor sale, pe fruntea sa; şiroaie de sudoare rece pe spatele lui învins. La ivirea zorilor se urcă în clopotniţă să bată pentru slujbă, deschise biserica, aprinse cele două lumînări mari de la altar, se îmbrăcă de unul singur şi ieşi. Niciodată în rugăciunea de începere a liturghiei n-a existat mai multă voinţă pentru *mea-culpa*. Îşi şterse lacrimile, înainte de a începe *Cunfiteor Deo*... Indianul cu „nu-i“ apăru în uşă. Îi făcu semne, să se apropie să-l ajute. Ştia cîte ceva. Să-i întindă sticluţele cu vin, să-i dea liturghierul, să îngenuncheze, să se ridice, să se închine. Termină liturghia şi trebui să aprindă focul pentru a-şi pregăti masa de dimineaţă. Indianul plecă să facă rost de cafea. Părea mai de grabă porumb prăjit. Pîinea, pe jumătate necoaptă. Cîteva portocale. Aceasta drept mîncare pînă după ora prînzului, cînd apărură din nou cafeaua, pîinea necoaptă şi,

ca variaţie, în loc de portocale, două fructe vineţii de *jujub*. După-amiază, nimic, iar seara şi mai puţin: cafea rece. Penitenţa fu lungă: foame, tăcere, părăsire, dar avu efect bun asupra spiritului: toată mîndria catolicului spaniol îngrămădită sub sîngele creştin al irlandezului. Lipsurile îl făcură umil. Se obişnui cu viaţa primitivă, îndepărtată de civilizaţia pe care o privea, din cumpătarea şi simplitatea lui, ca pe o aglomerare de lucruri inutile. Băştinaşii erau indieni săraci, cu o mulţime de nevoi pentru familiile lor numeroase. Bogăţia ce le trecea prin mînă în spălătoriile de aur şi la muncile cîmpului nu era a lor. Salarii de mizerie pentru a trăi bolnavi, rahitici, alcoolizaţi. La început don Casualidón, spaniolul, voise să le injecteze energia, sănătatea care-i lipsea lui, ar spune Don Quijote, să-i scuture ca pe nişte păpuşi, ca să iasă din renunţarea lor contemplativă, din tăcerea lor visătoare, din desprinderea de cele pămînteşti în care trăiau. Dar acum, după ce anii trecuseră, nu numai că-i înţelegea, ci practica el însuşi acea atitudine de semivis şi semirealitate în care a exista înseamnă un ritm continuu de necesităţi fiziologice, fără alte complicaţii.

O imagine întunecată, pentru că nu îndrăznea s-o scoată prea mult afară din conştiinţa lui spre a o examina, mulţumindu-se doar s-o întrevadă astfel, fără nici o explicaţie; o imagine nestatornică, formată din pete ce se uneau şi se separau, precum caii pe care mergeau acum pe sub o geană de curcubeu şi alţi nori apăsători de ploaie, îl făcuse părtaş la fericirea acelor oameni buni, legaţi de pămînt, de capră, de porumb, de tăcere, de apă, de piatră şi dispreţuind grăunţele de aur, pentru că le cunoşteau adevărata valoare.

Era o contradicţie să cunoşti valoarea unei grăunţe de aur şi s-o dispreţuieşti. Indienii goi, în apa rîurilor care la gurile de vărsare formau pînze de păianjen lichide, fire de păr curgătoare, păreau nişte forţe oarbe azvîrlind în cuptorul intereselor lumii jăratecul pentru sute de focuri a căror valoare adevărată era ruina totală a omului. Indienii aceia se răzbunau pe călăii lor, punîndu-le în mîini metalul

pierzării. Aur şi iar aur, pentru a crea lucruri inutile, fabrici de sclavi scîrbavnici în oraşe, chinuri, griji, violenţă, fără a-şi aminti să mai şi trăiască. Don Casualidón îşi ducea mîinile la urechi, pentru a şi le astupa, crezînd că auzise din nou confesiunile lumii civilizate care produc atîta scîrbă. Mai bine indienii lui, cu petrecerile lor la solstiţii, cu beţiile, cu dansurile lor îndrăcite.

Noapte de noapte, don Casualidón îşi repeta cuvintele rostite de San Remigio în timp ce-l boteza pe regele Clodoveus, în catedrala din Reims: „Pleacă-ţi capul, mîndre Sicambru, adoră ceea ce ai ars şi arde ceea ce pînă acum ai adorat“, şi strîngea din pleoape pînă ce le storcea lacrimi, care în întuneric erau de cerneală neagră, pentru a-şi şterge de pe porţelanul albastru al ochilor imaginea comorilor, mulţumit cu sărăcia lui printre acele biete suflete ale Domnului, cărora li se spunea „naturali”, pentru a-i deosebi de oamenii civilizaţi, care ar fi trebuit să se numească „artificiali”.

— N-o să ai cu ce să-ţi plătească botezu’ lu’ băiatu-meo Juan, da’ o să-ţi las asta pentru dumneavoastră... – îi spuse un indian într-o dimineaţă de duminică...

Don Casualidón, spaniolul, avusese de gînd în primul moment să refuze mica butelcuţă rotundă, de forma unei pere uriaşe, pe care i-o oferea indianul, scoţînd-o din nişte basmale, dar auzi, spre ghinionul lui, un sunet venit dinăuntru aşa, ca de monezi.

Şi Vilialpando, Villalpando, Villalpando, cu zece nepoţi în loc de unul, întinse mîna pentru a lua ofranda. Era grea. Nu puteau fi decît bani, monede de argint sau grăunţe de aur!... O scutură cu putere şi un clinchet metalic păru să-i sporească nerăbdarea de a afla despre ce era vorba. Botează copilul, pe care-l adusese în braţe o indiancă pirpirie, de culoarea tărîţelor, cu cozi şi ochi încercănaţi, iar cînd cei doi ieşiră din biserică, urmaţi de un indian ca o gazelă, ce le servise drept naş, se repezi să scuture din nou dovleacul fără nici măcar să-şi fi scos stola. Nu încăpea cea mai mică îndoială. Argint, monede de argint, clinchetul monedelor de argint ciocnindu-se una de alta. Îl destupă, înfigîndu-şi

unghiile în dopul rotund şi bine strîns, ca să vadă cu ce era umplut. Tot angrenajul chipului său plin de încîntare se prefăcu în cel mai acru gest de mînie. Puse de-o parte cele găsite şi plecă în sat să caute un cal pentru drum. Nu găsi. Atunci se prefăcu că este bolnav, pentru ca indienii să-l transporte pe targă pînă la primul sat unde ar găsi un medic sau un cal. Şi astfel, întins pe o targă improvizată din crengi, don Casualidón, spaniolul, plecă din acel sat de indieni, cărat de patru flăcăi care gîfîiau, vorbeau, gîfîiau, vorbeau, însoţiţi de un bătrîn mustăcios, care din cînd în cînd se apropia de indieni, cei mai buni cai; îi sărutară mîna înainte de a se întoarce în sat. Cît despre el, ultra spaniol, călătorise asemenea unui rege mort în drum spre Escorial. Pentru indieni, ca unul dintre acei seniori ce soseau în triumf la Marea Piramidă. Părăsi targa, dădu drumul indienilor şi închirie un cal pentru a se îndrepta spre fosta lui parohie. Pantofii săi, rămaşi doar cu feţele, pentru că aproape nu mai aveau tălpi, răsunară stins pe lespezile strălucitoare ale vechii case bisericeşti. Acolo se afla preotul pe care, crezînd că-l înşela, îl mutase în parohia lui de indieni spaniolizaţi şi plini de datorii pînă-n gît, luînd-o el în schimb pe cea a bogaţilor indieni.

Îl primi cu bătăi pe umăr de bucurie, grăbindu-se să-i spună că se afla „la el acasă“ şi-i ceru menajerei să pregătească ciocolată şi o cameră; în noaptea aceea avea să rămînă acolo.

Nu vru să accepte nimic, în afară de afecţiune, don Casualidón, spaniolul, nebărbierit, tras la faţă, cu ochii încercănaţi, pînă ce nu-i explică motivul vizitei sale. Un drum extrem de lung, jumătate pe targă, jumătate călare, pentru a-i cere domniei sale o mare favoare. Orice doriţi, îi spuse preotul creol, dacă este întru prea mărirea lui Dumnezeu.

Don Casualidón, spaniolul, scoase cu greutate din dovleac ceva căruia pentru a ieşi, trebui să-i găsească poziţia potrivită, timp în care celălalt preot, fără a înţelege prea bine despre ce era vorba, se uita să vadă ce va scoate. În sfîrşit, don Casuolidon îl avu în mînă. Părintele prieten nu

mai înţelegea nimic. O zăbală de cal. Don Casualidón i-o dădu, spunîndu-i: Pune-mi-o, părinte! Pune-mi-o!... Şi-şi apropia de el gura deschisă, ca să i-o pună. O merit, fiindcă sînt un catîr! Un animal! Un ambiţios!...

Don Casualidón îşi lepădase sutana şi fugise, convins că nu reuşise să ardă ceea ce pînă atunci adorase; fugise cu numele de Sicambro, înspre pămînturile cenuşii unde nimic nu era stabil şi durabil, pentru că vîntul mătura totul.

Era într-adevăr foarte plăcut să-ţi găseşti tovărăşie la drum şi acel don Casualidón, pe calul său ţintat, continua să aibă faimă de bandit. Înainte de San Miguel Acatán îi părăsi, după un scurt rămas bun. Caută mereu hotarele, se gîndi Hilario Sacayón, şi ce-i dincolo de ele, gîndi Porfirio Mansilla: rîurile navigabile, vînătorile cu oameni şi maimuţe, plesnitura vîslei care împinge luntrea, curcanii sălbatici, unici în lume, cu pene negre şi moţ roşu, broaştele ţestoase, jgheaburile pe unde lemnul preţios este împins să alunece în braţele divine ale spumei. La fel gîndea şi Olegario. Dar se gîndeau numai. Nici unul nu vorbea. Fuseseră cuprinşi de tăcere, simţindu-şi treptat sufletul mişcat de afecţiune. Hilario îl privea pe Porfirio, mergînd alături de el. Rareori un prieten avusese atîta admiraţie pentru celălalt. Porfirio Mansilla era un om perfect. Ghicise că nu l-a ajuns din urmă pe poştaşul Nicho Aquino, pentru că se prefăcuse-n coyot. Dar Hilario ascultase doar, fără să-i răspundă; nu spusese nimic nimănui, nici lui Aleja Cuevas, de teamă că dacă s-ar fi aflat că în apropiere de Vîrful Mariei Tecún dăduse peste domnul Nicho transformat în nahualul său, i s-ar fi putut întîmpla ceva rău, ar fi avut ghinion: era atît de sfînt, de o atît de intimă prietenie, lanţul pe care tainica întîlnire îl stabilise între ei, încît a-l da în vileag i-ar aduce nenorocirea, pentru că ar însemna să rupă misterul, să violeze natura secretă a unor legături adînci şi îndepărtate. Cînd era singur, bîiguia încet tot felul de vorbe şi se lăsase de băut mult, de frică să nu-l ia gura pe dinainte dacă se îmbăta. Şase rachiuri de anason şi două beri, asta-i era măsura. Mai mult de-atît, niciodată. I se schimbase pînă şi caracterul; nu mai rîdea cu poftă, ca înainte, nu mai avea

nici limbariţa şi poantele pline de har de altădată. Stăpînul unui adevăr tăinuit, tăcea, tăcea şi în ochii lui, cînd adormea, imaginea poştaşului dispărut, despre care în San Miguel nu se mai ştiu nimic niciodată, se unea cu somnul care era un fel de coyot suav, de coyot fluid, de coyot întuneric, în a cărui umbră pe patru labe se pierdeau cele două picioare ale poştaşului.

XVIII

În loc de păr, fire de muzică din fluier de trestie. Un păr din fire fine pe care mîna lui de frunză cu degete îl pieptăna uşor, pentru că dacă-şi afunda mai mult unghiile sunetul se schimba, îi aluneca asemenea unui şuvoi de apă. Asista la marile prăvăliri de pietre cu un sentiment de ferocitate în carnea sa de fruct necopt de *zapote* şi în puful îngheţat, firicele de iarbă ce-i acopereau membrele. Consolidare de carceră din fibre musculare încordate, reîntinerite, scăldate de sevă cu furia sîngelui şi avînd comun, cu sîngele doar culoarea roşie, voracitate solară de metal amalgamat ce reduce la neputinţă pe blîndul frate ce i s-a alăturat în căutare de protecţie. Părăsi dintr-un salt norul vătuit cu miros de *ipecacuana*. Trebuia să ajungă, să se strecoare prin încîlceala aceea de prezenţe, pînă unde se afla nevasta lui, a cărei urmă o purta în nări. Pînza hainei cedă, postavul pantalonului cedă, pentru a cădea în bucăţi, ca nişte pete, şi pentru a fi tîrîte de torentul de apă cărbunoasă. Pămîntul se scărpina fără mîini, ca şi el, scuturîndu-se doar. Ţinutul brazilor, al înţepăturilor. El îşi scotea dinţii lungi din gingiile cu glorioasa culoare a harbuzului şi cu mişcări ca de maşină de ras, îşi scărpina burta, coama, labele, împrejurimile cozii de culoarea gutuii putrede. În scărpinatul său imita rîsul omului. Ciudată fiinţă, aşa cum era: animal, animal adevărat. Ochiul cu pupila rotundă, poate prea rotundă, tulburător de rotundă. Imaginea rotundă. Inexplicabil. Şi poate de aceea umbla întotdeauna în linii curbe. Cînd alerga, nu o făcea drept, ci în mici cercuri. Tot vorbind, şi vorbind, într-un fel de

sorbitură adîncă sau strigăt de mirare, îşi înghiţise gîtul, la fel ca un oraş. Mut, fără alt monolog decît urletul prelung de îndrăgostit, corp într-o luptă fluidă cu vîntul, ajunse să aibă iuţeala instinctului elementar, a poftei feroce păstrată în teaca gurii sale botoase. Şiroaie de salivă sclipitoare a unor pofte mai adînci şi mai senzuale decît întunericul închis în sîmburii negri ai fructelor. Şi dîrzenia de a-şi ascuţi ghearele, fildeş ascuns în perniţele ca nişte cepe de cauciuc. Capul său în formă de secure, întorcîndu-se în toate părţile, împrăştia în stînga şi-n dreapta lovituri de secure. Ce animale se tot năpusteau asupra lui? Două matahale de monştri fără picioare şi fără cap. Îi scoase cu dinţii, scormonind în jurul lor, scăldîndu-i parcă în rîs. Îl rodea prezenţa lor. Să şi-i ia de pe cap. Să scape de ei. Animale fără extremităţi, fără cap, fără coadă. Doar corp... Hi, hi, hi... hi, hi, hi!... Dădu o lovitură de labă în aer, ca şi cum ar fi plesnit un elastic, aşa îşi întinse piciorul şi vru să fugă, dar avea sacii cu corespondenţă legaţi de gît, animale fără picioare şi fără cap, doar corpul, hi, hi, hi...

Observă că în afara mersului său cu urme şerpuitoare de cepe mărunţele, rapid ca tunetul, făcea din cînd în cînd paşi greoi cu picioarele lui învelite în nisip, ca nişte *tamale*. La unul din acei paşi nesiguri se rostogoli pînă în fundul unei rîpe, într-un defileu, numai că în loc să cadă lovindu-se de stînci cu corpul şi cu capul, alunecă pe lăbuţele lui ca nişte cepe mărunte.

Lîngă el se afla omul cu mîinile negre, cel care venise cu el din satul „Trei Ape“, cel care îi promisese să-i spună pe unde ar fi putut să-şi întîlnească nevasta. Se afla lîngă el, dar aproape dispăruse, se vedea şters, învăluit într-un nor gros de praf. Să-l oprească, să-i vorbească, să-l apere, să-i spună că începea să dispară. Nimic nu-i fu cu putinţă. Văzu doar că-i luase cîinele şi-i făcea semne să meargă înainte, spre grota ce se deschidea în faţă.

Îi era frică. Picioarele rănite de atîta mers printre mărăcini îl dureau. Dar el nu mersese decît cîţiva paşi, pentru că după aceea se rostogolise împreună cu bătrînul cu mîinile negre, pînă la intrarea în grotă. Cum nu mersese!

Ba încă mult şi pe tot felul de drumuri. Se aşează pe o stîncă de culoarea focului. Focul îngheţat al pămîntului. Se aşează să vadă ce se întîmpla. Drumul mare. Şi-l amintea ca pe o bucurie şi-şi mai amintea vag că îl străbătuse aproape în întregime pînă la Vîrful Mariei Tecún. Trecuse pe unde nu-l lăsase să treacă bătrînul, cît timp fuseseră împreună. Un rapid dus-întons, se duse, privi înăuntru şi se întoarse. Se aşează între gura văgăunii şi tufele de mărăcini. Umbre de creste ascuţite scăldate în pînze de nisip măsurară, urmărindu-se ca acele uriaşe ale unui ceas solar, timpul care pentru domnul Nicho de-acum nu mai avea nici o însemnătate. Un corb de culoarea unei chei vechi zbură pînă la el, să-l ciupească de umăr. Se miră pasărea că-l găsise viu. Dormea cu ochii deschişi alături de sacii cu scrisori. Se hotărî să intre în peşteră. Dar după primii paşi i se făcu teamă că acel gîtlej de fiară fără dinţi avea să se strîngă şi să-l înghită. În căutarea luminii, scoase capul să-l mai vadă pe corb. Foamea îi aţîţa poftele: fripturi, ouă, jumări, un întreg alfabet de boabe de fasole neagră, asemenea unor litere pe abecedarul turtelor de porumb, prăjituri, bulgăraşi de miere cu anason, *agualoja*[45]. Măsură cu distanţele poftei mizeria la care ajunsese datorită atîtor drumuri în căutarea femeii. Plătea consecinţele prostiei lui. Nu era prostie. Atunci a capriciului său. Nu era capriciu. Ei bine, a chefului său de-a o avea din nou sub răsuflarea lui caldă. Şi pentru ce să nu-şi caute alta? Pentru că nu era acelaşi lucru. Aha! Acesta era secretul: pentru ce nu era acelaşi lucru?...

,,Tecúna“ fuge, dar lasă spinul înfipt şi de aceea în cazul lor nu se potriveşte zicala: „ochii care nu se văd se uită“.

Sînt căutate cu frenezia însetatului care visează apă, a beţivului care pentru un păhărel ar face înconjurul lumii, a fumătorului care umblă înnebunit să facă rost de o ţigară. Îşi înşfăcă sacii de scrisori şi pătrunse mai mult înăuntru, în căutarea altei pietre pe care să se aşeze. Era într-adevăr obosit. Dar nu-şi amintea să fi mers mult în ziua aceea. De

45 Băutură răcoritoare preparată cu scorţişoară.

la sătucul „Trei Cruci” pînă la locul acela unde dispăruse într-o rîpă împreună cu bătrînul cu mîinile negre. Deşi vag îşi amintea că mersese pînă la Vîrful Mariei Tecún. Un bolovan lat îi dădu locul, să şadă. Avea să se gîndească bine, departe de lumină, de unul singur, sub pămînt, de ce nu putea să stea fără nevasta lui.

„Tecúnele“ – era mai puţin directă aluzia dacă se gîndea la plural – au înăuntrul lor corpuri de păsărele ce palpită, la unele: altele, perişori de plante acvatice care vibrează la trecerea bărbatului, năvalnic şuvoi, iar cele magice, sexuri ce sînt nişte învelitori împăturite în aşa fel ca în extazul amoros să se poată plia şi deplia, atunci cînd sîngele îşi parcurge ultimul drum viu într-un organism ce se sfîrşeşte, pentru a deveni începutul unui alt drum viu. Dragostea este inumană ca o „tecună” în scufundarea finală. Beţişorul ei ascuns caută rădăcina vieţii. Se există mai intens. În acele momente se există mai intens. „Tecúna” plînge, se zbate, muşcă, se chirceşte, vrea să se ridice, bîiguie silabe neînţelese, plescăie, asudă, zgîrie, pentru a rămîne apoi ca o afurisită de viespe ce nu mai bîzîie, moartă parcă de suferinţă. Dar deja şi-a lăsat acul în cel care a avut-o sub răsuflarea lui amoroasă. Să se elibereze pentru a rămîne legaţi!...

Acum, acum ştiu pietrele pentru ce o caută. Acum, acum ştiu copacii pentru ce o caută. Acum ştiu stelele pentru ce o caută. Rîurile, pentru ce o caută...

Cu nişte pietricele de cretă roşie-neagră pe care le găsi pe jos, îşi desenă ochi pe faţă, pe mîini şi pe picioare, pe tălpile picioarelor, aşa cum îl învăţase bătrînul cu mîinile negre, cu chipul de vierme de muşcată, care plecase cu cîinele lui şi, astfel tatuat cu ochi, o porni, spre adîncul grotei, cu sacii de corespondenţă la spinare, printre raci albi, lilieci şi scarabei orbi cu antene foarte lungi.

Nicho Aquino, încotro mergi?, îşi spunea el însuşi sub bolta de stînci picurătoare, ascultînd concertul rădăcinilor ce sugeau ca nişte vîrfuleţe, izvoraşe de dragoste, în sexuri de „tecune“, viaţa pămînturilor, de la cel parfumat pînă la cel puturos, de la cel dulce pînă la cel amar şi pe cel

pişcător şi pe cel otrăvitor, şi pe cel caustic, şi pe cel acru, şi pe cel unsuros. Un fluid de meteori oculţi îl împingea înainte ca vrăjit. Aşa mergeau curierii iuţi ai şefilor de triburi, prin subterane ce legau aşezările între ele. Poştaşii sînt ca fiii plantaţiilor de *huisquil*. Plantaţiile de *huisquil* umblă şi umblă şi umblă. Călăuzele lor sînt văzute mergînd pe aici, pe acolo, prin toate părţile. De la o zi la alta, mai uşori ca soarele. De la o noapte la alta, mai uşori ca întunericul. Ajunse. Omul cu chip de vierme îi explicase că va ajunge la Casa Pictată, o sală luminoasă, solitară. Se trase înapoi uimit, cu gura căscată, cu pasul încremenit. Printr-o galerie foarte înaltă lumina soarelui se vărsa înăuntru, ca un şuvoi de apă, dar odată căzută mai înăuntru şi ajunsă deasupra capului său, devenea din nou apă, apă, apă, dar o apă încremenită, apă congelată în diamante, într-un extaz de diamante. Dar nu numai de sus, ci şi de jos izvorau ciudate cristale verzui. Avu senzaţia că se afla în interiorul unei perle. Din cînd în cînd lumina din galerie, fără îndoială atunci cînd soarele ardea mai puternic afară, trecea printre copacii care cu bolta lor deasă îşi acopereau ferestruicile dintre vîrfuri, şi atunci lumea care cu o clipă în urmă fusese de diamante se întuneca pînă la noaptea cea verde a smaraldului, noaptea şopîrlelor, a somnului rece al lianelor. Mai întîi felioare de lămîie verde, apoi smaralde pure.

Domnul Nicho lăsă la o parte sacii cu scrisori, îşi scoase pălăria, ca în biserică, şi continuă să privească uluit. Trebuie că locuia cineva în locul acela. Să se irosească atîta frumuseţe. De ce nu s-ar întoarce la San Miguel Acatán să-i anunţe pe oameni, ca să vină cu toţii, să stea aici. Nu era o grotă dintr-un basm pentru copii. Era adevărat. Atinse scurt, ca cel care se teme să nu i se sfărîme în mînă ceea ce i se pare a fi un vis, acele luminoase. Dădeau senzaţia că erau mai reci decît pămîntul, deşi la vedere păreau corpuri calde, solare. O fi fost soarele în punctul cel mai înalt al cerului, şi de aceea lumina aşa de tare. Domnul Nicho continua să atingă sutele, miile de pietre din sitele preţioase îngropate acolo, acum deja uşor portocalii, în lumina lunii. I se făcu

frig. Îşi ridică gulerul hainei. Trebuia să facă ceva ca să iasă de acolo, să dea de drumul mare şi să-şi continue călătoria pentru a duce sacii cu scrisori la Poşta Centrală. Dacă nevasta lui trăia pe nişte meleaguri atît de nemaipomenit de frumoase, cum era să mai vrea să se întoarcă cu el în satul lor, care nu era decît o adunătură de case urîte, cu o biserică tristă. De ce să nu vină cu toţii să locuiască în subterană şi să aibă această Casă Pictată drept biserică? Aici chiar că ar fi potrivit altarul lui Dumnezeu. Şi părintele Valentin, şi pianul lui don Deféric, şi soţia lui albă, făcută pentru pereţii aceştia ca oglinda şi grăsunul de administrator al Poştei, duhnind a seu de lumînări, şi cărăuşii cu caii lor, care ar arăta foarte impunători dacă ar fi împodobiţi cu cîte ceva din frumuseţile acelea.

Un bărbat cu părul albastru, mai degrabă negru, în orice caz sclipitor, cu mîinile negre, ca bătrînul care-i arătase drumul pentru a veni să-şi caute nevasta în aceste locuri ascunse, cu unghiile strălucitoare ca licuricii, cu ochii umezi strălucitori ca licuricii, îi întrerupse gîndurile. Dacă-i plăcea aşa de mult, de ce nu rămînea acolo?

— Credeţi? se grăbi să răspundă poştaşul, dornic să vorbească cu cineva, pentru a auzi cum sună vocea omului în lăcaşul acela. La fel ca în orice alt loc boltit. Altă dovadă că nu visa, sau că nu trăia un basm cu zîne.

Misteriosul personaj îi spuse să-l urmeze şi merse după el, pînă în capătul opus al Casei Pictate unde se auzeau triluri de păsări, mierlele, ciocîrliile, paznicii rîpelor, atît de aproape, încît păreau să cînte chiar acolo, deşi cîntau afară, departe, unde se auzea sporovăială de oameni care vorbeau ca nişte papagali şi ecouri de visle ce conduceau ambarcaţiuni mici cu mişcări de aripi de păsări foarte mari.

Casa Pictată dădea înspre malul unui lac subteran. Pe apa întunecată, mici insule din milioane de alge verzi, pete ce se uneau şi se separau sub pulsul slab al curentului. Aici, oricît ar fi încercat domnul Nicho să atingă apa, realitatea era mai vis decît visul. Printr-o frumoasă deschizătură, bolţi acoperite de stalactite şi stalagmite, ca nişte jumătăţi de portocală, se reflectau în lac. Lichidul, de un albastru intens

de pană strălucitoare, oglindea în interiorul lui, ca într-o casetă de bijuterii, împletituri orbitoare, fantastice roade tezaurizate de cel mai indian dintre indieni. Pământul. Strălucitoare naştere a ştiuleţilor de porumb incandescent.

— Mai întîi, îi spuse însoţitorul, trebuie să afli cine sînt eu şi mai trebuie să ştii şi unde te găseşti.

O mică luntre încărcată cu femei şi bărbaţi ca nişte fantome, înfăşuraţi în mantii albe, trecu pe lîngă ei.

— Sînt unui dintre marii vrăjitori îmblînzitori de licurici, care se adăpostesc în corturi din piele de căprioară virgină, descendenţi ai marilor scăpărători de cremene; cei care seamănă seminţe de lumină în aerul negru al nopţii, ca să nu lipsească stelele călăuzitoare, iarna; cei ce aprind focuri cu care să vorbească despre căldura ce va încinge pămînturile dacă va dogorî cu toată puterea ei galbenă, despre căpuşile ce sug turmele, despre lăcusta care usucă umezeala cerului, despre defileele fără apă, unde noroiul se încreţeşte şi capătă, an după an chip blînd de bătrîn.

O altă luntre trecu plină cu fructe: banane de aur, zahăr de aur, prune mititele cu carnea zdrenţuită de culoarea sîngelui, miere de sînge, castraveţi dungaţi pentru hrana zebrelor, *corosole* cu miezul imaculat, caimite ce păreau mai degrabă flori de ametist decît fructe, grămezi de mango care închipuiau în coşuri o adevărată geografie de pămînturi în erupţie, bobiţe de *nance* care erau lacrimile unui zeu aurit...

— Substanţele... îşi spuse domnul Nicho, la trecerea acelor substanţe ca de foc, vulcanice, cu prezent vegetal, prin lumea trecută a mineralelor strălucitoare, scăpărătoare, împrăştiate în realitate şi în reflexe, pretutindeni, sus şi jos, în toate părţile.

— Şi acum, că ştii cine sînt, îţi voi spune unde te afli. Ai călătorit înspre apus, ai străbătut pămînturi de înţelepciune şi lanuri de porumb, ai trecut pe sub mormintele seniorilor din Chamá, iar acum te îndrepţi înspre gurile de vărsare...

— Îmi caut nevasta...

— Odată cu tine călătoreşte lumea întreagă pe urmele ei, dar înainte de a merge mai departe, trebuie să distingi ceea ce cari în sacii ăştia de pînză.

Poştaşul, pătruns cum era de datoria, lui, îşi apăra instinctiv sacii cu trupul, nevrînd să-i lase să fie arşi. Mai bine şi-ar fi văzut de drum. Se îndreptară înspre apus, pentru a privi printr-o fereastră imensă, deschisă către negreala stîncilor şi pentru a contempla de acolo golul albastru, lăptos, al ceţei ce se înălţa din mare. Norişori cu picioare de păianjen se plimbau în bătaia vîntului prin pulberea strălucitoare a luminii solare, pulbere ce se amesteca cu apa, pentru ca apa să fie limpede, potabilă, ca lacrima. Ca lacrima conducătoare de nostalgii este apa plouată. Cei care o beau, bărbaţi şi femei, visează culori verzi pe care nu le-au văzut, drumuri pe care nu le-au făcut, paradisuri pe care le-au avut şi le-au pierdut. Adevăratul bărbat, adevărata femeie care există, adică a existat în fiecare bărbat şi în fiecare femeie, au dispărut pentru totdeauna şi n-a mai rămas din ei decît exteriorul, marioneta, marionetele cu datorii de oameni sedentari. Datoria poştaşului, ca marionetă, este să apere corespondenţa cu viaţa lui, pentru asta poartă cuţitul, şi s-o depună în mîini sigure; numai că marioneta, datoria marionetei, dispare atunci cînd sub învelişul ei apar însuşirile amar omeneşti, instinctiv animale.

Însoţitorul său, cu chipul oglindind singurătate de rădăcină smulsă, întinse, către imensul întuneric verde ce începea pe pămînt şi se sfîrşea în mare, mîinile sale de lut negru cu unghiile scăpărătoare de licurici şi spuse:

— Fratele poştaşului este orizontul mării, cînd se pierde în infinit pentru a duce luceferilor şi norilor scrisorile micuţilor papagali şi ale florilor de cîmp! Fraţi ai poştaşului sînt bolizii ce duc şi aduc scrisorile stelelor, naşele „tecunelor”, ele însele „tecune“, pentru că după ce beau spaţii cu umblet de nor, pleacă, dispar, se pierd ca stele trecătoare. Fraţi ai poştaşului sînt şi vînturile ce aduc şi poartă misiva anotimpurilor! Anotimpul mierii, Primăvara; anotimpul sării, Vara; anotimpul peştilor, Iarna; şi Toamna,

anotimpul pământului ce numără morţii anului în cimitir: un, doi, trei, zece, o sută, o mie, aici, acolo, dincolo şi atîţia şi atîţia alţii în alte locuri! Carnea a gustat din băutura pentru emigrat, cu praf cu umblet de păianjen şi, mai devreme sau mai tîrziu, emigrează şi ea ca o stea fugară trecătoare, ca o nevastă fugară, iese din scheletul în care i-a fost dat să existe fixă timp de o viaţă, pleacă, nu mai rămîne; carnea este şi ea „tecună“...

Domnul Nicho amuţi de spaimă cînd văzu că vrăjitorul, încetînd să mai vorbească, o porni înspre el, îşi lipi spatele de sacii cu corespondenţă, pentru a apăra scrisorile ca pe o parte din carnea lui. Dar fu zadarnic. Există fatalităţi, asemenea morţii. Cheful, aşa, de bărbat adevărat, cheful de a găsi pentru gîdilătura lui, gîdilăturică de femeie într-o îndepărtată parte a corpului, îl făcu să cedeze şi atunci un foc de lemne uscate înghiţi sacii de pînză tatuaţi cu litere cabalistice.

Rugul întîrzia să muşte pînza. Dinţii focului nu pătrundeau prin ea, era umedă şi lipicioasă, de parcă ar fi absorbit toată sudoarea de disperare a domnului Nicho, care nu ştia cum să se descurce între datoriile lui de marionetă-poştaş şi gîdilăturica nevestei lui.

Dar flăcările cu dinţi de jaguar, flăcările de culoarea antilopei, cu limba ca un cîrlig de pescuit, flăcările de încîlceală de păr de aur ca nişte pui de leu, slăbiră rezistenţa desagilor de pînză dungată şi prin cea dintîi bucată smulsă, cîrpă sfîşiată în negru şi aur, pătrunseră în interior, de unde azvîrliră pumni de hîrtii arzînd: scrisori în plicuri pătrate, plicuri lungi, pachete în hîrtie colorată, bucăţi de ceară de sigilat care se topeau ca nişte cruste de sînge, bucăţi de carton, timbre...

Domnul Nicho închise ochii. Nu vru să vadă mai mult. Nu avu curajul să vadă arzînd ceea ce nu apărase, să vadă ieşind, ca urechea unui iepure alb, un vîrf din partitura pe care don Deféric o trimitea în Germania; fotografia unui militar, vreun ofiţer de garnizoană, care se răsucea în foc de parcă ar fi fost ars de viu; bancnotele care luau foc mai greu, începînd cu marginile roase şi murdare de atîta

umblat prin miile de mîini ale celor ce le număraseră, le însalivaseră, le apăraseră şi, în cele din urmă, le pierduseră; hotărîrile judecătoreşti pe hîrtie ca de os; scrisorile părintelui Valentin, buchisite cu litere ca picioruşele de muscă, cerînd ajutor împotriva plăgii „tecunelor”.

Domnul Nicho, cu ochii închişi, auzi cum aruncau cenuşa corespondenţei în cele patru zări. Era cenuşă de mîrşăvie. Se reuniră vrăjitorii cocîrjaţi, enigmatici; plete şi bărbi; mai mult vegetale decît oameni, fără sex, fără vîrstă. Domnul Nicho trebuia să afle din gura lor unde se găsea nevasta lui dispărută fără urmă din colibă.

...Bububu, bububu, o oală cu apă care fierbea. O cîrpă albă. O bucată de cîrpă albă pe frînghia din curte, după ce bătuse clopotul pentru rugăciunea de seară. Cîine ce caută înnebunit persoana pe care-o însoţise, de jur împrejurul locului unde a dispărut. Umblă de colo-colo, se opreşte, adulmecă, schelălăie încet, întoarce capul, se apleacă pe labele din faţă pentru a privi înainte, rîcîie, dă tîrcoale, aleargă într-o parte, aleargă în altă parte, fără să găsească ceea ce a pierdut; o femeie care a plecat de acasă cu ulciorul de cărat apă pe cap, sprijinit pe rondela albă, şi pe care el o urmărea de aproape, adulmecîndu-i călcîiele, dosul. S-a şters, n-a mai existat, n-a mai văzut-o, oricît a căutat-o, nici ulciorul, nici cioburile ulciorului, cu ulcior cu tot a dispărut dintr-o dată de pe suprafaţa pămîntului. Mai întîi cîinele crezuse că s-a oprit şi s-a aplecat să caute ceva, să ia de jos ceva care-i căzuse, sau pur şi simplu să se scarpine la un picior; dar n-a fost aşa; lipsea silueta ei, lipsea ea. Mult timp continuă să o caute, după acele prime momente de îndoială, cu cea mai disperată nelinişte, cu frămîntare de suveică, speriat, neştiind ce să facă. Scurma întruna mici gropi în pămînt, pentru a ridica apoi capul ca să miroasă în vînt absenţa celei care mersese cu el şi, într-o clipă, îl părăsise, îl lăsase singur, ca şi cum s-ar fi ascuns de el. Cu ţopăieli, printre lătrături şi gemete de plîns de animal înnebunit care se teme pentru viaţa stăpînului, merse dezorientat mai departe şi numai după ce se înnoptase de mult se întoarse acasă, unde apa din oală dădea pe-afară în

clocote; stinse focul; cîrpa era tot acolo ca o pată albă, în curtea întunecată.

Domnul Nicho îşi adună toate puterile pentru a face faţă nenorocirii sale. Cîine, pîn' la urmă!, fu tot ce spuse, ca recunoştinţă pentru devotamentul lui Jazmin, singurul care în pustietatea acelui cîmp încercuit cu sîrmă văzuse tragedia şi se întorsese apoi la colibă. Dar n-o mai găsi, o căută prin casă; cel puţin să-i audă vocea, să-i simtă umbra caldă de femeie curată, cînd ieşea să se pieptene la soare. În noaptea aceea urlă neconsolat.

Ochii poştaşului se umplură de cioburi de sticlă ce treptat se lichefiară scurgîndu-se în puţurile fără fund ale ochilor săi. Şi el trebuia s-o înghită cu ochii. Şi el. S-o înghită. Să înghită imaginea adorată, aşa cum pămîntul o înghiţise pe ea fără urmă, fără ca de pe ţărîna umedă, noroioasă, să se fi ridicat norul uşor de praf stîrnit de cel care cade. Nimic. Căzuse într-un puţ de cine ştie cîţi metri adîncime, puţuri dintr-acelea săpate în căutarea apei şi lăsate deschise cînd nu se găsea apă, fără să li se pună vreun semen de pericol, fără zid de cărămizi. Cinci, şapte, zece metri, pe-acolo apa are rădăcină adîncă. Un puţ ascuns în mărăciniş ca o reptilă goală pe dinăuntru cu gură fără dinţi. Cuvîntul devenea plîns şi şi-o lua din amintire vie, frumoasă, drăgălaşă şi prin ochii lui uzi o lăsa să cadă înăuntrul corpului său îndurerat, fără să se poată obişnui, deşi începea deja să se obişnuiască, cu ideea că de-acum n-avea s-o mai vadă, s-o audă, să-i atingă mîinile, să-i simtă mirosul părului spălat cu apă dulce şi uscat la soarele dimineţii, s-o pipăie cînd, jucîndu-se, o ridica de la pămmtul ingrat care o înghiţise, ca să o ducă dintr-un loc în altul; ea dădea din picioare, se înfuria, se supăra, dar apoi rîsul îi înflorea gropiţele de o parte şi alta a gurii. Şi mai mult regret îi pricinuia – regretul este o lume cu rădăcini ce dor – pierderea blîndei companii din aşternutul mirosind a şervete luate de pe turtele calde, supusă şi ascultătoare companie a nopţilor sale buimăcitoare de căldura cuverturilor, de cheful de a o aşeza sub respiraţia sa. Plînsul îi forma la marginea pleoapelor, între gene, cercuri lichide, luminoase,

tremurătoare lume de cercuri concentrice. Treptat căpătase culoarea spinului. Îşi lăsă carapacea de om, marionetă de cîrpă cu ochi picurători, tragicul său doliu de bărbat nedespărţit de amintirea nevestei lui, devenită o grămadă de oase, şi carne, şi păr, şi zdrenţe, şi cioburi de ulcior, şi frig de cozi, şi cerceluşi, şi rondela pentru ulcior, în fundul unui pruţ în care ea, pentru că plecase după apă, coborîse să-şi întîlnească întunericul. Îşi lăsă carapacea de om şi sări pe o moviliţă cu nisip cald, aţîţat la culme sub cele patru extremităţi ale sale de urlet cu păr. Vrăjitorul cu licurici care îl însoţea de cînd se întîlniseră în Casa Pictată era tot lîngă el şi îi spuse că era Vraciul-Cerb de Şapte-focuri. Dacă-l privea mai bine, corpul lui era de cerb, capul lui era de cerb, picioarele lui erau de cerb, coada, mişcările, dosul. Un cerb cu şapte cenuşi în frunte, şapte erupţii albe de vulcan între corniţele ca acul de albină cu miere aurită născută din ochii lui de aur negru.

Iar el, fără a o spune, se proclamă coyot, cu dinţii lui de boabe crude de porumb, cu lunguieţul său corp de ferăstrău ferăstruind. Înclinat mereu înainte, cu cele patru labe de ploaie ce se-ntinde, cu ochii săi arzători de foc lichid, cu limba, cu gîfîiala (cînd gîfîia făcea suflu-fluflu...), cu judecata, cu gîdilăturile lui.

Viaţa de dincolo de munţii ce se împreunează este tot atît de reală ca oricare altă viaţă. Cu toate acestea nu sînt mulţi aceia care au reuşit să treacă dincolo de întunericul subteran, pînă la grotele luminoase, traversînd cîmpurile cu minerale galbene, enigmatice, fosforescente, cu minerale, cu curcubeu fix, cu friguri verzi nemişcate, cu jad albastru, jad portocaliu, jad indigo şi plante cu o somnambulă măreţie acvatică. Iar cei care au reuşit să treacă dincolo de întunericul subteran, cînd se întorc, povestesc că n-au văzut nimic, tac intimidaţi, lăsînd să se înţeleagă că ei cunosc secretele acelei lumi ascunse sub munţi.

Ceaţa subterană nu este invincibilă, dar ea orbeşte complet, încremeneşte degetele, limba, picioarele şi goleşte încetul cu încetul capul, prin urechi, prin nas, sub formă de sînge din urechi şi sînge din nas, în cazul acelora care,

hotărîţi la orice, înaintează prin grotele ce aci se întortochează la fel ca o piele lipicioasă de şarpe, rămasă goală pe dinăuntru, în care n-ar mai exista nici un şarpe, ci doar pielea, aci se înlănţuie în spaţii boltite ca bisericile, iar mai încolo îşi îmbibă pereţii cu picăturile de apă ce se preling pe ei şi mai spre adînc se încălzesc, de parcă în cavităţile lor liniştite s-ar face focuri pentru fript carnea; acolo căldura pişcă la fel ca praful de ardei iute, o căldură uscată, săratră.

Cei care, hotărîţi la orice, pătrund cîteva leghe în interiorul pămîntului, cu făclii de *ocote* în mînă care le dau ochi, multe leghe printre lagunele acoperite cu fîşii de întuneric pe cicatrice de vierme, abisuri în care există oameni înmormîntaţi, pe care îi însoţeşte doar cîntecul funest al orfanului, şi încă multe leghe prin mijlocul unei armate de furnici mici şi furnici uriaşe, reptile şi alte lighioane inofensive poate la lumină, dar în beznă, înspăimîntătoare la cea mai mică mişcare, aproape toţi cei ce se întorc în viaţă, revin din lumea misterului cu ochii scobiţi prin urechi adînci, cu buzele arse de fumat, cu gleznele moi de oboseală, îngheţaţi, dîrdîind. Să fi trecut oare printr-o boală lungă? Să fi trecut printr-un somn lung? Dacă ar fi avut ochi de animale de munte, ca Vraciul-Cerb de Şapte-foeuri şi Poştaşul-Coyot, ca să vadă chiar şi în întuneric, şi-ar fi putut continua drumul neînfricaţi, pînă la grotele luminoase. Ochi de animale de munte aveau Vraciul şi Poştaşul, cerb şi coyot. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici, descendenţi ai marilor scăpărători de cremene, le-au pus în ochi, în pupilele-globuleţe de sticlă de rouă, unsoare de licurici, ca să vadă în adîncul pămîntului drumul secret pe unde mergeau însoţiţi de sute de animale, de umbre de animale bunici, de animale taţi care îngropau bucăţele din buricele nepoţilor şi fiilor lor, născuţi în triburi, alături de inima melcului, alături de inima broaştei ţestoase, alături de mierea verde a algelor, de cuibul roşu al scorpionului negru, de ecoul de clopoţel al nopalilor. Ei înşişi, nepoţii lor, fiii lor, vor veni după aceea, dacă viaţa le-o va permite, pentru

confruntările cu nahualii lor, adică animalele care îi protejează.

Cei ce coboară în peşterile subterane, dincolo de munţii ce se împreunează, dincolo de ceaţa otrăvitoare, merg să-şi întîlnească nahualul, eul lor – animal protector care le apare în cale viu, aşa cum îl poartă în străfundurile tenebroase şi umede ale fiinţei lor. Animal şi om coexistînd în ei prin voinţa progeniturilor lor chiar de la naştere, înrudire mai profundă decît cea cu părinţii şi fraţii, se despart pentru a se confrunta, prin intermediul sacrificiilor şi ceremoniilor desfăşurate în acea lume boltită, răsunătoare şi tenebroasă, în acelaşi fel în care imaginea reflectată se desparte de chipul adevărat. Poştaşul şi Vraciul au coborît să asiste la ceremonii.

Cei care coboară, şi nu coboară decît cei care au ochii daţi cu cursoare de licurici, jumătate oameni, jumătate animale de munte, se aşează ca nişte umbre omeneşti în grotele întunecoase, pe covoare de frunze sau pe pămîntul gol, fără să mănînce, să bea, să vorbească, fără să-şi salute prietenii sau cunoscuţii, pentru a întrerupe orice preocupare omenească.

Umbre solitare, morţi negri cu ochi cu pupile iluminate cu mii de ani în urmă, privesc indiferenţi pustietatea întunecată în care se mişcă.

Timp de nouă zile durează acest abandon voluntar şi înnebunitor, din care unii ies buimăciţi să caute soarele, plîngînd, suspinînd la ieşirea din peşterile unde zic ei că s-au rătăcit. Numai cei care printr-un curaj plin de calm îşi sfîrşesc întunericul pot ieşi la minunata lumină.

Pregătiţi pentru acea lungă noapte de nouă zile de întunecime şi nouă nopţi şi mai întunecate, cei care nu fug, ci suportă încercarea, pătrund într-o grotă slab luminată, tremurători, nocturni, ca o parte din întunericul în care stătuseră ca nişte lilieci cu păr de întuneric, ca nişte marionete cu păr de întuneric, scuturaţi de frigul morţii în ponchourile lor de lînă, sub pălăriile lor de pai, ascuţite ca acoperişul colibelor, şi-şi spun cu voce tare că sînt făcuţi din lut, statui de argilă pe care setea le-ar sfărîma în bucăţele.

Vociferează astfel în timp ce urcă şi coboară printre stîncile grotei largi şi puţin luminate în care se află. Căzături, sărituri, alunecări, zgîrieturi pe spate la frecarea cu stîncile, tîrîială peste cornişe cu pieptul lipit de pămînt, coate, unghii, genunchi, totul pentru a înfrunta riscul evanghelic, fără să cadă în spaima abisului sau în apa adîncă şi stătută care n-a văzut ochi de femeie. Oboseala îi doboară, îşi pierd pe moment răsuflarea, deschid gura pentru a respira mai uşor, varsă, unii leşină, alţii îşi pierd capul şi se aruncă în marile prăpăstii, în adîncile prăpăstii, par frunze ce cad, întîrzie să cadă, se zdrobesc de pietre căzînd. Patru zile durează, cu mişcări din ce în ce mai greoaie, acest dans neritmat, în care se lovesc ca beţivii unii de alţii, smulg bucăţi de pămînt cu gust de rădăcini pentru a se menţine în viaţă, potolindu-şi setea de resturi de om cu nisipul umed de pe stînci, gemînd, văitîndu-se, clătinîndu-se pe picioare cei mai robuşti, iar ceilalţi prăbuşiţi într-un somn adînc. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici le vin în ajutor. Le spun că nu sînt oameni de lut, că păpuşile triste de lut au fost distruse. Ies în plină noapte înmiresmată să aştepte soarele. Cei care rezistă. Minunata lumină îi inundă, le pătrunde prin ochi, prin urechi, prin degete, prin milioanele de ochişori de burete ale porilor deschişi şi bucuroşi, pînă ce le îmbibă inimile cu nisip roşu şi se întoarce de la inimile lor prefăcută într-o lumină ce nu e lumina care înconjoară animalele, plantele sau jivinele, ci lumina care îl înconjoară pe om, care a fost înăuntrul omului, lumina care prin darul ei omenesc face ca nahualul să poată fi văzut separat de om, să fie văzut omul aşa cum este el şi în acelaşi timp imaginea lui în forma primigenă ce se ascunde în el şi care din el trece în corpul unui animal, pentru a deveni animal, fără a înceta să fie om.

Fulger de sidef, ciocnire între soare şi om. Cei care se confruntă cu nahualul lor în acest fel, în afara lor, sînt de neînvins în războiul cu oamenii şi în dragostea cu femeile, sînt îngropaţi cu armele şi însemnele lor de virilitate, posedă cîte bogăţii vor, sînt respectaţi de vipere, nu se

îmbolnăvesc de vărsat şi dacă mor, se zice că oasele lor sînt de piatră luminoasă.

O a treia încercare îi aşteaptă. Ajung pe înălţimile cu păduri îngheţate, scufundate în aburi ce formează o întunecime albă care şterge totul, totul, la fel ca şi întunecimea neagră a peşterilor. Se mişcă de parcă ar înota, printre frunzele copacilor şi ale arborilor de *capoc* care cu ramurile lor ţes o cîmpie de sute de leghe verzi deasupra pămîntului verzui ce se întinde jos. O cîmpie aeriană, suspendată pe ramuri deasupra chipului terestru. Lume de nor ce se evaporă: orhidee albe, statice, imobile, orhidee carnivore, active flori-animale cu pielea verde şi gîturi de „de profundis" şi erizipel; urechelniţe cu umblet de fir de păianjeni înnebuniţi; scarabei strălucitori; fluidă frînghie împletită din vipere care cînd dorm par să asculte chimvale; rozătoare zvîrlugi, urşi-spălători care îşi spală hrana: maimuţe-lei: veveriţe; urduroşi urşi stupari; pui de porumbei în cuiburi mirosind a pene şi var; mied de miere de fluturi şi rouă pe crengile de bambus mutilate; sînge de cocoşi vegetali cu înflorate creste de foc; loc verde de frunze cu spini arzători; ferigi cu coama lungă adormită între încreţituri; stupi; roiuri de albine cu zgomot săpunos...

Patru zile petrec în această cîmpie aeriană suspendată de coloanele arborilor de *capoc*, deasupra pămîntului neted, cei care au ieşit din neagra întunecime a cavernelor la alba întunecime a ceţei. Patru zile şi patru nopţi fără să doarmă, neînvinşi, fără alt aliment vizibil decît frunzele de pe ramuri, fără alt fel de vorbă decît gesturile lor, mergînd agăţaţi tot timpul de crengi, cu capul în jos, rupt parcă din ceafă, dezechilibraţi, cu picioarele mişcîndu-se ca inimile, goi sau pe jumătate goi, rîsete şi iar rîsete, cu sexul neacoperit. Lumina le produce o castă somnolenţă. Picotesc. Se scarpină. În cea de a patra zi, cînd soarele se întoarce către Apus, vrăjitorii îi anunţă că nu sînt oameni de lemn; că nu sînt păpuşi din păduri şi-i lasă să treacă pe pămîntul neted, unde îi aşteaptă sub toate formele porumbul, în carnea fiilor lor care sînt de porumb; în trupul nevestelor lor, porumb udat pentru plăcere, fiindcă porumbul în carnea femeii

tinere este ca bobul umezit în pămînt cînd e gata să încolţească; în alimentele pe care le înghit chiar acolo, după abluţiunile în baia comună, pentru a-şi reface foiţele: turte cu unsprezece straturi de porumb galben cu umplutură de fasole neagră între ele, pentru cele unsprezece zile din peşterile întunecate; turte groase de porumb alb, sori rotunzi, cu patru straturi cu umplutura de floare blondă şi mătase de porumb între ele, pentru cele patru zile pe pămîntul care se evaporă; şi *tamale* de porumb bătrîn, de porumb copil, turte, atol, ştiuleţi fripţi, copţi.

Ajunşi acolo, văzînd toate acelea, Vraciul şi domnul Nicho, cerb şi coyot, îşi scuturară cele patru labe sau verdeţuri smulse din pămînt. Invincibilii, scăldaţi de curentele subterane ale rîurilor reci ca metalele, după ce au mîncat şi au îmbrăcat haine de sărbătoare, se îmbarcă în canoe uşoare, îndreptîndu-se către grotele luminoase.

Cuţitul meu de cremene te proclamă! Părul meu pieptănat cu apă! Tot ce te-nconjoară sînt eu! Eu în jurul tău, tu în jurul meu! Drept este arborele cerului şi peste el, înainte de pămînt, trec toate: victoriile şi înfrîngerile, înainte de a trece peste pămînt, înainte de a trece peste lac, înainte de a trece peste sufletul omului! Mîinile tale pline, fruntea ta verde, lumea ta între genunchii de apă, carnea de floare după atîta stat în genunchi!

Cea dintîi zi a unui oraş de ţărani cu rădăcini de plante medicinale s-a înălţat pentru a-ţi fi pavăză împotriva liliacului, pentru ca tu, solar şi vertebrat în măduvă de trestii melodioase, cu puful blond al sexului pe cap, să fii decapitat cînd eşti copt, între piramidele de inele de şarpe, peştele lunar şi ceaţa celor dispăruţi!

Structuri subterane repetă fără buze, cu voce directă, rigidă, ieşită din gîtul omenesc în cavitatea grotelor cu gîtlej de diamant, cîntecul vrăjitorilor îmblînzitori de licurici. Vocea explodează, e o petardă ce plesneşte în interiorul auzului secret al pietrelor, dar ecoul o culege şi cu lut de sculptor o modelează din nou, pînă ce o preface în cupă răsunătoare, cupă din care cei ce n-au fost învinşi în fundul

pămîntului, beau zborul băubil al păsărilor, ca să nu fie învinşi în cer.

Vraciul îl arată cu piciorul lui de cerb, printre invincibili, pe Gaspar Ilóm. Poate fi recunoscut după cît ardei iute mănîncă, după privirea lui discretă şi după claia căruntă din cap.

Coyotul-Poştaş, Nicho Aquino, îl vede pe şeful de trib din Ilóm printre invincibili, în timp ce Vraciul-Cerb de Şapte-focuri îi explică:

— Noaptea, purtătorii veninului au urcat să-i dea moartea, în toiul unei petreceri. Buzele lui au supt dintr-o ulcică cu rachiu veninul alb, o dată cu licoarea. Marea Păduchioasă, nevasta lui, s-a năpustit spre prăpastie cînd i-a văzut buzele arse de venin. Gaspar a vrut s-o omoare, dar i-a văzut în spinare mogîldeaţa fiului lui. Invincibil, cum este, a băut rîul ca să-şi spele veninul şi, superior morţii, s-a întors o dată cu răcoarea dimineţii să-şi caute oamenii, dar, vai, din oamenii lui nu mai rămăseseră decît cadavrele sfîrtecate de cuţite, tatuate de pulberea focurilor trase unul după altul. Atunci, urmărit de împuşcăturile celor care-l voiau viu sau mort, s-a aruncat din nou în apă, în rîu, în curent, invincibil, aşa cum se vede aici, printre invincibili. Eu m-am salvat de la moarte, continuă Vraciul – un nor de musculiţe zbura în jurul urechii lui de cerb – pentru că am avut timp să mă prefac în ce sînt, să-mi scot cele patru labe, că altfel acolo aş fi rămas, făcut bucăţele, la fel ca alţi vrăjitori îmblînzitori de licurici care au încasat cei dintîi loviturile de satîr în somn, fără să mai aibă timp să se prefacă în iepuri. Asta erau, iepuri, iepurii cu urechi de foi de porumb. Bucăţi i-au făcut, dar bucăţile s-au unit, din fiecare vrăjitor s-a tîrît bucata care mai rămăsese vie, pentru a forma un singur vrăjitor, un vrăjitor din bucăţi sîngerînde de vrăjitori şi toţi într-un glas, prin gura acestei fiinţe ciudate cu multe braţe, cu multe limbi, au aruncat blestemele: Foc de munte va omorî purtătorii veninului! Şi arşi au murit Tomás Machojón şi Vaca Manuela Machojón. Focul celei de a şaptea defrişări să-l omoare pe colonelul

Gonzalo Godoy! Şi ars, aparent, a murit în „El Tembladero” şeful soldaţilor călări.

— Aparent... spuse Coyotul, care tocmai voia să spună ceva; mai degrabă domnul Nicho ascuns în coyot.

— Da. Vrăjitorii îmblînzitori de licurici, urmaşi ai marilor scăpărători de cremene, l-au condamnat să moară ars şi în aparenţă sentinţa s-a împlinit, pentru că ochii bufniţelor, foc cu sare şi ardei iute, l-au ţintuit por cu por pe o scîndură, unde a rămas aşa cum era, aşa cum este, redus cu cal cu tot la dimensiunile unei figurine de zahăr. El a vrut să se sinucidă, dar glontele i s-a turtit de tîmplă, fără să-l rănească. Un mic militar de jucărie, pentru, a-şi îndeplini vocaţia. Militarii au vocaţie de jucării.

Poştaşul-Coyot dădu din coadă. Să audă toate acelea care s-au întîmplat de mult, ca şi cum s-ar întîmpla acum, la intrarea în grotele luminoase, printre oameni ce coborau din luntrile secrete spre a le aduce răşină drept hrană invincibililor, prezenţi ca visurile pe stîncile îmbrăcate în pietre preţioase; ei, care se hrănesc cu fum parfumat şi cu floarea aerului sau cu florile trimise din bărci pe un fir lung, suflate pentru a le împinge să urce şi să rămînă agăţate în dantelăria de diamante şi perle care cădeau, care urcau, magnetizîndu-se unele pe altele cu antenele lor subţiri de fluturi morţi.

— Şi după blesteme, focul – se aplecă cu solemnitate cerbul, Vraciul, scuturîndu-şi gura tivită cu negru, cu dinţişorii ei albi – s-a stins, dintr-o suflare, aşa cum se stinge o flacără, lumina triburilor, lumina fiilor din pîntecele acestor oameni răi precum stîncile care iarna ard de frig şi vara ard încălzite de soare. În ei şi în fiii şi urmaşii lor s-a stins lumina triburilor, lumina fiilor. Machojón, fiul lui Tomás Machojón, purtătorul veninului, a fost prefăcut într-o stea pe cer cînd se ducea să ceară mîna Candelariei Reinosa, iar Tecunii i-au decapitat pe Zacatoni, care au fost smulşi din viaţă cum se coseşte iarba, căci erau cu toţii urmaşi, fii sau nepoţi, ai farmacistului Zacaton ce cu bună ştiinţă a vîndut otrava cu care a fost omorît un biet cîine bolnav de pecingine.

Fulgere de soare printre copaci, de-a lungul galeriilor, schimbau decorul grotelor, acum de smaralde, verde mineral ce descindea în mijlocul unei atmosfere de jar verde-albastru către verdele, fără reflexe, al apelor vegetale, adînci.

Ar mai fi fost de întrebat multe lucruri, dar pentru că unele anume îl zgîndăreau cel mai mult, domnul Nicho îndrăzni, nu fără a simţi prin şira spinării o mîncărime de coyot viclean.

— Şi piatra Mariei Tecún?

— Întrebarea ta, păr gros, păr tăios, este scara pe care mi-o întinzi ca să încalec pe răspuns.

— Păr gros, păr tăios te întreabă, fiindcă sînt multe cele ce se povestesc despre Maria Tecún, despre „tecune“, femeile care fug, şi mulţi bărbaţi au dispărut pe Vîrful Mariei Tecún... – înghiţi o gură plină de salivă de coyot, amalgam de lacrimi şi răsuflare de gîtlej gata să urle, înainte de a putea să spună: – şi pentru că de-aici mi se trage necazul. Am suferit cum nu se poate explica nimănui care nu este şi animal şi om, ca noi. Simţeam că gelozia îmi forma în cap cheaguri de sînge gros, vînăt, şi după ce mi-l îmbiba pe tot, începea să-mi curgă pe faţă, cald, şi-mi rămînea lipit pe dinafară, pînă ce ruşinea mă îngheţa de moarte, ca o pală de cancer. Dar gelozia mea avea pe dedesubt nişte bube de milă şi atunci mă simţeam în stare să o iert: sărăcuţa, i-au dat să bea praf cu umblet de păianjen!; şi nu era mila, ci o cumplită mîncărime în gît pe care începeam să o simt şi care mă strîngea pînă ce-mi producea greaţă, în timp ce două cercuri, tot de mîncărimi, se lipeau de mine să-mi sugă sfîrcurile ţîţelor şi un cerc de apă adîncă mi se încolăcea de mijloc, şi atunci, nu numai că mă simţeam în stare s-o iert, ci s-o şi iubesc din nou pentru plăcerile mele secrete, împăcîndu-mă cu gîndul că în rătăcirile ei ar mai fi cunoscut-o şi altul, i-ar fi gustat carnea, interiorul grotei ei luminoase, numai că în acele străfunduri de peşteră umedă a sexului ei, rocile ascuţite se frămîntă ca nişte rădăcini animale. Nimeni dintre cei ce nu sînt şi animale şi oameni nu mă poate înţelege. Pe urmă ştiu ce s-a întîmplat; dar ca

să ajung la această tristă consolare de a o şti moartă, doar cîinele a fost de faţă cînd a plecat după apă şi traversînd cîmpul cu nutreţ a căzut într-un puţ, cîte-am mai îndurat: fără îndoială că am muşcat animale fără apărare; fără îndoială că am speriat oamenii prin sate, fără îndoială că am urlat prin cimitire, fără îndoială că am încîlcit ghemul nebuniei mele pe patru labe în jurul stîncii Mariei Tecún, printre pînze de ceaţă şi umbre...

— Să ieşim din lumea subpămînteană, drumul e scurt şi povestea lungă, iar explicaţia e simplă, dacă ne întoarcem la Vîrful Mariei Tecún...

XIX

Domnul Nicho Aquino nu se putea întoarce în San Miguel Acatán. L-ar arde de viu aşa cum de vii i-au ars scrisorile pe care le ducea la poşta centrală, vrăjitorii cu mîini negre şi unghii de licurici. După ce străbătu multe ţinuturi, cu înfăţişare cînd de om, cînd de coyot, apăru într-un sat ce i se păru construit pe un morman de deşeuri. Aşa şi era, se vedea bine, era construit pe stîlpi de fier, scînduri groase, piloni de ciment şi trunchiuri de copaci scufundaţi în apa mării, totul înţesat de sare şi bîntuit de febră paludică. Căsuţe inundate, la care se ajungea pe nişte trepte de scîndură la coridoare cu duşumeaua din lemn putrezit, unele cu ferestre cu geam, închizîndu-se ca o ghilotină, toate cu plase de sîrmă, şi altele construite chiar pe pămîntul încins, duhnind a peşte, cu acoperişuri de stuf şi uşi goale, ca nişte ochi chiori. În case, o senzaţie de pisici cu guturai. Sobe de fier. Bucătărese negre. Găteau cu petrol, deşi în unele case exista şi soba creştină, solidă, cu plită, şi mîncarea se pregătea la foc de lemne şi cărbune vegetal.

Vreme rece, spuneau oamenii, iar domnul Nicho simţea că fierbe. Venea din munţi, urmărit de justiţie. Îl acuzau, în afară de delictul de infidelitate în păstrarea documentelor, de moartea nevestei lui, despre care nu se mai aflase nimic. E greu să te obişnuieşti pe coastă.

Îl găzdui, în chip de comisionar, stăpîna unui hotelaş cu înfăţişare mai degrabă de spital. Camerele clienţilor erau tapetate cu hîrtie înfloratã, care din cauza soarelui se decolorase de tot. Un hotel cu multe pisici, cîini, păsări de curte, păsări în colivie, papagali şi o pereche de păsări roşii, tot un soi de papagali, ce păreau un adevărat curcubeu printre atîtea lucruri murdare şi care serveau de amulete împotriva incendiilor.

Un singur client. Un client necunoscut. Cobora dintr-o barcă la fiecare şase sau şapte zile, cu pipa în gură şi haina împăturată pe braţul său cu carnea albă, cu chipul ars de soare, blond, puţin şchiop. La fiecare fel de mîncare i se schimba şervetul, ca să-şi şteargă mustăţile, iar domnului Nicho îi revenea sarcina de a-i aduce la masă farfuriile: supă, orez, carne, banane, fasole şi cîte-o piersică dulce. Află că era belgian. Ceea ce însă n-a putut afla niciodată a fost motivul pentru care pleca pe mare. Nu pescuia. Nu aduceau mărfuri ce i-ar fi prisosit, cum făceau contrabandiştii. Doar el, sacoul şi pipa. Stînd de vorbă cu stăpîna hotelului, Doña, aceasta îi spuse că ea bănuia că se ocupă cu măsurătoarea adîncimii apei, ca să vadă dacă puteau intra pînă acolo vapoarele englezeşti, în cazul în care ar fi început vreun scandal cu Anglia. Viaţă monotonă, comparabilă doar cu convoiaşul de căruţe de pe chei, care duceau şi aduceau mărfuri. Răsuflare mai uşoară doar la vremea înserării parfumate cu aromă de bambus proaspăt, mult după apusul soarelui.

Dar domnul Nicho, care era folosit la tot felul de treburi – numai pe femeia n-am făcut eu aici! spunea patroanei sale –, fusese angajat în special pentru a fi trimis de două ori pe săptămînă şi chiar de trei ori, după cum era nevoie, într-o bărcuţă vîslită de un luntraş, la Castillo del Puerto.

În timp ce pe coasta dinspre port şi împrejurimile lui creşteau palmieri cu trunchiurile oglindite în apă ca nişte vipere ieşind parcă din mare, de cealaltă parte se contura în zarea lichidă, ca un grangur imens, Castillo del Puerto.

Ceasul, de mărimea unei mici broaşte ţestoase, pe care Doña i-l dădea ca să ştie ora – marea, ca orice animal, are orele ei, iar noaptea se înfurie –, şi-l agăţa cu un lanţ ca de deţinut la butoniera a doua a cămăşii lui kaki, iar tic-tacul acestuia i se repercuta în stern, pînă ce osul se obişnuia să meargă între două pulsaţii, cea a sîngelui şi cea a timpului. De o parte şi de alta, în timp ce luntrea încărcată cu mărfuri avîntîndu-se în larg tot mai mult se alungea, mai îngustă ca un băţ, aproape ca un fir, zarea se întindea şi ea stropită ici şi colo cu capete şi cozi de rechin. Plesnituri de cozi, boturi căscate, zgomote puternice, răsuciri şi încolăciri în liniştea apei, sub liniştea cerului.

Uneori lua cu el cîte un pasager sau pasageră dintre cei care trăgeau la Hotelul King şi se înţelegeau cu Doña să închirieze luntrea pentru a merge la Castel să viziteze cîte un deţinut. Şi în cazul acesta, domnul Nicho îi îngrămădea în luntre, să încapă lîngă ei şi cineva din casă, profitînd de drumul plătit, pentru a-şi transporta mărfurile.

Deţinuţii de la Castillo del Puerto îl impresionau pe Nicho Aquino, om de la munte din cap pînă-n picioare, căruia i se părea că de atîta stat închişi în mijlocul mării, deveneau, treptat un fel de fiinţe acvatice care nu erau nici oameni, nici peşti. Culoarea pielii, a unghiilor, a părului, mişcarea lentă a pupilelor aproape întotdeauna fixe, modul de a acţiona, de a-şi întoarce capul, de a se mişca, totul era ca la un peşte, pînă şi felul în care îşi arătau dinţii cînd rîdeau. De om nu mai aveau decît înfăţişarea şi glasul care la unii era atît de slab, încît se putea spune că deschideau şi închideau gura scoţînd doar nişte bulbuci.

În acest Castel al Portului, amenajat ca închisoare, printre oamenii peşti, îşi executau condamnarea pentru fabricare clandestină de rachiu, vînzare de rachiu fără patent, mărturie falsă, furt şi nesupunere, inculpaţii Goyo Yic şi Domingo Revolorio. Trei ani şi şapte luni le dăduseră fiecăruia, fără să le fie socotit timpul cît stătuseră închişi în Santa Cruz de las Cruces. Cumetrii erau cei mai buni clienţi ai stăpînei hotelului King, la frunzele de palmier pentru pălării. Zile în şir petreceau unul în faţa celuilalt, aşezaţi pe

două pietre, gata tocite dinaintea sosirii lor, împletind frunzele de palmier într-un cordon nesfîrşit pe care-l tot încolăceau pînă ce aveau suficient de mult şi atunci se apucau de cusut pălării, pălăriile pe care le fabricau spre a le vinde cîte douăsprezece odată. Revolorio, de cîte ori termina fundul unei pălării, se sprijinea cu coatele pe genunchi şi, privind marea, vorbea despre cît cordon i-ar trebui ca să-i facă o pălărie de mărimea cerului, Goyo Yic, atunci cînd învîrtea în mînă o pălărie gata terminată, se gîndea că poate în el înotau ca într-un acvariu, de la cel mai mic peştişor pînă la rechinul care-i înghite pe toţi. În cap se întîmplă la fel ca pe mare. Gîndul mare le mănîncă pe celelalte. Acest gînd fix care nu se satură. Şi gîndul-rechin din capul lui Goyo Yic continua să fie nevasta lui, însoţită de copiii lui, aşa cum fugise în dimineaţa aceea de acasă, în apropiere de Pisigüilito. Ce de ani s-au mai scurs! A umblat ca negustor ambulant pînă ce-a fost închis, s-ar putea spune, căutînd-o peste tot, lăsînd vorbă că dacă cineva ar vedea-o să-i spună unde este, dar niciodată n-a aflat nimic, niciodată n-a avut nici cea mai mică veste despre ea. Oarbă îi ieşea din piept inima, după atît timp, să o strige pe nurpe, cum ieşise el, orb pe-atunci, din casă, strigînd-o: Maria TecúúúÚÚÚn!... Maria TecúúúÚÚÚn!

Deţinuţii. Vreo sută douăzeci, îndobitociţi de mîncare şi somn, fără să facă nimic. Soarele usca atmosfera şi aerul sărat pe care-l respirau le menţinea o sete continuă. Corpuri grase şi umede de peşti netezi, fără solzi. Cei care înnebuneau se aruncau în mare de sus, din turnuri. Apa îi înghiţea, urmăriţi de rechini pe verticală, şi în registrul închisorii se nota un dispărut, fără a se pune data. Data se stabilea atunci cînd mortul înceta să mai mănînce, în ajunul sosirii vreunui „căpăţînos“ din port. Pînă atunci mortul mînca, pentru buzunarele domnului director.

Nu erau deţinuţi speciali. Erau deţinuţi uitaţi. Rămăşiţele din alte închisori erau trimise temporar acolo. Chestiune de soartă. Uneori curăţau tunurile castelului, ocupaţie care pe unii îi distra şi pe alţii îi supăra. Să cureţe toate vechiturile. Mai rău decît să nu faci nimic este să faci

lucruri inutile. Seu şi cîrpe, pînă ce bronzul rămînea curat, cu lei şi acvile pe emblema imperială.

Un ciudat afiş din litere imprimate probabil cu fierul roşu pe o scîndură, spunea: INTERZIS A SE VORBI DESPRE FEMEI. De cînd data oare acea inscripţie pe scîndură mîncată, uscată de soare, uscată de sare, lemn devenit aproape cenuşă? Se povestea că acea poruncă exprimată în litere de tipar navigase pe toate mările cu un vapor de piraţi. În epoca eroică a castelului avertizarea se îndeplinea sub ameninţarea cu moartea. După ce garnizoanele au plecat, s-au năpustit corbii, să scoată ochii inexistentelor femei de acolo, despre care nu se vorbea, la care doar se îndreptau gîndurile. Acum locul acela duhnind a urină era colţul cel mai abandonat al fortăreţei.

— Ce noroc, cumetre, că dumneata nu erai aici pe vremea cînd afişu' ăsta era treabă serioasă.

— Ce mi-ar fi făcut? îi spuse Goyo Yic lui Revolorio.

— Păi, aproape nimic nu ţi-ar fi făcut: o pietricică de şaptej' de kile de gît şi... în mare.

— Io zic, cumetre...

— Vorbeşte, cumetre Goyo, da' nu de femei...

— Pedeapsa trebe că nu era şi pentru ăi care vorbeau de mamă, fincă poate asta era permis, că-nainte de orice, mama.

— Aşa zici dumneata, cumetre, da' era interzis să vorbeşti şi de sfînta mamă; nu... afişu-i foarte înţelept... Nimic nu te tufleşte mai rău ca vorbăria în care încep să dănţuie autoarele zilelor omului. Soldatu' îşi pierde forţa cînd se pune să-şi amintească de trecutu' dulce al zilelor de altădată. Nu mai e soldat, se preface-n copil.

Un temnicer cu faţa de cheie strîmbă, ieşindu-le înainte, le arătă cerul senin, fără nici un nor şi albastrul sufocant al mării Atlantice.

— Acuma tre' să profităm, ca să vedem dacă reuşim să vedem insula ailaltă. E o insulă mare. Îi zice Egropa.

Cumetrii şi temnicerul se urcară într-unul dintre turnuri. Un punctuleţ întunecat pe pînza apei. Barca domnului Nicho care se întorcea de la castel la ţărm.

Domnul Nicho schimba cînd şi cînd cîte o vorbă cu luntraşul, Juliancito Coy, deşi dintr-un defect de pronunţie îşi spunea „Juliantico“, aşa se numea luntraşul. Gol, doar cu un slip mic. Ştia puţine şi ştia multe. Puţină vorbă şi multă luntre. Aşa îi spunea Nicho Aquino; Juliantico îşi arăta dinţii de peşte şi combinînd vîslitul cu vorbitul, spunea mormăit: Mulţi rechini p-aici şi colo, mai departe, pe pămînt, multe şopîrle; amu' aşa cum e, e mîncare, şi nenorociţii ăştia ar vrea să te mănînce. Urcară pe o scăriţă pînă la cheiul micii Vămi. Domnul Nicho o porni cu calabalîcul lui, coşuri şi lăzi goale, iar luntraşul cu vîsla pe umăr, fiecare înspre casa lui, fără să-şi spună nimic, de parcă nici nu se cunoşteau.

— Cumetre, insula Egropa... Îi arăta Revolorio, lovindu-l uşor cu cotul pe Goyo Yic.

— Adevărat, cumetre, cum de-ai putut s-o vezi?...

Temnicerul mustăcios şi cam chior îşi încreţi toată faţa strîngînd din ochi pentru a descoperi la orizont insula Egropa. Nu văzu nimic, dar coborî şi se puse pe povestit că dacă nu era insula Cuba, atunci era insula Egropa aia pe care-o zărise, cu ochii lui o zărise.

Cinci luni îi mai lipseau lui Goyo Yic (şi cumătrului său bineînţeles!), pentru a-şi împlini condamnarea, cînd într-o zi – cosea o pălărie, o pălărie care-i fusese comandată – îşi auzi numele strigat, în întregime, la poarta castelului, printre numele noilor deţinuţi care coborau dintr-o barcă cu motor, cu steag, soldaţi şi cornet acustic şi pe care şeful îi primea după o listă scrisă.

— Goyo Yic! cîntă şeful, terminînd lista.

Cumătrul Tatacuatzin îşi lăsă treaba şi ieşi să-l recunoască pe cel care trebuia să fi fost vreo rudă de-a lui. Te pomeneşti că era tizul lui dublu, după nume şi după prenume.

Un băiat de vreo douăzeci de ani, slab, cu părul negru, cu chipul sănătos, ochi vii, ţinută mîndră, era Goyo Yic.

Tatacuatzin îl întrebă:

— Goyo Yic?

Şi băiatul răspunse:

— Eu sînt, doriţi ceva?...

— Nu, doar să te cunosc. Mi s-a părut cunoscut numele şi am venit să văd cine este. Cum a fost drumu'? E obositor. V-au adus pe jos? Şi pe noi ne-au adus tot aşa. Da' aici o să ai timp să te tot odihneşti, la fel ca morţii în cimitir.

Tatacuatzin, de îndată ce-l văzu pe băiat, ştiu cine era, îşi plimbă capul cărunt dintr-o parte în alta, alături de băiat, cu ochii grei de lacrimi care nu-i ieşeau şi în gît cu cuvintele care-l strîngeau, sufocîndu-l. Dar odată cu gustul amar ce-i venise în gură din stomac, simţi şi un firicel de speranţă, ca un fir de salivă dulce: prin fiul lui va afla unde este Maria Tecún.

Îl căută pe cumătrul Mingo, să-i povestească şi să-l roage să spună pentru el rarissima rugăciune a celor „Doisprezece Emanueli", care îţi dă atîta putere şi sfaturi bune, aceea care începe cu „Primul Emanuel", Sfîntul Caralampio...

Goyo Yic află de la cumătrul Mingo că Tatacuatzin Goyo Yic era tatăl său. Din clipa în care-l văzuse la poarta castelului ochii lui avură impresia că întîlniseră ceva care era al lor, aici unde totul îi era străin, potrivnic; dar numai acum îşi dădu seama de motivul acelei impresii pe care în primul moment nu şi-o putuse explica. De aceea se duse să doarmă lîngă el. Ceea ce înseamnă cu adevărat a dormi. Era prima noapte în care dormea aşa, ca bărbaţii, protejat de prezenţa tatălui său. Totuşi, în mod inconştient, închise ochii fără teamă alături de un bărbat.

Tatacuatzin Goyo Yic încercă să afle, temător, după ceea ce i se întîmplase din cauza atîtor întrebări: rămăsese cu imaginaţia asemenea unui glob din care ieşise aerul albastru; încercă să afle unde trăia Maria Tecún. Cînd a plecat de-acasă – îi povesti fiul lui – i-a dus mai spre munte, convinsă fiind că tatăl lor avea să-i caute pe coastă.

— La munte, unde?... întrebă Tatacuatzin.

— Sus, în munte. Acolo am stat şase ani. Mama lucra la o fermă mare. I-au dat o colibă şi acolo am crescut cu toţii.

— Cu v' un alt tată?

— Nu, nu. Noi şi-aşa eram mulţi şi mama prea urîtă.

Urîtă, repetă Tatacuatzin Goyo Yic în sinea lui. Urîtă, urîtă şi fu cît p-aci să spună: „Dar era frumoasă, o fetişcană frumoasă”, însă îşi aminti de îndată că el n-o văzuse niciodată, dar toţi îi spuneau că e frumoasă.

— Pe urmă ne-am mutat în Pisigüilito, l-am căutat pe tata, pe dumneata te-am căutat, dar nu mai erai, cine ştie, o fi plecat, ziceau, sau a murit, ziceau cu tristeţe. Mama s-a măritat iar. l-au spus că dumneata ai căzut într-o prăpastie, tot umblînd s-o cauţi pe mama. Cum erai orb...

— Cu v’un alt tată?

— Cu un om care făcuse tîrg cu diavolu’ şi aşa trebuie că era, fincă s-au întîmplat lucruri foarte ciudate în casă: veneau mereu la mama tot felu’ de oameni; el îi găsea aoolo, dar nu-i lua la bătaie, nu se certa cu ei, nu le zicea nimic. Asta pentru că au încercat-o să vadă dacă era bună, credincioasă, cu urmăririle alea.

— Bună era, cred şi io! exclamă Tatacuatzin.

— Pe urmă am fugit de-acasă unu’ cîte unu’; numa’ Damiancito, ăl mai mic, a rămas cu ea şi de la el am aflat că Dracu’ s-a-ndrăgostit de mama; aşa umbla vorba: a făcut-o frumoasă, curată, drăguţă, ca un potret de prăvălie; da’ lu’ omu’ care se-nsurase cu ea i s-a năzărit să nu se mai mişte de lîngă ea şi de cîte ori venea Dracu’, îi dădea cîte-o bătaie: ce de bîte-a mai încasat Diavolu’, fără ca afurisitu’ să poa’ să-i facă ceva, pentru că înţelegerea fusese aşa: cît timp mămica nu-i iubea pe ăi care-i făceau curte, taică-meo vitreg putea să-i bată, fără ca ei să s-atingă de nici un fir de păr din capu’ lui; şi cum mămica nu-l înghiţea pe Dracu’ nici în pozâ, taică-meo vitreg putea să-l altoiască, fără ca Satana să se-atingă de el.

— Da’ pe tine de ce te-au adus aici?

— De prea-ndrăzneţ... Voiau să ne facă să muncim fără să ne plătească. Totu’ e-n paragină... Nu există nici un fel de drept...

Tatacuatzin Goyo Yic îi povesti fiului cum îşi trecuse viaţa căutîndu-i prin sate şi pe drumuri. Mai întîi, operaţia. Chigüichon Culebro îi redase vederea. Pe urmă peregrinările ca negustor ambulant. Şi în cele din urmă ticăloşia cu

rachiul şi închisoarea. Îi căuta temîndu-se că nevastă-sa îi dusese pe coastă, unde există un vierme care face oamenii să orbească, ca să-i ia el; dar, slavă domnului, că s-a gîndit bine şi deşi îşi irosiseră viaţa, şi-au cîştigat copiii.

Goyo Yic îi povesti că mama lui, care era mai războinică decît un bărbat, o adevărată luptătoare, i-a promis c-o să-l fure de la castel; dar acum, după ce văzuse locul, cu atîta putere de apă în toate părţile, atîţia rechini şi atîtea altele, o să-i trimită vorbă să nu încerce. Noaptea, marea devine foarte periculoasă.

— Mai întîi o să vină să te vadă...

— Bine-nţeles, tre' să-mi aducă ceva haine, să am de schimb.

— Păi atunci, băiete, las-o să vină şi atuncea ea singură o să se descurajeze, cînd o vedea cu ochii ei ce periculoasă e marea, ce de stînci mai are şi ce afurisit e nenorocitul ăsta de castel.

— O s-o vezi şi dumneata...

— Hm?... făcu un gest de îndoială, om vedea pe urmă; bine că nu vine mîine. Am timp să mă mai gîndesc. Da' ar fi bine să vină.

O perdea de nori negri despărţi pămîntul coastei de castel. O perdea de nori negri, răsunînd de bubuielile tunetelor ce urmau după fulgerele desenate pe mare ca tulpinile unor mărăcini de aur.

— În zile de-astea, băiete, n-ai nici măcar consolarea de-a vedea un rechin.

Vîntul mugea. Rafale de ploaie. Valuri de mărimea unei biserici se înălţau şi se prăbuşeau spărgîndu-se. Insula şi castelul, se îndepărtau.

— Ce-ar mai fi, tată, de s-ar desprinde insula şi ne-ar lua apa...

— Să ne ducă spre insula Egropa; da' atunci n-ai mai vedea-o pe maică-ta.

— Păi mai e şi altă insulă?

— Aşa zice unu' din temniceri, unu de-i zic Portughezu'. Da, io nu cred că există ceva dincolo de apa asta albastră pe care-o vedem noi de-aicea. Noi, ăştia de la munte, nu

putem niciodată să ne-nchipuim marea aşa cum e ca un animal.

Fabricarea pălăriilor suferea şi ea din cauza timpului rău. Fără soare degetele nu se mişcă, rămîn înţepenite ca şi cum şi ele ar fi împletite, stau nemişcate pe frunza de palmier care se umezeşte prea tare, motiv pentru care trebuiau să facă un efort mai mare ca să o împletească.

— Deţinuţi bătrîni, fiule, spunea Tatacuatzin, schimbînd conversaţia, deţinuţi cu reumatismu' ascuns în oase, cu mîinile îndărătnice, cu picioare care nu te mai ascultă; pentru bătrîni durerea devine o plăcere.

Furtuna bîntuia furioasă întreaga coastă. Pînă şi în cele mai îndepărtate unghere ale castelului, închise între ziduri groase de cîte patru şi şase lungimi de braţ, din piatră şi amestecuri durificate de secole, se auzea ca şi cum s-ar fi spart ceva foarte fragil, dar în acelaşi timp foarte tare, la baza mormanului de stînci. Era aproape întuneric. Vocile paznicilor, soldaţi şi deţinuţi spioni, acopereau din cînd în cînd strigătul unei voci omeneşti în mijlocul vijeliei. Soldaţi şi deţinuţi priveau barca, deja zdrobită şi răsturnată, în voia valurilor.

Nu reuşiră să ajungă la ea. N-au putut afla nimic. Deţinuţii se făcuseră albi de spaimă, mici de tot, neînsemnaţi, în faţa naturii dezlănţuite. Lovituri de secure păreau valurile, măturînd marea pînă în adîncuri, răvăşind totul, iar creasta de spumă a apei sărea uneori, ca o ceartă de cocoşi, pînă la turnurile negre, întunecate, tăcute.

Cei doi Goyo Yic, cu ochii deschişi, urmară toată noaptea, în întunericul ploios, firul aceluiaşi gînd. Barca aceea strivită. Întîrziară să-şi comunice părerile, temerile, gîndurile, dar către miezul nopţii nu mai putură să tacă, mai ales că erau încă treji. Cuvintele le scăpară din guri ca lătrăturile unui cîine care nu vrea să latre şi care apoi, după ce latră, se sperie singur auzindu-se. Dar nu, n-a fost ea, nu putea fi ea. Va veni întîi să-i aducă haine lui Goyo Yic, fiul ei, şi de-abia pe urmă se vor înţelege cum să-l scoată de-acolo.

— Doar dacă ăl cu tîrgu' cu diavolu', murmura Tatacuatzin Goyo Yic.

— Ba nu, tată, răspunse în cele din urmă Goyo Yic, fiul, după ce tăcuse un timp, se zice că taică-meo ăsta vitreg ar fi scăpat de el.

— Cum ai spus că-l cheamă? Sînt unele nume care nu-ţi rămîn deloc în minte.

— Benito Ramos îl cheamă...

— Şi cum aşa, l-a lăsat diavolu'?

— Da, i-a dat drumu'...

Se înveliră şi, unul cu o vorbă, altul cu alta, adormiră. Tatacuatzin Goyo Yic îşi lăsă mîna parcă la întîmplare pentru a apuca o parte din trupul copilului său, care astfel se odihnea mai bine în somn. Sînge vechi şi sînge nou din aceleaşi străfunduri, copacul bătrîn şi lăstarul, un butuc şi o aşchie din acelaşi trunchi în mijlocul furtunii.

În apropierea portului, Hotelul King, mînjit cu apă sărată, cu plasele lui contra ţînţarilor care ţineau umezeală de parcă ar fi fost mai degrabă plase de pescuit; Doña îl întreba din ochi pe Nicho Aquino ceva ce Nicho Aquino presimţea ca fiind evident, dar nu îndrăznea să articuleze cuvintele în cavitatea gurii sale, temîndu-se că, reprezentîndu-şi gîndul prin cuvinte, acesta ar deveni adevărat, nu s-ar mai putea distruge, s-ar preface în realitate.

Împins din ochi de Doña, fără să deschidă gura, se hotărî să urce la etajul al doilea. Scara în spiralăscîrţîi sub picioarele lui. Din cîţiva paşi, frecîndu-şi mîna pe balustrada năclăită de sare, micuţa balustradă de la etajul al doilea, împinse uşa camerei belgianului. Nimeni, nimeni. Nu erau decît papucii lui, o pălărie de preot – domnul Nicho îşi aţinti ochii asupra acestui obiect pe care-l şi consideră rapid ca un fel de moştenire, aşa, datorită înrudirii care există între stăpîn şi slugă –, o candelă cu o lumînare pe jumătate arsă şi nişte chibrite.

Fără ca Doña să-l întrebe, îi spuse:

— Nu este...

— Ai văzut!... Doña era cu spatele cînd intră el în salonul bodegii, lîngă tejghea... Ştiam eu... l-a prins furtuna

pe mare... Îşi lăsă capul pe spate şi se întoarse ţinînd în mină hainele acum fără folos, vezi, tu, vezi tu...

— Da' o fi v'un pericol?

— Acum nu mai e...

Doña umplu în grabă încă un pahar de coniac şi, pe gît cu el.

— Atunci nu-i nici un necaz...

— Dacă e cu barca, acum nu mai e-n pericol şi chiar dacă nu e cu barca, tot nu mai e-n pericol; dar-ar Domnu' să se fi dus la munţii ăia unde cică ar fi minereuri de aur.

Vestea despre barca zdrobită de stîneile de la Castillo del Puerto ajunse la Hotelul King cîteva zile mai tîrziu, cînd deja furtuna se îndrepta înspre marea Caraibilor. În ziua aceea Doña bău o sticlă întreagă de coniac. Nicho Aquino i-o desfăcu şi i-o duse în cameră. Ea stătea în pat, goală pînă la brîu, ca o sirenă bătrînă, Nicho Aquino o salută cînd intră şi cînd ieşi. Doña nu-i răspunse. Era ca nebună. Nu-şi dădea seama că stătea cu sînii goi, în faţa unui bărbat străin. Ba şi-i mai şi scărpina cu cea mai mare naturaleţe. Nişte sîni trişti, picurînd lacrimi sărate. Servitorul lăsă sticla şi vasul curat pe măsuţa de lîngă pat. Chiştocuri de ţigări americane, mirosind a excrement parfumat. Doña nu-l văzu sau se prefăcu că nu-l vede, pierdută într-un nor de fum. Cu o mişcare imperceptibilă îşi întinse degetele pătate de nicotină pentru a-i cere altă ţigară. Domnul Nicho ieşi din cameră şi se opri să asculte. Nu auzi decît un glu-glu-glu al coniacului pe care Doña îl dădea pe gît. Apoi auzi că se ridică. Cît p-aci să dea peste el în uşă. Sări atît de repede de lîngă uşă, încît îl găsi lîngă balustradă. Dar nici nu-l observă. Scotea strigăte sfîşietoare, blesteme, îl insulta pe Dumnezeu cu cuvinte triviale. Servitorului i se făcu părul măciucă de teamă. Marea îşi înălţa valurile ei concave, ca nişte urechi şi ducea cele auzite pînă în adîncul tuturor lucrurilor, unde se află Dumnezeu.

A doua zi, la Hotel King totul era anapoda. Furtuna trecuse. Pe coastă, mii de peştişori morţi. Trunchiurile copacilor care coborau pînă în mare, scăldaţi de substanţe

marine, unii mutilaţi, alţii plutind cu rădăcini cu tot, ca nişte naufragiaţi cu pantofi.

— Foarte periculos... îi spuse domnul Nicho lui Doña, care apăru cu tot ce ieri avea afară, în corset.

— Dă-i bătaie cu cocosul, lasă frica...

— Da' cu ce-astup nucile...

— Ce ceară de artificii, ceară neagră; aşa am făcut eu bani: vînzînd nuci de cocos umplute. După zilele astea friguroase, deţinuţii dau oricît le ceri pe o nucă de cocos umplută. Las-o-ncolo de frică, parcă n-ai fi bărbat: în viaţă trebuie să rişti... Spunînd aceasta, Doña se gîndi la barca zdrobită de stîncile castelului, la bărbatul ei. ...Ce mult te interesează s-aduni bănuţii ăia cu care să-ţi scoţi nevasta căzută-n puţ... Cu aşa un curaj n-o să ai nimic niciodată... Bogaţii sînt bogaţi pentru că sînt oameni care riscă furînd paralele altora, făcînd negoţ, fabricînd lucruri şi tot ce mai vrei, că mulţi bani grămadă într-o singură mînă întotdeauna miros a furtişag de la ceilalţi...

— Păi cum şi-aşa cocosu-i rece de felu' lui, cine-o să creadă că ce vînd io e lapte de cocos... Să vinzi cocos după furtună..., asta numa' unei femei i-ar putea da prin cap!

— Îl ungi puţin pe şef; ia cu tine o sută de pesos cum ajungi i-i dai pe ascuns. Imediat începi să strigi: Cocos! Cocos!... Şi deţinuţii ştiu imediat... Mulţumirea ce-o să li se citească în ochi te va face să simţi că pe lîngă un bun negoţ faci şi o faptă bună...

Negoţul cu nucile de cocos a fost rotund ca şi nucile. Toţi au cumpărat cîte o nucă de cocos umplută, în loc de lapte de cocos, nucile erau pline cu rachiu, unele, iar altele cu rom. Cele cu rom erau mai scumpe. Simţeau nevoia să tragă nişte înghiţituri zdravene de rachiu sau de rom pentru a-şi mai alunga indispoziţia pe care în corp sau în suflet le-o lăsase furtuna.

Domingo Revolorio cumpără una cu rom şi se duse la cumătrul Yic să-i facă cinste cu o duşcă, numai că îl anunţă că era pe bani, la fel ca rachiul din ulciorul care-i adusese în nenorocita de închisoare. Şi unul şi altul se prefăcură că-şi vînd înghiţiturile pe care le beau. Tatacuatzin îi povesti fiului

său întîmplarea cu negoţul lor. Am vîndut cu banii jos, la şase pesos ulcica, în jur de două sute de ulcele, maximu', că ceva ne-a mai şi căzut pe jos; da' oricum, la şase pesos ulcica, două sute de măsuri erau o mie două sute de pesos; cînd ne-am trezit arestaţi, nu mai aveam nimica şi n-au avut de un' să ne ia decît ăi şase pesos. Băiatul se uita la ei. Treaba dracului. Făcură proba cu nuca de cocos umplută cu rom, vînzîndu-şi cu un peso duşca. Yic, tatăl, îi plăti lui Revolorio o duşcă, îi dădu moneda de un peso. Revolorio vru după aceea ca celălalt să-i vîndă lui o duşcă. O bău şi-i plăti un peso. Acelaşi peso. Şi tot aşa pînă ce goliră nuca: cîte trei măsuri fiecare. La sfîrşit trebuiau să aibă şase pesos şi ei n-aveau decît prăpăditul de peso cu care începuseră vînzarea. Socoteală ca de scamatorie. Să vinzi cu banii jos, să termini produsul şi pînă la urmă să nu scoţi nici măcar valoarea lui, ca să nu mai vorbim de cîştigul aşteptat.

Zilele şiroiau soare, soare care în Castillo del Puerto era ca plumbul topit. Lighioanele sufocate de căldură ieşeau să ia aer pe rambleurile de pămînt nisipos cu ierburi de culoarea păianjenilor. Deţinuţii le prindeau ca să le arunce peştilor, întîmpinînd cu rîsete vesele căderea şoarecilor, a şopîrlelor şi a şobolanilor în apa curată, verde-albastră, transparentă pînă acolo unde fundul începea să fie întunecime de porţelanuri de penumbră şi frig de meduze.

Soldaţii din garnizoană nu aveau voie să consume gloanţele şi de aceea nu trăgeau în rechini, dar, ah!, îi mînca în palmă de cît chef aveau să apese pe trăgaci şi să paralizeze dintr-un foc, dacă aveau ţintă bună, vreunul din acele minunate exemplare de rechin de mare tropicală care înotau în cîrduri prin faţa lor, mici tauri cu aripioare de iguane irizate, cu capul mare, cu două şiruri de dinţi piramidali. Negrii, doi sau trei deţinuţi negri, în zilele mai de bună dispoziţie, se aruncau să se lupte cu ei, fără cuţit, fără nimic, doar cu batjocura goliciunii lor ascuţite. Negrii ăştia împrăştiau în jur duhoare de muştar uscat, înainte de a se lansa în arena marină. La fel ca toreadorii. E mirosu' morţii care iese pîn frica omului, explicau deţinuţii. Totuşi, în

timpul luptei, cel mai bun trăgător din garnizoană stătea cu pistolul pregătit, gata să tragă asupra rechinului, în caz de pericol, deşi după cum se povestea, cu mulţi ani în urmă se întîmplase ca prin vîltoarea de spumă, nu se ştie în ce clipă, cu o muşcătură ca de pisică, un rechin să-l înşface pe unul din toreadorii negri. Spectacolul era grozav, desfrînare, luxură şi mister, şi exercita o atracţie atît de mare asupra spectatorilor, încît unii cădeau în apă, întrerupîndu-şi astfel palpitaţia incandescentă, bălăceli ce treceau neobservate, căci dacă în alte ocazii ar fi provocat rîsul tuturor, aici nici nu putea fi vorba de aşa ceva, dat fiind că întreaga atenţie era concentrată, magnetizată, de jocul morţii dintre rechin şi negru. Ce forme neînchipuite căpăta figura omului în clipa apariţiei şi dispariţiei rechinului împachetat în întunericul tînăr al umbrei lui marine. Animalul căpos pe urmele rachetei omeneşti cu explozie de bulbuci spumoşi pe braţe, pe picioare — fără să-l ajungă. Masa întunecată a animalului oscila, stupidă, comprimată de apă, în timp ce trupul lăcuit al negrului aluneca retrăgîndu-se şi galvanizîndu-i pe spectatori. În liniştea aşteptării — se auzea fiecare, picătură de sudoare căzută de pe frunţile deţinuţilor în oglinda lichidă de la mal şi acel blu-bu-blu-blu-blu al corpurilor duşmane trecînd atît de ameninţător de aproape unul pe lîngă altul, încît nici n-aveau bine timp să se gîndească la ceea ce nu se întîmpla, că din nou carnea goală de abanos, între un rîs şi un clănţănit de dinţi, se şi fofila din faţa rechinului care, păcălit, dar nu învins, cobora rapid, lăsînd în urmă-i un tirbuşon de spumă, pentru a reveni înclinat pe o parte, balansîndu-se între inele de cristal care aproape că scoteau sunete, ciocnindu-se.

După „distracţia cu rechinul” ofiţerii, soldaţii, deţinuţii îşi reluau viaţa lor fără rost, de fiinţe opace, cu nervii aproape zdrobiţi, unii simţindu-se ca jigniţi, cu zvîcniri în cîte un braţ, sau cu cîte-un ochi făcîndu-le ca un far.

Păsările marine, fastuoase, despleteau lentori şi distanţe, bătînd agale din aripi, rostogolindu-se din înălţimi doar atît cît să atingă apa şi să-şi reia de îndată zborul,

printre peştii zburători ce săreau ca nişte bucăţele de lac dintr-o masă de biliard lovită.

— Tată... se apropie Goyo Yic să-i spună, într-o zi foarte senină – a venit mama...

— Doamne fereşte să-i fi spus că io-s aici!

— I-am povestit...

— Vezi ce-ai făcut, pentru Dumnezeu!... Io nu voiam să ştie; şi ea ce-a zis?

— Nimic. A-nceput să plîngă...

— Şi i-ai spus că acuma văd?

— Nu. Asta nu i-am spus.

— Atunci, dacă-mi apropii pleoapele şi tu mă duci de mînă...

— Crede că eşti orb...

Maria Tecún avea şi acum aceiaşi pistrui, iar în părul ei lins şi roşu se zăreau şuviţe groase albe. Se dădu în spatele porţii ca să-şi şteargă lacrimile, să-şi sufle nasul ei ascuţit de bătrînă şi aşteptă tremurînd ca o trestie, sosirea fiului şi a tatălui, pe care-i văzu apropiindu-se.

Tatacuatzin Goyo Yic se apropie mult, făcînd pe orbul, gata să dea peste ea, pînă ce se lovi cu trupul de-al ei; ea se dădu puţin la o parte şi luîndu-l de mînă, îl privi cu ochi scrutători, scăpărători, sub lacrimile mari ce-i stropeau pleoapele.

— Ce faci? îl întrebă, după o clipă, cu vocea întretăiată.

— Da’ tu, ce mai faci?...

— De ce te-au adus?

— Pentru contrabandă. De pe urma unui ulcior cu rachiu pe care l-am cumpărat împreună cu un cumătru al meu ca să-l vindem iar la tîrgu’ din Santa Cruz. Am pierdut bonu’ şi ne-au ars.

— Păi vezi... Şi nouă, nu-i aşa băiete?, ne-au zis c-ai murit, că eşti decedat. Şi eşti de mult aici?

— De...

— Mult?

— Doi ani. Trei mi-au dat...

— Sfinte Dumnezeule!

— Şi tu, Maria Tecun, ce mai faci?... Te-ai măritat din nou...

— Da, ţi-a povestit Goyito. Erai dat mort, aşa că mi-a dat otorizaţie să mă căsătoresc. Copiii aveau nevoie de-un tată. Mîna de femeie nu face faţă la băieţi. Bărbatu' cere bărbat şi, Dumnezeu să-l răsplătească, s-a nimerit de treabă, cel puţin cu ei s-a purtat bine. Te-am lăsat...

Goyo Yic făcu un gest de supărare, deschizînd ochii puţin mai mult decît trebuia, decît trebuia pentru ca ea, prinsă cum era cu gîndurile ei, să-i observe pupilele curate, nu cum le avea înainte.

— Lasă-mă să-ţi spun, că tot a venit vorba, de faţă cu unu din copii. Te-am lăsat, nu pentru că nu te-aş fi iubit, da' dacă mai stăteam cu tine, la ora asta am mai fi avut încă zece copii şi nu se putea: pentru tine, pentru ei, pentru mine; ce-ar fi făcut mititeii fără mine; tu erai fără vedere...

— Şi cu ăl care ţi-e bărbat acuma n-ai nici un copil?

— Nu. Lui i-au luat vrăjitorii daru' de-a face copii. Mi-a spus un ghicitor. Nu ştiu la ce măcel de indieni a luat parte şi mi l-au blestemat, l-au secat pe dinăuntru.

— Da' pe mine, dac-aş avea ochii mei, m-ai iubi?

— Poate... Da' nu m-ai iubi tu pe mine, că-s urîtă rău, îngrozitoare. Să-ţi spună băiatu'. Cu toate că pentru copii nici-o mamă nu-i urîtă.

— Mamă, interveni rîzînd Goyito fiul, l-ai şi observat pe tata...

— De cînd venea spre mine, da m-am prefăcut. Voiai să mă-mbrăţişezi cînd te-ai repezit spre mine, pe motiv că nu vezi, tătucă.

Tatacuatzin deschise ochii. Pupilele lui şi ale ei oscilară înainte de a se împreuna, de a rămîne încremenite, schimbîndu-şi lumina din priviri.

— Ce bine că ai de-adevăratelea ochii tăi... spuse Maria Tecún, apăsîndu-şi colţul batistei în palma strînsă de emoţie.

— Şi vezi, că acu-mi folosesc, pentru că io-i voiam ca să te văd pe tine, şi te-am căutat... pe unde nu te-am căutat?... am crezut c-o să te recunosc după voce, dacă din

vedere nu te ştiam, şi m-am făcut negustor ambulant, du-te-ncolo, vino-ncoace şi vorbeam cu toate femeile de le-ntîlneam...

— M-ai fi cunoscut după voce?

— Cred că nu...

— Cu vîrsta, ţi se mai schimbă şi vocea. Cel puţin acu', că te-aud vorbind, Goyo Yic, mi se pare că vorbeşti altfel ca-nainte...

— Şi io zic tot aşa de vocea ta; altu' era felu' tău de-a vorbi, Maria Tecún...

Domingo Revolorio, pe care Tatacuatzin Goyo Yic îl chemă, se apropie să facă cunoştinţă cu Maria Tecún.

— Apropie-te, cumetre...

— Cumătru' unui ulcior pe care i l-am dat să-l boteze! lămuri Revolorio cu un aer festiv. Nu cumva să vă-nchipuiţi, doamnă, că ăsta a mai avut vun copil...

— Atuncea, io-s cumătra dumitale...

— Chiar aşa, cumetrica mea...

— Păi, cum e vorba de-un ulcior, interveni Tatacuatzin Goyo Yic, care de-abia-şi mai încăpea în piele de fericire, nu ţi-e cumătră, măi cumetre, ci cumătruică.

— Atunci e bine, pentru că dumneata eşti cumătroiu'...

Se vedea apropiindu-se înserarea. Culoarea mării, culoarea cerului, norii înroşiţi şi solemnitatea liniştită a palmierilor ce intrau încet în amurg. Cîte-o barcă străbătea în depărtare orizontul, care într-o clipă devenise violet închis. Concentrarea apelor adînci, de culoarea sticlei, sporea enigma acelui moment de negaţie, de îndoială în faţa nopţii.

Deja îşi spuseseră şi cele ce erau de spus şi cele ce trebuiau tăinuite. Ideea evadării lui Yic fiul fu înlăturată datorită pericolelor.

Fălcile ei de bătrînă îi tremurau cînd se despărţi de fiul ei. Se abţinu. Nu voia să plîngă, pentru a nu-i întrista. Îi tremurau pleoapele. Îşi ştergea nasul cu mîna nervoasă. Pistruii, gura strînsă de amărăciune, ridurile de pe gît, pieptul fără sîni. Se întoarse cu spatele, punîndu-şi capul pe umărul fiului ei. O să mai vină. Bine măcar că venise cu

ceva de vînzare. Vreo şase purcei. Mîine îi tai şi mă întorc să vă văd. Se gîndise sau chiar spusese?

Nicho Aquino se apropie cu ceasul lui Doña în mînă, pentru a o anunţa că era timpul să se întoarcă la ţărm. Se urcară în barcă, el cu catrafusele lui, ea cu tristeţile ei, şi luntraşul începu să vîslească. Brize reci, de seară, suflau prin aerul cu iz de boştină caldă ce venea dinspre uscat. Valuri mici de tot în golful liniştit şi galben, înconjurat de palmieri negri, ca o băltoacă de terebentină de aur.

Nicho Aquino o întrebă pe călătoarea tăcută, cu o purtare puţin amabilă, în ciuda duioşiei plînsului ce i se usca pe faţă:

— Cam cu cît aţi vrea să vindeţi purceluşii?

— Depinde. Dacă porumbu' nu-i prea scump, poate iau un preţ mai bun, deşi adevăru e că anu' ăsta porcii sînt scumpi. Cel puţin pe la noi s-au vîndut binişor.

Juliantico, luntraşul, dă-i şi dă-i. Cu părul cocoţat parcă pe-un vîrf de munte, în cap. Ochii, de Isus Cristos înfometat, luminaţi de două scîntei aprinse în întunericul navigabil al portului.

Nicho Aquino trînti cam cu bruscheţe o întrebare care îl frămînta de cînd se urcaseră în barcă. Aflase, prinzînd din zbor cîte ceva din discuţia între Yic şi Revolorio la Castel, cum că femeia aceea era...

— Care va-să-zică, dumneavoastră sînteţi faimoasa Maria Tecún?

— Vă rog foarte mult!... O supără ceea ce-i spusese, dar îi răspunse cu calm:... De ce faimoasă?..,

— Din cauza stîncii, a vîrfului, a „tecunelor"... se grăbi să-i răspundă poştaşul din San Miguel Acatán, devenit acum un nimeni; mîna dreaptă a stăpînei hotelului King şi a amantului ei; dar un mare nimeni din clipa în care încetase să mai fie poştaş.

— Şi dumneata ştii povestea cu stînca... Păi, dacă-i aşa, io sînt aia; acolo stînca şi aici femeia...

Domnul Nicho naviga pe mare alături de Maria Tecún, aşa cum era el, o biată fiinţă omenească, dar în acelaşi timp umbla sub formă de coyot pe lîngă Vîrful Mariei Tecún,

însoţit de Vraciui-Cerb de Şapte focuri. Două animale cu păr aspru sfîşiau ceaţa deasă pe pămîntul cu porii deschişi din jurul marii stînci. Se întorceau de la grotele luminoase, după ce-i cunoscuseră pe neînvinşii din peşterile de cremene moartă, păstrîndu-şi cuvintele pentru a nu se dizolva, cerbul-vraci în blîndul întuneric alb de pe creastă, atît de asemănător morţii, iar coyotul-poştaş în caldul şi albastrul întuneric al mării, unde se afla întruchipat în om. Dacă n-ar sta de vorbă, Vraciul-cerb s-ar topi în ceaţă şi Poştaşul-coyot ar reveni în întregime la fiinţa lui adevărată, la trupul său de om ce naviga alături de Maria Tecún.

Tangajul bărcii le dădea un aer ceremonios. Se apropiau de debarcaderul plin de miasme, de duhori, cu apa uleioasă, murdară.

Maria Tecún îi explică apoi că ea de fapt nu se numea chiar, chiar Tecún, ci Zacaton, şi domnul Nicho, care în timp ce mergea în barcă sub formă de om împreună cu Maria Tecún, umbla şi pe creastă cu Vraciul, sub formă de coyot, îi transmise acestuia, cu un urlet ce voia să însemne eu ştiu mai mult: Nu e Maria Tecún, e Maria Zacaton, Zacaton...!

Vraciul-Cerb de Şapte-focuri care-l avea atît de aproape de el – mergeau unul lîngă altul în adîncul întuneric alb din jurul stîncii – îşi lipi botişorul de cerb de perii urechii lui sălbatice pentru a-i spune cu un surîs cristalin de spumă printre buzele răsfrînte şi tivite cu doliu:

— Mai ai mult pînă s-ajungi ghicitor, coyot de pe colnicul coyoţilor! Mult de mers, mult de auzit, mult de văzut. Mănîncă prepeliţă friptă, mestecă buricul de *copal* alb şi ascultă, pînă te vei îmbăta, vinul de miere ai păsărelelor ce zboară peste verdele întins peste copaci, care este la fel ca verdele întins peste munte. Ghicitor eşti doar atunci cînd eşti tu singur cu soarele deasupra! Şi Maria Tecún, aia pe care zici că o vezi ca şi cum ai avea-o în faţa ta, nu se numeşte nici Zacaton şi de aceea e vie: dac-ar fi fost sînge de-al Za- catonilor, i-ar fi tăiat capul cînd avea doar cîteva luni, în măcelul Zacatonilor pe care eu, Vraciul-Cerb de Şapte-focuri. l-am poruncit indirect prin mijlocirea lui Calistro Tecún, atunci cînd Tecunii au avut-o pe mama

lor bolnavă de sughiţ de greiere. Zacatonilor li s-au tăiat capetele pentru că erau fiii şi nepoţii farmacistului care a vîndut şi a pregătit cu bună ştiinţă otrava ce a paralizat războiul neînvinsului Gaspar Ilóm împotriva cultivatorilor de porumb ce seamănă porumbul ca să facă negoţ cu recoltele. Precum bărbaţii ce şi-ar lăsa grele nevestele spre a face comerţ cu viaţa născută din carnea lor, cu sînge din sîngele lor; la fel sînt şi cei ce seamănă porumbul nu pentru a se hrăni şi a-şi întreţine familia, ci pentru a se îmbogăţi cu lăcomie! Dar mizeria îi urmăreşte, îi înfăşoară în zdrenţele frunzei tîrîte de vîntul impietăţii şi mîinile lor sînt ca racii care de atîta stat în sfintele peşteri, se albesc din ce în ce mai mult.

— Dacă nu e Maria Tecún, nici Maria Zacaton, atunci stînca asta cine e, Cerb de Şapte-focuri?...

Pentru o clipă domnul Nicho auzi cum vocea i se stingea în du-te-vino-ul rumegător al golfului, dar îl readuseră la realitatea stîncii cuvintele Vraciului, care-i răspunse că în ea se ascundea sufletul Mariei Ploaia.

— Maria Ploaia va sta mereu aicea sus, pentru vremea ce va să vină!

Vraciul întinse braţele ca să atingă, stînca, întors către chipul omenesc pe care-l vedea în ea, om el însuşi, înainte de a se topi în linişte pentru totdeauna.

— Maria Ploaia, Marea Păduchioasă, cea care o luase la fugă ca o apă ce se prăvăleşte printre stînci, fugind de moarte, în noaptea ultimului ospăţ din tabăra lui Gaspar Ilóm! Purta în spate pe fiul neînvinsului Gaspar şi a rămas încremenită aici unde o vezi, între cer, pămînt şi neant! Maria Ploaia este Ploaia! Marea Păduchioasă este Ploaia! În spinarea ei de femeie cu trupul de aer, numai de aer, şi de păr, mult păr, numai păr, îl purta pe fiul ei, care era şi fiul lui Gaspar Ilóm, bărbatul din Ilóm, îl purta pe fiul ei porumbul, porumbul din Ilóm, şi acolo sus va sta pentru vremea ce va să vină, între cer, pămînt şi neant.

Epilog

Faruri înnebunite de ţînţari şi ţînţari înnebuniţi de lumina farurilor. Ţînţari, muşte, musculiţe, bondari. Domnului Nicho i se strîmbase chipul înspre un umăr, la fel cum scapă tocul unui pantof pe care ai călcat strîmb. Anii. Apăsare şi singurătate de plumb. Riduri cu forme de fier forjat de-abia îi mai susţineau cu greu maxilarul, os răuvoitor ce-i atîrna, îi atîrna iremediabil. Muşte. Îi intrau în gură. Le scuipa vii. Doña murise de friguri. Se făcuse neagră, de culoarea scorpionului. Îi căzuse tot părul la ultimul pieptănat. Moştenitor al Hotelului King, cu cei şaisprezece mii de şoareci ai săi, domnul Nicho Aquino. Tatacuatzin Goyo Yic şi Maria Tecún se întoarseră la Pisigüilito. Ea rămăsese văduvă după cel de al doilea bărbat al ei, cel fals. Nu poţi avea decît un singur bărbat, toţi ceilalţi sînt falşi. Benito Ramos, cel cu tîrgul cu diavolul. Murise de hernie. Se întoarseră, aşadar, la Pisigüilito. Trudiră din nou ca să-şi construiască o casă mai mare, pentru că fiii lor, care se însuraseră, aveau mulţi copii şi veniseră să locuiască împreună cu ei. Lux pentru bărbaţi şi lux pentru femei, să aibă mulţi copii.

Bătrîni, copii, bărbaţi şi femei se prefăceau în furnici după cules, pentru a căra porumbul; furnici, furnici, furnici, furnici.

Guatemala, octombrie 1945
Buenos Aires, 17 mai 1949

MIGUEL ÁNGEL ASTURIAS
HOMBRES DE MAÍZ
Editorial Losada S.A. 1968.
Buenos Aires, Argentina

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS.

Lector: FLORIN CHIRIŢESCU
Tehnoredactor; ELENA BABY—POPESCU

Tiraj: 20 130 ex. Bun de tipar: 02.03.1978.
Coli de tipar: 22.

Comanda nr. 70 634
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”
Piaţa Scînteii. nr. 1, Bucureşti.
Republica Socialistă România

Asturias se înfruntă cu aceeaşi lume fatală şi impenetrabilă a romanului tradiţional, dar, departe de a se opri la documentul opac, găseşte transparenţe în mit şi în limbaj.

CARLOS FUENTES

Oameni de porumb **este rodul fericit, de maturitate, pe care ni l-a dăruit... un mare scriitor al lumii şi un nedezmințit prieten al oamenilor: Miguel Ángel Asturias, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1967.**

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

Lei 10,50